40 de întrebări despre Biblie

În cartea biblistului Andrey Desnitsky veți găsi răspunsuri specifice și clare la întrebările care apar la citirea textului biblic. Scopul principal al publicației este de a ajuta cititorul să descopere lumea uimitoare a Bibliei.

- De la autor
- 1. De ce există diferite tipuri de Biblii?
- 2. Ce este inspirația?
- 3. Ce este canonul biblic?
- 4. Cum se leagă Scriptura de Tradiție?
- 5. Ce sunt apocrifele?
- 6. De ce are nevoie un creștin de Vechiul Testament?
- 7. De unde provin discrepanțele din Biblie?
- 8. Contrazice Biblia știința modernă?
- 9. Este Biblia o sursă istorică demnă de încredere?
- 10. Spune Biblia asta – sau interpretul ei?
- 11. Cum să recunoști o interpretare greșită?
- 12. Ce înseamnă să interpretezi Biblia conform părinților?
- 13. Ce este „critica biblică”?
- 14. Există așa ceva precum „teologie biblică”?
- 15. Ce fac studiile biblice moderne?
- 16. De unde provine traducerea sinodală?
- 17. Sunt necesare mai multe traduceri ale Bibliei într-o singură limbă?
- 18. Poate fi tradus cu exactitate tot ce este în Biblie?
- 19. Cum ar trebui să tratăm noile traduceri în limba rusă?
- 20. Vorbește Vechiul Testament despre Hristos?
- 21. De ce se făceau sacrificii în timpurile biblice?
- 22. De ce este moartea lui Hristos o jertfă?
- 23. De ce acordă Biblia o importanță atât de mare numelor?

- 24. De ce există atât de multe genealogii în Biblie?
- 25. De ce este Vechiul Testament atât de meschin?
- 26. Este legea Vechiului Testament aspră?
- 27. Îndeamnă Biblia la genocid?
- 28. De ce vorbesc psalmii despre răzbunare?
- 29. Cine sunt profeții?
- 30. Care este semnificația profețiilor?
- 31. Cine sunt apostolii?
- 32. Ce spune Biblia despre Împărăția Cerurilor?
- 33. Ce spune Biblia despre fericire?
- 34. Ce spune Biblia despre copilărie?
- 35. Ce spune Biblia despre latura fizică a iubirii?
- 36. Ce spune Biblia despre dizabilități?
- 37. Ce spune Biblia despre moarte?
- 38. Vorbește Biblia despre Sacramentul Împărtășaniei?
- 39. De ce creștinii ortodocși „nu fac totul conform Bibliei”?
- 40. Care sunt perspectivele studiilor biblice în Rusia?

Recomandat pentru publicare de Consiliul Editorial al Bisericii Ortodoxe Ruse nr. IS 11-105-0393

De la autor

Oamenii citesc Biblia – și asta e minunat. Totuși, de foarte multe ori nu o citesc… dar, în orice caz, își pun întrebări. Ce fel de carte este aceasta, de unde a apărut, cum putem fi siguri că nu ne înșeală? Cum ar trebui să tratăm diferitele interpretări, inconsecvențele din textul în sine, „versiunile alternative” ale acestuia? În cele din urmă, ce sunt aceste cuvinte, concepte, idei ciudate care apar pe paginile cărților biblice, ce înseamnă ele și cum ar trebui să le percepem astăzi?

Există nenumărate astfel de întrebări, dar am decis să selectez patruzeci dintre ele și să încerc să le răspund. Printre ele nu se află nici măcar o singură întrebare „despre Biblie”, despre interpretarea unui pasaj dificil sau a altuia. Se ridică și astfel de întrebări, și sper să scriu o carte despre ele cândva. Dar

aceasta atinge doar pe cele care privesc Biblia în ansamblu sau părți mari ale ei - de aceea sunt numite „întrebări despre Biblie”.

Cartea se adresează, cum se spunea, „cititorului general”. Practic nu există termeni foarte specializați aici, cuvinte rare din limbile antice sunt transcrise în limba rusă și sunt explicate concepte care nu sunt cunoscute de toată lumea. Baza acestei cărți sunt articolele publicate în diverse periodice: „Foma”, „Neskuchny Sad”, „Alpha and Omega”, „Khristianos” și altele.

Unele dintre articole au fost incluse aproape neschimbate, în timp ce altele au fost semnificativ reelaborate. Unele au fost rescrise.

Biblia este citată, cu rare excepții, în traducerea sinodală cu care suntem obișnuiți. Referințele sunt date conform sistemului tradițional de abrevieri, de exemplu:

Gen 1:2 – Geneza, capitolul 1, versetul 2;

1 Samuel 1:2, 3:4 – Prima Carte a lui Samuel, capitolul 1, versetul 2 și capitolul 3, versetul 4;

Luca 1:2-4 – Evanghelia după Luca, capitolul 1, versetele 2-4.

Recenziile cărții pot fi trimise la adresa: a.desnitsky@gmail.com.

1. De ce există diferite tipuri de Biblii?

Ce Biblie se poate citi? Pentru simplitate, se poate răspunde: cea ortodoxă – cea publicată cu binecuvântarea Patriarhului. Dar de unde au apărut toate celelalte atunci? Sunt toate eretice, greșite? Și cum ar trebui tratate edițiile Bibliei care nu sunt în limba rusă – nici ele nu sunt la fel și nu există binecuvântare patriarhală pe niciuna dintre ele? Și, în general, nu au creștinii o singură Biblie? Și dacă nu este una, poate fi Cuvântul lui Dumnezeu?

De unde a apărut Biblia?

Cuvântul „Biblie” în greaca veche înseamnă „cărți” (cf. „bibliotecă”), deci nu este o singură carte, ci o colecție de cărți. Acestea au fost scrise de oameni, cred creștinii, inspirați de Duhul Sfânt. Și apoi alți oameni au salvat și rescris aceste cărți, deoarece niciun original nu este etern, și au stabilit ce cărți vor fi incluse în Sfintele Scripturi.

Autorii biblici au trăit în țări diferite, în perioade diferite și au vorbit limbi diferite – ebraică și aramaică (Vechiul Testament) și greacă (Noul Testament). Dar nu este vorba doar de limbă în sensul strict lingvistic al cuvântului; limba culturii nu poate fi mai puțin importantă. Dacă Biblia ar fi provenit din Japonia, am fi văzut flori de cireș și săbii de samurai pe paginile ei, iar dacă ar fi provenit din Australia, am fi văzut bumeranguri și canguri.

Oamenii numeau Biblia și Biblia. O carte poate deveni Sfântă Scriptură doar într-o comunitate de credincioși care îi recunosc autoritatea, îi determină canonul (compoziția exactă), o interpretează și, în final, o păstrează. Creștinii cred că toate acestea s-au întâmplat sub influența aceluiași Duh Sfânt care i-a inspirat pe autorii cărților biblice să scrie. În același mod, Duhul este necesar pentru noi astăzi pentru a înțelege corect ceea ce este scris. Dar Duhul nu anulează individualitatea și libertatea umană - dimpotrivă, permite ca aceasta să fie revelată pe deplin. Și aceasta înseamnă că evanghelistul Marcu a scris complet diferit față de Ioan, profetul Isaia - diferit față de profetul Ieremia. Pentru a înțelege ce au spus, trebuie să luăm în considerare atât caracteristicile personale ale fiecăruia dintre ei, cât și ceea ce îi unește.

Pe vremea aceea nu existau tipografie sau internet, iar cărțile erau copiate de mână, de obicei pe un material cu durată de viață foarte scurtă - papirusul. E greu de crezut, dar nici măcar pe vremea apostolilor nu existau detalii atât de familiare ale unei cărți astăzi, precum un cuprins, note, semne de punctuație sau chiar spații între cuvinte. Este adevărat, evreii puneau spații între cuvinte, dar nu indicau majoritatea vocalelor în scris. Faimoasa expresie „a executa sau a ierta” reprezintă o dificultate minoră în comparație cu întrebările care pot apărea la interpretarea textului biblic.

Prin urmare, manuscrisele biblice sunt departe de a fi identice - de fapt, oricine a copiat vreodată notițe știe că nu există două manuscrise complet identice în lume. Originalele nu au ajuns până la noi, iar distorsiunile și discrepanțele s-au strecurat inevitabil în copiile copiilor, iar uneori sensul cuvintelor vechi a fost uitat, iar apoi un copist grijuliu, încercând să corecteze absurditățile sau inexactitățile textului care îi stătea în față, l-a îndepărtat și mai mult de original.

Dar atunci, poate că nu există o singură Biblie, ci doar o multitudine de manuscrise, similare în unele privințe și diferite în altele? Poate că asta s-ar fi întâmplat în cele din urmă, dacă nu ar fi existat o comunitate de credincioși care consideră această colecție de cărți Sfânta lor Scriptură, o transmit cu grijă din generație în generație și se angajează în interpretarea și studiul ei. Adică, Biblia este, în primul rând, o carte născută în Biserică, deși oricine o poate citi și încerca să o înțeleagă, indiferent de credințele și religia sa.

Printre miile de manuscrise biblice care au ajuns până la noi, nu există două exact la fel, dar nu putem decât să fim surprinși că nu există niciunul în care să găsim învățături fundamental diferite - de exemplu, că cerurile și pământul nu au fost create de Unicul Dumnezeu sau că acest Dumnezeu a permis uciderea, furtul și mărturia mincinoasă. Deși versiunea greacă a Cărții Estera este cu o treime mai lungă decât cea ebraică și în această versiune completă vedem multe detalii suplimentare, este absolut aceeași poveste.

Deci, ce este Biblia?

Biblia este canonică

În primul rând, Biblia este *o colecție* de cărți. Pentru creștini, este împărțită în două părți: Vechiul și Noul Testament. Cuvântul tradus prin „testament” ar putea fi tradus și prin „acord”. Într-adevăr, aceste cărți vorbesc despre două acorduri, două etape ale relației lui Dumnezeu cu oamenii. Cu toate acestea, evreii nu recunosc Noul Testament, așa că Biblia lor, pe care uneori o numesc Tanakh, include doar 39 de cărți.

Însă creștinii sunt de acord cu evreii că Legământul, adică acordul, a fost inițial încheiat de Dumnezeu cu poporul Israel prin mijlocirea lui Moise pe Muntele Sinai. Cărțile Vechiului Testament povestesc despre ce a precedat acest acord (crearea lumii, căderea primului popor, chemarea lui Avraam și istoria urmașilor săi); cum a fost făcut acest acord și cum a fost întruchipat în istoria poporului Israel. Toate evenimentele din viața acestui popor sunt înțelese în lumina relației dintre Dumnezeu și poporul Său și abia în mod secundar au semnificație politică, socială sau economică.

Canonul, sau compoziția Vechiului Testament, nu este aceeași între diferitele comunități creștine. Biserica Ortodoxă Rusă recunoaște 50 de cărți, iar alte comunități ortodocșe și catolice numără aproximativ același număr (cu mici diferențe). Dar, de la Reformă, când creștinii occidentali s-au împărțit în protestanți și catolici, protestanții nu mai recunosc drept biblice acele cărți care nu sunt incluse în canonul evreiesc și le numesc *apocrife* (alte denumiri sunt cărți *deuterocanonice* sau *necanonice*). Acestea includ, de exemplu, Înțelepciunea lui Solomon și Cartea lui Tobit.

Noul Testament, încheiat de Iisus Hristos, a extins granițele poporului ales la întreaga umanitate. Cărțile Noului Testament povestesc despre nașterea, viața, învățătura, moartea și învierea lui Iisus Hristos și despre nașterea Bisericii Creștine - comunitatea urmașilor Săi. În toate Bisericile, cu excepția exoticei etiopiene, Noul Testament conține 27 de cărți. Acestea sunt cele 4 Evanghelii, adică poveștile despre Hristos, Faptele Apostolilor, adică istoria nașterii Bisericii,

cele 21 de Epistole ale Apostolilor, care i-au instruit pe credincioși și le-au răspuns la întrebările despre credință și viață, și Apocalipsa (în greacă, „apocalipsă") - o carte teribilă, dar în același timp plină de bucurie despre sfârșitul lumii și victoria finală a binelui asupra răului. Etiopienii le-au adăugat și câteva apocrife, adică cărți care povestesc despre aproximativ aceleași lucruri, dar care nu sunt incluse în Sfânta noastră Scriptură (mai multe despre canon vor fi spuse în capitolul 3).

Biblia este o traducere

În al doilea rând, Biblia pe care o luăm în mâini este o anumită *traducere* . Vechiul Testament a fost scris în principal în ebraică, iar unele părți ale sale în aramaică, o limbă strâns înrudită. Isus și primii Săi discipoli vorbeau aceste limbi, dar Noul Testament, destul de ciudat, a fost scris de la început până la sfârșit într-o limbă complet diferită - greaca veche. Cert este că în secolul I d.Hr., în partea de est a Imperiului Roman, greaca era limba comunicării interetnice, la fel ca rusa în fosta URSS. Și, prin urmare, încă de la început, creștinismul a fost, după cum spunea S.S. Averintsev, „condamnat traducerii". Niciun rând nu s-a păstrat în limba maternă a lui Isus, iar urmașii Săi, de la bun început, au preferat să nu creeze o limbă „sacră" specială și au decis să scrie în așa fel încât să fie înțeleasă de cât mai mulți cititori.

Prin urmare, predicarea creștinismului într-o anumită națiune începea de obicei cu traducerea unor cărți biblice selectate. Slavii nu au făcut excepție, pentru care Sfinții Chiril și Metodie au început să traducă Biblia. Cu toate acestea, limbile se schimbă în timp și, prin urmare, există o nevoie constantă de noi ediții sau traduceri complet noi. Până în secolul al XVIII-lea, traducerea slavă era constant clarificată și corectată: cuvintele învechite și de neînțeles erau înlocuite cu altele noi, versiunile existente erau comparate cu manuscrise grecești mai autorizate. Biblia slavă pe care o auzim astăzi în biserică este uneori numită Biblia elisabetană, deoarece și-a dobândit forma finală în timpul domniei Elisabetei Petrovna în 1751. Textul său, desigur, diferă deja considerabil de traducerile lui Chiril și Metodie.

Însă, în secolul al XIX-lea, nevoia unei traduceri în limba rusă a devenit din ce în ce mai tangibilă: chiar și mulți oameni educați erau deja reticenți în a folosi limba slavă, iar Pușkin, de exemplu, prefera să citească Biblia... în franceză. După lungi dispute și îndoieli, atât Biserica, cât și autoritățile statului au fost de acord să creeze o astfel de traducere, iar în anii 1870 a fost publicată traducerea pe care astăzi o numim traducerea sinodală și pe care o folosim în principal.

Desigur, istoria traducerilor în limba rusă nu s-a încheiat aici. În secolul al XX-lea și la începutul secolului al XXI-lea, au fost create numeroase traduceri noi ale

unor cărți individuale sau chiar ale întregii Biblii (sau ale Noului Testament separat) în limba rusă. Aceste traduceri sunt foarte diferite: unele au fost realizate de cercetători care au examinat cu atenție toate ipotezele despre sensul exact al unui anumit cuvânt, altele de poeți care au căutat să transmită frumusețea originalului în limba lor maternă, iar unele au fost făcute în grabă de oameni aleatorii - probabil cu cele mai bune intenții, dar departe de a fi la înălțimea așteptărilor... Cu toate acestea, până în ziua de azi cea mai faimoasă și mai citită traducere rămâne traducerea sinodală.

Biblia este cartea cea mai tradusă din lume; nici măcar Marx și Lenin în epoca sovietică nu au putut să o egaleze în ceea ce privește numărul de limbi traduse. Cu toate acestea, există încă multe limbi care nu au o Biblie completă sau chiar un Nou Testament complet, iar printre acestea se numără majoritatea limbilor vorbite în Federația Rusă. De fapt, principala muncă a autorului acestor rânduri în ultimii zece ani a fost de a ajuta oamenii din aceste națiuni să-și creeze propria versiune națională a Bibliei.

Biblia este o interpretare a textului

Dacă vorbim despre traducere, atunci trebuie să ne amintim că orice traducere se face dintr-o *versiune* sau alta a textului. De exemplu, în edițiile rusești ale Traducerei Sinodale se poate găsi atât o versiune scurtă (din textul ebraic), cât și o versiune completă (din greacă) a Cărții Estera. Versiunea scurtă va fi conținută în edițiile protestante, iar versiunea completă în edițiile ortodoxe, deoarece protestanții încearcă să urmeze versiunea ebraică, iar ortodocșii – pe cea greacă. Exact aceleași „abrevieri” vor fi conținute și la protestanți la sfârșitul Cărții lui Daniel și în anumite locuri din alte cărți.

În cele din urmă, orice traducere presupune și o anumită *interpretare* a textului, deoarece sensul multor cuvinte nu ne este complet clar și, din păcate, este imposibil să găsim un grec antic sau un evreu care să ne întrebe despre aceste cuvinte. Aceasta înseamnă că trebuie să ne bazăm pe interpretările predecesorilor noștri, care, de asemenea, nu sunt întotdeauna de acord între ei sau chiar nu oferă presupuneri independente - desigur, cu condiția ca din partea noastră acestea să nu fie fantezii goale, ci rezultatul unei analize atente. O astfel de analiză este de obicei numită *exegetică* , cuvântul *exegeză* însuși , în traducere din greaca veche, însemnând „interpretare”.

În orice caz, Biblia pe care o deschidem este, de asemenea, o verigă într-o tradiție seculară , sau mai degrabă, în multe tradiții. Unele dintre ele ne duc înapoi în antichitatea Orientului Mijlociu sau în antichitatea greco-romană, altele la copiștii și interpreții medievali, iar altele la contemporanii noștri care trăiesc în toate colțurile lumii și vorbesc multe limbi.

De fapt, poți folosi orice ediție - trebuie doar să înțelegi că fiecare dintre ele reflectă viziunea cuiva asupra acestui text, care poate fi departe de a fi singura posibilă și, în unele cazuri, chiar eronată. Pentru a se asigura împotriva greșelilor, oamenii recurg la un fel de „semne de calitate", cum ar fi o binecuvântare patriarhală. Dar ediția sinodală sau orice altă ediție care are o astfel de binecuvântare este departe de a fi singurul text corect și posibil. Este, să spunem, fiabilă și suficient de bună pentru a fi utilizată, dar pot exista și alte ediții care nu sunt mai rele. Încă din momentul publicării Bibliei sinodale, aceasta se învecinează cu Biblia slavă bisericească pe rafturile de cărți; acestea diferă atât prin textul din care a fost făcută traducerea, cât și prin interpretarea unor pasaje, dar ambele sunt acceptate în Biserica Ortodoxă Rusă. Este posibil ca în viitor o altă traducere să primească același statut...

Vom vorbi despre toate acestea mai în detaliu în continuare, pentru ca cititorul să poată înțelege mai bine aceste lucruri.

2. Ce este inspirația?

Când creștinii sunt întrebați ce diferențiază Biblia de toate celelalte cărți minunate și înțelepte, ei încep să vorbească despre inspirație, adică Biblia nu a fost scrisă doar de oameni, ci prin inspirația lui Dumnezeu. Ce înseamnă asta de fapt? De unde provine cuvântul „inspirație"?

Dumnezeu și omul sunt coautori

Conceptul de inspirație (numit uneori „inspirație divină", mai mult în limba rusă decât în limba slavă) a apărut printre creștini chiar înainte ca aceștia să aibă un Nou Testament. Apostolii vorbeau despre ea în epistolele lor ca despre ceva evident: „...nicio proorocie din Scriptură nu este tâlcuită de o parte proprie. Căci proorocia n-a fost venită prin voia omului, ci oamenii sfinți ai lui Dumnezeu au vorbit după cum au fost mâini de Duhul Sfânt" (2 Petru 1:20-21). „Toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu și de folos ca să învețe, să mustre, să îndrepte, să dea înțelepciune în neprihănire" (2 Timotei 3:16).

În același timp, Biblia însăși nu dezvăluie în niciun fel conceptul de inspirație și nici măcar nu ne oferă o listă de cărți inspirate. În plus, se poate referi la cărți care evident nu sunt incluse în acest cerc. De exemplu, Epistola lui Iuda din versetul 9 povestește despre o dispută între un Înger și Satana. Nu vom găsi așa ceva nicăieri în Biblie - această poveste este preluată dintr-un text numit „Înălțarea lui Moise", care niciodată și nicăieri nu a fost considerat parte a Sfintei Scripturi.

Așadar, dacă Îl numim pe Dumnezeu Însuși autorul textului biblic, iar textul o Revelație dată de sus, atunci întrebările de aici sunt doar începutul. Textele biblice nu ne-au căzut din ceruri, ci au fost scrise de oameni (și nici măcar nu știm întotdeauna de către cine) - așadar, cum se potrivește autoritatea divină cu cea umană? Poate fi perceput textul biblic în forma sa actuală ca o transmitere directă și imediată a cuvintelor lui Dumnezeu?

Se pare că ideea inspirației divine a Bibliei nu a fost aceeași în diferite momente și printre diferiți autori. Toți Părinții Bisericii care au atins această problemă au subliniat că Dumnezeu era într-adevăr Autorul Bibliei. Unii chiar au comparat autorii umani cu instrumente muzicale cântate de Dumnezeu, dar aceasta a fost probabil mai mult o exagerare retorică: la acea vreme, prea mulți se îndoiau de originea divină a Bibliei. Cu toate acestea, în literatura patristică găsim o indicație că autorii nu și-au pierdut conștiința și abilitățile naturale: nu erau mediumi care au scris mesajul de sus într-o stare de transă. Sfântul Ioan Gură de Aur a subliniat în special că doar falșii profeți puteau fi astfel de mediumi, în timp ce adevărații profeți nu își pierdeau individualitatea atunci când transmiteau Cuvântul lui Dumnezeu oamenilor.

Această atitudine a creștinilor față de adevărata profeție a devenit deosebit de semnificativă și clară în perioadele apariției și răspândirii Islamului. Pentru musulmani, Coranul exista înainte de crearea lumii și era dictat literal profetului Mahomed, cuvânt cu cuvânt, fără cea mai mică abatere de la originalul ceresc. Însă creștinii își tratează Scriptura diferit: dacă pentru musulmani Cuvântul lui Dumnezeu întrupat în lume este o carte, adică Coranul, atunci pentru creștini este Dumnezeul-omul Iisus Hristos, iar Biblia este o carte care vorbește despre El și despre multe alte personalități. Dar nu cartea este principală, ci Cel despre care vorbește.

În orice caz, un lucru este fundamental important pentru creștini: cărțile Bibliei au fost scrise de oameni care au fost inspirați de Duhul Sfânt.

Cum s-a întâmplat asta?

În Biserica antică nu existau dispute cu privire la „tehnologia” inspirației; acestea au început în esență în Europa Occidentală în timpul Reformei din secolul al XVI-lea. În mare măsură, acest lucru s-a datorat principiului Sola Scriptura (doar Scriptura) proclamat de protestanți, conform căruia numai Biblia poate servi drept sursă de doctrină (pentru ortodocși și catolici, Tradiția Bisericii joacă un rol imens, despre care vom discuta în Capitolul 4). Dacă considerăm că acesta este cazul, atunci devine cu adevărat extrem de important să trasăm o linie clară între Scriptură și orice altceva. Prin urmare, fondatorii protestantismului, M. Luther și J. Calvin, pe baza citatelor apostolice menționate anterior (2 Petru 1:20-21 și 2

Timotei 3:16), au repetat cuvintele despre scriitorii biblici ca instrument pe care a jucat Duhul. Adepții lor din secolele XVII-XVIII au dezvoltat o întreagă teorie a unei astfel de dictări literale de sus, pe care, apropo, nu o vom găsi la autorii creștini timpurii.

În același timp, au apărut și alte teorii – de exemplu, cea conform căreia Duhul a transmis autorilor biblici doar conținutul Apocalipsei, iar aceștia l-au scris cu propriile lor cuvinte. Această teorie aduce un omagiu diversității stilistice a cărților biblice: de ce, într-adevăr, Duhul i-a dictat diferit lui Luca decât lui Matei? Cu toate acestea, acest punct de vedere a fost respins de principalii piloni ai Reformei: „Duhul Sfânt i-a inspirat pe profeți și apostoli nu doar în ceea ce privește conținutul și sensul Scripturii sau sensul cuvintelor, astfel încât ei să poată, după bunul plac, să îmbrace și să decoreze aceste gânduri cu propriul stil și cuvinte, ci Duhul Sfânt a susținut, inspirat și dictat de fapt cuvintele în sine, fiecare expresie în parte” – aceasta este ceea ce susținea teologul protestant J. Quenstedt la sfârșitul secolului al XVII-lea.

Este interesant că statutul unui astfel de text dictat de divinitate al Vechiului Testament a fost atribuit în mod specific Bibliei evreiești (așa-numitei masoretice), deși aceasta s-a format în cele din urmă în mediul evreiesc după separarea iudaismului de creștinism. Cu toate acestea, însăși ideea unei dictări literale de sus este pe deplin în concordanță cu concepțiile evreiești tradiționale: întregul Pentateuh (Tora) a fost dictat direct de Dumnezeu lui Moise pe Muntele Sinai. Acest punct de vedere a fost acceptat și de catolici la Conciliul de la Trento din 1546; dar deja în 1870, la Conciliul Vatican I, definiția „dictării Duhului Sfânt” a fost înlocuită cu „inspirația Duhului Sfânt”.

Printre ortodocși, probabil că nu au existat astfel de dezbateri active despre „tehnologia” inspirației – probabil pentru că Scriptura nu era percepută ca ceva opus Tradiției, adică experienței vieții bisericești în toată diversitatea ei, ci ca parte centrală a acestei Tradiții. Prin urmare, nu era nevoie să se construiască un zid care să le separe pe unele de altele.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, dezbaterile despre natura inspirației au căpătat un caracter destul de aprins în Occident. Pe de o parte, a apărut un curent liberal, în principal în mediul protestant, care considera Biblia ca un document practic nediferit de orice alt monument istoric, iar inspirația doar ca un anumit impuls inițial care îl îndemna pe autor să preia lucrarea. Domnul le dezvăluie oamenilor un Adevăr, iar apoi aceștia, cu propriile cuvinte, pe cât pot, notează ceea ce le-a fost revelat.

Desigur, prin această abordare, Biblia nu este în esență diferită de o operă de artă strălucită în care vedem o reflectare a Revelației - la urma urmei, orice poet

sau artist se poate inspira de sus. Ca reacție la această extremă, a apărut în protestantism o mișcare care insista asupra înțelegerii Bibliei ca un text dictat literal de Dumnezeu. A fost numită *fundamentalism* , deoarece susținătorii săi au apărat în mod constant însăși temelia credinței lor, așa cum o vedeau ei. Astăzi, desigur, nu numai protestanții, ci și catolicii, creștinii ortodocși și orice credincioși în general pot adera la opinii extrem de liberale, precum și fundamentaliste - de aceea se vorbește adesea despre „ortodocși" și orice alții, de exemplu, „fundamentalism islamic". Dar inițial acest termen a fost asociat cu protestantismul.

Totuși, în Occident s-a dezvoltat treptat o viziune de mijloc, echilibrată, asupra chestiunii naturii inspirației. Astfel, printre catolici, Conciliul Vatican II (1965), deși a afirmat infailibilitatea cărților Scripturii în materie de mântuire, a recunoscut în același timp limitele umane ale autorilor cărților biblice. Dar cu mult înainte de aceasta, mulți teologi ortodocși au insistat tocmai asupra acestei abordări: Biblia a fost scrisă de oameni care nu erau, spre deosebire de Dumnezeu, omniscienți. Nu știau nimic despre America sau Australia, despre fizica nucleară modernă sau genetică; își descriau propria lume. Astăzi, avem mult mai multe cunoștințe decât au ei în domeniul științelor naturale, dar în materie de cunoaștere a lui Dumnezeu, rămânem în continuare studenții lor.

Și autorii biblici înșiși evidențiază clar principiile divine și umane în textul lor. În capitolul 5 din Isaia sau în capitolul 15 din Ieremia vedem exemple de dialog între profet și Dumnezeu și există multe astfel de exemple în Biblie. Sau luați aceste cuvinte ale apostolului Pavel: „Slavă Domnului că n-am botezat pe niciunul dintre voi, afară de Crisp și Gaius, ca să nu zică cineva că am botezat în numele meu. Și am botezat casa lui Stefana; dar dacă am botezat pe altcineva, nu știu" (1 Corinteni 1:14-16). Este destul de evident că acesta nu este un glas din cer, ci povestea personală a lui Pavel; mai mult, la început crede că i-a botezat doar pe Crisp și Gaius, apoi își amintește că a botezat și casa lui Stefana și sfârșește prin a recunoaște că el însuși nu-și amintește exact, poate că a fost altcineva acolo. Acestea sunt cuvintele unui om a cărui memorie este imperfectă și nu ale Dumnezeului omniscient.

În alt loc, în aceeași scrisoare, el face o distincție clară între porunca lui Dumnezeu și propria sa opinie: „În ceea ce privește fecioria, nu am nicio poruncă de la Domnul, ci dau un sfat, ca unul care a primit îndurare de la Domnul, să fiu

„Celui credincios" (1 Cor. 7:25). Adică, el îl avertizează direct pe cititor: eu vorbesc, nu Domnul. Dar toate aceste detalii nu au nicio semnificație doctrinară și, prin urmare, nu există niciun motiv să spunem că Pavel ar fi putut „strica" ceva în însăși teologia sa - nu, cu siguranță el a transmis Cuvântul lui Dumnezeu oamenilor, dar nu a făcut-o mecanic, fără a-și pierde individualitatea.

În plus, orice text nu este doar conținut ambalat într-o formă potrivită, precum un cadou ambalat în hârtie frumoasă, ci o unitate de formă și conținut. Dacă conținutul are o anumită proprietate, în special inspirație, atunci este imposibil să spunem că aceasta nu privește în niciun fel forma. Cu alte cuvinte, nu avem soluții simple care să „dezvăluie mecanismul" inspirației și este puțin probabil ca acestea să apară în viitor.

Autoritate, autoritate, infailibilitate

Chestiunea inspirației este adesea confundată cu cea a *autorității* și *autorității* anumitor cărți biblice. De exemplu, încă din cele mai vechi timpuri au existat îndoieli că Epistola către Evrei a fost scrisă chiar de Apostolul Pavel; majoritatea cercetătorilor moderni neagă, de asemenea, autoritatea acesteia. Înseamnă aceasta că o tratează cu o oarecare neîncredere, o consideră secundară, nesigură? Deloc. Textele biblice sunt considerate Sfânta Scriptură nu pentru că au fost scrise de o persoană deosebit de respectată (pentru multe cărți din Vechiul Testament pur și simplu nu cunoaștem autorul), ci pentru că comunitatea credincioșilor, adică Biserica, a văzut în ele o reflectare adecvată a credinței sale, iar autoritatea nu joacă un rol major aici.

De fapt, canonul Noului Testament nu a inclus Epistola lui Pavel către Laodiceeni, ca să nu mai vorbim de Evangheliile care poartă numele apostolilor Petru, Toma și Iuda, dar a inclus Evanghelia după Luca, care nici măcar nu a fost martor ocular la evenimentele descrise de el. Iar atitudinea față de autorat în vremurile antice era complet diferită de cea de astăzi. Psaltirea este numită „a lui David", iar Proverbele „a lui Solomon", deoarece continuă tradiția asociată cu aceste nume, dar în Psaltire putem găsi cu ușurință psalmi pe care David nu i-ar fi putut scrie (de exemplu, 136, care vorbește despre captivitatea babiloniană), iar în Proverbe - ziceri ale altor regi, nici măcar israeliți după origine (capitolele 30-31).

Unele dintre proverbele lui Solomon au fost păstrate și scrise de „bărbații lui Ezechia, regele lui Iuda" (Proverbe 25:1) - oameni care au trăit secole după Solomon. Aceștia nu aveau autoritatea unui mare rege; poate au contribuit cu ceva propriu sau au încurcat ceva? Bineînțeles că nu. Dacă credem că autoritatea Scripturii este dată de Biserică (inclusiv Biserica Vechiului Testament, comunitatea fiilor lui Israel credincioși lui Dumnezeu), atunci nu ar trebui să vorbim despre o singură „dictare", ci despre acțiunea Duhului Sfânt în toate etapele formării acestui text. Biblia a fost scrisă în cele din urmă de Biserică și nu doar de câțiva autori sfinți.

Și o altă întrebare foarte importantă, dar separată, este legată de conceptul de inspirație – aceasta este chestiunea *infailibilității literale* a Scripturii. Dacă Biblia

este Cuvântul lui Dumnezeu, atunci nu conține erori. Dar înseamnă aceasta că fiecare dintre afirmațiile sale trebuie înțeleasă strict literal? Deloc.

De exemplu, Exodul 7:17–25 descrie cum apa din Nil s-a transformat în sânge, dar este puțin probabil ca o analiză a acestui lichid să fi găsit leucocite, eritrocite etc. în el. Se pare că autorul a vrut să spună că apa a căpătat o culoare roșie nefirească și a devenit nebăubilă; o astfel de înțelegere nu subminează deloc autoritatea Bibliei, ci aduce un omagiu limbajului uman în care este scrisă cartea. La urma urmei, când în epoca sovietică culoarea steagului roșu ne era explicată prin sângele vărsat de luptătorii pentru comunism, nimeni, desigur, nu a presupus că fiecare bucată de pânză era îmbibată în sânge.

Un alt exemplu sunt pildele lui Hristos din Evanghelii. El vorbește despre lucruri simple și cotidiene: despre pescuit, agricultură, viața de familie. Dar toată lumea înțelege că, de fapt, nu oferă informații despre semănători, viticultori sau pescari anumiți, ci cu ajutorul acestor povești transmite publicului său câteva adevăruri spirituale importante. Ar fi pur și simplu absurd să aflăm unde și când anume și-a semănat semințele semințele semănatorul - un astfel de caz specific s-ar putea să nu se fi întâmplat nicăieri și niciodată, dar ceva similar se întâmplă constant și peste tot.

Acestea sunt cazuri relativ simple. Însă Cartea lui Iona este subiectul unor dezbateri ample și detaliate: este o relatare istorică a unor evenimente care s-au întâmplat literal, așa cum sunt descrise în carte, sau este o ficțiune poetică ce dezvăluie câteva adevăruri importante folosind ca exemplu o poveste inventată? Fiecare parte are propriile argumente, dar adepții lecturii literale a cărții subliniază de obicei inspirația acestui text: dacă este Scriptură, atunci ceea ce se spune în ea ar trebui înțeles cât mai literal posibil.

Literaliștii au un argument foarte puternic: Hristos a spus că Iona a petrecut trei zile în pântecele balenei și a făcut referire la acest fapt (Matei 12:40). Dar putem aminti și un alt exemplu din același capitol. Hristos le spune fariseilor: „N-ați citit ce a făcut David când i-a fost foame lui și tovarășilor lui? Cum a intrat în casa lui Dumnezeu și a mâncat pâinea punerii înainte, pe care nu-i era îngăduit să o mănânce lui, nici celor cu el, ci numai preoților?” (Matei 12:3-4). El se referă la povestea relatată în capitolul 21 din 1 Samuel: David, fugind de Saul, a venit la marele preot Ahimelec și i-a spus că regele îl trimisese într-o misiune urgentă. Sub acest pretext, David i-a cerut hrană preotului, iar acesta a fost de acord să-i dea sfânta „pâine a punerii înainte”. Judecând după povestea din Cartea lui Samuel, David era complet singur.

Adică, în realitate, nu existau „cei care erau cu el”, pur și simplu nu exista de unde să vină, iar Hristos se referă aici nu la o poveste reală, ci la o situație

ipotetică: marele preot, crezând că un întreg detașament ar trebui să-l urmeze pe David, a dat permisiunea soldaților acestui detașament să mănânce pâinea sacră, cu condiția să fie ritualic puri. Hristos se referă la această permisiune ca la un precedent, deoarece, în acest caz, ceea ce este important pentru El nu este acuratețea factuală a poveștii lui David (nu a existat), ci însăși poziția lui Ahimelec: se dovedește că în anumite situații este posibil și chiar necesar să se încalce legile purității și sfințeniei rituale.

Fundamentaliștii văd orice indiciu al unor astfel de inexactități în text ca o subminare a autorității Sfintei Scripturi. În același timp, ei permit o posibilă corupere a textului în timpul rescrierii sale (acest lucru poate explica unele dintre discrepanțele dintre cărțile biblice), dar textul original, în opinia lor, era complet lipsit de erori, inclusiv în ceea ce privește faptele științifice naturale și istorice. Prin urmare, pentru cei mai consecvenți fundamentaliști, orice date științifice care contrazic textul biblic trebuie respinse. Inutil să mai spun că, la un moment dat, exact astfel de argumente au fost aduse împotriva teoriei rotației Pământului în jurul Soarelui - la urma urmei, în multe locuri Biblia afirmă clar că Soarele este cel care se rotește în jurul Pământului!

Desigur, astfel de argumente sunt absurde. Oamenii din acea vreme pur și simplu nu știau ceea ce știm noi și descriau lumea așa cum o vedeau. Apropo, noi încă spunem: „Soarele a răsărit”, deși știm perfect că, de fapt, pământul a fost cel care s-a întors. Dar o persoană care spune dimineața: „Am venit la tine cu salutări, să-ți spun că în acest moment, ca urmare a rotației Pământului în jurul axei sale, zona noastră este expusă radiațiilor luminoase ale soarelui” va face o impresie foarte ciudată. Este mult mai simplu să spui: „Soarele a răsărit”.

Astfel, Biblia combină în mod uimitor Cuvântul lui Dumnezeu cu un anumit principiu uman, iar unul este de neimaginat în ea fără celălalt. Inspirația divină este pătrunderea uimitoare a Duhului lui Dumnezeu în trupul istoriei și culturii umane, iar această interacțiune nu a încetat odată cu ultimul punct pus în ultima carte biblică. Duhul continuă să trăiască în Biserică, revelându-se nouă, inclusiv atunci când citim Scriptura, și astfel noi înșine suntem incluși în acea serie de persoane, pagini și secole, la începutul căreia s-a aflat Cuvântul.

3. Ce este canonul biblic?

Biblia este pe raftul de cărți – o poți ridica și consulta cuprinsul. Dar se pare că, în diferite ediții, lista cărților incluse în Biblie poate să nu fie exact aceeași. De ce? De unde provine această listă (numită uneori canon)? Ce înseamnă că o carte este inclusă în această listă?

Canon este un model

Cuvântul canon în sine este de origine greacă și înseamnă „regulă, standard, model”. Este folosit destul de larg în Biserică: în esență, orice normă a vieții bisericești poate fi numită astfel: canoanele iconografice definesc regulile picturii icoanelor, iar dreptul canonic definește aspectele juridice ale vieții intrabisericești. Când vorbim despre canonul biblic, ne referim la lista cărților care alcătuiesc Sfânta Scriptură.

Astăzi, ne este ușor să deschidem Biblia și să vedem ce este tipărit sub coperta ei, dar nu a fost întotdeauna așa. Înainte de inventarea tiparului, o Biblie completă era o mare raritate: cărțile erau extrem de scumpe, iar cu tehnologia din acea vreme, volumul era foarte mare și greu. Prin urmare, se copiau în principal cărți individuale sau colecții necesare cultului.

De exemplu, cea mai veche Evanghelie din Ostromir (secolul al XI-lea, Novgorod) nu este formată din cele patru texte pe care suntem obișnuiți să le vedem în edițiile moderne ale Noului Testament și nici măcar unul dintre ele, ci o colecție liturgică de lecturi evanghelice pentru diferite duminici și sărbători, începând cu Paștele. Astfel de cărți erau mai frecvente în Evul Mediu decât edițiile complete ale textelor biblice cu care suntem obișnuiți, deoarece nevoia de ele era mai mare. Într-adevăr, în societatea tradițională, Scriptura exista în primul rând în contextul vieții bisericești, iar cei care apelau la ea „în orele lor libere” erau foarte, foarte puțini, fie și numai din cauza costului enorm al cărților. Lucrurile stăteau aproximativ la fel și în Palestina în timpul vieții pământești a lui Hristos: singurul moment în care Îl vedem cu un sul de Scriptură în mâini este citirea de sâmbătă a profetului Isaia în sinagogă.

Însă ar fi greșit să credem că în acele vremuri doar anumiți experți apelau la textul biblic. Nu, oamenii obișnuiți, chiar și cei analfabeți, puteau auzi Scriptura în timpul slujbelor, în predici și conversații și ei înșiși o citau adesea de bunăvoie (adesea inexact). Hristos, în predicile Sale, amintește constant: „așa cum este scris; ei au Legea și Prorocii”. Acestea sunt, desigur, referințe la Scriptură. Dar Hristos nu specifică niciodată ce cărți sunt incluse în această Scriptură. El examinează multe alte probleme controversate, dar nu și aceasta. Astfel, putem concluziona că în vremea Sa nu au existat dezacorduri semnificative cu privire la compoziția Scripturii.

Așadar, apostolii, intrând în discuții cu păgâni, sau cu primii eretici, sau cu evrei care nu-L recunoșteau pe Hristos, se referă constant la autoritatea Scripturii - și nicăieri nu-i definesc limitele. Mai mult, apostolul Iuda Iacob, în versetul 9 al Epistolei sale, repovestește chiar și povestea din apocrifa „Înălțarea lui Moise”, care nu a fost inclusă în Scriptură (mai multe despre astfel de cărți vor fi spuse în capitolul 5), și acesta nu este singurul exemplu de astfel de referire la o carte

necanonică. Se pare că apostolii au folosit în predica lor niște cărți care nu sunt incluse în Scriptură astăzi.

Cărțile altor persoane

Așadar, a existat un canon clar definit în timpul vieții pământești a lui Hristos și a primilor Săi ucenici? Se pare că nu. Oamenii citesc aceleași cărți, dar autoritatea lor, se pare, ar putea fi oarecum diferită: una este Legea, adică Pentateuhul, pe care se baza întreaga viață a comunității, și alta este tradiția înălțării lui Moise, care nu va ocupa niciodată locul central.

La mijlocul secolului al XX-lea, numeroase manuscrise au fost găsite în peșteri din apropierea Mării Moarte, în principal într-un loc numit Qumran, care fusese ascuns acolo în jurul anului 70 d.Hr., în timpul revoltei evreiești eșuate împotriva stăpânirii romane. Cărțile din această colecție erau foarte diferite. Un sul putea conține atât psalmii pe care îi vedem astăzi în Biblie, cât și alții care ne erau necunoscuți, dar similari cu aceștia. Desigur, aceasta este prea puțin pentru a vorbi despre un „canon Qumran" special: la urma urmei, chiar și astăzi se publică colecții de texte și cărți de rugăciuni în care psalmii canonici se găsesc alături de alte rugăciuni și imnuri. Și locuitorii din Qumran înșiși se aflau cel mai probabil separat de linia principală a iudaismului din acea vreme, adică de farisei și saduchei, așa că exemplul lor nu este foarte indicativ.

Când a apărut canonul? Firește, lista cărților Vechiului Testament ar fi trebuit să apară prima. Tradiția evreiască, împărtășită de mulți creștini, spune că acest lucru s-a întâmplat imediat după întoarcerea israeliților din captivitate în secolul al V-lea î.Hr., în timpul activității scribului Ezra, dar este destul de greu de crezut: prea mult timp îl separă pe Ezra de primele liste de cărți canonice. În plus, avem Septuaginta, adică traducerea greacă a Vechiului Testament, care a început să fie creată în Alexandria, Egipt, în secolul al III-lea î.Hr. Aceasta includea cărți care lipsesc din canonul evreiesc modern: Tobit, Iudita, Înțelepciunea lui Solomon, Înțelepciunea lui Isus, Fiul lui Sirah, Macabeii etc. (acestea sunt cele care sunt prezente în edițiile ortodoxe și catolice ale Bibliei astăzi, dar lipsesc din cele protestante). Unele dintre ele au fost scrise direct în greacă, dar altele au existat și în originalul ebraic - cea mai mare parte a textului ebraic al cărții lui Isus, fiul lui Sirah, a fost găsită în timpul nostru.

Pare rezonabil să concluzionăm că principalele cărți sacre ale evreilor din timpurile Noului Testament erau aceleași peste tot, dar „lista suplimentară" putea diferi oarecum în diferite comunități. De exemplu, în Alexandria se citește cartea lui Tobit, dar nu și în Palestina. Se pare că acest lucru le-a convenit tuturor, dar numai până la sfârșitul secolului I d.Hr. În acea perioadă, Templul din Ierusalim a fost distrus, cărțile au devenit, de fapt, cel mai important altar al evreilor și, pe de

altă parte, a avut loc ruptura lor definitivă cu creștinii. Deși ambii aveau o Lege și profeți comuni, creștinii le-au adăugat propriile cărți sacre, pe care evreii au refuzat categoric să le recunoască.

Se pare că, din aceste motive, la cumpăna dintre secolele I și II, s-a format în cele din urmă canonul evreiesc, iar dintre toate versiunile existente ale textului, a fost aleasă una, pe care astăzi o numim masoretică. Din câte putem judeca, a fost cea mai răspândită în Palestina, dar totuși nu singura.

Evreii împart Vechiul Testament în „Lege" (în ebraică „Tora"), „Profeți" („Nevi'im") și „Scrieri" („Ketuvim"). Numele întregii Biblii este format din primele litere ale numelor acestor trei părți: Tanakh (litera „k" din „Ketuvim" de la sfârșitul cuvântului se citește ca „h"). În același timp, împărțirea evreiască a cărților în cadrul canonului nu coincide cu cea creștină: „Profeții" includ și cărți istorice timpurii, dar Daniel este atribuit „Scrierilor", aparent pentru că această carte a fost scrisă atunci când compoziția „Profeților" era deja complet determinată și era imposibil să se adauge o carte nouă la ea.

Ce ar trebui să citim în Biserică?

Primii creștini, după cum probabil ghiciți, nu aveau nicio legătură cu deciziile rabinilor, așa că este prea devreme să vorbim despre canonul creștin al Scripturii în secolul I. De fapt, dorința de a-și alcătui propria listă de cărți biblice a apărut în timp din exact același motiv: au început să apară diverse secte și erezii care își ofereau propriile cărți sacre, iar credincioșii trebuiau protejați de aceste cărți. De aceea, trebuiau întocmite liste. Acestea se găsesc în operele Părinților Bisericii care au trăit în secolele II, III și IV - Iustin Filosoful, Irineu din Lyon, Clement din Alexandria, Chiril din Ierusalim și alții. Există, de asemenea, o listă anonimă de cărți, numită „Canonul Muratorian" (după numele persoanei care l-a descoperit în timpurile moderne), datată la sfârșitul secolului al II-lea. Acest lucru este deja suficient pentru a trage concluzii despre ce cărți au venerat creștinii ca fiind sacre în primele secole ale istoriei lor.

Însă oricine începe să compare aceste liste va fi mai degrabă nedumerit: de ce diferă atât de vizibil și de ce Părinții înșiși par să nu observe aceste diferențe? Ar fi de înțeles dacă un teolog ar declara: „Consider Epistolele lui Clement al Romei ca făcând parte din Noul Testament", iar al doilea ar răspunde: „Nu, nu sunt incluse în niciun fel, la fel ca Apocalipsa lui Ioan Teologul" (aceasta este diversitatea de opinii pe care o găsim în diferite surse). Dar nu au existat dispute, unele pur și simplu au inclus aceste cărți, iar altele nu. Astfel, listele occidentale au omis adesea Epistola către Evrei, care este diferită de toate celelalte Epistole din Noul Testament, iar cele orientale au omis Apocalipsa lui Ioan Teologul, care este foarte dificil de înțeles pentru un credincios obișnuit.

Însă în toate aceste liste, fără excepție, în partea Noului Testament vom găsi cele patru Evanghelii pe care le cunoaștem, Cartea Faptelor Apostolilor și aproape toate Epistolele lui Pavel. Este posibil să lipsească Epistola către Evrei, Cartea Apocalipsei și o parte din Epistolele Generale. Origen a enumerat deja la începutul secolului al III-lea aceste patru Evanghelii, „care sunt acceptate necondiționat doar în Biserica lui Dumnezeu". Iar în secolul al IV-lea, Chiril al Ierusalimului a subliniat: „Doar patru Evanghelii sunt incluse în Noul Testament, iar restul au nume false și sunt dăunătoare. Maniheii au scris Evanghelia lui..."

Toma, care, necinstind bunătatea numelui Evangheliei, distruge sufletele celor simpli. Acceptați și Faptele Apostolilor celor doisprezece apostoli și, împreună cu ele, cele șapte Epistole Generale: Iacov, Petru, Ioan și Iuda; și ca pecete pe toate acestea și pe ultimele lucrări ale ucenicilor, cele paisprezece Epistole ale lui Pavel."

În același timp, listele timpurii puteau include și alte texte care nu sunt incluse astăzi în Noul Testament: Epistolele Apostolului Barnaba și Clement al Romei, Păstorul lui Hermas, Didahe (cunoscută și sub numele de Învățătura celor Doisprezece Apostoli) și Apocalipsa lui Petru. Nici în privința Vechiului Testament nu a existat un acord complet: unii au oferit o listă scurtă care se potrivea cu canonul evreiesc, în timp ce alții au oferit o listă completă care includea toate sau cel puțin o parte din cărțile Septuagintei. Așadar, toate diferențele nu schimbă imaginea de ansamblu: ceea ce credeau creștinii, ceea ce spuneau despre Dumnezeu și Iisus Hristos.

Se pare că Părinții nu au căutat atât de mult să ofere o regulă lipsită de ambiguitate pentru toate timpurile, cât să indice turmei lor care cărți ar trebui acceptate ca sacre și care nu. De exemplu, în secolul al IV-lea, Sfântul Atanasie al Alexandriei, în a 39-a sa scrisoare festivă, enumeră cărțile „canonizate" (aceasta este prima mențiune în literatura creștină a canonului ca listă de cărți sacre) și „necanonizate, dar destinate de Părinți pentru citire". Prima categorie include toate cărțile canonului evreiesc, cu excepția Esterei și a celor 27 de cărți ale Noului Testament care ne sunt familiare; a doua – Estera, Înțelepciunea lui Solomon, Înțelepciunea lui Sirah, Tobit, Iuditha, precum și cărțile „Didahe" și „Păstorul" lui Hermas, care sunt adiacente corpusului Noului Testament. Toate celelalte cărți, spune Sfântul Atanasie, nu ar trebui citite, dar nu oferă o listă a acestor cărți inutile. Înseamnă aceasta că respinge, de exemplu, cărțile macabeene? Nu neapărat. Poate că pur și simplu nu erau disponibili în acest loc și moment și, prin urmare, nu avea rost să vorbim despre ei.

Apropo, dintr-un anumit motiv, Cartea Esterei, singura dintre toate cărțile biblice, lipsește din manuscrisele de la Marea Moartă. Poate că este doar o coincidență sau poate că această carte îi deruta deja pe oameni la vremea respectivă –

există prea multă ură față de dușmani în ea... Dar nu putem face decât presupuneri în această privință.

Ca urmare a tuturor acestor discuții, până în secolele IV-V toate comunitățile creștine au convenit să recunoască 27 de cărți din Noul Testament, pe care le putem găsi și astăzi în orice Biblie, cu excepția celei etiopiene. Etiopienii au adăugat la Noul Testament lucrările asociate cu numele lui Clement al Romei (Epistolele și „Sinodul"), precum și cărți numite „Promisiuni" și „Didaskalia". În ceea ce privește Vechiul Testament, etiopienii sunt, de asemenea, destul de originali: includ cărțile Jubileelor și Enoh, care sunt considerate apocrife în restul lumii. Această caracteristică a tradiției lor bisericești mărturisește acele vremuri străvechi când canonul biblic nu era încă complet format.

Există o linie de demarcație între Scriptură și Tradiție?

Așadar, Noul Testament al aproape tuturor creștinilor conține aceleași 27 de cărți, dar în ceea ce privește Vechiul Testament, nu există o unitate completă. Biserica Ortodoxă Rusă recunoaște 50 de cărți, aproximativ același număr (cu diferențe minime) este numărat de alți ortodocși și catolici. Însă protestanții...

Ei recunosc ca fiind biblice doar acele 39 de cărți care au fost incluse în canonul evreiesc; s-ar putea spune că pur și simplu le-au împrumutat.

Dar de ce a apărut această situație în cazul catolicilor și ortodocșilor? Este în general acceptat faptul că toate deciziile cele mai importante au fost luate în cadrul Sinoadelor Bisericești. În legătură cu canonul biblic, sunt de obicei amintite Sinodul de la Laodiceea din Răsărit (cca. 360) și al Treilea Sinod de la Cartagina din Apus (397). Dar, de fapt, acțiunile acestor Sinoade sunt departe de a fi rezolvarea finală a tuturor problemelor.

Astfel, decretele Sinodului de la Laodiceea au ajuns până la noi în mai multe exemplare. Unele dintre ele conțin regula a 60-a, chiar ultima, cu o listă de cărți biblice; altele se termină cu a 59-a. Acest lucru a dat motive să se îndoiască de autenticitatea regulii a 60-a, care enumeră „cărțile care trebuie citite" - o listă scurtă a cărților Vechiului Testament cu adăugarea cărților lui Baruh și a Epistolei lui Ieremia și 26 de cărți ale Noului Testament, dar fără Apocalipsa. Regula a 47-a a celui de-al Treilea Sinod de la Cartagina cere ca „în afară de Scripturile canonice, nimic să nu se citească în biserică sub numele de Scriptură Divină" și enumeră lista completă familiară a Vechiului Testament și a 27 de cărți ale Noului Testament.

Pentru o perioadă foarte lungă de timp, acest dezacord nu a deranjat pe nimeni. Când, în anii 691-692, la Conciliul de la Trullo, episcopii au început să

consolideze și să codifice decretele Conciliilor anterioare, aceștia au confirmat autoritatea atât a Conciliului Local Laodicean, cât și a celui Cartaginez, dar nu au indicat ce listă de cărți ar trebui urmată. Dar, pe lângă aceste două Concilii, ei fac referire și la un text numit „Constituțiile Apostolice”. Regula lor a 85-a (și ultima) oferă o listă de cărți canonice, unde Noul Testament este prezentat fără Apocalipsă, dar cu două Epistole ale lui Clement al Romei.

Se pare că Părinții Bisericii nu au luat în considerare în primul rând compoziția exactă a Bibliei și nici măcar nu au încercat în mod special să elimine discrepanțele evidente: pur și simplu nu exista o nevoie practică anume pentru un astfel de canon. Regulile Sinoadelor de la Laodiceea și Cartagina nu trasează nicio linie între cărțile adevărate și cele eretice, ci doar stabilesc ce cărți pot fi citite în biserică ca Scriptură. Dacă Apocalipsa lui Ioan Teologul este citită într-o biserică și nu în alta, nu va fi nimic teribil în această discrepanță, atâta timp cât o lucrare eretică nu ia locul acestei cărți.

Dezbateri aprinse au izbucnit în Occident încă din timpul Reformei, iar acestea au vizat doar Vechiul Testament. Cu toate acestea, acestea au fost dezbateri nu doar despre compoziția exactă a canonului biblic, ci și despre semnificația acestuia. Protestanții vorbeau despre autoritatea exclusivă a Scripturii, care este fundamental diferită de toate celelalte cărți. Dacă este așa, atunci întrebarea despre ce este și ce nu este inclus în Scriptură devine cu adevărat vitală. De exemplu, teologii catolici, susținând ideea purgatoriului (și, în general, ideea că Biserica pământească poate influența soarta postumă a membrilor săi), au citat povestea din a doua Carte a Macabeilor (12:39-45) despre Iuda Macabeul aducând o jertfă de purificare pentru frații săi morți. Pentru catolici, această carte face parte din Scriptură și, prin urmare, rugăciunea pentru morți este prescrisă de Biblie. Dar din punctul de vedere protestant, această carte nu este biblică și, chiar dacă este bună și interesantă în sine, afirmațiile autorului său nu au nicio autoritate doctrinară.

Lumea ortodoxă nu a mai văzut niciodată dispute atât de ample și fundamentale cu privire la meritele cărților lui Tobit, Iudita etc. Drept urmare, a apărut situația în care ortodocșii, în urma Sinodului de la Laodiceea, recunosc aceleași cărți ca și protestanții drept canonice, dar includ cărți necanonice în edițiile lor ale Bibliei, la fel ca și catolicii. Astfel, canonul biblic se dovedește a fi mai mic decât Biblia însăși!

Însă acest lucru poate părea ciudat doar în contextul Reformei occidentale și nu în Est, unde sarcina de a separa Scriptura de Tradiție nu a fost stabilită. Teologii ortodocși le înfățișează uneori ca pe niște cercuri concentrice: Evanghelia este chiar în centru, apoi celelalte cărți biblice (este clar că Epistolele lui Pavel sunt mai importante pentru noi decât Leviticul), apoi definițiile Sinoadelor Ecumenice,

lucrările Părinților și alte elemente ale Tradiției. Nu este atât de important unde se termină exact Scriptura și începe Tradiția, unde anume să plasăm Cărțile Macabeilor sau Epistolele lui Clement al Romei. Granițele dintre adevăr și minciună, dintre credință și superstiție, dintre ecleziasm și erezie sunt mult mai importante decât granițele dintre Scriptură și Tradiție, care, ca multe alte lucruri din Biserică, servesc drept dovadă a „unui Duh și a unui gând” (1 Corinteni 1:10).

4. Cum se leagă Scriptura de Tradiție?

Când vorbesc despre Biblie, creștinii o numesc Sfânta Scriptură și o pun pe primul loc. Dar este evident pentru toată lumea că viața comunităților creștine nu este reglementată doar de Biblie. Ortodocșii, pe lângă Scriptură, vorbesc și despre Sfânta Tradiție. Ce este aceasta și care este legătura dintre aceste două concepte?

Și ce este Tradiția?

Pentru început, să ne întrebăm: cum a ajuns Scriptura la oameni? Le-au adus îngerii o carte? Nu, nu a fost chiar așa. În viețile diferiților oameni, începând cu Avraam, au avut loc diferite evenimente, pe care le-au perceput ca fiind Revelația lui Dumnezeu și le-au povestit copiilor și nepoților lor. Apoi, unele dintre aceste povești au fost scrise, iar altele li s-au adăugat treptat. Dar chiar și ceea ce fusese deja scris avea nevoie de diverse explicații: la urma urmei, orice carte este doar litere și cineva trebuie să ne învețe să citim aceste litere și să unim cuvinte din ele.

Aceste scrisori conțin o înregistrare a poveștilor din Apocalipsa, dar ele însele nu sunt încă Apocalipsa și, mai mult, Apocalipsa nu se limitează la aceste povești.

Simplu spus, cărțile principale ale scrisului se numeau Sfânta Scriptură, iar orice altceva – Tradiție. Chestiunea relației dintre Scriptură și Tradiție rămâne veșnic relevantă; este interpretată diferit în diferite confesiuni creștine și trebuie abordată iar și iar atunci când se rezolvă probleme practice care apar în viața Bisericii.

În țara noastră, această întrebare poate fi auzită adesea în dialogurile dintre ortodocși și protestanți: protestanții le reproșează ortodocșilor că înlocuiesc Scriptura cu o multitudine de invenții proprii, care nu se găsesc în Biblie, numindu-le Tradiție. Ortodocșii, dimpotrivă, răspund că, din cele mai vechi timpuri, creștinii nu s-au bazat doar pe Scriptură, așa cum, de exemplu, mărturisește Sfântul Vasile cel Mare: „Dintre dogmele și predicile păstrate în Biserică, unele le avem din instrucțiuni scrise, iar altele le-am primit din tradiția apostolică... De exemplu, cine a învățat prin Scriptură că cei care se încred în

numele Domnului nostru Iisus Hristos să se semneze cu chipul crucii? Care Scriptură ne-a învățat să ne întoarcem spre răsărit în rugăciune? Care dintre sfinți ne-a lăsat în Scriptură cuvintele de invocație în timpul schimbului dintre Pâinea Euharistiei și Paharul binecuvântării?... De asemenea, binecuvântăm apa botezului și untdelemnul ungerii... – conform cărei Scripturi?" Nu este oare, conform Tradiției, tăcută și secretă?

Și atunci protestanții exclamă de obicei: „Unde este această Tradiție secretă a voastră, arătați-ne o listă cu cărțile care o conțin?" Dar iată cum răspunde contemporanul nostru, starețul Petru (Meșcerinov), la această întrebare: „Biserica nu are o definiție teologică dogmatică, o formulă precisă a ceea ce este Sfânta Tradiție. Nu există nicio carte în Biserică intitulată «Sfânta Tradiție»... Biserica Ortodoxă este foarte liberă, spre deosebire, de exemplu, de Biserica Latină. Ei definesc totul cu precizie, formulează totul, dogmatizează scolastic totul și îl notează în catehisme groase. Noi nu avem așa ceva; în Biserica Ortodoxă doar foarte puține lucruri importante sunt fixate cu precizie - doar fundamentele religiei noastre; multe lucruri sunt lăsate libertății, însăși experienței vieții Bisericii. În aceasta constă cel mai profund respect pentru om."

Înseamnă asta că Tradiția este ceva anume? Bineînțeles că nu. Ea se bazează pe deciziile Sinoadelor Ecumenice, care au formulat cele mai importante prevederi ale teologiei creștine. Dar aceste prevederi nu au rămas doar teorie, ci au fost întruchipate în texte liturgice, în pictura icoanelor, chiar și în arhitectura bisericească. Icoana însăși a ocupat un loc atât de important în biserică doar pentru că dogma unirii naturii divine și umane în Hristos a fost odată acceptată: Chipul uman este înfățișat, dar ne mărturisește și despre Dumnezeu. În cele din urmă, numeroase povești despre viețile diferitelor comunități creștine și ale unor sfinți individuali fac parte, de asemenea, din Tradiție.

Pentru ortodocși, Tradiția este, în esență, experiența seculară a vieții Bisericii. Dar dacă numim Scriptura o carte cu un conținut foarte specific, atunci Tradiția pur și simplu nu poate fi definită printr-un astfel de cadru, la fel cum este imposibil să definim, să zicem, tradițiile familiale. Dacă îi spun unui străin: „În familia noastră, este obișnuit să acționăm în felul acesta", el mă poate întreba: „Unde este scris?" Și nu voi avea ce să-i răspund, în esență. Pur și simplu trăim așa...

Scriptura în centrul tradiției

Cum se leagă Tradiția de Scriptură? Poate părea surprinzător astăzi, dar Biserica a trăit în primele decenii chiar și fără o Evanghelie scrisă. După cum notează evanghelistul Luca chiar la începutul cărții sale, el a asumat această

muncă tocmai pentru că existau deja multe relatări orale și a scris Evanghelia sa „după ce a cercetat cu atenție toate lucrurile de la început” (Luca 1, 3).

Se pare că ceva similar s-a întâmplat și cu Vechiul Testament: nu este vorba de faptul că Moise, coborând de pe Muntele Sinai, s-a așezat și a scris întregul Pentateuh deodată, sau că Isaia, primind Apocalipsa, și-a creat imediat cartea de la prima până la ultima pagină. Nu vom găsi acest lucru nicăieri în Biblie. Dimpotrivă, există indicii clare că cărțile sale au fost compilate treptat. În Proverbele lui Solomon, de exemplu, există un subtitlu: „Și acestea sunt proverbele lui Solomon, pe care le-au scris oamenii lui Ezechia, regele lui Iuda” (25:1). Dar au trecut mai mult de două secole între Solomon și Ezechia! Este ca o colecție de poezii de Lomonosov sau Derjavin, publicată pentru prima dată abia în vremea noastră. Adică, în tot acest timp aceste cuvinte ale lui Solomon au existat fie oral, fie sub forma unor documente separate, dar nu au fost incluse într-o singură carte de Proverbe.

Astfel, putem spune că Scriptura a apărut treptat în adâncurile Tradiției. Dar aceasta nu înseamnă că nu poate exista o tensiune între Scriptură și Tradiție. În aceleași Evanghelii, citim de mai multe ori despre cum Hristos i-a denunțat pe scribii și fariseii care au înlocuit Scriptura cu „tradițiile bătrânilor” și au pus „povere greu de purtat” asupra oamenilor. Și acest lucru, desigur, se poate întâmpla nu numai atunci, ci și în timpul nostru și în orice altul: tradițiile umane devin autosuficiente, uneori pur și simplu ascund orice altceva.

De aceea, în zorii Reformei, părinții protestantismului au refuzat să vadă Tradiția ca fiind ceva egal Scripturii. Catolicii au obiectat împotriva lor: atât Scriptura, cât și Tradiția trebuie să fie surse de doctrină.

Pentru ortodocși, Scriptura este partea centrală și cea mai importantă a Tradiției, inseparabilă de orice altceva. Cu toate acestea, este necesar să se distingă acea parte a acesteia care a devenit cu adevărat proprietatea întregii Biserici și care poate fi numită în siguranță Sfânta Tradiție, de diverse obiceiuri, deși utile, dar care nu au o semnificație bisericească generală. La Sinodul de la Cartagina din 257, unul dintre episcopi a remarcat: „Domnul a spus: Eu sunt Adevărul. El nu a spus: Eu sunt un obicei.” Un teolog modern, episcopul Callistus Ware, a comentat aceste cuvinte: „Există o diferență între Tradiție și tradiții: multe tradiții moștenite din trecut sunt de natură umană și accidentală. Acestea sunt opinii pioase (sau nelegiuite), dar nu partea adevărată a Tradiției - fundamentele mesajului creștin.”

Tradiția ca înțelegere

Oamenii care vin la Biserică intră mai întâi în contact cu straturile ei cele mai exterioare: „Dar preotul nostru spune... și mi-au spus în biserică...” Acest lucru este destul de firesc, dar nu trebuie să ne oprim niciodată aici. Cercurile periferice trebuie să fie de acord cu cele centrale: ceea ce spune preotul paroh nu este la fel de important ca decretul Sinodului Ecumenic, iar cel mai important lucru, desigur, este Evanghelia. Și dacă vedeți o contradicție între una și alta, atunci... nu, nu vă grăbiți. Trebuie să vă gândiți mai întâi.

Suntem foarte conștienți de distanța dintre noi și Părinții Bisericii atunci când discutăm despre sfințenia lor și despre propria noastră păcătoșenie. Însă mulți oameni vorbesc ca și cum nu ar exista nicio distanță între înțelegerea lor și ceea ce au spus Părinții, ca și cum orice repetare a cuvintelor lor ar crea automat o identitate spirituală între noi și ei. Putem repeta cuvintele Scripturii sau ale celor mai autorizați interpreți ai acesteia, dar asta nu înseamnă că înțelegerea noastră actuală a acestor cuvinte este cea mai corectă: trebuie să pătrundem până la esența însăși a argumentelor lor, să înțelegem poziția lor și să discernem cât de aplicabilă este aceasta în propria noastră situație. A-i urma pe Părinți nu este o repetare mecanică.

Totuși, nu doar cititorii ortodocși ai Bibliei încearcă să-i urmeze pe teologii autoritari. Cum se familiarizează o persoană cu Biblia? În orice caz, nu o deschide așa cum deschide cineva o carte cu un titlu complet necunoscut, pe care tocmai a cumpărat-o de la un chioșc. Nu, aici orice cititor are deja o idee clară, indiferent de credințele sale, că acest text este Sfânta Scriptură a Bisericii Creștine (și Vechiul Testament este, de asemenea, al comunității evreiești), și tot ceea ce citește, se va raporta cumva la aceste cunoștințe preliminare.

Dacă o persoană ajunge la credință pe cont propriu, va citi Biblia pe măsură ce intră într-o comunitate de credincioși. Fiecare comunitate are propria doctrină, aceasta este în mod necesar construită pe Biblie, textele instigatoare (catehisme, spovedanii, cântări liturgice) o citează sau o repovestesc constant. Drept urmare, o persoană, intrând într-o astfel de comunitate, se familiarizează în primul rând nu atât cu Biblia în sine, care este încă prea vastă și complexă pentru ea, cât cu o prezentare simplificată a doctrinei, bazată pe Biblie.

S-ar putea crede că acest lucru nu se aplică necredincioșilor sau celor care, crezând în Dumnezeu, nu aparțin unei anumite confesiuni. Dar nu este așa; fiecare are propria viziune asupra lumii. O persoană crede în adevărul literal al miracolelor biblice, alta - că miracolele nu se întâmplă și toate descrierile lor sunt ficțiune sau un limbaj poetic special, dar o anumită convingere este luată ca bază în orice caz, aceasta determină cu ce ochi privește o persoană textul.

După cum știm, există multe confesiuni creștine și chiar mai multe filozofii și viziuni despre lume seculare, și chiar și în cadrul unei confesiuni există oameni cu opinii și direcții diferite. De aceea, nu există o interpretare absolut obiectivă, dovedită științific, a Bibliei, care ar putea fi asemănată cu tabelul periodic sau cu o hartă a cerului înstelat. Dacă ar exista, toți creștinii cu rațiune ar fi acceptat-o de mult, respingând tot ceea ce nu este de acord cu ea. Dar ei continuă să se certe, și fiecare este sigur de propria sa dreptate. Așa a fost întotdeauna: de exemplu, în secolul al III-lea, Ciprian din Cartagina și Papa Ștefan au argumentat despre validitatea botezului primit de la eretici - dar amândoi au murit ca martiri, amândoi sunt glorificați ca sfinți. Apropo, întrebarea cui botez este invalid este încă un subiect de dezbatere intensă astăzi.

În disputele dintre confesiuni, fiecare parte se referă la părinții săi - ortodocșii, de exemplu, la Ioan Gură de Aur, catolicii la Augustin de Hipona, iar protestanții la Jean Calvin sau Martin Luther. În acest sens, se poate spune că și protestanții au propria lor Tradiție, chiar dacă aceasta este înțeleasă oarecum diferit și ocupă un loc mai modest decât ortodocșii. Însă niciun baptist sau adventist conștiincios nu interpretează Biblia „de la zero”, ci se străduiește să-și alinieze interpretările cu ceea ce au spus frații săi în credință înaintea lui. Același Augustin spunea: „Nu aș fi crezut Evanghelia dacă nu aș fi fost îndemnat să fac asta de autoritatea Bisericii Catolice”.

Totuși, în multe probleme importante, toți creștinii au același punct de vedere sau chiar foarte apropiat, și chiar ceea ce părea controversat în timpul Reformei poate fi recunoscut într-un fel sau altul de aproape toți creștinii de astăzi. De exemplu, Luther a proclamat că Scriptura este inteligibilă pentru toată lumea la nivel extern, gramatical, dar o înțelegere profundă a adevărurilor spirituale vine doar sub influența Duhului Sfânt. Acest lucru a fost spus ca răspuns la afirmația teologilor catolici din acea vreme că Biblia este inaccesibilă omului de rând (să nu uităm că pe atunci catolicii nu încurajau citirea ei în limbi vernaculare, ci doar în latină). Dar astăzi, poate, puțini creștini tradiționali s-ar opune unei astfel de abordări. Cu toate acestea, în practică, se întâlnesc abateri de la acest principiu: unii cred că chiar și limbajul Scripturii în sine este ceva misterios, inaccesibil minții umane (am auzit că atunci când citești un text, nu este atât de important dacă înțelegi sensul, pentru că ești sfințit de sunetul în sine); alții se așteaptă în mod naiv ca sensul Scripturii să li se dezvăluie într-un mod exhaustiv la prima lor citire.

Părinții ne ajută să găsim mijlocul de aur, așa că conceptul de „Sfântă Tradiție” poate fi definit astfel: este experiența citirii Sfintei Scripturi de către predecesorii noștri cei mai experimentați și maturi spiritual și experiența rezultată de a trăi conform Scripturii. Dar în ce măsură această înțelegere a lor, care a apărut în timpuri străvechi și într-un mediu cultural și istoric complet diferit, ne poate fi utilă

astăzi? Acesta este un subiect pentru o conversație separată și vom reveni asupra lui în Capitolul 12.

5. Ce sunt apocrifele?

Din când în când auzim despre descoperiri senzaționale: noi „evanghelii” și alte texte despre care se presupune că nu au fost încă cunoscute, apărute în zorii creștinismului, ne vor spune în sfârșit întregul adevăr... De fapt, nu este nimic fundamental nou în aceste descoperiri; cel mai adesea vorbim despre manuscrise noi ale unor texte cunoscute din cele mai vechi timpuri sub denumirea de apocrife. Dar ce sunt apocrifele, de unde provin și cum ar trebui să le tratăm?

Cărți la granița Bibliei

Astăzi, când Biblia arată ca un singur volum, cititorii ei sunt obișnuiți să creadă că canonul Bibliei a fost întotdeauna definit, iar granița dintre Scriptură și toată cealaltă literatură a fost trasată clar și bine cunoscută de toată lumea. De fapt, acest lucru este departe de a fi adevărat: când un profet sau un evanghelist a început să scrie sau să predice, nu și-a propus să adauge încă o carte la Biblie, nu, a comunicat oamenilor ceea ce considera necesar. Și abia atunci comunitatea credincioșilor - mai întâi Israelul antic, iar apoi Biserica Creștină - a recunoscut textul său ca o expunere adecvată și exactă a credinței lor. În același timp, desigur, au existat întotdeauna profeți falși și învățători falși, ale căror lucrări au fost respinse de comunitatea credincioșilor.

S-ar putea crede că autorul textelor a jucat un rol decisiv aici: să zicem, Isaia sau Pavel sunt predicatori cunoscuți ai Adevărului, astfel încât cărțile care le poartă numele ar fi considerate sacre. Dar acest lucru este departe de a fi adevărat: în canonul Scripturii, locul central este ocupat de lucrările lui Luca (Evanghelia și Faptele Apostolilor), care nici măcar nu a fost martor al vieții pământești a lui Isus, ci cartea numită „Evanghelia lui Petru” este considerată un fals. În mod clar, nu a fost scrisă de Apostolul Petru, pe care îl cunoaștem din două Epistole ale Noului Testament - numele său a fost adăugat acestui text pentru a-i da mai multă autoritate. Această situație este tipică pentru apocrife.

Deci, ce este *apocrifa* atunci ? În greacă, cuvântul înseamnă „secret, ascuns”. Apocrifa se află undeva chiar la granița Scripturii, dar totuși de cealaltă parte a graniței. Este dificil de spus mai precis, deoarece granița – sau mai degrabă, canonul Vechiului Testament – nu este aceeași în diferite tradiții, iar cuvântul „apocrifă” în sine este folosit în moduri diferite.

Ediţiile evreieşti şi protestante nu includ unele cărţi (Macabeii, Iudita, Tobit, Înţelepciunea lui Solomon etc.) şi fragmente semnificative din alte cărţi (în principal Estera şi Daniel), pe care le vom găsi în ediţiile ortodoxe şi catolice. Protestanţii numesc de obicei astfel de cărţi apocrife, catolicii - deuterocanonice, iar ortodocşii - necanonice. Prin urmare, dacă întâlniţi Biblia în limba engleză cu apocrife, aceasta va însemna doar că Vechiul Testament include toate aceste cărţi şi capitole, dar nimic mai mult.

Ortodocşii şi catolicii numesc de obicei apocrife alte cărţi care nu au fost niciodată incluse nicăieri în Biblie, de exemplu, Cartea Jubileelor sau Calvarul Fecioarei Maria. Acum vom vorbi despre astfel de cărţi.

Apocrifele Vechiului Testament

În ceea ce priveşte apocrifele Vechiului Testament, vorbim în principal despre texte care „suplimentează" Biblia, a căror autoritate este adesea atribuită unor personaje biblice. Acestea sunt „Cartea Jubileelor", „Testamentul celor Doisprezece Patriarhi", „Cartea lui Enoh", „Viziunea lui Isaia", „Psalmii lui Solomon" şi alte câteva texte. De regulă, autorul exact şi chiar momentul scrierii acestor texte ne sunt necunoscute, ele ajung la noi în diferite versiuni manuscrise şi, în acest sens, nu pot fi considerate o sursă care prezintă în mod fiabil opiniile unei anumite persoane sau grup de oameni. Dar, cu toate acestea, ele ilustrează perfect mediul ideologic şi cultural în care a apărut Noul Testament (unele dintre ele ar fi putut fi scrise la scurt timp după Noul Testament sau simultan cu acesta). Nu ştim exact cine a scris o anumită frază din apocrife şi când, dar putem fi siguri că aceste idei, imagini, concepte erau destul de răspândite în iudaism, adică în „perioada intertestamentară" (între Vechiul şi Noul Testament), altfel pur şi simplu nu ar fi ajuns la noi. În acest sens, sunt foarte utile şi interesante.

Poate cea mai interesantă parte a apocrifelor Vechiului Testament sunt comentariile (în ebraică, „midrashim") asupra textelor biblice canonice. Pe lângă naraţiunile biblice, acestea oferă numeroase detalii, uneori complet fantastice, alteori pur şi simplu controversate. De exemplu, iată cum descrie „Cartea Jubileelor" viaţa primilor oameni din paradis, vorbind în numele lui Dumnezeu Însuşi: „Adam şi soţia lui au fost în Grădina Edenului şapte ani, cultivând-o şi păzind-o. Şi i-am dat o ocupaţie şi l-am învăţat cum să folosească tot ce era vizibil pentru muncă, şi a lucrat. Dar era gol, fără să ştie şi fără să-i fie ruşine. Şi a păzit grădina de păsări, de fiare şi de vite, a adunat roadele grădinii şi le-a mâncat, iar restul a păstrat pentru el şi pentru soţia lui şi a făcut o provizie." O astfel de „Grădină a Edenului" aminteşte mai mult de o căsuţă de vară de şase sute de metri pătraţi decât de un loc al fericirii veşnice...

Alte apocrife, cum ar fi Cartea lui Enoh, dimpotrivă, povestesc chiar despre sfârșitul istoriei pământești, ceea ce le apropie de Apocalipsa lui Ioan Teologul. De fapt, *revelația* (în greacă, „apocalipsa") despre sfârșitul timpurilor a fost un gen foarte popular la vremea sa, dar doar una dintre aceste cărți, după cum vedem, a fost inclusă în Biblie. Este adevărat, elemente ale viziunilor apocaliptice pot fi găsite în cărțile profetice și în alte cărți ale Scripturii. Acest gen include și Înălțarea lui Moise, singurul text apocrif a cărui intrigă este repovestită clar în Noul Testament (Iuda 9), deși, desigur, autorii săi erau conștienți de multe alte cărți apocrife.

Există, de asemenea, apocrife care continuă tradițiile biblice. Printre acestea vom găsi cărți profetice (Testamentul celor Doisprezece Patriarhi) și chiar psalmi: cartea Psalmilor lui Solomon este, aparent, singura colecție de rugăciuni ale primilor creștini evrei care a ajuns până la noi. Nu este surprinzător faptul că un text creat după venirea lui Hristos poartă numele unui rege care a trăit cu aproape o mie de ani înaintea Lui - aceasta este particularitatea literaturii apocrife. Numele unui profet sau erou celebru, care apare în titlul unei cărți, indică nu atât autorul acesteia, cât tradiția spirituală căreia îi aparține acest text. Am putea repeta astăzi cuvintele inspirate ale acestor rugăciuni:

Domnul este credincios celor ce Îl iubesc cu adevărat, care îndură mustrarea Lui, care umblă în dreptatea poruncilor Sale, după legea pe care ne-a dat-o pentru viața noastră. Cei drepți ai Domnului vor trăi veșnic după ea, raiul Domnului, pomul vieții - cei drepți ai Domnului.

„O altă Evanghelie"

Destul de multe apocrife sunt atașate și Noului Testament, dar aici situația este cu totul diferită. Printre apocrifele Noului Testament există numeroase cărți care pretind a fi egale cu cărțile Noului Testament în sine sau chiar a fi absolut adevărate, dar din cele mai vechi timpuri Biserica nu le-a recunoscut ca fiind autentice. Acestea sunt, în primul rând, Evangheliile lui Petru, Toma, Filip, Nicodim, Iuda, Barnaba, Maria (Magdalena) - ca să spunem așa, „versiuni alternative" ale poveștii lui Isus din Nazaret, care sunt atribuite diferitelor personaje ale Noului Testament, dar în mod clar nu au fost scrise de ele. În ele, de regulă, se poate observa o construcție ideologică sau teologică, pe care o astfel de Evanghelie ar trebui să o susțină. Evanghelia lui Iuda prezintă o viziune gnostică asupra evenimentelor evanghelice, „Evanghelia lui Toma" este maniheistă, iar Evanghelia lui Barnaba este musulmană. Este clar că astfel de texte se abat în multe poziții fundamentale de textele canonice ale Noului Testament: singurul ucenic credincios al lui Isus se dovedește brusc a fi Iuda Iscarioteanul (Evanghelia după Iuda), sau Isus refuză categoric să fie numit Fiul lui Dumnezeu (Evanghelia după Barnaba).

Astfel de texte sunt cunoscute din cele mai vechi timpuri. Chiar și apostolul Pavel a avertizat despre predicatorii unei „alte evanghelii” (2 Corinteni 11:4, Galateni 1:7-8), fără a specifica însă ce anume a vrut să spună. Însă, din cuvintele sale înflăcărate adresate diferitelor comunități, putem presupune că vorbea despre predicatorii care denaturau însăși temeliile credinței creștine despre viața, moartea și învierea lui Isus Hristos.

Dar cum știm că Evangheliile canonice sunt corecte, și nu acestea? Astăzi, fiecare nouă descoperire este prezentată în presă ca o senzație: iată o altă versiune proaspătă, originală, poate este adevărată? Sau, cel puțin, echivalentă? Într-adevăr, în epoca înfloririi istoriilor alternative și chiar a sistemelor etice alternative, este atât de convenabil să credem în asta...

De fapt, totul este destul de simplu. Cărțile canonice ale Noului Testament, cu toată diversitatea lor și uneori cu micile diferențe de detalii, sunt unite în esență, iar toate „celelalte evanghelii” ne pictează propriile imagini, categoric incompatibile între ele, dar fiecare dintre ele este foarte bine în concordanță cu o anumită mișcare care concurează cu creștinismul. Dacă Evanghelia lui Iuda este corectă, atunci nu numai Noul Testament canonic este absolut greșit, ci și Evanghelia lui Barnaba și invers. În plus, aceeași Evanghelie a lui Barnaba conține multe erori factuale, indicând clar că autorul său, spre deosebire de apostolul Barnaba, nu a fost niciodată în Palestina. De exemplu, în acest text, Isus și Maria, trăind în Galileea, culeg măsline... în Grădina Ghetsimani, situată lângă Ierusalim, la zeci de kilometri de casa lor!

Însă cel mai important principiu este acceptarea textului de către comunitatea credincioșilor. În primele liste de cărți recunoscute de Biserică, începând cu secolul al II-lea (astfel de liste au fost discutate în Capitolul 3), găsim cele patru Evanghelii canonice care ne sunt familiare – și niciuna dintre celelalte. Acestea pot diferi în mici detalii, dar este imposibil să citim revelații senzaționale din ele. Pentru comparație, prima mențiune cunoscută a unui text numit „Evanghelia lui Barnaba” datează de la sfârșitul secolului al V-lea (Papa Gelasius a vorbit atunci despre falsificarea sa). Iar primul manuscris al acestui text cunoscut de noi a fost găsit abia în secolul al XVIII-lea, fiind scris în italiană și datând de la sfârșitul secolului al XVI-lea. Nici măcar nu știm dacă acesta este textul pe care Gelasius l-a ținut în mâini – cel mai probabil, a fost compus mult mai târziu și a fost numit pur și simplu după apostol, ceea ce este destul de comun pentru apocrife.

Uneori, apocrifele umplu „lacunele” din Evangheliile canonice. La urma urmei, chiar și Faptele Apostolilor (20:35) citează o zicală care nu se află în Evanghelii: „este mai ferice să dai decât să primești”. Cu siguranță, unele cărți apocrife conțin și unele detalii destul de fiabile. Dar dacă aceste cărți, în ansamblu, nu

reflectă imaginea lui Hristos care este familiară Bisericii, atunci este dificil să ne încredem în ele în detalii.

Evangheliile canonice, de exemplu, nu spun aproape nimic despre copilăria lui Isus - doar Luca povestește despre un episod în care părinții săi l-au pierdut în Ierusalim și apoi l-au găsit în templu (2:41-51). Dar nu este interesant ce s-a întâmplat cu el de la naștere până în momentul în care a ieșit să predice? Așa ia naștere Evanghelia Pruncării, atribuită Apostolului Toma.

Iată fragmente din acesta: „După aceea, trecea din nou prin sat și băiatul a alergat și l-a lovit pe umăr. Isus s-a mâniat și i-a zis: nu vei merge mai departe. Și îndată copilul a căzut și a murit... Învățătorul a scris alfabetul și l-a întrebat mult timp despre el. Dar el nu i-a dat niciun răspuns. Și Isus i-a zis învățătorului: dacă ești un învățător adevărat și știi bine literele, spune-mi ce este alfa și îți voi spune ce este beta. Și învățătorul s-a mâniat și l-a lovit pe cap. Și băiatul a simțit o durere și l-a blestemat și a căzut fără viață la pământ. Și băiatul s-a întors la casa lui Iosif. Iosif s-a întristat și i-a zis mamei sale: „Nu-L lăsa să iasă afară pe ușă, căci oricine Îl provoacă la mânie moare.”

Seamănă un astfel de personaj cu Cel care a convins, dar nu a pedepsit, a vindecat și a înviat, nu a ucis, nu a suferit bătăi, dar nu și-a doborât dușmanii? Mai degrabă, avem în fața noastră un vrăjitor malefic și puternic, care nu tolerează cele mai mici obiecții. Nu este surprinzător că Biserica nu a recunoscut un *astfel* de Hristos și a respins cartea ca fiind nesigură.

Creștinii au recunoscut întotdeauna că, pe lângă propria lor Scriptură, există și alte texte venerate de alți oameni. Au existat multe astfel de texte în vremurile străvechi și acestea continuă să fie găsite sau compuse și astăzi (același Dan Brown cu „Codul lui Da Vinci”). Mai mult, se întâmplă adesea ca o nouă compoziție să repete idei vechi - astfel, teosofii de astăzi preiau adesea tratate gnostice antice. În cele din urmă, chiar și în vremea noastră, oamenii continuă să scrie „revelațiile” care le-au fost date și să le atribuie statut sacru - așa a apărut „Cartea lui Mormon” în 1830, pe care adepții acestei învățături o includ în Sfânta lor Scriptură. De fapt, aceasta este treaba lor.

Creștinii nu pot accepta astfel de cărți la egalitate cu cele canonice, dar sunt și foarte utile în felul lor - ne vorbesc despre învățăturile care au concurat cu creștinismul atât în primele secole ale Bisericii creștine, cât și mai târziu.

Imediat după Biblie

Multe alte texte care nu contrazic Biblia, ci mai degrabă completează și extind narațiunile acesteia, sunt, de obicei, considerate apocrife ale Noului Testament.

Acestea sunt diverse relatări despre viața, predicarea și martiriul apostolilor (aceiași Barnaba, Filip, Toma) sau scrisori către comunitățile creștine, inclusiv cele atribuite lui Pavel (laodiceeni și 3 Corinteni; cu toate acestea, este clar că nu aparțin apostolului și au fost compilate din citatele lui Pavel de către unii dintre adepții săi). Astfel de apocrife pot fi acceptate de tradiția bisericească: de exemplu, Biblia spune foarte puțin despre Maica Domnului, așa că celebrarea bisericească a Nașterii și Prezentării ei la Templu, și chiar parțial Buna Vestire, se bazează pe apocriful „Protoevangheliul lui Iacov". Această narațiune nu contrazice textele canonice, așa că de ce să nu o folosim? Doar nu o punem la egalitate cu Sfintele Scripturi.

Dar, desigur, prezintă un interes deosebit textele scrise de contemporanii mai tineri și de discipolii apostolilor – unele dintre ele au fost uneori chiar incluse în Noul Testament în timpurile străvechi. Autorii lor sunt adesea numiți „oameni apostolici" – erau contemporani mai tineri și discipoli ai apostolilor. Aceste lucrări diferă semnificativ de textele Noului Testament în sine, dar, în același timp, arată perfect cum s-a dezvoltat Biserica primară.

De exemplu, în Noul Testament nu vom găsi o ierarhie bisericească clară așa cum o cunoaștem astăzi, acolo cuvântul „episcop" fiind practic un sinonim pentru cuvântul „prezbiter" (așa sunt numiți preoții astăzi). Uneori se poate auzi că ierarhia modernă cu un episcop în frunte s-a format destul de târziu, în Evul Mediu. Dar se pare că deja la cumpăna secolelor I și II d.Hr., episcopul antiohian Ignațiu Purtătorul de Dumnezeu, în epistolele sale, în special în „Epistola către Efeseni", prezintă în detaliu învățătura despre episcop ca și conducător al comunității creștine locale și conducător al prezbiterilor: „De aceea, și voi fiți de acord cu gândul episcopului, ceea ce faceți. Și faimoasa voastră prezbiterie, vrednică de Dumnezeu, este la fel de în concordanță cu episcopul ca și corzile unei citere... Să nu se înșele nimeni! Cine nu este înăuntru, se lipsește de pâinea lui Dumnezeu. Dacă rugăciunea a doi are mare putere, atunci cu cât mai puternică este rugăciunea unui episcop și a întregii Biserici?" Adică, principiul „Biserica locală există doar în jurul episcopului, care este în comuniune cu ceilalți episcopi" a apărut aproape imediat după ce ultima perioadă a fost pusă în Noul Testament; aceasta nu este deloc o invenție medievală.

Totuși, se pare că Noul Testament nu a inclus niciodată scrisorile lui Ignațiu. Totuși, unele dintre cele mai vechi copii au inclus scrisorile apostolului Barnaba și ale episcopului roman Clement, precum și două mărturii foarte importante despre viața primilor creștini - cărți numite „Didache" și „Păstorul lui Hermas". Acestea pot fi considerate apocrife ale Noului Testament.

Cuvântul „Didache" înseamnă „Învățătură", iar titlul complet al acestei lucrări este „Învățătura Domnului prin cei Doisprezece Apostoli către Neamuri". Această

lucrare începe cu cuvintele: „Sunt două căi: una de viață și una de moarte”. Apoi urmează expunerea regulilor celei mai vechi perioade a vieții Bisericii, din care aflăm despre Euharistie, despre diversele rituri, rugăciuni, posturi și obiceiuri ale primilor creștini și despre modul în care se construiau relațiile între diferite comunități.

Iar „Păstorul”, scris de un roman pe nume Hermas (uneori numele său este scris Herma), a fost probabil la fel de popular în vremurile antice ca cărțile canonice ale Noului Testament. Aceasta este o listă de revelații care i-au fost spuse lui Hermas de o doamnă frumoasă (simbol al Bisericii) și de un înger sub forma unui păstor (adică un păstor). Această carte descrie viața comunității creștine romane la începutul secolului al II-lea d.Hr., în perioada persecuției, și oferă numeroase instrucțiuni tuturor creștinilor.

Iată ce a transmis, de exemplu, Biserica Doamnei tuturor creștinilor prin Hermas: „Ascultați-mă, copii. V-am crescut în mare simplitate, inocență și castitate, prin mila Domnului, Care a revărsat adevăr asupra voastră, ca să fiți curățiți de orice fărădelege și minciună, dar nu vreți să vă abateți de la fărădelegile voastre... Trăiți în pace, îngrijiți-vă unii de alții, sprijiniți-vă unii pe alții și nu folosiți singuri creațiile lui Dumnezeu, ci distribuiți cu generozitate celor aflați în nevoie... Acum le spun celor care conduc în Biserică și sunt la conducere: nu fiți ca cei răi. Cei răi, cel puțin, își poartă otrava în vase, dar voi vă păstrați otrava și otrava în inimile voastre; nu vreți să vă curățați inimile și să vă adunați în unanimitate cu o inimă curată, ca să aveți milă de la Marele Împărat.”

Nu putem decât să regretăm că în secolele următoare aceste cărți apocrife frumoase și înțelepte au cumva ieșit din uz. Atenția oamenilor a fost captată de alte texte, mai puțin edificatoare și mai colorate, uneori chiar sângeroase - în limba rusă, de exemplu, apocrifa numită „Urmărirea Fecioarei Maria prin chinuri” era foarte populară. Aceasta descrie cum Fecioara Maria coboară în iad și îi este arătată suferința păcătoșilor, în detaliu și destul de fizic. Aceasta este o apocrifă pe care poate nu este necesar să o citim...

Apocrifele, chiar și cele recunoscute de Biserică, nu au autoritatea absolută a Sfintei Scripturi. Pot fi cărți utile, interesante și instructive sau pot fi cărți de-a dreptul false, eretice - dar, în orice caz, Biserica nu le consideră Cuvântul lui Dumnezeu. Acest cuvânt omenesc, care ne poate spune multe despre istoria creștinismului și a altor religii, ne poate învăța multe, dar ar trebui să-l abordăm, ca pe orice cuvânt omenesc, cu prudență.

6. De ce are nevoie un creștin de Vechiul Testament?

Se spune adesea că creștinii care au Noul Testament nu mai au nevoie de Vechiul Testament. De ce continuă atunci să-l tipărească în edițiile Bibliei? Doar ca un fel de monument al antichității sau își are locul în Biserica de astăzi? Dacă da, de ce avem nevoie de el?

Ar trebui să donăm jumătate din Biblie unui muzeu?

Și într-adevăr, hainele sau mobila veche de obicei nu sunt folosite, ci sunt înlocuite cu altele noi – nu a avut aceeași soartă și Vechiul Testament? Prima parte a Bibliei, așa cum cred mulți oameni, a „devenit învechită", și-a pierdut sensul pentru noi. Nu este vorba doar de nume (slavul „ветхий" înseamnă pur și simplu „vechi, fost"): după ce citești Noul Testament și treci la Vechi, o persoană se simte adesea dezamăgită. Poate fi plictisitor și irelevant, dar cel mai important – este prea mult sânge pe paginile sale. Nici în Noul Testament nu totul este clar și nu totul este interesant, dar este puțin probabil ca ceva să-l respingă atât de mult pe cititor. Cineva ar putea crede că vorbim despre doi zei diferiți…

O idee similară a fost exprimată de un teolog din secolul al II-lea d.Hr., Marcion din Sinope. El învăța că există doi zei: Creatorul cel crud, descris în Vechiul Testament, și Dumnezeul cel milostiv al Iubirii, revelat în Noul. Nu există nimic în comun între ei: înainte de Hristos, se presupunea că oamenii nu-L cunoșteau pe Dumnezeul Iubirii și se închinau Creatorului cel crud, luându-l în mod eronat drept zeitatea supremă.

Interesant este că dezacordurile lui Marcion cu creștinismul tradițional nu s-au oprit aici. Pentru a „separa" cele două Testamente, a trebuit să scurteze semnificativ Noul Testament. Marcion a lăsat o singură Evanghelie și 10 epistole apostolice și chiar de acolo a aruncat tot ce privea corporalitatea lui Hristos, realitatea vieții Sale pământești. Marcion a mărturisit *dualismul* , tipic religiilor orientale : toată materia, toată corporalitatea este rea și trebuie înlăturată de dragul perfecțiunii spirituale, prin urmare, Hristos arăta doar ca un om, ci era doar un spirit fără trup care a zburat din cer pentru a vorbi omenirii despre Adevăratul Dumnezeu. El nu s-a născut și nu a murit pe pământ, suferința de pe Cruce, după care S-a înălțat la cer, a fost doar o aparență. Potrivit lui Marcion, ucenicii lui Hristos au încurcat multe și le-au scris greșit (aproape toți cei care vor să „editeze" Evanghelia după gustul lor fac o astfel de rezervă).

Această învățătură a fost respinsă de Biserică, inconsecvența ei fiind analizată în detaliu, punct cu punct, de aproape toți scriitorii bisericești proeminenți ai acelor vremuri. Într-adevăr, un astfel de „creștinism" este incompatibil cu însăși temeliile credinței Bisericii. Dar le convine gnosticilor și tot felul de secte aproape creștine, care se străduiesc să folosească Biblia în propriile scopuri. Biserica, dimpotrivă,

a proclamat și a confirmat de mai multe ori că Sfânta Scriptură, formată din Vechiul și Noul Testament, este inseparabilă pentru ea.

A respinge Vechiul Testament înseamnă a respinge trupul, natura umană a lui Hristos. Nu este vorba doar de faptul că Evanghelia împlinește profețiile și indiciile de care este plin Vechiul Testament, astfel încât locul (nașterea în Betleem), timpul evenimentelor (răstignirea înainte de Paște) și chiar detalii individuale (soldații romani nu i-au rupt picioarele lui Isus, așa cum era interzis să se rupă oasele mielului de Paște) sunt semnificative. De asemenea, este vorba de faptul că istoria mântuirii pentru un creștin nu începe cu Crăciunul, ci cu momentul căderii omului, când apare însăși nevoia de mântuire. La urma urmei, mai întâi trebuie să înțelegem de ce are nevoie omenirea să fie mântuită, de ce a fost despărțită de Dumnezeu și înrobită până la moarte. Tocmai despre asta vorbește Vechiul Testament. Mai mult, „sângerarea" sa se explică în mare măsură prin faptul că este o relatare sinceră și detaliată a omenirii *decăzute* și nu o poveste de Crăciun despre ceva frumos, dar complet ireal. Și dacă suntem sinceri, va trebui să recunoaștem că Vechiul Testament a fost cel care, mai bine decât toate celelalte cărți antice, a reușit să limiteze această „sângerare".

În niciunul dintre ele nu i s-a spus cu o simplitate atât de uimitoare „să nu ucizi, să nu furi, să nu comiți adulter". Într-adevăr, acum, oamenii pentru care crima, furtul și adulterul rămân încă o chestiune de vitejie și onoare, încearcă măcar să-și ascundă această atitudine cu diverse cuvinte frumoase. Filmul „Apocalypto", care povestește despre indienii din America precolumbiană, prezintă o societate în care uciderea unei persoane este același lucru cu sacrificarea unui mistreț. Și, la urma urmei, întreaga omenire a trăit odată așa.

Pași spre Rai

Dumnezeu a pregătit omenirea pentru venirea lui Hristos cu mult înainte ca aceasta să se întâmple. Experiența misionarilor care au lucrat printre triburile sălbatice din Oceania arată că, până când conceptele despre Unicul Dumnezeu și legea dată de El nu sunt asimilate, este inutil să predicăm Evanghelia. Pot canibalii care își iubesc aproapele atât de mult încât își ling degetele despre dragostea pentru aproapele lor?

Totuși, chiar și fără canibalism, în astfel de triburi se întâmplă lucruri monstruoase. Personal, am avut ocazia să vorbesc cu un bărbat care a petrecut 20 de ani în Papua Noua Guinee. Mi-a spus că acolo a înflorit un „cult al încărcăturii". Papuanii vedeau cea mai mare valoare în obiectele materiale aduse de albi și înțelegeau predica despre Hristos prin prisma acestui cult. Auzind, de exemplu, că un adept al lui Hristos va primi în viața următoare de o sută de ori mai mult decât va da în aceasta, un trib a ales un voluntar, l-a răstignit pe o

cruce (!) și a pus unelte, haine și alte provizii în mormânt, astfel încât, atunci când omul răstignit va învia, să primească o sută de topoare deodată în loc de una singură.

Nu există nicio îndoială că, dacă nu ar fi fost lungile secole de „pregătire pentru Evanghelie", așa cum numeau primii scriitori creștini acest proces, nu ne-am fi putut aștepta la o altă atitudine față de predicarea lui Hristos. Desigur, această pregătire a inclus și predicarea înțelepților păgâni: filozofi, poeți și legislatori care au insuflat contemporanilor lor idei despre bunătate, dreptate și milă, dar rolul principal în ea l-a jucat încă Vechiul Testament. În Cartea Genezei întâlnim o imagine uimitoare: Iacov visează o scară pe care Îngerii au coborât din cer pe pământ și au urcat înapoi (Geneza 28:12). Într-un fel, Vechiul Testament este aceeași scară pe care, chiar înainte de întruparea lui Hristos, mesagerii voinței lui Dumnezeu au coborât la oameni, astfel încât aceștia să-și poată lua privirea de la pământ și să se întindă spre ceva mai înalt.

În cele din urmă, pur și simplu nu vom înțelege aproape nimic din Noul Testament dacă nu ne întoarcem la Vechiul Testament. Evenimentul său principal este jertfa lui Hristos pe cruce. Dar ce este o jertfă? De ce este necesară? Cine o aduce și din ce motiv? Toate acestea pot fi înțelese doar din Vechiul Testament (mai multe despre acest lucru vor fi discutate în capitolele 21 și 22). El a devenit cu adevărat o scară prin care omenirea (în primul rând poporul ales, Israel) a urcat la nivelul la care singurul a fost posibil să înțeleagă mesajul Evangheliei. Iar Legea a jucat rolul principal în acest sens.

Legea ca învățător

„Mila și adevărul se vor întâlni, dreptatea și pacea se vor săruta" - acestea sunt cuvintele pe care le citim în Psaltire (Psalmul 84:11). Aceasta este o reflectare a esenței însăși a Vechiului Testament. Încă din cele mai vechi timpuri, interpreții săi au subliniat că acesta combină două principii: mila și dreptatea. Acestea se completează în mod necesar reciproc: mila fără dreptate degenerează în complicitate față de rău, iar dreptatea fără milă - în răzbunare nemiloasă.

Prin urmare, Vechiul Testament stabilește mai întâi Legea, adică anumite reguli de conduită și pedeapsa pentru încălcarea lor, dar proclamă și mila față de păcătosul care încalcă această Lege. Chiar și în timpurile Vechiului Testament, evreii expuneau esența Legii foarte pe scurt: „Iubește-L pe Dumnezeu și pe aproapele tău, și orice altceva este doar un comentariu." Într-adevăr, o parte a Legii descria în detaliu regulile de cult, iar cealaltă stabilea legile pe care oamenii trebuiau să le respecte în relațiile lor unii cu alții.

Aceste reguli în sine pot părea arhaice și mărunte pentru noi, dar în acea epocă nimeni nu credea asta. Când Biblia era tradusă în limba unui trib african, reprezentanții acestuia, care deja acceptaseră creștinismul, erau întrebați de unde să înceapă. Desigur, se aștepta ca răspunsul să fie „cu Evanghelia” sau, cel puțin, „cu Geneza”, dar noii convertiți erau interesați în primul rând de Levitic – o carte foarte plictisitoare, din punctul nostru de vedere, în care erau enumerate tot felul de reguli rituale. Tribul era obișnuit să trăiască într-o lume în care prescripțiile religioase (tot felul de tabuuri) jucau un rol imens, iar noua credință însemna pentru ei, în primul rând, un nou sistem de tabuuri.

Regulile Vechiului Testament nu erau lipsite de sens. De exemplu, Domnul le-a poruncit israeliților să fie circumciși ca semn al apartenenței lor la Dumnezeu, semn al legământului făcut între El și poporul Său. Și abia atunci când israeliții s-au obișnuit cu acest semn, au început să-și numească în mod disprețuitor vecinii „necircumciși”, au devenit posibile cuvintele profetului: „Iată, vin zile”, zice Domnul, „când voi pedepsi pe toți cei circumciși și necircumciși: pe Egipt, pe Iuda, pe Edomul, pe copiii lui Amon, pe Moab și pe toți cei ce își rad părul de la tâmple și locuiesc în pustie. Căci toți acești oameni sunt necircumciși și toată casa lui Israel este necircumcisă cu inima” (Ieremia 9:25-26) – acesta este locul la care se referă diaconul Ștefan (Faptele Apostolilor 7:51). Ce înseamnă „inimă circumcisă”? Desigur, nu vorbim despre chirurgie cardiacă, ci despre o persoană care îi dedică lui Dumnezeu nu o parte a corpului său, ci toate gândurile și sentimentele sale.

Și mai târziu s-au auzit cuvintele Apostolului Pavel, care anulau obligația acestui obicei pentru creștini: „Tăierea împrejur este de folos, dacă păzești Legea; dar dacă ești călcător de Lege, atunci tăierea împrejur a devenit netăiere împrejur. Deci, dacă un om netăiat împrejur păzește poruncile Legii, netăierea lui împrejur nu i se va socoti ca tăiere împrejur?” (Romani 2:25-26). Adică, dacă lucrezi după voia lui Dumnezeu, nu ai nevoie de alte semne, iar dacă nu, acestea nu te vor ajuta. Dar dacă Apostolul Pavel s-ar fi adresat oamenilor din vremea lui Avraam în acest fel, ar fi auzit în ei doar indiferență completă, disprețuire față de porunca lui Dumnezeu. Ca să devii o excepție, trebuie mai întâi să stăpânești regula.

Așadar, poporul ales, pentru a ajunge la libertatea Noului Testament, a trebuit să treacă printr-un fel de școală a Legii, pentru a învăța atât mila, cât și adevărul; nu este o coincidență faptul că același Pavel a numit Legea „un învățător care să-i aducă la Hristos” (Galateni 3:24-25), adică a comparat-o cu un rob care duce un copil la școală și îl ia de acolo (în greacă, era numit „învățător”). Hristos trebuia să învețe tot ce era mai important, dar totuși trebuia să ajungi la școala Lui.

Am depășit Vechiul Testament?

Dar acum, va spune cititorul, acum că avem Noul Testament, suntem deja la școală, de ce mai avem nevoie de un „învățător”? Poate că am avut nevoie de unul la un moment dat, dar acele vremuri au apus de mult. Totuși, să nu uităm că același sclav l-a luat și pe copil de la școală și l-a dus acasă. Într-adevăr, putem spune că am depășit complet Vechiul Testament, că l-am depășit?

În primul rând, nu este vorba doar de istoria antică, ci de Istoria Sacră (așa cum este adesea numită Biblia), la care ne îndreptăm constant în rugăciunile și reflecțiile noastre. Unii știu, de exemplu, că la utrenie în bisericile ortodoxe se cântă un canon format din opt sau nouă cântări. Dar oare toată lumea își amintește că aceste cântări, cu excepția ultimei, sunt legate de Vechiul Testament: cântecul israeliților după trecerea mării, cântecul celor trei tineri din cuptorul babilonian etc.? Oricare ar fi sărbătoarea pe care o celebrează Biserica, aceasta se îndreaptă iar și iar către aceste evenimente din viața vechiului Israel; ele nu își pierd relevanța pentru acesta.

Desigur, creștinii de astăzi nu respectă prescripțiile rituale ale Vechiului Testament (în protestantism, însă, există excepții precum adventiștii): nu țin Sabatul, mănâncă carne de porc și nu fac sacrificii. Însă toți creștinii, fără excepție, sunt chemați să urmeze în viața lor principiile care sunt stabilite în aceste prescripții: să dedice o parte din timpul lor rugăciunii și păcii sacre, să se ferească de orice impuritate și, în final, să jertfească lui Dumnezeu și aproapelui lor, dacă nu oile lor, atunci puterea, timpul, resursele și darurile lor.

Și cum rămâne cu Legea din punct de vedere moral? Putem spune cu sinceritate că am depășit normele Vechiului Testament? Deloc. Aș fi foarte bucuros dacă oficialii noștri ar aplica cu strictețe în practică un principiu atât de minunat din Vechiul Testament, precum egalitatea tuturor în fața legii, indiferent de funcția pe care o ocupă și de prietenii influenți.

Sau luați faimosul principiu „ochi pentru ochi, dinte pentru dinte” (Lev. 24:20). La prima vedere, acesta cere mutilarea inumană a criminalilor, dar, de fapt, limitează pedeapsa: nu poți face mai mult rău celui care a făcut-o ție. Cât de bine ar fi dacă toate țările s-ar ghida după acest principiu în relațiile internaționale!

Hristos Însuși a subliniat constant că a venit nu să încalce, ci să împlinească Legea. Într-adevăr, lucrul fundamental nou în Noul Testament este vestea miracolului întrupării, a lui Hristos. Și o mare parte din ceea ce atribuim de obicei predicii Sale fusese deja auzit în Vechiul Testament: aceasta include chemarea de a „iubi pe aproapele tău ca pe tine însuți” (Lev. 19:18) și chiar un apel către Dumnezeu ca Unicul Tată (Isaia 63:16). Doar că aceste cuvinte se pierd oarecum printre numeroasele detalii și amănunte, dar Hristos le aduce cu o forță deosebită, concis, expresiv și, cel mai important, dă un exemplu perfect de

împlinire a acestor cuvinte. În confruntările cu cărturarii și fariseii, El nu neagă deloc Vechiul Testament, ci înțelegerea incorectă, banală a acestuia și impunerea agresivă a unor astfel de stereotipuri asupra tuturor celorlalți.

Fiți sfinți!

Pe lângă toate celelalte, apelurile Noului Testament se adresează în primul rând individului, în timp ce Legea Vechiului Testament se adresează colectivului. „A întoarce și celălalt obraz” este minunat și măreț, dar se poate face doar în raport cu sine. Statul nu are dreptul să întoarcă obrajii concetățenilor săi către criminali, este obligat să-i pedepsească, iar în modul de a face acest lucru, se poate ghida după principiile Vechiului Testament. Pe acesta se bazează multe norme juridice moderne și obiceiuri simple. Mă întreb de unde provin zilele noastre libere săptămânale? Nimeni nu s-a gândit să le organizeze până când a apărut porunca despre Sabat.

Și pentru un individ, Vechiul Testament este limita sub care nu se poate cădea. Noul Testament stabilește idealuri foarte înalte, spunând: „Fiți desăvârșiți, precum Tatăl vostru care este în ceruri este desăvârșit” (Matei 5:18). În esență, aceasta înseamnă: deveniți ca Dumnezeu! Dar Vechiul Testament spunea și: „Fiți sfinți, căci Eu sunt sfânt” (Lev. 11:45).

Să fim atenți la această diferență. Evanghelia ne spune că nu există limite la perfecțiune, Leviticul ne oferă o sarcină destul de înaltă, dar fezabilă. La urma urmei, sfințenia în Vechiul Testament nu este un nivel foarte înalt de neprihănire personală, ci mai degrabă izolare, neimplicare în lume, alegere pentru Dumnezeu. „Fii poporul Meu!”, Dumnezeu îi cheamă pe israeliți și explică în detaliu cum să realizeze acest lucru.

De aceea, multe pasaje din Vechiul Testament nu și-au pierdut relevanța astăzi. Psaltirea este citită mai des într-o biserică ortodoxă decât Evanghelia, deoarece întreaga slujbă este literalmente pătrunsă de citate din Psalmi. Într-adevăr, ce altă carte transmite atât de pe deplin și divers dialogul intens al sufletului uman cu Dumnezeu?

Evanghelia ne oferă valori absolute, dar spune puține despre viața de zi cu zi. Însă cărțile de Înțelepciune (de exemplu, Proverbele) oferă multe instrucțiuni pentru viața practică. Desigur, multe s-au schimbat în viața noastră de zi cu zi de când au fost scrise aceste cuvinte, dar principiile de bază din spatele lor sunt imuabile.

În cele din urmă, în Vechiul Testament întâlnim multe imagini vii, apropiate de propria noastră experiență de viață. Suntem indignați de nedreptatea lumii

împreună cu Iov, ne bucurăm împreună cu David, plângem cu Ieremia și împreună cu Isaia așteptăm un cer nou și un pământ nou. Avem un exemplu de urmat și în Vechiul Testament.

Marcion avea dreptate într-o privință: dacă arunci Vechiul Testament la gunoi, nu va mai rămâne prea mult din Noul Testament. Hristos va fi o fantomă netrupească în afara timpului și spațiului. Nu, strămoșii și profeții Vechiului Testament nu sunt doar o serie de personaje din istoria antică, ci propria noastră istorie, care își are originea în antichitatea veche, dar se împlinește aici și acum. Suntem în aceeași Biserică cu ei.

7. De unde provin discrepanțele din Biblie?

Când oamenii deschid traduceri diferite și uneori chiar cărți diferite ale Bibliei în aceeași traducere, observă discrepanțe între texte. De ce este scris așa aici și așa acolo? Pentru a comenta anumite locuri, trebuie să apeleze la comentarii și cărți de referință, dar de unde provin aceste discrepanțe din Biblie? Nu înseamnă însăși existența lor că textul autentic, original al Scripturii s-a pierdut deja și avem doar copii târzii, distorsionate?

A ajuns originalul la noi?

Originalele cărților biblice, adică manuscrisele scrise de profetul Moise sau de apostolul Pavel, nu au ajuns, desigur, până la noi. Materialul de scris din vremea lor era papirusul - foi lungi și late făcute din tulpinile unei plante comune în Delta Nilului și în alte zone mlăștinoase din Orientul Mijlociu sau, mult mai rar, pergamentul - piele de animal prelucrată special. Dar pergamentul era prea scump, iar papirusul era prea scurt de viață - rareori supraviețuia o carte pe papirus mai mult de o jumătate de secol.

Și aceasta nu se referă doar la manuscrisele biblice, ci la orice manuscrise antice în general. În același mod, originalele lui Homer, Virgil sau ale oricărui alt autor antic nu au ajuns la noi. Astăzi citim operele lor doar pentru că au fost rescrise de multe ori în timpul lor; punem mâna mai ales pe copii create în scriptoria speciale din mănăstirile medievale (cartea lui U. Eco „Numele trandafirului” și filmul bazat pe aceasta prezintă o astfel de mănăstire); mult mai puțin frecvente sunt copiile create direct în timpurile antice.

De fapt, toate manuscrisele antice originale care au ajuns până la noi sunt fragmente de corespondență privată și hârtii de afaceri care au fost aruncate odinioară în gropile de gunoi egiptene (doar în Egipt clima uscată le-a permis să supraviețuiască) și inscripții pe suprafețe dure (tăblițe de lut, cioburi, piatră). Cât despre operele literare, primele copii cunoscute ale poeziilor lui Homer datează

de la nu mai puțin de o jumătate de mileniu după moartea creatorului lor. Puțin peste șase sute de manuscrise ale Iliadei, cea mai citită și venerată lucrare din Grecia Antică, au ajuns până la noi, aproximativ trei sute de tragedii ale lui Euripide, iar primele șase cărți din Analele istoricului roman Tacit au fost păstrate într-un singur exemplar din secolul al IX-lea. Cu toate acestea, niciunul dintre cercetătorii sensibili (nu vom vorbi acum despre „noua cronologie") nu susține pe această bază că Homer a fost „răsfățat" de admiratorii săi sau că Tacit a fost de fapt inventat de călugări medievali.

Prin comparație, astăzi există peste cinci mii de manuscrise cunoscute care conțin părți din Noul Testament. Cele mai vechi dintre acestea au fost scrise pe papirus în Egipt la începutul secolului al II-lea d.Hr., la doar câteva decenii după moartea apostolilor.

Acestea conțin, în special, fragmente din Evanghelia după Ioan, scrisă chiar la sfârșitul secolului I d.Hr. – probabil creatorul lor a copiat direct din originalul apostolic.

Dar cum știm, mai exact, că un manuscris conține într-adevăr un text antic original, fie că este vorba de poemele homerice sau de Biblia? În zilele noastre, este destul de ușor să detectăm un fals după o varietate de criterii. Adevărata vârstă a unui manuscris este relativ ușor de determinat după compoziția materialului de scris și a cernelii și după stilul de scriere. În ceea ce privește conținutul, este întotdeauna posibil să comparăm acest manuscris cu altele și astfel să stabilim cât de mult se potrivește cu celelalte: mai multe manuscrise pot fi false, dar nu o sută sau o mie. Manuscrisele sunt studiate și comparate - în ceea ce privește Noul Testament, acest lucru se face de către un întreg institut științific din orașul german Münster.

Însă chiar și în cazurile în care un text antic a ajuns până la noi într-unul sau două exemplare, autenticitatea sa poate fi confirmată sau respinsă pe baza numeroaselor dovezi. Este autorul confuz în legătură cu detaliile istorice ale perioadei pe care o descrie? Este familiarizat cu geografia locului în care se desfășoară acțiunea? În ce limbă scrie, ce cuvinte folosește? Sunt mărturiile sale susținute de surse independente? Este cartea sa citată de alți autori, este cunoscută cititorilor din vremurile ulterioare? În Evul Mediu, oamenii știau foarte puțin despre lumea antică și despre ținuturile îndepărtate, așa că orice încercare de a fabrica un document antic este clar vizibilă astăzi.

În cele cinci mii de manuscrise ale Noului Testament care au ajuns până la noi, există unele discrepanțe, dar nu vom vedea niciun alt mesaj în ele decât Evanghelia. Niciunul dintre ele nu spune că Isus nu a fost Fiul lui Dumnezeu sau că nu a murit pe Cruce. Dacă toate acestea sunt rezultatul activităților unei

bande uriașe de falsificatori, care au lucrat în toată Mediterana nu mai târziu de începutul secolului al II-lea d.Hr., atunci, evident, este imposibil să creăm o istorie plauzibilă în această lume.

Copii ale copiilor

Așadar, deși manuscrisele originale ale cărților biblice nu au ajuns până la noi, putem spune cu siguranță că textul original a ajuns la noi în copii ulterioare. Dar dacă este așa, de ce nu sunt copiile lipsite de discrepanțe? În acele vremuri nu exista nici tipografie, nici computer, iar cărțile erau copiate de mână. În capitolul 1 se spunea deja că în timpurile biblice textele grecești nici măcar nu aveau spații între cuvinte, iar în ebraică majoritatea vocalelor nu erau deloc marcate.

Prin urmare, la copierea textului, inevitabil se strecurau distorsiuni și discrepanțe în acesta, iar uneori, când textul antic era neclar pentru copist, acesta, în efortul de a-l clarifica, se îndepărta și mai mult de original. Distorsiunile din timpul copierii manuscriselor sunt cea mai ușoară modalitate de a explica, de exemplu, discrepanțele vizibile în numerele obținute în timpul recensământului israeliților (cf. 2 Samuel 24:9 și 1 Cronici 21:5).

Printre miile de manuscrise biblice care au ajuns până la noi (precum și manuscrise ale altor texte antice), nu există două exact la fel. Dar nu există niciunul printre ele care să susțină, de exemplu, că este permis să ucizi, să furi și să depui mărturie mincinoasă. În timpurile moderne, după Gutenberg, tipografii englezi, în ediția din 1631 a poruncii „să nu comiți adulter”, au omis cuvântul „nu” (fie din neglijență, fie din dezacord categoric cu această poruncă), pentru care au fost amendați de Arhiepiscopul de Canterbury cu suma astronomică de 300 de lire sterline la acea vreme. Ei bine, și în vremea noastră nu există sfârșit pentru noi „versiuni” senzaționale ale poveștilor biblice... Dar toate acestea nu mai au nicio legătură cu Biblia.

Mai mult, în zilele noastre, autorul creează o anumită versiune finală a operei, o duce la tipografie (sau o postează pe internet) - aceasta poate fi considerată versiunea finală a textului autorului. Dar dacă nu există deloc o tipografie? A.A. Ahmatova a scris odată poezia „Requiem”, care pur și simplu nu putea fi tipărită în Uniunea Sovietică. Mai multe versiuni scrise de mână, create chiar de Ahmatova, au ajuns până la noi... și nu sunt chiar la fel! De-a lungul timpului, ea a schimbat ceva în propriul text - care versiune ar trebui considerată cea mai corectă? Desigur, fiecare dintre ele este a autoarei. Este foarte posibil ca ceva similar să se fi întâmplat și în vremurile străvechi: discrepanțe ar fi putut apărea nu numai în procesul de rescriere, ci și în etapa de compunere a acestor texte. Desigur, ca și în cazul poeziilor Ahmatovei, aceasta se referă la detalii minore.

Manuscrisele Vechiului Testament, care, spre deosebire de Noul Testament, au fost scrise de-a lungul a aproximativ un mileniu, conțin în mod deosebit numeroase discrepanțe. Acest lucru merită discutat mai în detaliu.

Septuaginta și textul masoretic

La mijlocul secolului al III-lea î.Hr., regele Ptolemeu al II-lea Filadelf, conducător al Egiptului elenistic și colecționar de manuscrise rare pentru celebrul

al Bibliotecii Alexandrine, dorea să aibă la dispoziție o traducere greacă a Scripturilor ebraice. Poate că avea nevoie de o versiune adecvată a Legii după care trăia o mare parte dintre supușii săi (și exista o comunitate evreiască numeroasă în Alexandria la acea vreme), sau poate că era pur și simplu intrigat de textul antic. Indiferent de situație, comunitatea evreiască a răspuns la comanda sa cu entuziasm, deoarece la acea vreme evreii răspândiți în Mediterana de Est vorbeau deja în principal greaca și aveau nevoie și ei de un text ușor de înțeles al Sfintelor Scripturi.

Cum anume a fost realizată această traducere, știm imprecis, în principal din relatări ulterioare, în care istoria este strâns împletită cu legenda. Se spune că traducerea a fost realizată de șaptezeci sau șaptezeci și doi de bătrâni, veniți special în acest scop din Palestina în Egipt. Prin urmare, numărul 70, în latină „septuaginta", a devenit numele traducerii în sine, care în rusă este uneori numită „Traducerea celor Șaptezeci de Interpreți".

Această traducere a fost utilizată pe scară largă în vremea sa atât de evreii vorbitori de limbă greacă, cât și de creștini. Astfel, apostolii, scriind în greacă, nu se refereau la textul ebraic, ci la *Septuaginta* . Când se refereau la Scripturi, le aveau în minte, iar în secolele următoare acestea au rămas textul principal și cel mai autoritar al Vechiului Testament pentru partea de est a lumii creștine. Din ele s-au făcut noi traduceri, de exemplu, cea slavă.

Probabil din cauza acestei popularități a Septuagintei în rândul creștinilor, evreii au abandonat complet utilizarea ei și au ales o altă versiune, mai răspândită, a textului ebraic, numită ulterior *masoretică* (din ebraicul „masoret" - „transmitere, tradiție"). În timpurile moderne, când Biblia a început să fie tradusă activ în limbi moderne, creștinii occidentali au apelat la acest text, în special protestanții, printre care Septuaginta nu a fost niciodată utilizată pe scară largă. Dar în Biserica Ortodoxă a fost și rămâne principalul text tradițional al Vechiului Testament. Cu toate acestea, astăzi interesul pentru Septuaginta crește și în Occident. Nu este doar un monument al antichității, ci și o sursă valoroasă din care aflăm despre istoria textelor biblice și diversele lor interpretări.

Totuși, când la mijlocul secolului al XX-lea au fost găsite lângă Marea Moartă suluri din colecția comunității Qumran, care zăcuseră în peșteri timp de 19 secole, s-a dovedit că nici măcar pe vremea lui Isus și a apostolilor, evreii pur și simplu nu aveau o singură versiune a Scripturii. Unele manuscrise au stat la baza Septuagintei (nu au ajuns până la noi), altele au stat la baza textului masoretic și, trebuie menționat, au existat mult mai multe astfel de manuscrise. Au existat și alte versiuni ale textului, de exemplu, Pentateuhul Samaritean - textul sacru al acelor samariteni despre care citim în Noul Testament. Dar nu a fost răspândit pe scară largă nicăieri în afara acestei comunități.

Septuaginta este ceva mai amplă decât Textul Masoretic: include cărți numite necanonice sau deutero-canonice. În plus, textul grecesc al Cărții Estera este cu aproximativ o treime mai lung decât cel ebraic; apropo, în versiunea ebraică, Estera este singura carte a Bibliei care nu conține cuvântul „Dumnezeu”. Vom găsi, de asemenea, multe diferențe la nivel de interpretare. Cel mai faimos exemplu este profeția lui Isaia (7:14): „Iată, o fecioară va rămâne însărcinată și va naște un fiu și îi vor pune numele Emanuel”. Unde vedem cuvântul „fecioară”, în textul ebraic cuvântul este *alma* , care înseamnă pur și simplu o tânără femeie, de obicei necăsătorită. Dar traducătorii Septuagintei au folosit aici cuvântul *parthenos* , „fecioară”, și, prin urmare, evanghelistul Matei (1:23) a putut face referire la această profeție când a vorbit despre nașterea din fecioară a lui Hristos (vom reveni asupra acestui lucru în capitolul 30).

O tradiție străveche spune că traducătorului care a inserat acest cuvânt în text, inspirat de Duhul Sfânt, i s-a promis că nu va muri până nu va vedea cu ochii săi cum se va împlini această profeție și că el a fost bătrânul Simeon care l-a luat pe pruncul Iisus în brațe (Luca 2:25 și următoarele). Omul modern poate fi sceptic în privința acestei tradiții, dar este cert că cu mult înainte de scrierea Noului Testament, cuvintele profetului Isaia erau înțelese ca vestea nașterii miraculoase a unui copil extraordinar.

Este dificil de spus cât de fiabilă este această tradiție. Dar reflectă destul de precis faptul că deja în iudaism profețiile din Vechiul Testament erau înțelese ca o indicație a unor evenimente speciale care urmau să se întâmple, iar această înțelegere se reflecta în textul Septuagintei. Astăzi se poate auzi uneori că evreii au „corupt” textul masoretic în acest loc sau, dimpotrivă, că creștinii au făcut acest lucru Septuagintei. Astfel de reproșuri nu sunt deloc corecte, dar altceva este adevărat: diferite tradiții religioase aleg pentru ele însele versiunile existente ale textului care corespund doctrinei lor.

Variațiuni ale Noului Testament

Noul Testament este mai norocos decât Vechiul. A fost scris într-o perioadă în care cărțile puteau circula rapid și pe scară largă în tot Imperiul Roman, așa că putem urmări istoria sa timpurie relativ ușor. Dar nu este lipsit de variante manuscrise. Cea mai semnificativă dintre acestea se găsește la sfârșitul Evangheliei după Marcu. Multe manuscrise antice se întrerup brusc la versetul 8 din capitolul 16: „... (femeile mironosițe) n-au spus nimănui nimic, căci le era frică." Altele au un final scurt: „... dar au spus îndată celor ce erau cu Petru tot ce li se spusese. După care, Isus Însuși a răspândit prin ei, de la răsărit până la apus, vestea sacră și nemuritoare a mântuirii veșnice. Amin."

Poate că manuscrisul Apostolului Marcu însuși s-a rupt într-adevăr în mijlocul unei propoziții (manuscrisele, din păcate, nu numai că ard, ci se și scufundă și pur și simplu se pierd, mai ales ultimele pagini), iar prietenii sau studenții săi au terminat ultimele fraze pentru el. Și nu este nimic ciudat sau scandalos în asta. La urma urmei, Biblia a devenit Biblie nu pentru că a fost scrisă personal de apostoli, ci în primul rând pentru că a fost recunoscută ca Sfânta Scriptură a sa de către comunitatea credincioșilor - Biserica, care ne-a adus-o.

Totuși, marea majoritate a discrepanțelor se referă literalmente la unul sau două cuvinte sau la ordinea lor. Adesea, este vorba despre particularități ortografice, în special în cazul numelor proprii. Uneori, o singură literă schimbă structura unei propoziții. De exemplu, în Prima Epistolă a Apostolului Pavel către Tesaloniceni, același cuvânt în manuscrise diferite arată ca NHΠIOI sau HΠIOI (în vremurile străvechi, se scria exact cu aceste litere, pe care astăzi le numim majuscule). Dacă alegeți prima opțiune, atunci sensul întregii sintagme va fi următorul: „(noi) am fost blânzi între voi, cum își îngrijește o doică copiii". Iar dacă este a doua, atunci acesta: „(noi) am fost ca niște prunci printre voi. Și cum își îngrijește o doică copiii..." Totuși, după cum puteți vedea cu ușurință, sensul general al textului nu se schimbă prea mult față de acesta. De fapt, toate aceste discrepanțe, chiar și cele mai mari, nu afectează esența credinței creștine.

În cele din urmă, apar discrepanțe și între *traduceri* , deoarece orice text complex poate fi înțeles și tradus într-o altă limbă în mai multe moduri. Aceasta este o discuție separată și vom reveni asupra ei în capitolele 16-19, dar deocamdată vom nota doar acest lucru: diferite traduceri pot lua ca bază versiuni diferite ale textului original. De exemplu, diferențele dintre Bibliile slave bisericești și cele sinodale sunt cel mai adesea explicate prin discrepanța dintre Septuaginta și textul masoretic, iar diferențele dintre Noul Testament sinodal și traducerile occidentale sunt explicate prin discrepanțele dintre diferitele manuscrise ale Noului Testament.

În orice caz, înțelegerea noastră a revelației biblice depinde în mare măsură nu numai de textul în sine, ci și de credința și convingerile noastre, de ideile

societății sau comunității căreia îi aparținem. Totuși, aceasta nu privește doar Biblia…

Diferite perspective asupra feței unice

Dar cum rămâne cu acele cazuri în care nu manuscrise sau traduceri individuale se contrazic, ci cărți diferite din aceeași traducere și, uneori, chiar locuri diferite din aceeași carte? Vedem acest lucru încă de la începutul cărții Genezei. Această narațiune este relatată într-un limbaj figurativ, poetic, pe care copiii și îndrăgostiții îl înțeleg perfect în orice moment. Această poveste menționează și crearea omului, bărbat și femeie, la urma urmei ființe vii, dar nu vorbește în detaliu despre primii oameni. Este menționat un singur fenomen fundamental: bărbatul și femeia au fost creați împreună, în același timp (Geneza 1:27).

Însă al doilea capitol prezintă crearea omului în detaliu: „Domnul Dumnezeu l-a făcut pe om din țărâna pământului, i-a suflat în nări suflare de viață și omul s-a făcut astfel un suflet viu… Domnul Dumnezeu a zis: «Nu este bine ca omul să fie singur; îi voi face un ajutor potrivit pentru el.» Domnul Dumnezeu a făcut din pământ toate fiarele câmpului și toate păsările cerului și le-a adus la om… Dar pentru Adam nu s-a găsit un ajutor potrivit pentru el” (Geneza 2:7-20). Așadar, rezultă că omul a fost creat primul, apoi toate animalele și păsările și apoi femeia? Din punctul de vedere al multor cercetători moderni, avem aici două versiuni ale legendei creării lumii, care au existat cândva independent și au fost unite abia mai târziu în textul unic al cărții Genezei.

Dar a fost oare autorul acestui text atât de prost și neatent încât să nu observe această contradicție? Bineînțeles că nu. Se pare că nu a considerat-o o contradicție, ci două perspective care dezvăluie laturi diferite ale aceluiași fenomen. Primul capitol arată unitatea bărbatului și a femeii, demnitatea lor de „coroană a creației”. Al doilea capitol subliniază primatul omului, atât de important pentru societățile patriarhale, dar, în același timp, nevoia fiecărei persoane de *o alta, similară lui* , ceea ce servește diviziunea sexelor. Primul capitol este structurat cronologic, al doilea - logic.

Există multe astfel de exemple în Biblie. Cele mai faimoase sunt cele patru Evanghelii, adică patru cărți care spun aceeași poveste în felul lor. Ele sunt complet de acord asupra punctelor principale, dar detaliile narațiunii pot diferi. Astfel, despre tâlharul înțelept care l-a întrebat pe Hristos pe cruce: „Doamne, adu-ți aminte de mine când vei veni în Împărăția Ta!” – doar Luca (23:40-43) spune, în timp ce Matei (27:44) și Marcu (15:32) relatează pe scurt că „cei care au fost răstigniți împreună cu El Îl ocărau”. O contradicție? Da. Dar înseamnă doar că cei doi evangheliști pur și simplu nu știau nimic despre acest tâlhar, iar

Luca, care, așa cum a scris el însuși, „cerceta cu atenție totul” (Luca 1:3), a ajuns la acest detaliu important.

De fapt, acest lucru nu face decât să confirme credibilitatea Evangheliilor ca dovezi istorice. La urma urmei, dacă patru martori în instanță repetă aceeași versiune cuvânt cu cuvânt, cel mai probabil au conspirat pur și simplu: patru persoane nu și-au putut aminti același eveniment exact în același mod. Și dacă fiecare poveste diferă de celelalte în unele detalii, dar coincide cu ele în esență, atunci este într-adevăr adevărată.

Desigur, chiar și în vremurile străvechi, creștinii doreau să combine toate cele patru Evanghelii într-una singură, pentru a nu omite nimic. La mijlocul secolului al II-lea, un anume Tațian a compilat chiar o astfel de „versiune combinată”, combinând narațiuni paralele. Aceasta, apropo, este o dovadă excelentă că, la acea vreme, aceste patru Evanghelii, și nicio alta, erau recunoscute drept canonice. Versiunea sa a fost numită „Diatessaron” (din grecescul *diatessaron* – literal „pe patru”), dar a fost respinsă de Biserică. Ca și în cazul compilării textului final al cărții Genezei, s-a decis păstrarea întregii diversități de voci, astfel încât fiecare să poată auzi ceea ce îi era cel mai apropiat și mai necesar la momentul respectiv.

Poate ar fi mai bine dacă Îngerii le-ar aduce oamenilor un text gata făcut, absolut impecabil? Dar Biblia este o Revelație care se dezvăluie în istoria poporului ales, a Bisericii, a întregii omeniri. Se dezvăluie și în istoria fiecărui om în parte. Nu este o perspectivă asupra lui Dumnezeu și a omului dintr-un spațiu rece, ci o poveste despre ei, creată de oameni vii pentru oameni vii. Poartă amprenta personalității celor care au creat această poveste și a celor care ne-au adus-o, iar noi înșine o percepem diferit, în funcție de caracteristicile noastre personale și de experiența noastră.

De aici provin, în cele din urmă, toate discrepanțele.

8. Contrazice Biblia știința modernă?

„Biblia contrazice știința modernă, o persoană alfabetizată nu o poate lua în serios, această colecție de mituri antice este de mult demodată” - astfel de judecăți au fost auzite constant în ultimele două sute de ani. Alții, dimpotrivă, spun că Biblia corespunde pe deplin tuturor datelor științifice: de exemplu, prezintă istoria originii stelelor și planetelor într-un mod aparte, trebuie doar să o citești corect. Cine are dreptate și în ce măsură corespunde Biblia de fapt datelor științifice?

Știință și miracol

Trăim într-o eră a dictaturii științifice. „Oamenii de știință au dovedit că…” sau „în urma cercetărilor s-a aflat” – presa este plină de astfel de titluri, iar dacă ne uităm mai atent, vom constata că o parte semnificativă a unor astfel de afirmații sunt, de fapt, legate nu atât de știință, cât de publicitatea directă.

Iar cei care au peste 20 de ani astăzi s-au născut în țara „comunismului științific”. Întregul sistem social, bazat pe credința în mai multe dogme marxist-leniniste și interpretarea lor actuală de partid, a fost declarat strict științific, dovedit și, prin urmare, progresist și incontestabil. În practică, așa cum am văzut, a fost o ideologie care a ignorat cu sârguință multe fapte care îi erau incomode, motiv pentru care a suferit în cele din urmă înfrângerea. De fapt, nici măcar nu a fost o ideologie, ci un fel de religie atee.

Nu tot ceea ce se numește „știință” este de fapt știință. Știința este prin definiție un lucru controversat și schimbător: mecanica armonioasă a lui Newton a fost înlocuită de teoria relativității și fizica cuantică, care au revizuit radical imaginea lumii. Oamenii de știință se ceartă mereu între ei și își infirmă predecesorii; nimeni nu poate fi sigur că peste o sută sau o mie de ani nu vor apărea noi teorii și modele care să dea peste cap ideile noastre actuale, care par de nezdruncinat.

Ne putem aștepta ca Biblia să corespundă pe deplin imaginii științifico-naturale a lumii acceptate în secolul XXI (având în vedere că oamenii de știință de astăzi sunt departe de a fi unanimi în multe privințe)? Dar atunci de ce nu ar fi imaginea lumii din secolul I, sau al XI-lea, sau al XIII-lea - la urma urmei, toate sunt foarte diferite una de cealaltă? Dar Biblia nu a fost scrisă pentru un anumit curs de fizică sau biologie (atunci ar fi iremediabil depășită după o singură generație), ci vorbește despre lucruri complet diferite.

Și aceste lucruri, de regulă, nu sunt de competența științei. Să luăm cel mai frapant exemplu de inconsecvențe - și anume, o minune. Dar este o minune să încalci legile firii. „Dacă Hristos n-a înviat, atunci propovăduirea noastră este zadarnică și credința voastră este zadarnică”, spune Apostolul Pavel (1 Corinteni 15:14). Dar în istoria științei, multe formule, teorii, chiar și date factuale, inclusiv cele mai elementare, au fost constant clarificate și revizuite, iar toate acestea nu au servit decât dezvoltării științei. Nimeni nu a spus vreodată: „Dacă nu există caloric, toată fizica voastră este zadarnică” - în loc de caloric (o substanță care se presupune că poartă căldură), s-au găsit alte explicații.

Morții nu înviază - acest lucru a fost dovedit științific. Dar tocmai acest fapt ne permite să vorbim despre Învierea lui Hristos ca despre o minune, adică o încălcare a legilor obișnuite ale naturii. Dacă acestea nu sunt încălcate nicăieri, în principiu, dacă minunile nu se întâmplă - credința în Dumnezeul Atotputernic și

Atotbun este cu adevărat zadarnică, El pur și simplu nu poate interveni în nimic, nimic din această lume nu se schimbă din existența Lui (iar știința nu ne poate spune nimic despre alte lumi, în principiu).

Deci nu există nicio contradicție aici: știința studiază legile naturii, credința proclamă că acestea pot fi încălcate de voința Creatorului. Dar, în același timp, credința nu ar trebui să încalce legile în sine, iar știința nu ar trebui să declare că explicațiile sale actuale sunt definitive și cuprinzătoare. În cele din urmă, în orice imagine științifică a lumii există multe fapte inexplicabile, iar tot ce este legat de o minune poate fi atribuit de oamenii de știință acestei domenii.

Un exemplu excelent în acest sens este Giulgiul din Torino. Oamenii de știință au efectuat numeroase studii și, ca urmare, în linii mari, au apărut două teorii. Prima este că a fost creat de un falsificator medieval care avea cunoștințe unice despre anatomia corpului uman și metoda de execuție prin răstignire. A doua este că giulgiul a fost folosit pentru a înfășura corpul unui om care a fost executat pe o cruce în Palestina în secolul I, după care acest corp s-a schimbat într-un mod necunoscut științei, afectând brusc și simultan materialul cu radiații luminoase de o putere enormă. A doua explicație mi se pare mai convingătoare și logică, dar... nici nu ne oferă date științifice despre cine a fost omul executat și ce s-a întâmplat exact cu corpul său după moarte. Dacă spun că a fost Hristos și că a înviat, vorbesc dintr-o poziție de credință, nu dintr-o poziție de știință. Și când cineva spune că giulgiul este un fals medieval, aceasta este tot credință, doar credință în altceva.

Limbajul descrierii și viziunea asupra lumii

Există multe lucruri care contrazic în mod deschis datele științifice, de exemplu poezia. Se obișnuiește să se vorbească despre o inimă iubitoare, în timp ce orice fiziolog știe sigur că dragostea este rezultatul reacțiilor biochimice din cortexul cerebral și inima nu are nicio legătură cu asta. Este doar un mușchi care creează fluxul sanguin în corp, nimic mai mult. Dar, dintr-un anumit motiv, nu vorbim niciodată despre inimă ca despre un mușchi.

La urma urmei, vorbirea poetică, sau mai precis metaforică, este caracteristică chiar și comunicării noastre de zi cu zi. După cum am spus deja în Capitolul 2, vorbim în mod obișnuit despre corpurile cerești ca și cum Pământul ar fi un plan în jurul căruia acestea se învârt: soarele nostru răsare și se ascunde în spatele orizontului, se ridică mai sus vara și se încălzește mai tare, luna crește sau descrește etc. Este pur și simplu mai convenabil să vorbim așa. Cu toate acestea, inventăm adesea și un limbaj simplificat pentru fenomene noi: electricitatea noastră circulă pe fire, lovește un electrician neglijent, se descarcă într-o baterie descărcată etc. Descriem multe fenomene diferite ca fiind

comportamentul unei anumite ființe vii sub numele de „electricitate”, este mai convenabil pentru noi. Și cum vorbesc uneori oamenii (în special fetele) despre mașinile lor sau direct cu ele! Poți crede cu adevărat că văd în fața lor nu un mecanism, ci o ființă vie cu conștiință, caracter și obiceiuri.

De fapt, este o caracteristică umană comună să vorbim despre lumea din jurul nostru și chiar despre concepte speculative în limbajul metaforelor. În Biblie, citim despre mâinile, picioarele, ochii, urechile și chiar nasul lui Dumnezeu, dar niciunul dintre autorii biblici, desigur, nu a sugerat că Dumnezeu are aceleași părți ale corpului ca și noi. Este convenabil să descriem acțiunile Sale în această lume. Și o mare parte din ceea ce citim despre lumea din jurul nostru poate fi perceput ca o astfel de descriere poetică: pământul din Biblie este prezentat ca un plan care stă pe niște fundații, acoperit de cupola cerului etc. Oamenii din vremea când a fost scrisă Biblia își imaginau universul aproximativ în același mod, astăzi știm că la nivel literal acest lucru este incorect, dar putem accepta aceste descrieri ca metafore, deoarece Biblia nu vorbește despre forma planetei Pământ, ci despre Creatorul său și planul Său.

Da, oamenii acelor vremuri își imaginau lumea altfel decât ne-o imaginam noi, iar noi, la rândul nostru, nu ne-am imaginat-o așa cum o vom descrie peste două sau trei mii de ani, dacă omenirea va supraviețui atât de mult, desigur. Autorii pământeni ai cărților biblice, se pare, considerau Pământul ca fiind un plan în jurul căruia se învârt stelele. Și ce dacă? Dacă nu ne este jenă de lipsa lor de electricitate sau anestezie, atunci de ce ar trebui să ne fie jenă de lipsa științei moderne? Cărțile biblice au fost create într-un anumit timp și într-un anumit mediu și corespund imaginii despre lume a oamenilor care le-au scris.

Cum s-a întâmplat cu adevărat?

Există însă și cazuri mai complexe. Biblia relatează unele evenimente care sunt greu de reconciliat cu datele științelor naturii (vom vorbi despre știința istorică separat, în capitolul următor). Însă, așa cum am aflat deja, Biblia nu a fost concepută ca un manual de științe naturale. Mai mult, în vremea când a fost scrisă, științele naturii pur și simplu nu existau încă, oamenii nu erau familiarizați cu rigoarea judecăților științifice care a devenit posibilă astăzi.

De exemplu, Biblia povestește despre un potop mondial (care a fost, de asemenea, un fel de miracol). Într-adevăr, găsim povești similare la multe popoare antice, dar geologii nu sunt categoric de acord: nu a existat niciodată în memoria omenirii un moment în care întregul teritoriu al globului să fie acoperit de apă. În plus, este imposibil să ne imaginăm că Noe ar fi putut lua cu el în corabie absolut toți reprezentanții lumii animale care trăiau pe uscat: pentru a face acest lucru, ar fi trebuit să facă o expediție pe toate continentele, să

colecteze milioane de specii și apoi să le așeze în corabie, împreună cu hrană pentru toți.

Nu știu cum să explic cel mai bine această nedumerire, dar cea mai convingătoare opțiune mi se pare aceasta. De fapt, expresia „potop global” ar putea fi o exagerare. Oamenii acelor vremuri cunoșteau doar cercul imediat al ținuturilor. De exemplu, când mult mai târziu a avut loc o catastrofă locală și orașele Sodoma și Gomora au pierit, fiicele lui Lot, care au fugit din Sodoma, au decis că toată omenirea pierise, cu excepția familiei lor (Geneza 19:31). Lumea lor era suficient de mică, nu depășea granițele regiunii lor natale, iar distrugerea ei părea o catastrofă globală. Ne putem imagina că cel care a compus povestea potopului global nu a verificat (și nu a putut verifica) dacă apa acoperea cu adevărat vârfurile tuturor munților de pe toate continentele - pentru el era suficient ca aceasta să acopere întregul pământ cunoscut de el.

În general, cuvintele „toți” și „totul” sunt adesea folosite cu sensul de „mulți”. Acest lucru se întâmplă în vorbirea noastră de zi cu zi („își cheltuiește toți banii pe băutură”) și în Biblie. De exemplu, Cartea Exodului descrie cum „toate vitele Egiptului au murit” din cauza unei ciume (9:6), iar apoi se dovedește că nu au fost toate, la propriu: apare inflamația pe aceleași vite (9:10), apoi și vitele pier din cauza grindinei (9:25) și, în final, „tot întâiul născut al vitelor” piere (11:5). Poate că Marele Potop s-a limitat la un anumit teritoriu vast, dar nu a afectat, la propriu, întreaga lume? Mai mult, printre descendenții lui Noe vom găsi doar oameni considerați a fi strămoșii popoarelor din Orientul Mijlociu și din estul Mediteranei – adică „întreaga lume” a autorilor biblici. Nici America, nici Australia, nici regiunile îndepărtate ale Asiei, Africii și Europei nu le erau pur și simplu necunoscute.

Ei bine, dezbaterea despre evoluție este probabil prea cunoscută pentru a merita discutată mai în detaliu. Biblia afirmă clar că Dumnezeu a creat această lume și toate ființele vii din ea, dar nu specifică cum anume a făcut-o. Poate că evoluția a fost unul dintre instrumentele creației? Teoria evoluției în sine a fost în mod repetat rafinată și parțial revizuită și încă nu oferă un răspuns satisfăcător la unele întrebări (de exemplu, cum a apărut ființa vie din ființa nevii) - cine știe ce soartă o așteaptă în știința celui de-al treilea mileniu. Dar să-i lăsăm pe biologi să se certe despre teoria evoluției, iar acest lucru nu-i împiedică și nu-i ajută deloc pe cercetătorii biblici și pe teologi.

A trecut mai bine de un secol de când cenzorii au încercat să interzică în Rusia cartea lui C. Darwin despre evoluție, iar A. K. Tolstoi a răspuns acestor dispute cu o poezie remarcabilă:

Modul în care a creat Creatorul,
ce a considerat el mai potrivit - președintele Comisiei de Presă
nu poate ști .

Mai precis, nu ai putea spune asta. Totuși, nu toți cititorii Bibliei ar fi de acord cu această abordare. Pentru unii, fiecare cuvânt din Biblie este literalmente adevărat – în primul rând, aceștia sunt fundamentaliști, care au fost deja menționați în Capitolul 2. Dacă se spune că Dumnezeu a creat lumea în șase zile, atunci această perioadă ar trebui înțeleasă ca șase intervale de 24 de ore. Și dacă geologii și paleontologii susțin că, conform științelor lor, au trecut miliarde de ani de la apariția planetei Pământ până la apariția omului, atunci se înșală: lumea a fost deja creată „veche”, cu toate aceste straturi geologice și oase fosile în grosimea lor. Personal, îmi este greu să cred că Dumnezeu s-a jucat de-a v-ați ascunselea cu noi...

Cât de convingătoare sunt anumite teorii științifice despre planeta Pământ și spațiul cosmic, despre originea vieții și a inteligenței – acest lucru îi revine oamenilor de știință, dar Biblia ne vorbește despre Creator și despre planul Său. Narațiunea sa atinge lumea științei moderne, dar nu o intră direct – și ne-am aștepta, pe bună dreptate, la aceeași atitudine delicată din partea oamenilor de știință.

9. Este Biblia o sursă istorică demnă de încredere?

Oamenii se întreabă adesea: cât de fiabilă este Biblia din punctul de vedere al unui istoric? Toate evenimentele descrise în ea s-au întâmplat cu adevărat exact așa cum scrie sau a fost altceva? Și cum s-au întâmplat toate acestea cu adevărat? Interesul creează cerere de senzație, iar cererea creează ofertă: din când în când, apar „versiuni autentice” scandaloase ale anumitor povești biblice, precum „Codul lui Da Vinci”... Deci, este Biblia corectă sau nu?

Obiectivitatea sursei?

Istoria este, de asemenea, o știință, doar una umanitară, prin urmare, atunci când discutăm despre relația Bibliei cu știința istorică, am putea repeta multe dintre cele spuse în capitolul precedent. În primul rând, acesta este un raționament despre faptul că autorii Bibliei au fost oameni ai timpului lor, au împărtășit ideile acesteia și au vorbit limba ei. Atunci când discutăm despre istoricitatea Bibliei, trebuie mai întâi să definim conceptele. În librării apar tot mai multe cărți numite biblii - de exemplu, „biblia traducătorului japonez”. Acestea sunt cărți de referință: astfel de „biblii” prezintă toate faptele legate de un anumit domeniu de cunoaștere cu maximă acuratețe și completitudine. Deci, din acest

punct de vedere, Biblia nu este deloc o „biblie”, adică o carte de referință completă și precisă despre istoria Orientului Mijlociu, la fel cum nu este o carte de referință despre astrofizică sau geologie. Pur și simplu nu existau astfel de manuale pe atunci, iar orice text reflecta nu doar fapte, ci un anumit punct de vedere asupra lor, iar faptele în sine erau selectate astfel încât să exprime în primul rând poziția autorului.

În acest sens, Biblia nu este diferită de orice alte narațiuni istorice din antichitate. Totuși, câte surse independente există acum? Am avut ocazia să vorbesc cu ucraineni în punctul culminant al crizei economice din 2008, care se uitau la canalele TV rusești. Aveau un sentiment puternic că Rusia, spre deosebire de Ucraina, nu a fost deloc afectată de criză, totul era în regulă la noi. Pe de altă parte, dacă judecăm situația din Ucraina după aceleași canale TV, am putea concluziona că foametea și războiul civil vor începe în curând acolo. Asta înseamnă o selecție iscusită a faptelor și o relatare a acestora „în tonul potrivit”.

Astăzi, însă, avem multe surse alternative de informații pe care le putem compara între ele și trage propriile concluzii: deși toate sunt subiective, împreună oferă o imagine cuprinzătoare. Însă foarte puține astfel de surse au provenit din timpurile biblice. De exemplu, avem faimoasa „Piatră Moabită” pe care Meșa, regele Moabului, și-a așezat istoria războaielor cu Israelul - desigur, povestește despre victoriile sale glorioase. Și Biblia vorbește în principal (deși nu exclusiv) despre victoriile Israelului asupra Moabului. Înseamnă aceasta că una dintre aceste surse minte? Nu, dar ambele sunt selective, ambele vorbesc doar despre ceea ce consideră caracteristic și important: victoriile poporului lor.

De aceea, de exemplu, nicio poveste egipteană despre Exodul evreilor din Egipt nu a ajuns până la noi – dar ar fi putut exista ea vreodată? Pentru egipteni, faraonul era prin definiție cuceritorul barbarilor asiatici și, indiferent ce i se întâmpla într-o campanie militară, orice sursă egipteană îl înfățișa drept cuceritor... sau pur și simplu păstra tăcerea despre ce s-a întâmplat. Dar pentru unii, însuși faptul că monumentele egiptene nu menționează Exodul servește drept dovadă a lipsei de credibilitate a Exodului în sine.

Arheologia ca și criteriu de autenticitate?

Dacă textele nu sunt obiective, atunci unele lucruri pot fi verificate cu ajutorul descoperirilor arheologice, dar au nevoie și de interpretare. Să presupunem că se găsește un topor de piatră sau un ciob de lut - dar cui aparțineau aceste obiecte, ce s-a întâmplat cu acești oameni, ce limbă vorbeau, cum își numeau poporul? Toporul și cioburile în sine nu ne vor spune nimic din toate acestea. Și nu este întotdeauna posibil să le găsim: de exemplu, ce dovezi arheologice ar putea rămâne din Exodul israeliților din Egipt? Un anumit număr de oameni s-au

mutat dintr-o țară în alta, nu au construit orașe și nu au săpat canale pe parcurs, iar orice urmă a călătoriilor lor s-a pierdut de mult printre alte urme ale nomazilor din Sinai. Și dacă faraonul egiptean și armata sa s-au înecat pe fundul mării, atunci nici nimic din el nu a supraviețuit. Așadar, povestea Exodului nu poate fi nici confirmată, nici infirmată de arheologi.

Istoricii și arheologii credincioși au depus la un moment dat eforturi considerabile pentru a confirma textele biblice cu descoperirile lor. Au reușit parțial, de exemplu, au fost găsite urme ale unor construcții planificate, datând aproximativ din timpul domniei regelui Solomon. Dar acest lucru dovedește un singur lucru: la acea vreme și în acel loc exista un stat centralizat. Cine îl conducea și dacă poveștile despre viața sa sunt adevărate - arheologia tace în această privință.

În știința istorică modernă a apărut o tendință hipercritică – *minimalismul.* Susținătorii săi consideră că acele povești biblice care nu sunt confirmate clar de descoperiri arheologice sau de surse scrise independente ar trebui considerate ficțiune. După ce au respins în mod constant toate narațiunile antice, minimaliștii au ajuns la concluzia că nu exista deloc istorie a Israelului înainte de captivitatea babiloniană și că sub perși, oameni de diferite origini s-au mutat pe teritoriul Palestinei. Aveau nevoie să-și creeze un fel de trecut comun, așa că au inventat povești despre eroi antici... Uitați-vă la Ierusalim, spun minimaliștii, nu a mai rămas nimic acolo din vremurile de dinainte de captivitate, cu excepția câtorva înmormântări și a alimentării subterane cu apă a regelui Ezechia (apropo, este menționată în 2 Regi 20:20). Dar, pe de altă parte, ce altceva ar putea rămâne dintr-un oraș care a fost distrus din temelii de mai multe ori, iar apoi teritoriul său a fost reconstruit? Doar structuri subterane, care sunt exact cele care au supraviețuit.

În ceea ce privește Noul Testament, cel mai important lucru din el sunt poveștile despre oameni. Poate fi dovedit adevărul poveștilor evanghelice? S-ar părea că nimic din ele nu contrazice faptele istorice pe care le avem. Dar nici ele nu confirmă nimic. Să luăm, de exemplu, un eveniment atât de notabil precum uciderea pruncilor din Betleem. S-ar părea că o atrocitate de un asemenea nivel ar fi trebuit să lase o amprentă în memoria oamenilor din acea vreme, dar niciunul dintre istoricii antici nu menționează acest lucru. Dar dacă ne gândim că Betleemul era un sat foarte mic, iar cruzimile regelui Irod și, în general, crimele în masă din acea vreme, nu puteau surprinde pe nimeni, atunci nu este surprinzător faptul că tragedia de la Betleem pur și simplu nu a fost observată printre numeroasele evenimente furtunoase și nu mai puțin sângeroase care au avut loc în orașele mari. Același Irod și-a condamnat la moarte iubita soție și cei doi fii în momente diferite, doar pe baza suspiciunii, iar cu câteva zile înainte de moartea sa a ordonat ca toată nobilimea evreiască să fie adunată în circ și ucisă fără excepție - însă, această voință a sa nu a fost niciodată îndeplinită. În acest

context, masacrul dintr-un oraș mic ar putea pur și simplu să fie trecut cu vederea printre alte evenimente similare.

Poate că singura legătură sigură rămâne astronomia. Steaua Crăciunului - poate a fost o supernovă, strălucitoare și complet neașteptată? Acum nu vom discuta când anume și ce stea a strălucit atunci pe cer și dacă le-a arătat într-adevăr magilor direcția de la Ierusalim la Betleem (astronomii au propriile lor presupuneri), dar cel mai important lucru este că, în orice caz, aceasta este o poveste despre o minune, iar o minune, așa cum am spus deja în capitolul trecut, nu poate fi explicată cu ajutorul datelor științelor naturale.

Cu alte cuvinte, reconcilierea datelor științifice obiective cu narațiunile biblice este întotdeauna o problemă. Și acest lucru se aplică nu numai Bibliei, ci și oricăror alte texte antice. De exemplu, știm din descoperirile arheologice că orașul Troia a existat cu adevărat, că la un moment dat a fost cucerit de inamici - dar cum știm dacă a fost vorba de Războiul Troian, cine l-a purtat și cu cine și din ce motiv? Cât de istoric este Homer? Nu avem alte surse scrise despre acest război, spre deosebire, să zicem, de războaiele lui Alexandru cel Mare sau ale lui Napoleon.

În același timp, istoricii obiectivi trebuie să recunoască faptul că cărțile biblice nu sunt o sursă mai puțin fiabilă pentru istoria timpului lor decât orice alte texte care au supraviețuit din Orientul Apropiat antic. Pur și simplu nu putem verifica dacă sunt exacte în detaliu și cât de adevărate sunt în esență - descrierea relației dintre Dumnezeu și om - este o întrebare la care răspunde credința, nu știința.

Lacune și inconsecvențe

O altă parte a problemei este că Biblia uneori nu este de acord cu ea însăși. În primul rând, există discrepanțe între diferitele cărți ale Bibliei: de exemplu, Matei (1:1-17) și Luca (3:23-38) dau genealogii diferite ale lui Hristos, iar recensământul lui David diferă între cărțile Regilor și Cronicilor (2 Regi 24:9 și 1 Cronici 21:5). În Marcu 2:26, Hristos, povestind un episod din viața lui David, îl numește pe marele preot din acea vreme Abiatar, în timp ce în 1 Samuel 21 numele său este Ahimelec, iar Abiatar a venit după el.

În plus, există discrepanțe între textul biblic și datele științei istorice moderne. Acest lucru nu este același lucru cu discrepanțele cu știința naturală, deoarece știința naturală ne spune cum se pot întâmpla anumite evenimente din această lume, dar istoria afirmă ce s-a întâmplat exact la un moment dat. Acesta este un grad de precizie diferit, mai mare. De exemplu, Cartea lui Daniel îl numește pe regele babilonian Nebucadnețar tatăl unui alt rege, Belșațar (5:11), în timp ce, conform surselor babiloniene, știm cu siguranță că tatăl și predecesorul său

imediat pe tron a fost Nabonid, iar Nebucadnețar al II-lea a fost un predecesor mai îndepărtat și o rudă indirectă a lui Belșațar.

Cum să abordăm aceste discrepanțe? În capitolul 7 s-a spus deja că cărțile biblice au ajuns până la noi în copii ale copiilor și nu este surprinzător faptul că în unele detalii și particularități, în diferite etape ale creării și copierii cărții, au apărut mici inexactități.

Avem un exemplu foarte curios al unei astfel de absurdități. În prima carte a lui Samuel (13:1), traducerea sinodală spune: „A fost un an după ce Saul a început să domnească și a domnit doi ani peste Israel...” De fapt, o astfel de traducere este o evitare a unei probleme complexe. Aici autorul a folosit o formulă standard: atâția ani avea regele când a urcat pe tron și atâția ani a durat domnia sa. Dar, se pare că, în timpul copierii, au dispărut zeci din textul ebraic antic, lăsând doar unități și, ca urmare, scrie astfel: „Când Saul avea un an, a început să domnească și a domnit doi ani peste Israel.” Ce, era regele Saul un bebeluș mic? Nu, desigur că nu, aceasta este o eroare evidentă a copistului. Manuscrisele grecești antice omit de obicei pur și simplu acest verset, iar traducătorii moderni fac presupuneri: „Când avea treizeci și unu de ani, a început să domnească și a domnit patruzeci și doi de ani peste Israel.” Nu știm sigur dacă aceste presupuneri sunt corecte sau nu, dar acesta este un bun exemplu de distorsiune aleatorie a textului în timpul rescrierii.

În plus, trebuie ținut cont de faptul că cunoștințele umane sunt limitate, iar memoria nu este perfectă. Astfel, este posibil ca însuși autorul cărții lui Daniel să nu fi știut exact ce relații îi legau pe Nebucadnețar și Belșațar, iar Matei și Luca ar fi putut folosi surse diferite atunci când au oferit genealogia lui Hristos. Nu este nimic scandalos în acest sens, dimpotrivă - vocea lor umană, individualitatea lor sunt foarte importante pentru noi. Nu este o coincidență faptul că Biserica de la acea vreme nu a acceptat încercarea de a compila o versiune consolidată a celor patru Evanghelii separate (acest lucru a fost discutat mai detaliat în Capitolul 7).

Totuși, alte explicații sunt întotdeauna posibile. De exemplu, autorul Cărții lui Daniel l-ar fi putut numi pe Nebucadnețar „părintele” lui Belșațar, în sensul că acesta era gloriosul său strămoș și predecesor pe tron. În cazul genealogiilor, s-ar fi putut întâmpla ca unul dintre evangheliști să citeze numele strămoșilor biologici ai lui Isus, iar celălalt - strămoșii „sociali”, conform obiceiului căsătoriei *levirate* (în capitolele 24 și 35 vom reveni asupra acestui obicei și îl vom examina în detaliu).

Problema numerelor

Cel mai mare număr de astfel de dezacorduri se găsește acolo unde sunt furnizate cifre. De exemplu, același recensământ efectuat de regele David este menționat în 2 Samuel 24 și 1 Cronici 21. Comparați rezultatele: „erau opt sute de mii de oameni viteji de război printre israeliți și cinci sute de mii printre evrei” și „toți israeliții erau o mie de mii și o sută de mii de oameni care scoteau sabia, iar evreii patru sute șaptezeci de mii care scoteau sabia”. Cifrele diferă în mod clar. În același mod, cifrele din același verset diferă uneori în diferite manuscrise și, ca urmare, capitolul cinci din Geneza din traducerea sinodală rusă arată destul de ciudat: „Și Adam a trăit o sută treizeci [230] de ani și a născut un fiu după chipul și asemănarea lui și i-a pus numele Set. Zilele lui Adam, după ce l-a născut pe Set, au fost opt sute [700] de ani.” Doar că textele ebraice și grecești ale Bibliei dau numere diferite aici și nu avem nicio modalitate de a verifica care dintre cele două numere este mai precis. În plus, toate ni se par prea mari...

În general, timpul nu era întotdeauna numărat în vremurile antice așa cum este acum. De exemplu, știm că Hristos a petrecut „trei zile și trei nopți” în mormânt, iar acest lucru este asociat cu semnul profetului Iona. Dar El a fost îngropat vineri seara și a înviat duminică noaptea - adică chiar mai puțin de două zile! Cert este că în Orientul Apropiat antic, timpul era numărat în zile întregi (luni, ani): un eveniment care începea vineri, continua sâmbătă și se termina duminică dura „trei zile și trei nopți”. Poate că, și aici, la numărare, ceva era luat în considerare diferit față de cum suntem obișnuiți să facem.

Însă, în orice caz, 130 de ani nu este egal cu 230 de ani, iar 800.000 de războinici nu este același lucru cu 1.100.000. Aici, desigur, unele distorsiuni s-au strecurat în text în timpul rescrierii și pur și simplu nu știm ce numere erau în cel mai vechi manuscris. Dar dacă aceste numere au fost supuse distorsiunilor, atunci poate că altele nu sunt în întregime exacte?

Probabil că acest lucru explică o parte din numerele improbabil de mari din Vechiul Testament. Să luăm, de exemplu, Bătălia de la Ghibea lui Beniamin, descrisă în capitolul 20 din Cartea Judecătorilor. A fost, în esență, un mic război civil: israeliții au atacat un mic oraș din tribul lui Beniamin. Biblia ne spune că armata israelită număra 400.000 de soldați, dintre care 22.000 au murit în prima zi și 18.000 în a doua. Prin comparație, la Bătălia de la Borodino, atât armatele rusă, cât și cea franceză numărau mai puțin de 150.000 de soldați; la Austerlitz și Waterloo, mai puțin de 100.000 au intrat în luptă de fiecare parte. Putem crede serios că un mic oraș din Palestina a devenit locul celei mai mari bătălii din istoria lumii, până la Verdun sau chiar Stalingrad inclusiv?

Se pare că există zerouri suplimentare în textul biblic. O ipoteză este că cuvântul „mii” (în ebraică *eleph)* a fost confundat cu un alt cuvânt care denota un războinic înarmat (cf. cuvântul *alluf* „conducător”, care este scris aproape la fel). La acea

vreme, armata israeliților număra doar 400 de războinici, iar de partea Ghibeei erau 26 de astfel de războinici și, separat, 700 de milițieni din rândul locuitorilor locali. Acest lucru pare deja destul de realist, dar, din păcate, o astfel de explicație nu poate fi oferită pentru toate numerele mari.

Însă unele dintre ele au în mod clar o semnificație simbolică. La urma urmei, respectarea numerelor precise este o caracteristică a secolului nostru; în vremurile străvechi, totul era diferit - numerele erau văzute ca simboluri, nu ca fapte exacte. Știm, de exemplu, că din cei unsprezece fii ai lui Iacov a provenit o semințe (adică tribul) de israeliți, iar din Iosif - două deodată, Efraim și Manase. S-ar părea că au fost treisprezece seminții în total. Dar peste tot în Biblie citim despre cele douăsprezece seminții ale lui Israel, deoarece simbolic acest număr denotă plenitudinea poporului lui Dumnezeu. De aici, cei doisprezece apostoli, o sută patruzeci și patru (adică doisprezece la pătrat) de mii de „pecetluiți" în Apocalipsa lui Ioan Teologul (7:4 și 14:1), și chiar descrierea Ierusalimului Ceresc din capitolul 21 al aceleiași cărți este plină de numerele doisprezece și o sută patruzeci și patru.

Să revenim la durata enormă de viață a primilor oameni. Astfel, Adam a trăit aproape un mileniu, 930 de ani. Fiul său, Set, a trăit 912 ani, nepotul său, Enos, 905 ani și așa mai departe. Numerele scad treptat, iar Lameh, ultimul înainte de Noe, nu a trăit nici măcar 800 de ani. Există însă și excepții, cel mai faimos ficat lung este, desigur, Metusala, cu cei 969 de ani ai săi. Ce pot însemna aceste numere? Alungată din Eden, omenirea a devenit muritoare, dar reflexia Grădinii Edenului rămâne încă asupra ei și trăiește incredibil de mult timp, dar totuși, pe măsură ce se îndepărtează de Eden, această perioadă scade. În cele din urmă, depravarea omenirii Îl conduce pe Domnul la următoarea decizie: „Duhul Meu nu va lupta veșnic cu omul, pentru că este carne; zilele lui vor fi 120 de ani" (Geneza 6:3).

Nu avem absolut nicio modalitate de a verifica dacă toți acești oameni au trăit exact acel număr de ani. Mai mult, nu avem și nu putem avea nicio dovadă obiectivă că ar fi existat. Însă mesajul poveștii despre viața umanității după Cădere (inclusiv exprimat în cifre) este mai important decât acuratețea cronologică.

Biblia, ca orice altă carte antică, nu ne oferă fapte și cifre imparțiale despre lumea antică. Ea spune multe povești, dar le selectează ca ilustrări ale mesajului pe care îl transmite umanității. Ca sursă pentru istoria Orientului Apropiat antic, Biblia are nevoie de multe clarificări și completări, dar ca vestitor al adevărului despre mântuirea noastră, rămâne cea mai precisă carte din istoria omenirii.

Și chiar dacă admitem că un autor sau un copist biblic a încurcat nume sau numere, nu este nimic scandalos în asta. Noi credem că Biblia ne spune adevărul despre Dumnezeu, om, dreptate, păcat, pocăință și mântuire. Iar detaliile minore nu afectează în niciun fel lucrul principal pe care ni-l învață.

Pe scurt, putem spune că Biblia și lucrările științifice (inclusiv cele despre istoria Orientului Mijlociu) vorbesc despre lucruri diferite, în limbi diferite, cu obiective diferite și, prin urmare, este imposibil să cerem un acord complet din partea lor. Mai mult, „ultimul cuvânt în știință" de astăzi va arăta ca o teorie depășită și uitată peste o sută de ani. Cuvântul lui Dumnezeu oferă omului adevăruri veșnice, iar mintea umană curioasă, în căutarea sa eternă, va descoperi constant noi orizonturi ale cunoașterii științifice.

10. Spune Biblia asta – sau interpretul ei?

„Și este scris în Biblie că..." este principalul argument în diverse dezbateri teologice. Și de obicei dau o referință, apoi arată cu degetul: într-adevăr, așa ceva este scris. Sau nu exact așa, dar sună similar. Sau nu foarte similar, dar... Stai! Și cum putem stabili dacă textul biblic confirmă într-adevăr exact ceea ce încearcă să demonstreze cu ajutorul lui? Nu este Biblia suficient de clară în sine? Și dacă este clară, de unde provin atâtea școli teologice diferite, care nu sunt de acord între ele?

„Citește ce este scris!"

Există o glumă despre un teolog, cercetător al Epistolelor Apostolului Pavel, care a murit și s-a dus la rai. Bineînțeles, acolo a vrut imediat să-l întâlnească pe apostol însuși. Și astfel vorbesc cu ușile închise timp de o oră, apoi încă una... și apoi apostolul aleargă afară, ținându-se de cap, și strigă: „Nu asta am vrut să spun!" Iar teologul îl urmează: „Nu, ai citit ce este scris în Biblie!"

Într-adevăr, de ce suntem atât de siguri că putem înțelege cu exactitate sensul textului biblic? În viața de zi cu zi, ne întrebăm constant unii pe alții: „Ce ai vrut să spui?", „Chiar crezi asta sau e o glumă?" Dar dacă nici măcar în viața de zi cu zi nu reușim întotdeauna să ne înțelegem reciproc din prima, atunci este și mai dificil să înțelegem ce au vrut să spună autorii care au trăit cu multe secole în urmă și au vorbit despre lucruri destul de complexe.

Deci, este Biblia însăși ușor de înțeles? Da și nu. Pe de o parte, este puțin probabil ca printre textele religioase ale lumii să găsiți unul la fel de simplu și clar precum Evanghelia. Tot ceea ce este cel mai important în Biblie este spus cu cea mai mare claritate.

Dar dacă o persoană începe să citească cu atenție, să fie interesată de detalii și particularități, are multe întrebări, ale căror răspunsuri nu sunt ușoare... În aceeași Evanghelie după Ioan, Hristos spune lucruri care par a fi opuse: „Eu și Tatăl suntem una” (10:30) și „Tatăl este mai mare decât Mine” (14:28). Una dintre aceste expresii poate fi înțeleasă doar prin prisma celeilalte. Unde sunt criteriile de alegere? Dacă interpretăm Biblia exclusiv din interiorul Bibliei însăși, atunci nu există niciunul: o putem înțelege așa, o putem înțelege așa. Dar există o experiență colectivă de citire a Bibliei de către o comunitate de credincioși, care a dat naștere acestui text - numim această experiență Tradiție Bisericească. Și sugerează că principalul lucru aici este: „Eu și Tatăl suntem una”; a doua afirmație nu o anulează pe prima, ci vorbește despre supunerea voluntară a Fiului față de Tatăl, despre cum S-a micșorat pe Sine în întrupare.

Există, desigur, o altă interpretare. În vremurile antice, arienii, iar în zilele noastre, Martorii lui Iehova, insistă că Hristos nu a fost deloc egal cu Dumnezeu și că ar trebui luate ca bază cuvintele „Tatăl meu este mai mare decât mine”. Se poate spune că Martorii lui Iehova, în acest caz, și-au format propria tradiție, propria lor tradiție de interpretare a Bibliei.

S-ar putea crede că problema interpretării privește doar unele pasaje deosebit de complexe, termeni speciali, dar acest lucru este departe de a fi cazul. Adesea, chiar și într-o narațiune simplă, ne confruntăm cu capcane, iar buna și vechea traducere sinodală ne poate dezamăgi. De exemplu, iată cum descrie acțiunile regelui David după capturarea capitalei amonite, Raba (2 Samuel 12:31): „Și a scos pe poporul care era în cetate și i-a pus sub ferăstraie, sub treierătoare de fier, sub topoare de fier și i-a aruncat în cuptoare. Așa a făcut cu toate cetățile amoniților.” A supus regele David într-adevăr, ca un maniac într-un acces de furie, un popor vecin unei distrugeri atât de crude? Nimic din original nu indică clar o astfel de lectură. Se spune doar că David „i-a pus” pe acești oameni la aceste unelte. Pentru o execuție dureroasă? Poate. Sau totuși pentru muncă silnică cu ferăstraie, topoare și la cuptoare?

Aici, se pare, avem un caz în care autorul a vrut să spună un lucru, iar unii traducători au văzut altceva în text. Deși cititorii antici știau foarte bine că vecinii lor, amoniții, nu au fost complet exterminați în timpul domniei lui David și, prin urmare, au înțeles acest text diferit. Așadar, noi, citind că un profesor a „înjunghiat” un student în timpul unui examen, înțelegem că studentul a rămas în viață și nevătămat și a primit doar o notă proastă. Dar dacă profesorul ar fi comis într-adevăr o crimă, povestea ar fi sunat complet diferit.

Ambiguitatea profețiilor

Dar se întâmplă ca autorul să folosească în mod deliberat expresii ambigue. Astfel de jocuri de cuvinte ne sunt mai familiare din glume (Stirlitz a tras direct, vârful a căzut), dar se regăsesc și în texte profetice complet serioase. Să citim, de exemplu, începutul psalmului 29: „Vai de Ariel, Ariel, cetatea în care a locuit David!” Ariel este în acest caz un nume poetic pentru Ierusalim, dar nu acesta este ceea ce ne interesează acum. Expresia tradusă aici: „Cetatea în care a locuit David” poate fi înțeleasă și ca: „cetatea lângă care David a tăbărât”.

Pe de o parte, Ierusalimul este într-adevăr glorioasa capitală a marelui rege David. Dar, pe de altă parte... La urma urmei, acest oraș se afla anterior în mâinile păgânilor, iar armata lui David a trebuit să-l ia cu asalt! Nu este o coincidență faptul că, câteva rânduri mai târziu, citim: „Voi tăbărî în jurul tău, te voi hărțui cu o străjerie și voi ridica fortificații împotriva ta.”

Probabil că locuitorii Ierusalimului credeau că cetatea lui David, unde se află Templul, se afla sub protecția necondiționată a Domnului. Dar El le spune: Iată, dacă Ierusalimul se va comporta ca o cetate păgână, va fi din nou luat cu asalt, ca în zilele lui David. Dar dacă veți călca pe urmele lui David, puteți conta pe protecția Mea; totul depinde de voi.

O astfel de lectură ambiguă este caracteristică în special cărților poetice și profetice. Și adesea în Noul Testament, o profeție antică a început să sune ca nouă, dobândind adevăratul său sens, mai profund. Probabil, la asta se gândeau Părinții Bisericii când au spus: „Noul Testament este ascuns în Vechiul, Vechiul este revelat în Noul”.

Iată, de exemplu, cuvintele Apostolului Pavel (1 Corinteni 15:54–55): „Când acest trup stricăcios se va îmbrăca în nestricăciune și acest trup muritor se va îmbrăca în nemurire, atunci se va împlini cuvântul care este scris: «Înghițită a fost moartea de biruință. Unde este boldul tău, moarte? Unde este Iadul tău, biruința ta?»” Ortodocșii cunosc de obicei această zicere din slujba de Paște sau, mai precis, din Omilia catehetică a Sfântului Ioan Gură de Aur, care conține acest citat. Dar Apostolul, la rândul său, l-a citat pe profetul Osea din Vechiul Testament (Osea 13:14).

Să deschidem Osea - și să fim surprinși. El nu vorbește despre eliberare, ci despre pedeapsă, iar cuvintele „unde este boldul tău? unde este urgia ta?” (și nu victoria) - sună mai degrabă ca o amenințare de a elibera chiar această boldă și această urgie. O astfel de varietate de interpretări, desigur, poate șoca cititorul modern. Ce anume a vrut să spună profetul? La urma urmei, nu se poate ca Domnul, într-una și aceeași frază scurtă, să fi amenințat simultan oamenii și să le fi dat cele mai îndrăznețe speranțe!

Însă oamenii, vremurile și circumstanțele se schimbă, iar ceea ce pentru unii părea o amenințare poate deveni cu ușurință o promisiune sau chiar o veste îmbucurătoare a împlinirii sale pentru alții. Astfel, Matei (1:21-23) aplică profeția nașterii lui Emanuel la Nașterea lui Isus, deși acestea sunt două nume diferite. Însă Matei le leagă deoarece sensul interior al acestor nume (Insus – „Domnul mântuiește", Emanuel – „Dumnezeu este cu noi") și evenimentele în sine coincid, și nu pentru că detaliile coincid. De asemenea, nu este imposibil ca aceeași expresie să poată fi uneori înțeleasă în moduri diferite, chiar până la punctul de a avea sensuri opuse.

Jocul de cuvinte este o altă caracteristică a cărților biblice care, de obicei, scapă cititorului modern. De exemplu, chiar la începutul cărții profetului Ieremia (1:11-12) citim rândurile uimitoare: „Atunci cuvântul Domnului a venit la mine, zicând: «Ce vezi, Ieremia?» Și eu am răspuns: «Văd o toiag de migdal (în ebraică, *clătinat)».* Și Domnul mi-a zis: «Bine ai văzut; căci veghez (*clătinat)* asupra cuvântului Meu, ca să-l împlinesc curând.»"

Pentru noi, un astfel de joc de cuvinte nu poate fi decât un subiect de glumă. Dar pentru profetul Ieremia, asemănarea dintre migdale și veghe este suficient de serioasă încât Dumnezeu a folosit-o pentru a revela Cuvântul Său oamenilor. Merită să ne amintim aici că în ebraica biblică, majoritatea vocalelor nu au fost scrise decât la începutul Evului Mediu. Așadar, timp de secole, cititorii lui Ieremia au văzut în acest loc aceeași literă *ШКД* , care putea însemna atât migdale *(scuturat)* , cât și veghe *(zguduit).* Acum imaginați-vă situația unui învățat sărac care poate citi fiecare alt cuvânt dintr-o propoziție diferit...

Și ce putem spune despre acele pasaje încărcate de argumente teologice complexe! De exemplu, în Epistola către Efeseni (1:23), Pavel spune că Biserica este „plinătatea Celui ce umple totul în toți". Ceea ce vrea să spună exact este încă dezbătut de interpreți. Semnificația expresiei poate fi înțeleasă în moduri diferite, mai ales dacă luăm în considerare faptul că verbul grecesc *pleroo* poate însemna nu numai „a umple" (a face golul plin), ci și „a împlini" (a duce la bun sfârșit ceea ce a fost conceput, promis). Drept urmare, prima jumătate a acestei expresii este interpretată în cel puțin trei sensuri: (a) Biserica conține plinătatea personalității lui Hristos; (b) Biserica primește tot ce are, toată plinătatea ei, de la Hristos; (c) Biserica slujește ca întruchipare istorică a ceea ce Hristos vrea să realizeze pe pământ.

Expresia „a umple totul în toți" poate fi înțeleasă și în moduri diferite:

(a) Hristos umple totul cu Sine Însuși și nimic în lume nu este lipsit de prezența Lui;

(b) Dumnezeu Însuși Își îndeplinește propriul scop; (c) Hristos este complet și nu-I lipsește nimic. Toate aceste interpretări se potrivesc bine cu contextul general al Epistolei și este probabil ca Pavel să fi încercat în mod deliberat să dea textului său înțelesuri multiple. La urma urmei, Epistolele sale nu sunt o lectură ușoară și distractivă și chiar apostolul Petru a recunoscut că le-a găsit dificil de înțeles în anumite locuri (2 Petru 3:15-16)!

Desigur, astfel de interpretări diverse sunt posibile doar în anumite locuri. Mai mult, așa cum este ușor de observat în exemplul Epistolei către Efeseni, cu orice analiză conștiincioasă, toate interpretările vor diferi doar în anumite detalii. Și, în opinia mea, este foarte bine că nu avem doar o colecție de învățături morale și adevăruri teologice, ci un text viu, ambiguu, adesea misterios, plin de poezie și jocuri de cuvinte. La urma urmei, este mult mai interesant!

Știință sau tradiție?

Ce face un teolog, un traducător sau, în final, un simplu cititor dacă întâlnește o asemenea varietate de sensuri? Aici îi pot veni în ajutor știința modernă și tradiția interpretării, care există de multe secole. Uneori se acordă între ele, alteori se contrazic.

Chiar la începutul cărții Genezei (2:6), se spune că la început nu a plouat pe pământ, „ci un abur se ridica din pământ și uda toată fața pământului”. Aceasta este traducerea tradițională a acestui pasaj, dar este puțin înțeleasă. Cuvântul ebraic * *ed** , tradus aici prin „abur”, apare o singură dată în Biblie (Iov 36:27), iar acolo și sensul său este neclar. Însă lingviștii spun că în limba akkadiană înrudită, același cuvânt rădăcină înseamnă „izvor, pârâu”. Poate că așa ar trebui înțeles și în cartea Genezei? Într-adevăr, un izvor care țâșnește din pământ arată mult mai natural decât aburul care se ridică.

Uneori, pentru a înțelege textele biblice, trebuie să avem cunoștințe generale de istorie antică și surse suplimentare. De exemplu, în 1 Samuel 11:2, regele amonit Nahaș le spune locuitorilor orașului Navis de dincolo de Iordan: „Voi face un legământ cu voi, dar cu condiția să vă scot ochiul drept fiecăruia.” Un alt sadist nebun? Nu, mai degrabă un politician crud, dar pragmatic. Știm că până și atenienii iluminați, pentru a preveni o rebeliune în teritoriile aflate sub controlul lor, puteau tăia degetul mare al mâinii drepte a oamenilor - o astfel de mutilare nu le interfera prea mult cu munca, dar nu le permitea să ridice o suliță. Iar locuitorii evrei din Transiordania nu știau să lupte în falangele grecești, dar, se pare, erau trăgători preciși cu arcul. Un ochi drept scos nu le-ar fi permis să țintească.

Și de ce a fost ales Navis? Obținem informații despre acest lucru dintr-un sul antic descoperit în Qumran. Acolo, povestea este relatată mai detaliat: Naas a subjugat toată Transjordania, dar acei evrei care nu au acceptat regimul crud al lui Naas au fugit la Iabeț, care a devenit fortăreața rebelilor.

Există însă și pasaje care pot fi înțelese în sensuri aproape opuse. De exemplu, în 2 Corinteni (7:21) Apostolul Pavel îi sfătuiește pe sclavii credincioși... Dar ce anume sfătuiește el? Să caute libertatea sau, dimpotrivă, să se resemneze cu poziția lor? Iată cum sună în slavonă: „Chiar dacă puteți fi liberi, slujiți-vă mai mult." Traducerea rusă modernă numită „Vestea Bună" spune exact opusul: „Dacă puteți deveni liberi, folosiți această ocazie." Traducerea sinodală oferă ceva între aceste două extreme: „Dacă puteți deveni liberi, atunci folosiți-o mai bine." Adică, vedeți singuri ce este mai bine în această situație...

Deci, care dintre cele trei traduceri este greșită? Niciuna dintre ele, deoarece expresia grecească **maiaon khresai** poate fi înțeleasă în trei sensuri diferite. Nu putem stabili cu siguranță pe care îl avea în minte Apostolul Pavel, dar... poate nu este o coincidență faptul că textul acceptat de Biserică a păstrat o expresie atât de polisemantică? La urma urmei, există oameni diferiți, circumstanțe diferite - prin urmare, și sfaturile pot fi diferite.

Apropo, nu trebuie să uităm că și tradițiile pot diferi, deoarece textul biblic lasă multe detalii specifice neclare. De exemplu, Evangheliile spun că înainte de nașterea lui Isus, Iosif „nu o cunoștea" pe Maria. Dar cum a arătat căsătoria lor după nașterea lui Hristos? Biblia nu spune nimic despre asta; tradiția antică spune că Maria a rămas întotdeauna fecioară. Această interpretare a intrat în Tradiția Catolică și Ortodoxă, care o numește pe Maica Domnului Pururea Fecioară.

Însă majoritatea protestanților nu sunt de acord. De fapt, s-ar putea spune că a apărut o altă tradiție protestantă, ulterioară, care susține că după Crăciun Maria și Iosif au trăit o viață de căsătorie normală și, prin urmare, au avut copii. Aceasta este probabil cea mai gravă divergență de tradiții în ceea ce privește sensul textului biblic; toate celelalte cazuri sunt mai puțin fundamentale. Și nu există atât de multe.

„Conformându-se spiritului acestei epoci"

Toate aceste exemple pot părea ciudate, chiar șocante. Așadar, nu avem o singură Biblie și fiecare este liber să o înțeleagă în felul său? În epoca noastră postmodernă, mulți oameni chiar cred asta. Iată un exemplu tipic: Biblia condamnă clar și foarte aspru homosexualitatea masculină (vorbește și dezaprobator despre homosexualitatea feminină, dar o menționează mult mai

rar). Vechiul Testament: „Dacă un bărbat se culcă cu un bărbat ca și cu o femeie, amândoi au săvârșit o urâciune; să fie pedepsiți cu moartea; sângele lor să fie asupra lor” (Lev. 20:13). Noul Testament: „Nu vă lăsați amăgiți: nici curvarii, nici închinătorii la idoli, nici adulterinii, nici efeminații, nici homosexualii, nici hoții, nici lacomii, nici bețivii, nici batjocoritorii, nici răpitorii nu vor moșteni Împărăția lui Dumnezeu” (1 Cor. 6:9-10; cuvântul „efeminat” se referă aparent la homosexualii pasivi, deși există și alte interpretări).

S-ar părea că totul este limpede ca cristalul. Dar... în mod clar nu corespunde spiritului vremurilor, care impune o atitudine exclusiv tolerantă față de dragostea între persoane de același sex. Și dacă suntem de acord cu acest spirit, atunci este nevoie să regândim textul biblic: „Și ce dacă doi oameni se iubesc? Se pare că interdicția biblică este una dintre cele care se aplicau doar vechilor israeliți, la fel ca interdicția de a consuma carne de porc, și nu se aplică credincioșilor neevrei.”

Chiar încep să caute exemple de căsătorii homosexuale în Biblie. De exemplu, regele David a fost foarte prietenos cu Ionatan în tinerețea sa și chiar a spus, jelindu-i moartea, că prețuia această prietenie „mai mult decât dragostea femeilor”. Nu degeaba, nu-i așa? Sau centurionul roman care avea un slujitor preferat - de asemenea, probabil, „preferat” în acest sens? La urma urmei, textul biblic nu neagă acest lucru, ceea ce înseamnă că permite o astfel de înțelegere?

Bineînțeles că nu! Biblia nu spune nici că David sau centurionul nu erau extratereștri sau vampiri, dar asta nu înseamnă că ar fi putut fi. Puteți fi siguri că, dacă o astfel de „ciudățenie” ar fi fost cazul, textul ar fi menționat-o, la fel cum a menționat avansurile homosexuale ale sodomiților către oaspeții lui Lot, cei doi îngeri.

Și este și mai greșit că interdicția iubirii între persoane de același sex este temporară și trecătoare. Să recitim pasajul apostolului: „nici închinătorii la idoli, nici sodomiții, nici hoții...” – toate acestea sunt păcate universale care privesc pe toată lumea și întotdeauna. Și dacă creștinii pot încheia căsătorii între persoane de același sex, atunci se dovedește că și ei pot fura sau se pot închina idolilor. Dar furtul – deși toată lumea pare să fie de acord – este categoric interzis!

Pe scurt, trebuie să recunoaștem aici: interpretarea propusă nu corespunde contextului. Da, există pasaje ambigue, există probleme controversate, dar există și anumite limite care sunt pur și simplu nedrepte de depășit. Dacă relațiile homosexuale sunt normale, atunci Biblia greșește, iar dacă Biblia are dreptate, sunt păcătoase. Nu este în competența noastră să anulăm cuvintele apostolului. În același timp, observăm că Biblia nu vorbește aici despre înclinații și dorințe, ci doar despre acțiuni și nu condamnă oamenii doar pentru orientarea lor. Oamenii

de orice orientare tind să dorească ceea ce este interzis (de exemplu, soția altcuiva), iar întrebarea este, în primul rând, cum acționează ei cu aceste dorințe.

Așadar, textele biblice sunt departe de a fi întotdeauna lipsite de ambiguitate. Desigur, ele nu pot însemna nimic, există anumite limite stabilite de text, context și bun simț. Dar, în același timp, diferite interpretări ne amintesc încă o dată că Biblia nu este o instrucțiune simplă pentru toate ocaziile, ci un text complex și cu mai multe straturi. Citirea și înțelegerea ei este un proces extrem de creativ. A fost, așa cum cred creștinii, scrisă în colaborare între Dumnezeu și om, iar aceeași cooperare, asistența Duhului Sfânt este necesară pentru a o înțelege corect și, dacă este posibil, complet.

11. Cum să recunoști o interpretare greșită?

Se poate întâlni o mare varietate de interpretări ale textului biblic, unele dintre ele ridicând îndoieli. Desigur, pentru a oferi o evaluare corectă a fiecărei astfel de interpretări, trebuie să apelăm la literatura de specialitate, să consultăm experți... Dar nu există oare semne care să permită chiar și unui nespecialist să elimine imediat erorile și distorsiunile evidente?

Manipularea textului

Desigur, există astfel de semne. Majoritatea acestor manipulări nu sunt deloc unice - sunt folosite nu doar de interpreții Bibliei, ci și de politicieni, agenți de publicitate și chiar demagogi obișnuiți atunci când vor să-i convingă pe alții de propria lor dreptate. Dar un ascultător atent poate, de obicei, să recunoască cu ușurință astfel de trucuri.

În primul rând, este vorba de jonglerie cu citate din text. Biblia afirmă, de exemplu, „nu există Dumnezeu” (în realitate, pune aceste cuvinte în gura unui nebun – Psalmul 9:25; 13:1; 52:2). Desigur, nimeni nu a citat vreodată Biblia în acest fel, dar din când în când vezi cum este folosită nu ca un text complet, ci ca o colecție de citate, convenabile și mai puțin convenabile. Drept urmare, două persoane, ținând aceeași carte în mână, folosesc de fapt două cărți de citate complet diferite.

Pe locul al doilea se află trasarea arbitrară a relațiilor cauză-efect. De exemplu, Pavel a predicat în Atena (Faptele Apostolilor 17), apoi le-a scris corintenilor: „Am hotărât să nu știu între voi nimic altceva decât pe Isus Hristos și pe El răstignit” (1 Corinteni 2:2). Din aceasta, unii concluzionează: în Atena, Pavel a încercat să le vorbească grecilor în limba filozofilor lor și nu a reușit să întemeieze acolo o comunitate de credincioși, iar când a abandonat filosofia în Corint, totul a ieșit bine. Dar rezultatul predicii ar fi putut depinde de o mie de alți

factori. Și ce este considerat succes, la urma urmei? Cartea Faptele Apostolilor (17:34) indică clar că până și singurul discurs al lui Pavel din Areopag a atras mai mulți păgâni la credință, iar Pavel a trebuit să petreacă un an și jumătate în Corint (18:11) pentru ca o comunitate să se formeze acolo!

O altă opțiune este o alternativă falsă, atunci când raționamentul se bazează pe opoziția inevitabilă a două puncte de vedere extreme, între care se presupune că nu poate exista nimic între ele. De exemplu, fundamentaliștii pornesc de obicei de la următoarea alternativă: fie fiecare expresie a Bibliei trebuie înțeleasă ca fiind adevărată în sensul cel mai direct al cuvântului, fie Biblia nu este deloc o carte adevărată. Dar dacă Hristos s-a numit pe Sine „ușă” (Ioan 10:7) sau „viță” (Ioan 15:1-5), nefiind ele în sensul direct și literal al acestor cuvinte, atunci „zilele” creației ar fi putut fi altceva decât intervale de 24 de ore. Vorbirea figurativă, în general, devine adesea subiect de abuz: se poate da metaforelor un sens strict literal sau, dimpotrivă, se poate reduce totul la metafore, mai ales că granița nu este întotdeauna clară.

Sunt binecunoscute tehnici polemice precum reducerea logicii adversarului la absurd („deci, în opinia dumneavoastră, se dovedește că...”), sau atacuri la adresa personalității sale („din moment ce așa raționează o persoană evident impie, nu putem fi de acord cu asta...”), sau emoții în loc de argumente („ce groaznic!”), și referințe nefondate la autoritate („marele N a dovedit că...”) sau la fapte presupus incontestabile („toată lumea știe că...”) și multe altele.

Însă toate acestea sunt tehnici manipulative comune, descrierea lor putând fi găsită în multe locuri. Însă în continuare vom vorbi mai detaliat despre acele erori și distorsiuni care sunt caracteristice interpretării textelor biblice.

„Originalul a folosit cuvântul...”

De câte ori am citit sau am auzit o astfel de frază! Sună ca o sentință irevocabilă: toate traducerile sunt inevitabil aproximative, iar apelarea la limba originală ar trebui cu siguranță să risipească toate îndoielile. Dar cum știm ce înseamnă cutare sau cutare cuvânt din original? Din dicționare sau alte traduceri, adică din aceleași surse secundare ca și traducerea noastră.

Și cel mai important lucru este că prea multe cuvinte din orice limbă au înțelesuri diferite, sunt uneori folosite figurativ etc. Nu este atât de rar să auzi discuții despre texte biblice construite exclusiv (sau aproape exclusiv) pe definiții de dicționar. În primul rând, este vorba despre ideea că etimologia unui cuvânt îi determină complet sensul (ca și cum *cerneala* ar fi doar neagră, iar *lenjeria intimă* doar albă).

Adesea, un cuvânt sau o expresie în limbile biblice este înțeleasă ca un termen cu un sens strict definit. Din când în când auzim că în Noul Testament dragostea creștină este desemnată printr-un cuvânt special: substantivul *agape* și verbul înrudit *agapao.* Alte tipuri de dragoste sunt presupuse a fi desemnate prin alte cuvinte. Cu toate acestea, de fapt, vedem că în Ioan 3:35 și 5:20 verbele *agapao* și *phileo* sunt folosite ca sinonime exacte, fără nicio distincție. Mai mult, în textul grecesc din 2 Samuel 13, verbul *agapao* denotă pasiunea lui Amnon pentru sora sa Tamar, care a dus la viol, iar în 2 Timotei 4:10 denotă dragostea pentru „veacul prezent", din cauza căruia tovarășul Apostolului Pavel l-a părăsit - cu siguranță nu era nimic creștin în aceste sentimente!

Un alt tip de „abordare bazată pe dicționar" este de a atribui cuvintelor și expresiilor din original înțelesuri pe care, în principiu, le-ar putea avea, dar în mod clar nu le au în contextul dat. De exemplu, Exodul 32:28 spune cum, după crearea vițelului de aur, leviții cu săbii au străbătut întreaga tabără „și aproximativ trei mii de oameni au căzut în ziua aceea". Întrucât este foarte greu de crezut că leviții și-au ucis membrii tribului, se poate presupune că aceasta se referă la declinul lor moral și că leviții i-au chemat de fapt la pocăință, dar dacă acordăm atenție contextului imediat, o astfel de interpretare va părea complet fantastică. Din păcate, contextul indică în mod clar că acești oameni au murit din mâna leviților.

O abordare similară poate fi aplicată formelor și construcțiilor gramaticale: se presupune că acestea au un sens strict definit. De exemplu, în greaca veche, *aoristul* înseamnă întotdeauna o acțiune unică (cf. aspectul perfectiv în limba rusă), iar *imperfectul* înseamnă o acțiune continuă sau repetată (cf. aspectul imperfectiv). De fapt, acest lucru nu este în întregime adevărat, deoarece în limba rusă poți spune „Am citit această carte", iar aceasta va însemna o acțiune completă unică (deși se folosește aspectul imperfectiv), și poți spune „M-am dus acasă", iar aceasta va însemna începutul unei acțiuni cu sfârșit nedefinit (deși se folosește aspectul perfectiv).

Exemple similare pot fi date din greacă. Prin urmare, nu ar trebui să ne grăbim să afirmăm că forma aorist din Romani 5:12 („toți au păcătuit") înseamnă neapărat o singură cădere a strămoșului Adam și nimeni altcineva, sau că cealaltă formă aorist din Apocalipsa 3:19 („pocăiți-vă") permite o singură pocăință pe tot parcursul vieții cuiva.

„Viziunea biblică asupra lumii corespunde cu..."

Desigur, este inacceptabil să scoatem citatele din context. Însă contextul poate deveni și o sursă de erori și manipulări, în special contextul într-un sens larg, istoric și cultural, ca un set de idei și credințe ale autorului și ale primilor săi

ascultători sau cititori. Desigur, putem spune cu încredere că ei, de exemplu, credeau în Dumnezeu, că pâinea era principalul aliment de zi cu zi și că oamenii se deplasau pe jos sau pe măgari și cămile. Însă multe subtilități ne sunt inaccesibile, putem doar ghici aproximativ cum vedeau oamenii din acea vreme lumea, cum tratau anumite fenomene. Mai ales că și oamenii erau diferiți.

De aici provine prima eroare de acest fel: crearea unui fel de sistem integral, ca să spunem așa, al unei „viziuni biblice asupra lumii", care se presupune că a fost împărtășită de absolut toți autorii biblici și personajele pozitive, și în aceeași ediție. De exemplu, orice mențiune a „zeilor" în Vechiul Testament, cu excepția denunțării păgânismului, este interpretată cumva diferit (de exemplu, sunt oameni puternici sau îngeri) pe o singură bază: pentru „viziune biblică asupra lumii", există un singur Dumnezeu. Poate că da, dar atunci va trebui să recunoaștem că mulți eroi biblici, și chiar autori, nu au aderat chiar la această viziune asupra lumii. De exemplu, în Judecători 11:24, ambasadorii judecătorului israelian Iefta îi spun regelui amoniților: „Nu stăpânești tu ceea ce ți-a dat Chemoș, dumnezeul tău? Și noi stăpânim tot ceea ce ne-a dat Domnul Dumnezeul nostru ca moștenire." Și autorul nu se opune deloc unei astfel de comparații a Domnului cu zeul păgân Chemoș. Poate că merită să recunoaștem că, cel puțin pentru Iefta și ambasadorii săi, el nu era mai puțin real decât Domnul, o altă chestiune este că numai Domnul era Dumnezeul lui Iefta.

Cealaltă extremă este distincția dintre viziunile asupra lumii din Vechiul Testament și Noul Testament, sau „mentalitatea evreiască și elenică", care sunt contrastate chiar și la nivelul limbajului. De exemplu, faptul că limba ebraică nu are gen neutru, dar are masculin și feminin, este prezentat ca o dovadă că semiții tind să perceapă întreaga lume din jurul lor ca fiind vie – se presupune că nu există loc pentru genul neutru neînsuflețit. Da, diferite culturi au unele diferențe în viziunea asupra lumii, iar limbajul le reflectă într-o oarecare măsură, dar nu ar trebui să ne grăbim să tragem concluzii. Dacă genul neutru este neapărat ceva neînsuflețit, atunci ce se întâmplă cu cuvântul rusesc „ *diteya"* sau cu cel german „das Kind" – ambele cuvinte de gen neutru? Înseamnă acestea că, pentru mentalitatea rusă sau germană, copiii sunt neînsuflețiți?

Adesea, atunci când analizează textele Noului Testament, cercetătorii presupun că, de fapt, cuvinte grecești sunt folosite în ele ca un fel de înlocuitor pentru cuvintele ebraice: grecescul *dikaiosiune* ar avea, se presupune, același sens ca ebraicul *tzedaka* („adevăr, dreptate, dreptate") etc. Cu toate acestea, și mai puțin adecvată ar fi încercarea de a lua ca punct de plecare o definiție „biblică" a dreptății (bazată în principal pe Epistolele lui Pavel) și de a o „citi" automat în text de fiecare dată când *se întâlnesc cuvintele dikaiosiune* și tzedaka. Fiecare dintre aceste cuvinte are o gamă largă de semnificații, se suprapun parțial între ele, dar parțial diferă unele de altele, mai ales de cuvintele rusești.

„Dar ce s-a întâmplat de fapt acolo a fost asta…”

Dragostea pentru reconstituiri este legată de o astfel de atenție la particularitățile mentalității. Într-adevăr, pentru a înțelege sensul exact al unui text biblic, trebuie pur și simplu să ne imaginăm clar ce s-a întâmplat exact acolo și de ce s-a întâmplat exact așa. Din păcate, acest lucru este departe de a fi întotdeauna posibil cu suficientă credibilitate (în special în ceea ce privește Vechiul Testament), iar aici este nevoie de un grad considerabil de sobrietate și modestie pentru a separa propriile fantezii de construcții destul de probabile.

Un exemplu de reconstituire atât de controversată și neclarificatoare este întrebarea cum anume au traversat israeliții marea. A fost vorba de adevărat de Marea Roșie, ale cărei ape, contrar legilor fizicii, s-au despărțit și au devenit un zid? Sau erau niște mlaștini din zona Canalului Suez de astăzi, care în condiții meteorologice adecvate se puteau transforma din ușor traversabile în mlaștini mortale? În orice caz, textul biblic înțelege acest eveniment ca pe un miracol, iar mecanismul specific al miracolului cu greu poate fi dezvăluit de noi.

Multe astfel de reconstrucții se bazează pe material lingvistic. De exemplu, în Vechiul Testament există cuvinte și expresii care sunt folosite doar de 1-2 ori și este imposibil să le determini sensul exact (în timp ce citești Noul Testament, alte texte scrise în greaca veche ajută în continuare). Una dintre cele mai comune metode este de a găsi un cuvânt cu aceeași rădăcină în alte limbi semitice, cum ar fi ugaritica sau chiar akkadiana. Cât de fiabile sunt astfel de reconstrucții poate fi ilustrat prin următorul exemplu: dacă încercăm să determinăm sensul cuvintelor rusești folosind dicționare bulgare sau poloneze, vom înțelege corect multe cuvinte, dar vor exista și destul de multe greșeli și nu putem fi niciodată siguri că sensul polonez va coincide cu cel rusesc.

„Iată Biblia care vorbește în sprijinul…”

Se întâmplă adesea ca sensul textului biblic să fie ajustat pentru a se potrivi unui sistem modern de opinii pe care se presupune că acest text îl susține sau chiar îl dovedește. Acest lucru este, desigur, utilizat pe scară largă de grupurile religioase necreștine și cvasi-creștine (dacă nu chiar de secte) și, într-adevăr, de oricine. De exemplu, Proverbe 5:15-17, în contextul său, vorbește destul de clar despre fidelitatea față de soție, dar am citit cum aceste versete („Bea apă din cisterna ta și apă curgătoare din fântâna ta”) au fost citate de susținătorii terapiei cu urină. Logica aici este clară: terapia cu urină este un bine incontestabil, ceea ce înseamnă că trebuie menționată în Biblie și, dacă da, atunci tot ce rămâne este să găsim unde anume. Aceste versete par să se potrivească!

Dacă un citat nu este întru totul corect, acesta este atunci „corectat”. De exemplu, expresia din Evanghelie „fericiți cei cu inima curată, căci ei vor vedea pe Dumnezeu” (Matei 5:8) apare în cuvintele unui predicator al unei religii orientale astfel: „Fericiți cei ce își curăță conștiința, căci se vor considera pe ei înșiși dumnezei”.

Probabil că nu există creștin care să nu recunoască absurditatea acestor construcții. Dar mulți, cu toate acestea, recurg ei înșiși la o astfel de „exegeză”, mai ales într-o dispută, atunci când aleg citate potrivite pentru a demonstra un punct de vedere predeterminat și cu atât mai mult atunci când încearcă să interpreteze aceste citate în lumina corectă sau să le retraducă pentru a exclude o înțelegere nedorită. Acest lucru se întâmplă adesea în disputele interconfesionale, iar recent o astfel de mișcare este adesea făcută de dragul corectitudinii politice. De exemplu, traducerile în care cuvântul „evrei” din Evanghelii este tradus prin „lideri spirituali evrei” devin din ce în ce mai răspândite - acest lucru se face pentru a, în spiritul luptei împotriva antisemitismului, a exclude interpretările care pun responsabilitatea întregului popor evreu pentru respingerea și răstignirea lui Isus. Pogromurile evreiești sunt cu siguranță dezgustătoare și este de două ori mai dezgustător faptul că pogromiștii s-au referit uneori la Evanghelie, dar asta nu înseamnă că textul Evangheliei trebuie schimbat.

După cum se poate observa, eroarea rezultă adesea din simpla dorință a interpretului de a susține și justifica cu orice preț ceea ce îi este drag sau din dorința naturală de a lua prima soluție care îi vine în minte și de a o declara definitivă. Prin urmare, una dintre cele mai importante calități necesare unui interpret al Bibliei este disponibilitatea de a fi constant surprins de textul mereu nou al Sfintei Scripturi, recunoscând cu umilință limitele și relativitatea propriilor idei.

12. Ce înseamnă să interpretezi Biblia conform părinților?

Ortodocșii repetă constant că Scriptura trebuie interpretată strict în conformitate cu Tradiția, adică conform învățăturii Părinților Bisericii. Dar de unde putem învăța această învățătură? Și este potrivită pentru omul de astăzi, răspunde la întrebările sale presante?

Este interpretul ortodox gratuit?

Pentru ortodocși, Sfânta Tradiție este, în primul rând, experiența citirii Sfintei Scripturi de către marii creștini ai secolelor trecute, experiența însăși a vieții lor conform Scripturii. În acest sens, este neprețuită și de neînlocuit; este pur și simplu imposibil să te lipsi de ea – va fi posibilă doar înlocuirea unei autorități cu

alta, de exemplu, Sfântul Ioan Gură de Aur cu reformatorul Jean Calvin. În acest sens, Tradiția este inseparabilă de Scriptură.

Însă uneori, ortodocșii consideră că în cărțile Părinților Bisericii există răspunsuri absolut uniforme la toate întrebările de orice semnificație. „Sfinții Părinți învață...” – dacă o persoană începe cu o astfel de generalizare, cuvintele sale par deja suspecte. Este necesar să se clarifice: ce sfinți anume învață acest lucru, le-a înțeles corect și dacă alți sfinți au o opinie diferită pe această temă. De obicei, în realitate, aceasta înseamnă: „mi-a spus recent un preot” sau „am citit într-o broșură”. Adesea, toate acestea se referă la reglementarea atentă a lucrurilor exterioare: cum să aprinzi lumânările în timpul slujbei, ce anume să mănânci în timpul Postului Mare etc. Ai putea crede că creștinismul este un set de ritualuri și interdicții, a căror respectare garantează mântuirea. De fapt, desigur, Părinții nu au acordat prea multă atenție unor astfel de detalii.

Dar în chestiuni importante, cum ar fi interpretarea pasajelor dificile din Biblie, probabil că spun același lucru? Ortodocșii presupun adesea acest lucru și adaugă: iar noi, în conformitate cu Canonul 19 al Sinodului Ecumenic al VI-lea, trebuie să urmăm pe deplin interpretările lor. Însă înainte de a fi de acord sau de a argumenta, merită să citim textul acestui canon: „Capitele bisericilor trebuie în toate zilele, și mai ales duminicile, să învețe pe toți clericii și poporul cuvinte de evlavie, alegând din Dumnezeiasca Scriptură înțelegeri și discuții despre adevăr și necălcând granițele și tradițiile deja stabilite ale părinților purtători de Dumnezeu; iar dacă se examinează cuvântul Scripturii, atunci să nu-l explice altfel decât au expus luminarii și învățătorii Bisericii în scrierile lor și să fie mai siguri de acestea decât de alcătuirea propriilor cuvinte, ca nu cumva, din lipsă de pricepere în aceasta, să se abată de la ceea ce este cuvenit. Căci, prin învățătura părinților mai sus pomeniți, oamenii, primind cunoștințe despre binele și vrednic de alegere și despre cele nefolositoare și vrednice de dezgust, își îndreaptă viața spre bine și nu suferă de boala ignoranței, ci, ascultând învățătura, se încurajează să se îndepărteze de rău și, prin frica pedepselor amenințătoare, își dobândesc mântuirea.”

După cum vedem, vorbim aici despre un lucru foarte specific: preoții trebuie să predice în biserici și, în același timp, să le spună oamenilor despre Scriptură și interpretările ei patristice și să nu inventeze lucruri „auto-inventate”. Dar chiar dacă înțelegem această regulă în sens larg și considerăm că se aplică tuturor, ea nu interzice analiza independentă a textului și nici nu ne cere să ne limităm la repetarea sau repovestirea a ceea ce a fost deja spus de părinți (deși această regulă este adesea interpretată în acest fel), fie și numai pentru că părinții nu au luat în considerare toate întrebările și nu au răspuns la toate în același mod.

În cele din urmă, această regulă face, pe bună dreptate, ca interpretarea Scripturii să depindă de scop, context, public: aici vorbim despre o predică într-o biserică pentru creștinii care nu sunt bine versați în Scriptură și, în consecință, interpretările spirituale și morale sunt pe primul loc. Într-adevăr, nu există altă moralitate, nicio altă credință în Biserică decât cea primită de la părinți și nu poate exista. Dar înseamnă aceasta o interdicție a cercetării științifice a textului biblic sau a creativității artistice pe teme biblice? În opinia mea, deloc.

Știința merită o mențiune specială. Astăzi există discipline științifice care nu existau acum un mileniu și jumătate sau chiar o jumătate de mileniu (de exemplu, arheologia biblică și critica textuală), astăzi avem acces la materiale a căror existență nici măcar nu era bănuită pe atunci (de exemplu, texte din Babilon și Ugarit). Este puțin probabil ca acestea să adauge ceva la interpretarea spirituală și morală a textelor biblice, nu vor schimba fundamentele predicării bisericești, dar vor ajuta la înțelegerea multor lucruri din Biblie mai exactă și mai deplină. Dacă toate acestea ar fi existat în vremurile părinților, cu siguranță le-ar fi pus în circulație, deoarece au folosit destul de liber realizările culturii necreștine a timpului lor. Limbajul teologic al părinților (de exemplu, concepte precum „ipostas” și „esență”) este limbajul filosofiei grecești, păgână la origine, și deloc al Revelației biblice. Și dacă astăzi ne limităm la a repeta ceea ce au spus părinții, închizând ochii la aceste materiale noi, atunci mai degrabă vom încălca tradiția lor.

Cu alte cuvinte, regula a 19-a a Sinodului Ecumenic al VI-lea nu stabilește un model unic pentru toate timpurile și ocaziile, ci mai degrabă stabilește un anumit vector pe care o persoană bisericească trebuie să îl urmeze în atitudinea sa față de Scriptură și îi cere să rămână în limitele stabilite de Părinți în materie de dogmă și moralitate. Dar chiar și în cadrul acestor limite, este posibilă o libertate considerabilă în chestiuni de altă ordine. Cu toate acestea, există și vor exista oameni pentru care sunt acceptabile doar acele interpretări care se găsesc la Părinți, iar orice analiză independentă a textului biblic va fi suspectă pentru ei prin definiție. Ei bine, nimeni nu îi obligă să compare manuscrise sau să analizeze descoperiri arheologice - dar nu ar trebui să-i anatemizeze pe cei care doresc să facă acest lucru. Părinții nu le acordă un astfel de drept, în niciun caz.

Sunt tații unanimi?

Dacă vrem să înțelegem cum interpretează Părinții un anumit pasaj biblic, putem lua cartea necesară de pe raft (de exemplu, operele complete ale Sfântului Ioan Gură de Aur) și să căutăm interpretarea în index, la locul potrivit. Ar părea atât de simplu... Dar dacă nu găsim interpretarea? Și dacă o găsim, putem fi siguri că aceasta este într-adevăr opinia tuturor Părinților și nu doar a unuia dintre ei, chiar și a celui mai autorizat?

Patrologii, specialiști în Părinți, au un termen: consensus partum, adică „acordul Părinților”. Unul dintre sfinții occidentali ai primelor secole, Vincent de Lirin, atribuia Tradiției doar ceea ce era recunoscut „întotdeauna, peste tot și de toți”. Dar, în primul rând, este foarte dificil de verificat dacă o anumită interpretare a fost cu adevărat recunoscută întotdeauna și de toți sau dacă am omis pe cineva. Iar principala obiecție a fost înaintată de teologul rus V.N. Lossky: „Sfânta Scriptură a Noului Testament este deja în afara acestei reguli, întrucât nu a fost nici «întotdeauna», nici «peste totdeauna», nici «acceptată de toți» înainte de stabilirea finală a canonului Sfintei Scripturi... Este suficient să ne amintim că termenul *consubstanțial* nu a fost nicidecum «tradițional»: cu câteva excepții, nu a fost folosit nicăieri și de nimeni, cu excepția, poate, a gnosticilor valentinieni și a ereticii Pavel de Samosata. Biserica a transformat-o în «argint aprins, încercat de pământ, purificat de înșept» în cuptorul Duhului Sfânt și în conștiința liberă a celor care judecă prin Tradiție, fără a fi tentați de vreo formulă obișnuită.”

Adică, termenul în sine nu definește nimic – ereticii îl puteau folosi, iar sfinții glorificați nu. Într-adevăr, chiar și după ce cuvântul „consubstanțial” a fost inclus în noul Crez (erezia ariană a fost astfel eliminată), acesta nu a mai fost folosit, de exemplu, de Sfântul Chiril al Ierusalimului, dar nimeni nu l-a bănuit de arianism. Ideea nu constă în formulările verbale, ci în esență, așa că repetarea formulelor verbale corecte nu garantează nimic.

Desigur, se pot găsi multe contradicții între Părinți pe teme mai specifice. Este suficient să ne amintim că școala din Alexandria interpreta Biblia în principal alegoric, în timp ce școala din Antiohia prefera interpretările istorice, iar reprezentanții acestor școli se certau adesea între ei. Tradiția le include pe amândouă și lasă loc și altor interpretări.

Mitropolitul Ilarion (Alfeev) a vorbit despre aceasta în felul următor: „Unul și același adevăr poate fi exprimat diferit de diferiți părinți, în epoci diferite, în limbi diferite, în contexte diferite. Mai mult, unul și același adevăr poate avea mai multe aspecte, iar fiecare dintre aspecte poate fi fie ascuțit, accentuat, dezvoltat, fie, dimpotrivă, lăsat în umbră. Adevărul este multifațetat, divers, dialectic... Și când întâlnim un gând la unul dintre părinți care contrazice învățătura altor părinți, nu ar trebui să ne grăbim să-l dezamăgim ca pe o «opinie teologică privată» care este în afara «acordului părinților». De asemenea, nu ar trebui să încercăm, contrar datelor criticii textuale, să dovedim că textele sfântului părinte care conțin această opinie sunt false sau că au fost corupte de eretici.”

Și asupra a ce sunt atunci Părinții de acord? De exemplu, un contemporan mai tânăr al apostolilor, Sfântul Ignațiu al Antiohiei (Născătorul de Dumnezeu), s-a opus cererilor de a demonstra corectitudinea creștinismului citând din Vechiul Testament ca fiind partea mai veche a Bibliei: „Pentru mine, vechiul este Iisus

Hristos; vechiul imuabil este Crucea Sa, Moartea și Învierea Sa și credința Sa. El este Ușa către Tatăl, prin care intră Avraam, Isaac și Iacov, profeții, apostolii și Biserica.” Această atitudine este caracteristică teologilor creștini în general: Vechiul Testament este înțeles prin prisma

Nou, dar aceasta, după cum vedem, este tocmai o atitudine generală și nu un răspuns standard la un set de întrebări.

Un alt exemplu este dat de starețul Petru (Meșcerinov): niciunul dintre părinți nu ne-a lăsat vreo indicație cu privire la anul în care să ne așteptăm la sfârșitul lumii, „ci toți au scris, de acord, despre cum să vă pregătiți sufletul pentru Împărăția lui Dumnezeu”. Și dacă au existat diferențe între ei în descrierea acestei pregătiri, acestea au fost cauzate în primul rând de diferența de caracter și situație a fiecărui individ; nu există aici dezacorduri fundamentale între ei. Prin urmare, găsim „acordul părinților” nu în răspunsurile standard la un anumit număr de întrebări, ci mai degrabă în stabilirea limitelor credinței creștine și în direcția căutării răspunsurilor la aceste întrebări.

Sunt tații moderni?

În „Cuvântul despre fericitul Avraam”, Ioan Gură de Aur spune, discutând despre cum Avraam l-a condus pe fiul său Isaac la tăiere: „Cum nu i-a amorțit mâna? Cum nu i-a căzut cuțitul din mână? Cum nu a devenit complet slăbit și epuizat? Cum a putut să stea în picioare și să se uite la Isaac cel legat? Cum nu a căzut imediat mort? Cum i-au continuat nervii să-i servească? Cum i-a rămas mintea activă? Nu știu cum să descriu acest eveniment în cuvinte... Adesea cineva are cinci sau șase fii și fiice; dar când unul dintre ei se îmbolnăvește, tatăl se plimbă în jurul patului său, sărută ochii fiului său, îi mângâie mâinile... fie că are o mare bogăție, aceasta devine urâtă pentru el; fie că are o mulțime de griji, le lasă pe toate... și întreaga lume i se pare că suferă de această boală incurabilă.” Există ceva depășit în aceste rânduri? Cred că nu. Când vine vorba nu doar de chestiuni de credință, ci și de cele mai obișnuite vieți ale oamenilor obișnuiți, tații pot fi mai relevanți decât știrile și mai ușor de înțeles decât serialele TV.

Dar ne pot ajuta ele, de exemplu, să rezolvăm disputa dintre cei care consideră obligatoriu să înțeleagă primele rânduri ale cărții Genezei literal și, prin urmare, neagă orice posibilitate de evoluție, și cei care pot vedea milioane și chiar miliarde de ani pământești în „zilele creației” și consideră evoluția posibilă? Ambele, apropo, se regăsesc în cele mai diverse confesiuni. Ar fi greu de corect să ne referim aici la Părinți, deoarece teoria evoluției nu exista încă pe vremea lor și, prin urmare, nu au dat niciun răspuns la aceasta. Da, au vorbit despre creație ca și cum lumea ar fi apărut aproape imediat, într-o formă finalizată, dar în aceasta au urmat pe deplin ideile oamenilor timpului lor.

Trebuie ținut minte că abordarea științifică și abordarea spirituală nu sunt același lucru. Citind Hexaemeronul Sfântului Vasile cel Mare, vedem că ideile acelei vremuri despre lumea înconjurătoare erau pre-științifice, rare grăunțe de prezentare precisă a faptelor se pierd acolo în masa materialului complet fabulos: de exemplu, hiena se împerechează cu murena. Desigur, ar fi o prostie să insistăm ca științele naturii să fie aduse în concordanță cu aceste opinii. Dar acest lucru nu neagă în niciun fel profunzimea spirituală a operei sale: chiar dacă exemplele sale sunt inexacte din punct de vedere factual, gândurile pe care le ilustrează cu ele sunt absolut adevărate și juste.

Însă, Sfântul Vasile însuși era foarte conștient de limitele competenței sale. Reflectând asupra temeliilor Pământului, el scrie: „Fie că suntem de acord că pământul atârnă de sine, fie că spunem că se sprijină pe apă, în ambele cazuri este necesar să nu ne abatem de la înțelegerea pioasă și să recunoaștem că totul, în ansamblu, este susținut de puterea Creatorului. Și de aceea, atât nouă înșine, cât și celor care ne întreabă: pe ce se sprijină această greutate enormă și incontrolabilă a pământului? – trebuie să răspundem: în mâna lui Dumnezeu sunt marginile pământului (Ps. 94, 4). Acest gând este cel mai sigur pentru noi și folositor pentru cei care ascultă.” Evident, el nu și-a imaginat Pământul ca o sferă care se rotește în jurul Soarelui, dar, în orice caz, a preferat să lase deoparte întrebările de cosmologie, raționând despre lucruri spirituale.

Descoperirile oamenilor de știință ne informează despre fapte care erau necunoscute la vremea respectivă și nimic nu ne împiedică să le luăm în considerare. Pe de altă parte, știința nu se ocupă de adevăruri spirituale, iar ceea ce a spus Vasile din Cezareea despre Dumnezeu și om nu este anulat de nicio descoperire științifică.

După cum am menționat deja în capitolele 8 și 9, știința este în continuă evoluție și respinge teoriile vechi în favoarea unora mai convingătoare, însă credința apostolică rămâne neschimbată și poate fi exprimată în timp doar în forme ușor diferite. Dar nici nu despre asta este vorba. Circumstanțele vieții noastre se schimbă, apar probleme noi în fața noastră, iar un răspuns dat cu multe secole în urmă la o întrebare ușor diferită poate să nu fie întotdeauna pe deplin potrivit pentru noi astăzi. A urma interpretările Părinților, în opinia mea, înseamnă a căuta răspunsuri la întrebările tale bazate pe moștenirea paternă, căutând rămânând în limitele dogmei și moralei trasate de Părinți. Dar este imperativ să le cauți singur.

13. Ce este „critica biblică”?

Astăzi, se pot auzi adesea critici la adresa „criticii biblice”, iar acestea sunt, de obicei, corecte. Doar că nu se specifică întotdeauna că vorbim despre metode

vechi de aproximativ o sută de ani, pe care practic nimeni nu le-a mai folosit în forma lor pură de mult timp. Pe de altă parte, este, de asemenea, dificil pentru oricine să ignore toate prevederile sale astăzi. Dar ce este această „critică biblică”? Țintește ea cu adevărat subminarea autorității Scripturii? Mai păstrează ea vreo semnificație astăzi?

Copil al Reformei și Iluminismului

Critica biblică este un termen folosit în mod obișnuit pentru a descrie o anumită tendință în studiile biblice care a apărut în secolul al XIX-lea, deși unele dintre elementele sale au apărut mult mai devreme. În general, se poate spune că drumul către aceasta a fost deschis de Reformă și Iluminism în Europa Occidentală, ceea ce a dus la citirea Bibliei nu doar în biserică și nu doar în latină de neînțeles. Scriptura a devenit accesibilă oricărei persoane alfabetizate. Și dacă Biblia este citită, atunci este tradusă, publicată și interpretată - iar pentru protestanți nu mai există o singură autoritate a Papei sau a Conciliului care să fie obligatorie pentru toată lumea. Aceasta înseamnă că ar trebui să apară treptat anumite principii de interpretare și studiu al textului, pe care diferiți oameni le pot aplica unui singur text și pot obține rezultate similare.

În special, pregătirea edițiilor tipărite ale Bibliei în secolul al XVI-lea, în special a *poliglotelor* (ediții paralele în diferite limbi), a dus la faptul că editorii au început să compare diverse manuscrise biblice în limbile originale și în traduceri și să observe discrepanțe evidente în acestea. Aceștia trebuiau să stabilească care versiuni puteau fi considerate cele mai fiabile și cum să explice originea versiunilor rămase. Așa a apărut *critica textuală* . S-a pus problema caracterului adecvat al diferitelor traduceri și, prin urmare, a complexității analizei filologice a textului. Astfel, în operele lui Erasmus din Rotterdam (secolele XV-XVI) și ale altor cercetători, s-au dezvoltat treptat aparatul conceptual și metodologia științelor umaniste pe care le cunoaștem astăzi. Și cel mai important, așa s-a născut abordarea *critică* a Bibliei - adică atitudinea față de textul său ca obiect al analizei logice raționale.

Dar dacă se dovedește că Biblia originală însăși nu a ajuns la noi intactă (chiar dacă această deteriorare privește o parte nesemnificativă a textului), atunci, se pare, putem lua în considerare critica *istorică* a textului - studiul istoriei originii sale, analiza sa pe fondul contextului cultural și istoric, care nu este același nici măcar pentru diferite cărți ale Bibliei și cu atât mai diferit de lumea în care trăiește cititorul. În plus, în epoca iluminismului, tot mai mulți gânditori nu au fost înclinați să se limiteze la doctrina tradițională a bisericii. Prin urmare, Biblia pentru ei nu mai este o autoritate absolută, ci material de cercetare. Ceea ce este interesant nu este atât textul în sine, cât evenimentele istorice din spatele

acestui text, care trebuie reconstituite. Acesta este principalul patos al criticii biblice clasice.

Experiența interioară și „Isusul istoric”

Exegeza protestantă liberală a jucat un rol special aici . Teologii catolici și ortodocși mai târziu puteau adopta (de obicei lent, cu precauție și doar într-o anumită măsură) unele dintre ideile lor și respinge altele, mai radicale, dar reacția lor a fost în primul rând o reacție la ideile protestanților. Cuvântul „liberalism” este, desigur, folosit foarte larg, dar aici denotă o tendință specifică în cadrul protestantismului. De altfel, în catolicism o mișcare similară care a apărut la sfârșitul secolului al XIX-lea este de obicei numită *modernism, nu liberalism.* Simplu spus, aceste mișcări s-au bazat pe *deism* (ideea că Dumnezeu, după ce a creat această lume, nu mai interferează cu existența ei), filosofia lui I. Kant și a adepților săi și apoi pe *pozitivism* (o doctrină care acordă experienței empirice prioritate necondiționată față de construcțiile speculative). Cea mai radicală poziție a acestei tendințe a fost expusă la mijlocul secolului al XIX-lea de A. Richl. Esența poziției sale este de a respinge cu fermitate orice metafizică și misticism și, în același timp, de a asculta propria experiență interioară, de a studia textul biblic în căutarea unor adevăruri importante de natură morală și teologică. Dacă recunoașterea lui Isus ca Fiu al lui Dumnezeu este o chestiune personală pentru fiecare, o astfel de recunoaștere nu este deloc necesară pentru a urma etica sa.

Desigur, nu toți reprezentanții școlii liberale au împărtășit toate ideile lui Ritschl, chiar și, de exemplu, cel mai faimos elev al său, A. von Harnack. De fapt, însăși esența școlii liberale este de a nu avea dogme general obligatorii, așa că putem vorbi doar despre unele dintre ideile sale caracteristice, care au fost împărtășite în grade diferite de diferiți oameni. Din punctul de vedere al lui Ritschl, realitatea supremă este înțeleasă nu prin rațiune, ci prin sentiment moral, iar revelația de sus ca proclamare directă a voinței lui Dumnezeu nu există. Toate religiile, fără a exclude creștinismul, au apărut și s-au dezvoltat conform propriilor legi, care ar trebui studiate așa cum sunt studiate alte procese istorice - de fapt, acesta este în principal lucrul cu care se ocupa critica biblică timpurie.

Pe baza principiilor liberalismului, *Școala de Istoria Religiilor* a apărut la Göttingen la cumpăna dintre secolele al XIX-lea și al XX-lea – un cerc informal de bibliști cu aceleași idei. Aceștia au propus abandonarea încercărilor de a construi o schemă teologică bazată pe Biblie și, în schimb, crearea unei istorii a religiei lui Israel, care s-a dezvoltat conform aproximativ acelorași legi ca și alte religii. În același timp, se presupunea că istoria putea fi recreată cu o fiabilitate deplină.

Această abordare a fost legată de căutarea *„Isusului istoric”* – o persoană reală care a stat în spatele narațiunilor Noului Testament, pe care liberalii înșiși le considerau în mare parte legendare. În consecință, o astfel de abordare, de exemplu, la A. von Harnack, a condus la faptul că în Evanghelii a fost evidențiată o anumită bază istorică autentică, iar orice altceva a fost declarat o interpretare ulterioară și uneori chiar o conjectură. Prin urmare, Isus din Nazaret s-a dovedit a fi o persoană istorică, dar Hristos – un obiect al credinței bisericești, și unul era departe de a fi identic cu celălalt.

Printre bibliștii moderni, este probabil imposibil să găsești persoane care ar urma pe deplin aceste metode și concluzii ale criticii biblice clasice. Cu toate acestea, în cadrul acestei direcții, au apărut mai multe școli, discipline și metode de analiză destul de importante, care sunt într-o oarecare măsură aplicabile astăzi, despre care vom spune ceva aici.

Critică scăzută și critică înaltă

Critica biblică clasică era împărțită în „inferioară”, care includea doar critica textuală, și „înaltă”, care includea de obicei toate celelalte discipline, dar astăzi o astfel de diviziune ierarhică a devenit o raritate. Într-un anumit sens, critica „inferioară” s-a dovedit a fi mult mai convingătoare decât „înaltă” - poate pentru că se ocupă de materiale manuscrise specifice. Apropo, în engleză și germană se obișnuiește să se vorbească despre *critică* : a textului, surselor, edițiilor etc. - totuși, în rusă acest cuvânt este prea strâns asociat cu sensul de negare completă, așa că în rusă, în loc de critică, se vorbește adesea despre *analiză* .

Critica textuală biblică există și astăzi, iar scopul său este de a studia toate sursele manuscrise disponibile, de a stabili relații între ele și de a reconstrui, pe cât posibil, textul original. Critica textuală a dezvoltat principii de bază de-a lungul timpului, cum ar fi: manuscrisele trebuie comparate între ele pentru a le stabili genealogia relativă; în acest caz, nu se ia în considerare numărul de manuscrise, ci „greutatea” lor, adică vechimea și gradul de independență față de altele etc.

În cursul cercetărilor lor, criticii textuali creează *un text critic* cât mai apropiat de original . Este o reconstrucție în sine, adică nu coincide pe deplin cu niciun manuscris existent, dar se poate considera că în toate cazurile controversate selectează opțiunea de citire care coincide cel mai probabil cu originalul. Pentru Noul Testament, un astfel de text a fost creat de mult timp - este vorba de celebra ediție Nestle-Aland. Însă, în ceea ce privește Vechiul Testament, avem doar ediții separate ale textului ebraic și grecesc, și chiar și acestea sunt departe de a fi exhaustive. Criticii textuali mai au mult de lucru în această privință.

„Înalta” critică își stabilește ca scop principal reconstituirea istoriei textului (de exemplu, datarea sa aproximativă) și istoria faptelor descrise în text. Un fel de apogeu al unei astfel de critici a fost la mijlocul secolului al XIX-lea, odată cu cartea „Viața lui Isus, revizuită critic” de D. Strauss. Strauss a încercat să excludă din reconstrucția sa orice detaliu al narațiunii Evangheliei pe care îl considera nesigur și neistoric, de exemplu, toate relatările despre miracole (apropo, ediția Evangheliei realizată de L. N. Tolstoi se bazează aproximativ pe aceleași principii). Desigur, o astfel de abordare este complet incompatibilă cu credința creștină tradițională. De fapt, aceasta a fost prima încercare clară de căutare a „Isusului istoric”, așa cum avea să fie numită ulterior această direcție.

Limitele acestei abordări sunt destul de evidente. Știm, de exemplu, că Ioana d'Arc a fost o figură istorică și că a realizat într-adevăr o schimbare radicală în Războiul de 100 de Ani. Însă poveștile despre ea sunt pline de miracole, iar dacă le aplicăm metoda lui Strauss, cel mai probabil se va dovedi că Ioana nu a existat niciodată. Aceasta este o absurditate evidentă și, în același mod, atunci când analizează texte biblice, un istoric are dreptul să tragă concluzii despre conturul exterior al evenimentelor, dar nu despre semnificația lor spirituală și cu siguranță nu despre miracole, care, în principiu, sunt în afara sferei cunoașterii științifice.

Prin urmare, posibilitatea reconstituirii evenimentelor istorice pe baza textului biblic este din ce în ce mai serios pusă sub semnul întrebării. „Modelul probabilistic” devine din ce în ce mai răspândit, conform căruia o reconstrucție istorică sau alta poate fi acceptată doar cu un anumit grad de probabilitate. Istoria poate fi înțeleasă chiar nu ca o încercare de a reconstitui evenimente, ci ca o investigație a memoriei colective a oamenilor despre aceste evenimente. Într-adevăr, ne interesează mai mult nu datele exacte ale vieții lui Avraam sau Moise, ci locul pe care l-au ocupat în conștiința israeliților.

Surse, tradiții, ediții

O altă direcție a criticii „înalte” este reconstrucția istoriei textului biblic în sine. Primul pas aici a fost așa-numita *analiză a surselor* . Într-adevăr, autorii biblici aveau propriile surse, în principal tradiții orale - de exemplu, evanghelistul Luca indică clar că, înainte de a scrie acest text, le-a examinat cu atenție (Luca 1:3). De asemenea, vedem clar în Vechiul Testament că autorii cărților istorice ale Regilor se referă la „cartea Celui Drept” (Iosua 10:13; 2 Samuel 1:18) și la „cronicile regilor” (1 Regi 14:19, 29 etc.) care nu au ajuns până la noi.

Primul material pentru analiza surselor a fost însă un corpus de texte care nu se referă la nimic, și anume Pentateuhul. Această colecție de texte, centrală pentru Vechiul Testament, este în mod clar eterogenă, plină de repetiții și narațiuni

paralele, astfel încât concluzia despre originea sa „neliniară” a fost evidentă. Prima presupunere că Pentateuhul nu a fost scris în întregime doar de Moise (chiar și numai pentru că capitolul 34 din Deuteronomul descrie moartea sa) a fost făcută în secolul al XII-lea de exegetul evreu Ibn Ezra, dar până în epoca modernă astfel de presupuneri nu au condus la nicio teorie științifică. Abia la începutul secolului al XVIII-lea, H.B. Witter, și apoi, la mijlocul secolului, independent de el, J. Astruc a propus să se distingă diferite surse în Pentateuh în funcție de modul în care este numit Creatorul în text.

„Autorii” acestor surse au primit denumiri convenționale (deși, desigur, este mai rezonabil să vorbim despre o anumită tradiție decât despre autori individuali): *elohiști* , care îl numeau pe Creator Dumnezeu (în ebraică *Elohim*), și *iahvisti* , care preferau un nume mai complet - Domnul Dumnezeu (cuvântul pe care îl traducem prin „Domn” ar putea suna ca *Yahweh în ebraică).* Ulterior, la aceste două s-au adăugat încă două surse: Deuteronomul și așa-numitul Cod Preoțesc. Această „teorie a celor patru surse” a fost adusă în forma sa clasică în ultimul sfert al secolului al XIX-lea de către J. Wellhausen.

În cazul Noului Testament, studiile surselor păreau deosebit de promițătoare: Matei, Marcu și Luca (cele trei Evanghelii sunt numite Evanghelii *Sinoptice*) au folosit în mod clar surse comune. Prin urmare, în 1924, B. H. Streeter a propus următoarea teorie: cea mai scurtă Evanghelie, Marcu, a fost scrisă prima, iar apoi Matei și Luca au folosit acest material pentru operele lor. În același timp, ei aveau în mod clar un material suplimentar care a fost inclus în aceste două Evanghelii, dar care lipsea din Marcu. Acest material este de obicei desemnat prin litera Q (din germanul Quelle, „sursă”). Cu toate acestea, există și alte opinii cu privire la originea Evangheliilor Sinoptice.

Totuși, astfel de teorii par prea simple, ca și cum compilatorul Pentateuhului ar fi lucrat cu documentele în același mod ca un editor modern. Prin urmare, cercetătorii de mai târziu au preferat să vorbească nu despre surse, ci despre tradiții care nu au fost consemnate în scris, ci au reprezentat mai degrabă memoria colectivă a unei comunități despre trecutul său și despre ideile care erau importante pentru ea. Reconstruirea unor astfel de legende a devenit sarcina principală pentru *analizarea tradițiilor.*

Însă aceste tradiții nu au fost copiate orbește de autorii cărților biblice - fiecare dintre ei a selectat un lucru și l-a lăsat pe celălalt deoparte. Acordând atenție alegerii compilatorului cărții, putem înțelege mai bine intenția și opiniile sale - asta face *analiza edițiilor.* Aici, accentul nu se mai pune pe faptul istoric, ci pe textul în sine, sau mai precis, pe istoria originii sale și pe poziția compilatorului său. De exemplu, vedem clar că Luca, spre deosebire de Marcu, evită să vorbească despre venirea iminentă și evidentă a lui Hristos în glorie, comparând

cuvintele lui Hristos adresate marelui preot: „veți vedea pe Fiul Omului stând la dreapta Puterii și venind pe norii cerului” (Marcu 14:62) și „de acum înainte Fiul Omului va ședea la dreapta puterii lui Dumnezeu” (Luca 22:69). Luca, care a scris în mod clar după Marcu, probabil nu se aștepta ca a Doua Venire să aibă loc într-un viitor foarte apropiat, astfel încât membrii Sinedriului de atunci să fie martorii ei imediați. Aceasta ar putea reflecta o ușoară schimbare în percepția primilor creștini asupra celei de-a Doua Veniri în ansamblu: de la un eveniment de „mâine” la unul cu un viitor mai puțin sigur.

Există, desigur, și alte școli de critică biblică pe care pur și simplu nu le vom enumera aici din lipsă de spațiu.

Critica criticii

Firește, critica biblică radicală, care a respins atât de multe aspecte din abordarea tradițională a Scripturii, a devenit ea însăși obiectul criticii. *Fundamentalismul* , o mișcare apărută la cumpăna dintre secolele al XIX-lea și al XX-lea în Statele Unite, a devenit un fel de „negare a negării”. Susținătorii săi au insistat asupra unor adevăruri fundamentale ale credinței creștine: nașterea din fecioară a lui Hristos, învierea Sa trupească, autenticitatea miracolelor pe care le-a săvârșit. În principiu, aceasta este o poziție normală pentru orice creștin.

Însă elementul cel mai particular al fundamentalismului modern este probabil principiul *infailibilității literale* a Scripturii (l-am discutat deja în Capitolul 2): întrucât este Cuvântul lui Dumnezeu, fiecare dintre afirmațiile sale este adevărată într-un sens direct și imediat. Această poziție pare, de asemenea, tradițională, dar, de fapt, nu este, deoarece pentru interpreții Bibliei din perioada creștină timpurie și medievală, sensurile alegorice și alte sensuri indirecte ale Scripturii nu aveau o valoare mai mică, ba de obicei chiar mai mare, decât sensul literal. Fundamentalismul, dimpotrivă, insistă asupra primatului necondiționat și a infailibilității literei Scripturii, lucru pe care Părinții Bisericii l-au lăsat adesea deoparte.

Însă concluziile și metodele criticii biblice pot fi contestate și din alte puncte de vedere. Critica biblică clasică se concentrează pe istoria textului și își propune să reconstruiască starea sa originală. Dar să presupunem că un cercetător al lui Pușkin sau Shakespeare studiază sursele folosite de poet, analizează primele sale schițe, compară edițiile - și, procedând astfel, ratează complet opera finală! Nu ar pierde un astfel de cercetător pădurea din cauza copacilor?

Unul dintre cei mai proeminenți experți în domeniul criticii textuale a Vechiului Testament, D. Barthélemy, un cercetător bine familiarizat cu istoria complexă a

textului biblic și, în același timp, călugăr catolic, a scris despre aceasta astfel: „Unele cărți s-au pierdut, altele au fost complet prelucrate. Cu toate acestea, în această formă a ajuns Cuvântul lui Dumnezeu la noi. Și aceasta este voința Duhului Sfânt să-l primim în această formă; studiile critice ne ajută să înțelegem procesul schimbării sale, dar scopul acestor studii nu este deloc de a înlocui Biblia noastră cu cea mai veche versiune a sa. Trebuie să acceptăm că Biblia moștenită de primii creștini este o lucrare complet formată, posedând unitate internă și, sub inspirația Duhului Sfânt și sub îndrumarea Lui, a atins o asemenea maturitate încât constituie biblioteca sacră a popoarelor Noului și Veșnicului Testament."

În concluzie, merită citat un discurs al savantului ortodox A.V. Kartashev, rostit în 1944 la Paris. În ciuda vechimii sale considerabile, acesta nu și-a pierdut relevanța: „Pentru munca minții noastre științifice, alături de această acceptare prin credință a învățăturii dogmatice conținute în cărțile sacre, rămâne un câmp de activitate imens - același ca în studiul oricăror monumente literare din antichitate. Căci Biblia trăiește fizic, ca și alte cărți, supusă tuturor vicisitudinilor destinului cărților, în special de-a lungul lungilor milenii ale existenței lor manuscrise... Noua știință biblică, lucrând cu metoda istorico-critică... pune pe ordinea de zi pentru teologii ortodocși toate sarcinile noi și în continuă schimbare de a combina în fiecare caz individual sensul tipologic al unui anumit pasaj din Scriptură cu litera sa nou clarificată."

Critica biblică, așa cum exista încă atunci când a fost rostit acest discurs, a încetat de mult să mai fie modernă și relevantă. Însă provocarea din partea filosofiei moderne și a științelor umaniste încă există, iar studentul Scripturii trebuie să răspundă la ea într-un fel sau altul. Ar fi absurd să urmărești ultima modă sau să negi orbește tot ceea ce nu aparține direct Părinților Bisericii.

Un conglomerat complex de metode și idei, care este denumit în mod obișnuit „critică biblică" și care, cu toate limitele și tendențiozitatea sa, a precedat studiile biblice moderne și a determinat în mare măsură aspectul său actual. Și ce anume reprezintă aceste studii biblice - vom discuta pe scurt acest lucru în capitolul 15.

14. Există așa ceva precum „teologie biblică"?

După cum am văzut în capitolul precedent, unul dintre principalele obiective ale criticii biblice clasice a fost reconstrucția istoriei religioase a Israelului antic și a Bisericii primare. Deși acest etos poate părea mai puțin relevant astăzi, cărțile intitulate „Teologia Vechiului/Noului Testament", „Teologia biblică" sunt încă publicate, pretinzând că prezintă credințele oamenilor din acea vreme în întregime și completitudine. De fapt, mulți protestanți susțin că nu au o teologie

proprie, ci doar pe cea pe care au învățat-o din Biblie. Există așadar așa ceva ca o teologie biblică specială și o putem defini cu precizie și distinge de adăugirile ulterioare?

Biblică sau sistematică?

Studiile biblice occidentale moderne sunt destul de eterogene. O parte considerabilă a acestora a devenit o știință complet seculară: cercetătorii religioși le pot studia, dar atunci când scriu cărți și articole, nu clarifică faptul că văd în text ceva mai mult decât un simplu monument scris antic, precum textele piramidelor egiptene sau Epopeea lui Ghilgameș. Această abordare este caracteristică în principal țărilor nordice europene.

Totuși, alți cercetători, în special protestanții americani, se caracterizează prin dorința de a-și conecta cercetarea cu credința lor. Protestantismul spune în mod obișnuit că își bazează fiecare afirmație și acțiune pe Biblie, dar enorma diversitate a denominațiunilor și mișcărilor din cadrul protestantismului însuși ridică inevitabil întrebarea: cum provin diferite construcții teologice dintr-un singur text? Este oare posibil să se afirme că un credincios obișnuit deschide Biblia, găsește independent răspunsuri la toate întrebările care i se pun și astfel își formează propria doctrină? Cu alte cuvinte, dacă unui trib care trăiește pe o insulă îndepărtată și care nu aude niciodată nimic despre creștinism i s-ar da Biblia în limba sa maternă, s-ar putea aștepta ca în trib să apară o comunitate de credincioși care să coincidă în toate punctele sale principale cu un grup de creștini din „lumea mare”? Și care grup mai exact?

Nimeni nu a realizat un astfel de experiment, dar rezultatul negativ pare evident. O persoană rareori citește Biblia singură. Chiar dacă stă singură în propria cameră, el relaționează cumva textul acesteia cu alte texte și cu oameni care o citesc și o interpretează - la urma urmei, cineva i-a oferit Biblia să o citească, cineva i-a spus ce fel de carte este. Aceștia pot fi oameni interesați de Biblie ca monument cultural și istoric, dar, de regulă, este o comunitate de credincioși. Fiecare comunitate are propria doctrină (și prin analogie, putem spune că o anumită viziune comună asupra lumii apare și în comunitățile seculare unite de interese comune). O astfel de doctrină se bazează în mod necesar pe Biblie, textele instigatoare (catehisme, spovedanii, cântări liturgice) o citează sau o repovestesc constant. Drept urmare, o persoană, alăturându-se unei astfel de comunități, se familiarizează în primul rând nu atât cu Biblia în sine, care este încă prea vastă și complexă pentru ea, cât cu o prezentare simplificată a doctrinei bazată pe Biblie.

Așadar, biblistul creștin occidental modern se întreabă ce este mai important aici, Biblia sau teologia? Dacă teologia, atunci care dintre ele, întrucât astăzi, în

bibliotecile seminariilor occidentale, cărțile de teologie *biblică* (adică prezentarea ideilor exprimate în Biblie) se află pe un raft diferit față de cărțile de teologie *sistematică* (pentru ortodocși, este mai obișnuit să o numim *fundamentală* sau *dogmatică*).

În același timp, teologia biblică și cea sistematică au sarcini oarecum diferite: teologia biblică descrie pur și simplu ceea ce se găsește în Biblie, în timp ce teologia sistematică determină mai degrabă semnificația acestor descoperiri pentru viața Bisericii și a credincioșilor individuali, le actualizează, plasându-le într-un context modern. În același timp, desigur, schemele teologice nu sunt derivate din textul biblic cu aceeași inevitabilitate cu care legile fizicii sunt derivate din experimente sau gramatica unei limbi este derivată din texte create în acesta.

În mintea multor protestanți, interacțiunea acestor discipline apare liniară: mai întâi interpretăm o serie de texte biblice, apoi construim o schemă coerentă de doctrină așa cum este expusă în Biblie pe baza lor și apoi o aplicăm doctrinei propriei noastre congregații. De fapt, exegeza (interpretarea Bibliei) nu are loc niciodată în vid, iar toate cele trei elemente ale acestei scheme - exegeza, teologia biblică, teologia sistematică - interacționează și se influențează constant reciproc.

Este posibilă construirea unei scheme unificate?

Prin urmare, nu este surprinzător că apar tot mai multe lucrări care poartă titlul „Teologia Vechiului Testament/Noului Testament”, dar nu numai că nu sunt pe deplin de acord, dar aproape fiecare dintre ele oferă propriul model. Acest lucru se datorează în mare măsură diversității textelor biblice și lipsei oricăror modele universale. De exemplu, Pavel subliniază că omul nu este mântuit prin fapte, ci prin credință (Efeseni 2:8-9), în timp ce Iacov afirmă că „credința fără fapte este moartă” (Iacov 2:14-16) – ambele afirmații sunt adevărate, nu se contrazic, dar abordează în mod clar chestiunea rolului faptelor bune în mântuirea omului din unghiuri diferite și niciun al treilea text din Biblie nu stabilește o relație specifică între ele. În același timp, orice încercare de a crea o „teologie a Noului Testament” va trebui în mod necesar să se concentreze pe chestiunea relației dintre credință și faptele bune. Iar decizia va fi determinată în mare măsură de opiniile autorului însuși și de tradiția căreia îi aparține: el va alege tocmai acele pasaje și citate care sunt în ton cu propria sa dogmă.

Canonul Noului Testament pentru toți creștinii (cu excepția Bisericii Etiopiene), așa cum am discutat deja în Capitolul 3, este același; diferențele din canonul Vechiului Testament se referă și la cărți mai puțin importante. Însă diferite comunități creștine pot avea propriul „canon în cadrul unui canon”, adică o

colecție a textelor cele mai autorizate care formează baza doctrinei lor. Simplu spus, protestanții vor insista asupra îndreptățirii prin credință și numai prin credință, catolicii ne vor aminti de importanța faptelor bune ca semn al credinței – această dispută durează încă de la Reformă și nu se întrevede niciun sfârșit.

Unul dintre bibliștii moderni, protestantul D. Carson, scrie: „Noul Testament este plin de contradicții, include multe puncte de vedere teologice care nu pot fi integrate într-un singur sistem, iar diferența de aici nu constă doar în cuvinte, ci și în concepte, și constă în documente scrise pe o perioadă atât de lungă încât pozițiile teologice ale textelor anterioare s-au dovedit a fi depășite în cursul dezvoltării ulterioare.” Această frază poate părea extremă, dar, de fapt, în aceeași Evanghelie îi întâlnim pe Ioan Botezătorul, ucenici înainte de Înviere și ucenici după Înviere - nu putem decât să recunoaștem că ideile lor despre Cine este Isus din Nazaret nu sunt în întregime aceleași. Vom vedea o diferență și mai mare dacă îi includem în această serie pe Saul pe drumul spre Damasc și pe Apostolul Pavel la sfârșitul activității sale misionare.

În general, toate ființele vii cresc și se dezvoltă, sunt destul de ambigue și schimbătoare. În același text, Ioan Botezătorul îl indică pe Isus ca fiind Cel a cărui venire a fost anunțată de profeți (Matei 3:3) – iar după un timp, el însuși I se adresează prin intermediul ucenicilor întrebarea: „Tu ești Cel ce are să vină?” (Matei 11:3); Apostolul Petru promite să-L urmeze pe Hristos până la sfârșit (Matei 26:33) – și în aceeași noapte se leapădă de El (Matei 26:75).

Am observat deja în capitolul 10 că în aceeași Evanghelie a lui Ioan, Hristos spune lucruri care par a fi opuse: „Eu și Tatăl suntem una” (10:30) și „Tatăl este mai mare decât Mine” (14:28) și, de fapt, numai Tradiția – experiența colectivă a citirii acestui text de către comunitatea de credincioși care i-a dat naștere – ne poate spune aici cum să împăcăm aceste două ziceri. Dacă interpretăm Biblia exclusiv din interiorul Bibliei, pur și simplu nu avem criterii pentru ce să considerăm primar și ce secundar.

Iată un exemplu mult mai practic: aproape toți creștinii, bazându-se pe Noul Testament, cred că restricțiile alimentare introduse în Pentateuh și-au pierdut puterea pentru ei. Există însă adventiști care le respectă și citează alte citate din Noul Testament pentru a-și susține poziția!

Putem spune atunci că învățătura bisericii determină înțelegerea noastră a textului biblic? Într-o oarecare măsură, da. După cum scrie Carson: „Este important să ne dăm seama că practic toți cei care nu sunt atei adoptă o formă de teologie sistematică. Aceasta nu înseamnă că toată teologia sistematică este bună, utilă, echilibrată, rezonabilă, bazată pe Biblie; pur și simplu înseamnă că majoritatea oamenilor adoptă *o formă* de teologie sistematică. Luați în

considerare, de exemplu, un om care spune că nu recunoaște Biblia ca fiind Cuvântul lui Dumnezeu... Dar dacă nu este ateu, tot crede *ceva* despre Dumnezeu (sau despre zei, dar pentru comoditate îl vom considera monoteist). El acceptă în conștiința sa credințe pe care le consideră consecvente."

În același timp, desigur, nu se poate spune că comunitatea credincioșilor are dreptul să interpreteze Scriptura după bunul plac. Dimpotrivă, trebuie să-și compare constant viața cu Cuvântul lui Dumnezeu, astfel încât „tradițiile bătrânilor" să nu umbrească Cuvântul lui Dumnezeu exprimat clar, despre care Hristos i-a avertizat în repetate rânduri pe ucenicii Săi. Dar este, de asemenea, imposibil să ne descurcăm fără sfatul bătrânilor - predecesori și învățători în credință.

„Părerile mele sunt biblice!"

Un alt biblist protestant modern, G. Osborne, scrie: „Prea des presupunem că interpretarea noastră este ceea ce spune Biblia, fără a înțelege numeroșii alți factori care determină sensul. Drept urmare, schema teologică este construită pe un colier de citate, înșirate în mod rabinic, și se presupune că acestea «dovedesc» validitatea anumitor formulări teologice. Dar problema este că adversarul aduce propriul set de citate (adesea texte complet diferite care vorbesc despre același subiect, în timp ce fiecare parte ignoră citatele celeilalte părți!), iar ambii disputanți vorbesc cu ei înșiși, nu unul cu celălalt."

El continuă oferind un exemplu grăitor: „Unul dintre studenții mei de la seminar, acum câțiva ani, a abordat un erudit calvinist (el însuși un arminian moderat) și l-a întrebat: «Care este principala diferență dintre opiniile dumneavoastră și ale mele?» Profesorul a exclamat, oarecum teatral: «Ale mele sunt biblice!» Dar cum putem verifica ale cui opinii sunt mai biblice?"

O mică clarificare ar putea fi necesară aici. Atât teologia calvinistă clasică, cât și cea arminiană (ambele fiind, desigur, protestante) se bazează pe Biblie și sunt de acord că omul căzut, în starea sa actuală, este incapabil să accepte chemarea Duhului Sfânt și să se întoarcă la Dumnezeu. Dar, simplu spus, pentru calviniști, umanitatea este împărțită în aleși, care sunt predestinați la mântuire și chemați prin harul lui Dumnezeu, natura umană nemaiputând să o împiedice, și toți ceilalți. Cei care sunt aleși, chemați și cred rămân în starea aleasă și mântuită pentru totdeauna și nu mai pot cădea. Însă adepții lui Arminius și Wesley nu sunt de acord cu acest lucru, spunând că omul este capabil să facă propria alegere de liber arbitru și să creadă cu ajutorul Duhului Sfânt. Cei care au crezut odată pot cădea mai târziu (în acest sens, sunt mai aproape de doctrina ortodoxă decât Calvin). Desigur, ambele părți citează numeroase citate pentru a-și susține argumentul.

Când ni se pune întrebarea cine anume este mântuit, Biblia oferă răspunsuri aparent contradictorii. Unele citate dau impresia că Hristos a mântuit întreaga omenire pentru că aceasta a fost voia lui Dumnezeu. De exemplu: „...aceasta este bun și plăcut înaintea lui Dumnezeu, Mântuitorul nostru, care voiește ca toți oamenii să fie mântuiți și să vină la cunoașterea adevărului. Căci este un singur Dumnezeu și un singur Mijlocitor între Dumnezeu și oameni, Omul Hristos Isus, care S-a dat pe Sine Însuși ca răscumpărare pentru toți" (1 Timotei 2:3-6). „Domnul nu este întârziat în făgăduința Sa, cum cred unii că este întârziată; ci este răbdător față de voi, nevrând ca niciunul să piară, ci toți să vină la pocăință" (2 Petru 3:9).

Există însă și alte citate din care putem trage concluzia că Hristos i-a mântuit doar pe unii, pe aceia pe care Dumnezeu a vrut să-i mântuiască, în timp ce restul oamenilor vor pieri pentru totdeauna. De exemplu: „Neamurile, când au auzit lucrul acesta, s-au bucurat și au slăvit Cuvântul Domnului; și toți cei ce erau rânduiți pentru viața veșnică au crezut" (Faptele Apostolilor 13:48). „Așadar, nu este vorba nici de cine vrea, nici de cine aleargă, ci de Dumnezeu, care are îndurare. Căci Scriptura zice lui Faraon: «Te-am ridicat tocmai pentru aceasta, ca să arăt în tine puterea Mea și ca Numele Meu să fie vestit în tot pământul.» Așadar, El are milă de cine vrea și împietrește pe cine vrea. Îmi vei zice: «De ce mai găsește El încă mustrare? Căci cine se împotrivește voinței Lui?» Dar cine ești tu, omule, să-I răspunzi lui Dumnezeu? Oare lutul va zice celui ce l-a făcut: «De ce M-ai făcut așa?»" Nu are olarul putere asupra lutului, ca din aceeași plămădeală să facă un vas pentru o folosință cinstită și un altul pentru o folosință necinstită?" (Romani 9:16-21)

Această contradicție – sau, de fapt, diversitate – creează posibilitatea interpretării. Privind unele lucrări teologice intitulate „Învățătura cutarei sau a cutarei Apostol sau Profet despre cutare subiect", s-ar putea crede că profeții și apostolii biblici erau profesori de teologie care predau un curs sistematic în academiile teologice, iar acum tot ce mai rămânea era să se adune elementele acestui curs și să se alcătuiască o singură schemă. Dar, dintr-un anumit motiv, Domnul nu a vrut să ne dea un manual teologic sau un catehism; El nu ne-a dat o schemă simplă, ci Cuvântul viu, care acționează diferit în circumstanțe diferite și vorbește diferit fiecărei persoane.

Ajungem astfel la o altă întrebare care îi dezbină pe oameni chiar și în cadrul aceleiași tradiții, a aceleiași confesiuni bisericești – problema metodei teologice. Cum anume să se derive o schemă teologică chiar și din același set de texte – și aici pot exista opinii diferite, deoarece aceste texte nu conțin dogme și definiții într-o formă predefinită. Chiar dacă un teolog folosește un citat predefinit din Biblie, el și numai el stabilește în ce sens trebuie înțeles acest citat și cum trebuie conectat cu alte prevederi ale sistemului său teologic.

Însă aceasta este o problemă separată și nu o vom discuta acum. Cât despre subiectul nostru, putem spune că astăzi tot mai mulți creștini din diferite confesiuni ajung la concluzia că citirea Bibliei este determinată în mare măsură de experiența colectivă a comunității credincioșilor și, în acest sens, putem spune că se apropie de înțelegerea ortodoxă a Scripturii ca parte principală a Tradiției.

15. Ce fac studiile biblice moderne?

Așadar, „critica biblică" clasică pare astăzi prea directă și materialistă și este practic incompatibilă cu tradiția creștină. Dar studiile biblice există astăzi, iar credincioșii le studiază și ei. Ce studiază ele și cum o fac? Există domenii de dialog, chiar și potențiale, între credința creștină și studiile seculare?

De la pozitivism la postmodernism

În linii mari, aceasta este calea pe care au parcurs-o studiile biblice în secolul al XX-lea. Dacă la începutul acestui secol mulți cercetători credeau că nu este departe ziua în care va apărea o înțelegere unitară a textului biblic, verificată prin cele mai noi metode științifice, atunci la sfârșitul acestuia imaginea s-a dovedit a fi complet diferită. În esență, oricine poate citi Biblia în orice mod dorește, comparând lectura ei cu propriile idei despre această carte și lumea din jurul său. Se poate spune că la mijlocul secolului, bibliștii au abandonat căutarea realității din spatele textului și s-au îndreptat către textul în sine și chiar către realitatea (sau virtualitatea?) generată de acest text.

Unul dintre cei mai importanți pași în această direcție l-au constituit discursurile lui R. Bultmann cu programul său *de demitizare* . Textul biblic prezintă adesea evenimentele în limbajul mitului și poeziei, și nu al științei moderne (am discutat acest lucru mai detaliat în Capitolul 8). Critica biblică a respins toate aceste imagini ca fiind ficțiune, iar Bultmann a propus traducerea lor în limbajul logicii și al faptelor. Expresia „dreapta lui Dumnezeu" este de fapt o descriere a măreției și omnipotenței lui Dumnezeu și, în același mod, spunea Bultmann, îngerii și demonii sunt de fapt o modalitate de a descrie forțele care operează în sufletul uman.

Bultmann avea dreptate când spunea că limbajul mitologic biblic poate și ar trebui să fie un obiect de studiu, ținând cont de natura sa specială. Cu toate acestea, o demitizare consecventă nu ar trebui să lase nimic în text care să nu corespundă viziunii raționaliste moderne, dar atunci nu va mai exista loc pentru poezie sau chiar pentru abstracțiuni înalte. Orice miracol, inclusiv Învierea, va trebui atunci înțeles alegoric: se presupune că Hristos nu a înviat din morți, ci doar ideile Sale s-au dovedit a fi nemuritoare. Și din întregul Noul Testament va

rămâne doar o idee destul de vagă despre „ceea ce înseamnă Isus personal pentru mine”.

Ideile lui Bultmann sunt rareori urmate în forma lor pură astăzi, dar au contribuit la nașterea unei mișcări numite în mod obișnuit *noua hermeneutică.* La originile sale se află înțelegerea faptului că astăzi, într-un context nou și pentru un cititor nou, un text antic nu sună chiar la fel ca atunci când a fost creat. Interpretul nu are dreptul să se aștepte ca textul să-i confirme propriile idei sau teologia comunității sale - textul trebuie să vorbească de la sine. Sarcina nu este nici măcar să înțelegi corect textul, ci mai degrabă să-l înțelegi profund, creativ, individual. Aici se află, desigur, neajunsurile evidente ale unei astfel de abordări - subiectivitatea și uneori arbitrarul pur și simplu al interpretului, când nu vorbește atât textul, cât propria sa imaginație.

Această tendință poate fi considerată o manifestare particulară a *postmodernismului* – un curent de gândire în științele umaniste, precum și în artă și cultură în general, care urmărește să înlăture contradicțiile dintre tradițional și modernist, dintre culturalul general și individual. Tradiționalismul medieval strict și raționalismul la fel de strict al New Age sunt înlocuite de ceva mult mai flexibil, individual, lipsit de orice dogmă (este într-adevăr greu de spus mai precis). Postmodernistul refuză fundamental să caute singurul sens adevărat, obiectiv al textului, determinat de tradiție sau de analiza științifică rațională; mai mult, el neagă de obicei însăși existența unui astfel de sens.

Interpreții moderni mai conservatori, care văd Biblia ca fiind Cuvântul lui Dumnezeu, sunt adesea lenți în a accepta principiile postmodernismului, ci insistă asupra *unei abordări postcritice* . Aceștia nu vor să recunoască cea mai înaltă autoritate pentru metodele criticii biblice, deși le recunosc utilitatea relativă în anumite chestiuni. Un cercetător religios, din punctul lor de vedere, nu ar trebui să disece textul de dragul studierii istoriei și preistoriei sale, ci ar trebui să învețe sensul textului în sine, în care Dumnezeu vorbește omului. Uneori, această abordare este numită și *analiză canonică* , deoarece se ocupă de forma canonică a textului.

Filologie biblică

În timp ce critica biblică a apărut în principal din istorie, studiile biblice moderne sunt dominate de metodele filologiei, știința analizei textuale și, într-o măsură mai mică, de științele sociale. De fapt, filologia biblică nu diferă aproape deloc în metodologia sa de filologie în general: în același mod, își stabilește ca scop studierea textelor. Puțini se îndoiesc că este posibil să studiem limbile biblice din punct de vedere lingvistic; singurele excepții sunt acei evrei ortodocși care văd în ebraică limba originală în care Dumnezeu a comunicat cu Adam în Paradis. Cu

toate acestea, până când textul biblic însuși nu a fost în centrul atenției, metodele lingvistice și filologice moderne au fost rareori aplicate Bibliei.

Trebuie menționat că, în domeniul analizei literare, autoritatea operelor scrise în limba rusă este destul de mare: de la formaliștii anilor 1920, în primul rând M.M. Bakhtin, până la structuraliștii școlii lui Iu.M. Lotman. Una dintre domeniile particulare ale analizei literare este analiza *narativă* , care studiază părțile narative ale Scripturii (narațiunile). De exemplu, capitolul 38 din Geneza (povestea lui Iuda și a norei sale Tamar) este un episod foarte ciudat care nu găsește nicio corespondență în capitolele precedente și următoare din Geneza, care povestesc despre Iosif și frații săi. Critica biblică tradițională a declarat de obicei astfel de episoade ca fiind inserții aleatorii, dar o analiză atentă ne arată cât de strâns legată este de povestea lui Iosif. Aici, cititorul poate, dacă dorește, să se îndrepte el însuși către textul acestui capitol și să încerce să găsească unele corespondențe cu povestea lui Iosif...

De fapt, este aceeași poveste. Iuda, care odată l-a înșelat pe tatăl său, Iacov, și l-a lipsit de fiul său iubit (Iosif), pierde el însuși doi fii și este înșelată. Iar Tamar, la fel ca Iosif mai târziu, scapă de pericol și, deghizată, îl face pe Iuda să recunoască faptul că are dreptate – acestea sunt doar câteva verigi din lanțul de episoade cu înșelăciune și deghizare din această parte a cărții Genezei. Pe de altă parte, întregul capitol oprește atenția cititorului asupra unuia dintre momentele cheie din povestea lui Iosif și încinge așteptările cititorului: cum se va termina această poveste captivantă? Poate că ceva similar cu ceea ce s-a întâmplat cu Tamara se va întâmpla și cu Iosif? Exact acestea sunt genul de lucruri pe care le explorează analiza narativă.

Separat, merită poate menționată o altă direcție - analiza literară comparativă, adică compararea textelor Vechiului Testament cu texte similare din alte culturi antice (de exemplu, ugaritică și akkadiană) și a textelor Noului Testament - cu monumentele literare elenistice. O astfel de analiză ne permite să înțelegem mult mai precis semnificația expresiilor individuale, a figurilor de stil și a episoadelor narațiunii.

Text, cititor și societate

Însă textele nu există de sine stătător – fiecare text are propriul autor și propriul cititor/ascultător care trăiește într-o anumită societate. Lumea antică nu ne este întotdeauna accesibilă – dar cititorii de astăzi ai acestui text se află în fața noastră și putem urmări cu ușurință percepția lor asupra acestui text.

Una dintre domeniile acestei hermeneutici se numește *analiza percepției cititorului* . Cum vor înțelege oamenii din alte culturi și tradiții acest text? De

exemplu, misionarul american D. Richardson, care a lucrat printre triburile din Noua Guinee, unde canibalismul înflorea, a spus că era aproape imposibil să le transmită direct sensul poveștii Evangheliei. Din punctul lor de vedere, Isus a pierdut și a pierdut totul, iar vicleanul Iuda a rămas câștigător. Pentru a transmite sensul poveștii Evangheliei, Richardson a trebuit să recurgă la o imagine din cultura tradițională. În tribul *Sawi* exista obiceiul de a pune capăt unei dispute în felul următor: oamenii dintr-o așezare dădeau un copil altei așezări, care era numit „copil al păcii". Cât timp copilul este în viață, ambele așezări trăiesc în pace, dar dacă moare (chiar și din cauze naturale) sau este ucis, rudele sale se vor răzbuna pe cei care nu i-au putut salva viața. Richardson le-a spus ascultătorilor săi că Dumnezeu le-a dat oamenilor propriul Său Fiu ca „copil al păcii", iar când L-au ucis, El i-a iertat. Această predică i-a convertit de fapt pe mulți dintre localnici la credința în Hristos.

Strâns legată de astfel de lucruri este *analiza sociologică* . Relațiile dintre indivizi, precum și ideile religioase, trebuie considerate în contextul larg al structurii sociale a societății, iar Biblia a fost scrisă într-o societate semnificativ diferită de a noastră. Aceleași procese, evenimente, fenomene pot fi înțelese diferit de oameni din culturi diferite (un exemplu clasic este limbajul semnelor).

De exemplu, astăzi, când citim despre surorile Marta și Maria, dintre care una era ocupată cu treburile casnice, iar cealaltă îl asculta pe Isus (Luca 10:38-42), tindem să concluzionăm că Marta a acționat greșit. Totuși, în acea societate, comportamentul Martei era singurul comportament acceptabil pentru o gospodină: în primul rând, ea trebuia să aibă grijă de oaspeții ei. Maria, așezată la picioarele lui Hristos, a încălcat în mod scandalos obiceiul ospitalității și, prin urmare, aprobarea lui Hristos a fost o surpriză completă pentru toată lumea. În general, multe din Biblie ne vor deveni mai clare dacă vom înțelege că majoritatea eroilor ei nu sunt foarte asemănători cu locuitorii orașelor mari moderne cu stilul lor de viață liber - mai degrabă, seamănă cu locuitorii unui sat din Munții Caucaz: pentru ei, aproape fiecare gest este semnificativ, aproape fiecare pas este strict reglementat de tradiție.

Un alt exemplu al importanței contextului cultural este comportamentul preotului și al levitului din parabola Bunului Samaritean (Luca 10:30-36). Cititorul modern este înclinat să atribuie trecerea lor pe lângă un om pe jumătate mort nesimțirii lor spirituale. Cu toate acestea, în realitate, ei se temeau de pângărirea rituală, căci dacă omul ar fi mort sau ar fi murit în brațele lor, ar fi încălcat o poruncă explicită care le interzicea să atingă un cadavru (Lev 21:1-4). Modelul milei este samariteanul, care era necurat din punctul de vedere evreiesc, dar care el însuși nu se temea de pângărire (Numeri 19:11 și următoarele). Având în vedere că Hristos a spus această parabolă ca răspuns la o întrebare din partea unui om

care respecta cu sârguință legea, vedem un nou sens pentru parabola în sine: urmarea literei legii poate să nu coincidă cu spiritul acesteia.

Text și ideologie

La cumpăna dintre secolele XX și XXI, au început să apară din ce în ce mai des lucrări în care se căuta sprijin biblic pentru o anumită ideologie. Deosebit de populare astăzi sunt interpretările Bibliei care ar permite straturilor oprimate (sau foste oprimate) ale societății să se simtă ca membri cu drepturi depline. Astfel, în anii 1960, în Statele Unite a apărut *o lectură feministă* a Bibliei. Obiectivele sale sunt de a demonstra că Biblia a fost scrisă într-o societate patriarhală care nu a acordat suficientă atenție gândurilor și sentimentelor femeilor, de a respinge stereotipurile de gândire caracteristice unei astfel de societăți și de a readuce femeile la locul lor cuvenit în textele biblice.

În practică, acest lucru se exprimă, de exemplu, prin crearea unui limbaj *incluziv* special , adică „inclusiv pentru ambele sexe”, în care să se vorbească despre Biblie. Astfel, în loc de „fiii lui Israel” se spune „copiii lui Israel”, deoarece și femeile erau incluse în numărul lor, iar cei mai radicali susținători ai unui astfel de limbaj preferă să-L numească pe Dumnezeu nu Tată, ci Părinte sau chiar pur și simplu Mamă.

Un alt exemplu similar este *lectura postcolonială a Bibliei* , care respinge moștenirea „imperialistă”. De exemplu, cuvintele eroinei din Cântarea Cântărilor (1:5) „Sunt neagră, *dar* blondă” ar trebui citite „Sunt neagră *și* blondă” pentru a nu ofensa frumusețile negre. De fapt, contextul arată că nu este vorba despre rasă, ci despre bronz: fata trebuia să muncească mult în aer liber, astfel încât colegii palizi din familii bogate să o poată privi cu dispreț.

Desigur, nu ar trebui să acordăm o atenție deosebită unei astfel de mode ideologice. Cu toate acestea, alte domenii ale studiilor biblice moderne sunt destul de rodnice și ajută la o înțelegere mai bună și mai deplină a multor pagini din Scriptură. Mai mult, cercetarea științifică serioasă (neideologică) este, de regulă, destul de compatibilă cu credința creștină tradițională. Da, ele nu arată calea spre mântuire în sine, dar nu ar trebui să ne așteptăm la acest lucru de la ele. Însă studiile biblice devin un spațiu de dialog între credincioși și necredincioși, dacă aceștia respectă acest text și sunt gata să nu caute în el confirmarea propriilor teorii, ci să analizeze cu onestitate și atenție ceea ce ne spune cu adevărat.

16. De unde provine traducerea sinodală?

„Biblia rusă” - știm cu toții ce este. Desigur, este traducerea sinodală și se pare că a existat dintotdeauna... Dar, de fapt, are mai puțin de un secol și jumătate. De ce s-a întâmplat ca contemporanii lui Pușkin să nu poată citi Biblia în limba rusă? Ce principii au fost folosite în această traducere, care sunt avantajele și dezavantajele ei? Este suficientă această traducere singură?

Este acceptabilă traducerea în limba rusă?

Încercări de traducere a textului biblic în limba rusă au fost făcute de ceva vreme: este vorba despre traducerile psalmilor lui Simeon Polotsky (1680), Avraamy Firsov (1683), Vasily Trediakovsky (1753). Există informații că în timpul domniei lui Petru I, Biblia a fost tradusă în limba rusă de pastorul Ernst Gluck, dar această traducere, dacă a existat vreodată, a dispărut fără urmă după moartea sa în 1705.

Sfântul Sinod, la sugestia împăratului Alexandru I, a luat decizia fundamentală de a pregăti o traducere oficială a Bibliei în limba rusă abia la începutul anului 1816. Un rol major aici l-a jucat Societatea Biblică Rusă, fondată cu câțiva ani mai devreme, urmând exemplul unor țări occidentale (prima astfel de societate a fost creată în Marea Britanie). Scopul unor astfel de societăți, încă de la început, a fost de a oferi tuturor celor care doreau o Biblie la un preț accesibil și în limba lor maternă, și este destul de firesc ca în Rusia aceasta să fie, în primul rând, rusă (deși Societatea Biblică se ocupa și de traduceri în limbile altor popoare).

Deja în 1819 au fost publicate Cele Patru Evanghelii, iar în 1821 – Noul Testament complet. Primele ediții au fost paralele, cu text rusesc și slav. De asemenea, au început lucrările la Vechiul Testament, traducerea fiind realizată inițial din textul ebraic, iar în timpul editării, variante din traducerea greacă (Septuaginta) au fost adăugate între paranteze pătrate. În 1822 a fost publicată pentru prima dată Psaltirea, iar în doi ani tirajul său a depășit o sută de mii de exemplare.

Principalii susținători ai traducerii la acea vreme au fost procurorul-șef și ministrul educației, prințul A.N. Golitsyn, precum și rectorul Academiei Teologice din Sankt Petersburg, arhimandritul Filaret, viitorul episcop al Moscovei. Demisia lui Golitsyn din 1824 a determinat în mare măsură soarta întregului proiect: Societatea Biblică a fost închisă, lucrările de traducere au încetat, iar la sfârșitul anului 1825 tirajul primelor opt cărți ale Vechiului Testament a fost ars într-o fabrică de cărămizi. Criticii, dintre care primii au fost mitropolitul Serafim (Glagolevski) de Novgorod și Sankt Petersburg și noul ministru al educației, amiralul A.S. Șișkov, nu au fost atât de nemulțumiți de calitatea traducerii, cât au negat însăși posibilitatea și necesitatea oricărei Biblii pentru cititorii ruși, alta decât cea slavă bisericească. Desigur, a jucat și ea un rol și în ceea ce privește

reținerea față de căutările mistice și experimentele religioase ale societății petersburgheze din acea vreme.

Timp de mai bine de trei decenii, orice lucrare oficială de traducere a devenit imposibilă. Cu toate acestea, nevoia urgentă pentru aceasta nu a dispărut, textul slav bisericesc nu putea satisface pe toată lumea: este suficient să spunem că A. S. Pușkin citea Biblia în franceză. Prin urmare, munca neoficială de traducere a continuat.

Aici, ar trebui menționate în primul rând două persoane. Prima este protopopul Gherasim Pavski, care a devenit editorul principal al primei traduceri oficiale încă din 1819. Apoi a predat ebraică la Academia Teologică din Sankt Petersburg. În cursurile sale, a folosit pe larg traducerile pe care le pregătise pentru predarea unora dintre cărțile profetice și poetice ale Vechiului Testament, unde, printre altele, fragmente din cărțile profetice erau aranjate nu în ordine canonică, ci în ordine „cronologică”, în conformitate cu ideile unor cercetători din acea vreme. Studenții au găsit traducerile atât de interesante încât copiile lor litografice au început să circule în afara Academiei și chiar în Sankt Petersburg.

Drept urmare, în 1841, a fost efectuată o anchetă sinodală bazată pe o denunțare a traducătorului. Părintele Gherasim a rămas la Academie, dar a trebuit să uite de orice activitate de traducere pentru o lungă perioadă de timp. Ulterior, în revista „Duhul unui creștin”, în 1862–1863, deja în timpul pregătirii ediției sinodale, au fost publicate traducerile sale ale unor cărți istorice din Vechiul Testament și Proverbe. Părintele Gherasim a fost un susținător consecvent al traducerii doar din textul masoretic ebraic, pe care la acea vreme cercetătorii îl identificau de obicei cu Biblia originală.

Un alt traducător din acea vreme a fost Reverendul Macarie (Glukharev), iluminatorul din Altai. Locuind în misiunea pe care a fondat-o la poalele Munților Altai, nu numai că a tradus Scripturile în limba nomazilor locali (ai căror descendenți păstrează astăzi cele mai calde amintiri despre el), dar s-a gândit și la necesitatea unei traduceri în limba rusă a Vechiului Testament. O traducere a Noului Testament și a Psaltirii exista deja la acea vreme, deși nu mai era tipărită sau distribuită, așa că nu este o coincidență faptul că toate lucrările de traducere din acea vreme aveau ca scop umplerea golului din partea Vechiului Testament a Scripturilor. Pentru început, Părintele Macarie i-a scris despre propunerile sale Mitropolitului Filaret, dar, deoarece nu a existat niciun răspuns, a început o muncă independentă în 1837, folosind parțial litografiile lui Pavski. A trimis mai întâi rezultatele muncii sale Comisiei Școlilor Teologice, apoi direct Sinodului, cu scrisoarea sa atașată.

Tonul scrisorii sale către Sinod se potrivește cu Cartea lui Isaia, pe care o însoțea. Părintele Macarie mustră Sinodul pentru lipsa sa de dorință de a ajuta la iluminarea spirituală a Rusiei, numind revolta decembristă, inundația din Sankt Petersburg și alte dezastre consecințele directe ale acestei neglijențe. El repetă aceleași cuvinte fără jenă într-o scrisoare adresată împăratului Nicolae I însuși! Răspunsul nu a fost o penitență prea grea... și schițele traducerilor au fost depuse la arhivă. Totuși, după această poveste, Mitropolitul Filaret și-a îndreptat atenția către Părintele Macarie și i-a scris un răspuns detaliat, a cărui esență se rezuma la o singură teză: timpul pentru această traducere nu sosise încă.

Totuși, părintele Macarie și-a continuat munca și a tradus întregul Vechi Testament, cu excepția Psaltirii, care fusese publicată cu mult timp în urmă; traducerile sale au fost publicate după moartea sa în Pravoslavnoye Obozreniye pentru 1860–1867 și au fost folosite la pregătirea ediției sinodale. Aceste traduceri respectă în întregime textul ebraic.

Din ce limbă să se traducă?

În timpul domniei lui Nicolae I, când munca practică de traducere nu putea fi decât de natură privată, Mitropolitul Filaret a dezvoltat fundamente teoretice pentru viitoarea traducere. Nota sa către Sfântul Sinod „Despre demnitatea dogmatică și utilizarea protectoare a celor șaptezeci de interpreți greci și traducerea slavă a Sfintei Scripturi” (1845) a jucat un rol special – în esență, baza metodologică pentru viitoarea traducere sinodală.

După cum vedem, pentru majoritatea traducătorilor din acea vreme, problema bazei textuale pentru traducerea Vechiului Testament pur și simplu nu se punea - ei au luat textul ebraic antic care a ajuns până la noi. În același timp, era clar pentru toată lumea că textul tradițional al Bisericii Ortodoxe a fost întotdeauna „traducerea celor șaptezeci de tălmăcitori” (Septuaginta), din care a fost realizată traducerea slavă bisericească la vremea sa. Nu se poate spune că alte versiuni ale textului au fost întotdeauna respinse: astfel, la pregătirea primei ediții complete a Bibliei în limba rusă, așa-numita „Biblie a lui Gennadiev” din 1499, s-a folosit atât traducerea latină, cât și, parțial, chiar textul masoretic evreiesc. Cu toate acestea, textul masoretic aparținea în mod tradițional mai mult sinagogii decât Bisericii.

Mitropolitul Filaret a propus un fel de compromis: traducerea textului ebraic, dar completarea și chiar corectarea traducerii (în locuri semnificative din punct de vedere dogmatic) în conformitate cu Septuaginta și textul slav bisericesc. Exact asta s-a decis când, la o ședință a Sinodului cu ocazia încoronării lui Alexandru al II-lea (1856), la instigarea Mitropolitului Filaret, s-a luat decizia de a relua traducerea Bibliei în limba rusă. Totuși, această decizie nu a însemnat începerea

lucrărilor, deoarece proiectul a avut mulți adversari. Printre aceștia s-a numărat, de exemplu, Mitropolitul Filaret de Kiev (Amfiteatrov).

Argumentele oponenților traducerii au rămas practic neschimbate de pe vremea amiralului Șișkov: slavona bisericească și rusa sunt în esență stiluri diferite ale aceleiași limbi, iar prima unește diferite popoare ortodoxe. „Dacă traducem în dialectul rus, atunci de ce să nu traducem în rusă mică, belarusă etc.!", a exclamat mitropolitul Filaret al Kievului. În plus, în opinia sa, familiarizarea pe scară largă cu textul biblic ar putea contribui la dezvoltarea ereziilor, așa cum s-a întâmplat în patria societăților biblice, în Anglia. În loc de traducere, s-a propus corectarea unor cuvinte individuale din textul slav și învățarea oamenilor limba slavă bisericească. De altfel, aceeași soluție a fost propusă și pentru „străini", pentru care părea complet utopică. Procurorul-șef, contele A.P. Tolstoi, a împărtășit această poziție.

Disputa dintre cei doi mitropoliți Filaret, Moscova și Kiev, a devenit subiectul unei discuții detaliate în Sinod, iar în 1858 a confirmat decizia luată cu doi ani mai devreme: începerea traducerii. Împăratul a aprobat această decizie. Drept urmare, patru Academii Teologice (Sankt Petersburg, Moscova, Kiev și Kazan), cărora li s-a încredințat această sarcină, și-au creat propriile comitete de traducere. Munca lor a fost aprobată de episcopii diecezani și apoi de Sinod, care a dedicat una dintre cele trei zile de prezență acestei probleme. Apoi, Sfântul Filaret al Moscovei, care a fost de fapt redactorul-șef al acestei traduceri și și-a dedicat ultimii ani din viață lucrului la ea (a murit în 1867), a făcut propriile editări. În cele din urmă, textul a fost aprobat definitiv de Sinod.

Astfel, în 1860 au fost publicate Cele Patru Evanghelii, iar în 1862 Noul Testament. Desigur, aceasta a fost o traducere nouă, vizibil diferită de edițiile de la începutul secolului al XIX-lea. La pregătirea Vechiului Testament s-au folosit atât traducerile deja existente ale Părintelui Macarie, care au fost serios editate, cât și texte nou pregătite. Din 1868 până în 1875, au fost publicate colecții separate de cărți din Vechiul Testament.

Lucrările la acestea au fost efectuate în conformitate cu principiile „Notelor" Mitropolitului Filaret: textul ebraic a fost luat ca bază, dar i s-au făcut completări și corecții pe baza textelor grecești și slave. Cele mai evidente dintre aceste completări au fost plasate între paranteze simple, ceea ce a creat confuzie: parantezele au fost folosite și ca semn de punctuație obișnuit. Drept urmare, a apărut un tip special de text, combinând eclectic elemente ale textelor ebraice și grecești. În ceea ce privește Noul Testament, totul a fost mult mai simplu aici: versiunea tradițională bizantină a textului a fost luată ca bază, care, cu mici diferențe, era cunoscută atât în Occident (așa-numitul Textus receptus, adică „text general acceptat"), cât și în Orientul lumii creștine. Edițiile occidentale au

fost luate ca bază, iar cuvintele prezente în slavona bisericească, dar absente din aceste ediții, au fost, de asemenea, trecute între paranteze. Cuvintele adăugate „pentru claritate și conexiune a vorbirii” au fost evidențiate cu caractere cursive.

Așadar, în 1876, Biblia completă a fost în sfârșit publicată, numită de atunci Biblia Sinodală. Cu toate acestea, istoria sa nu s-a încheiat aici. În primul rând, în 1882, o ediție protestantă a traducerii a fost publicată „cu permisiunea Sfântului Sinod Guvernator al Societății Biblice Engleze”. În secțiunea sa din Vechiul Testament, toate cuvintele plasate între paranteze au fost eliminate. Acest lucru nu a dus și nu a putut duce la o identitate completă a unui astfel de text cu Biblia ebraică, deoarece s-au făcut multe corecții la nivelul cuvintelor individuale sau la alegerea uneia sau alteia interpretări. Cu toate acestea, acele paranteze care au fost folosite pur și simplu ca semn de punctuație au fost, de asemenea, distruse. În viitor, această versiune a textului a fost retipărită de mai multe ori de către protestanți.

Drept urmare, există două versiuni ale textului sinodal: ortodoxă și protestantă, care nu include acele cărți ale Vechiului Testament care nu sunt incluse în canonul protestant. De regulă, astfel de ediții conțin subtitlul „cărți canonice”. În ultimul deceniu și jumătate, Societatea Biblică Rusă a început să publice o versiune corectată a acestui text, unde, cel puțin, parantezele care au fost eliminate pe nedrept în ediția din 1882 au fost returnate.

În 1926, Biblia a fost tipărită pentru prima dată în noua ortografie. Începând cu ediția Patriarhiei Moscovei din 1956, formele gramaticale învechite au fost ușor corectate (de exemplu, „увидевши” a fost înlocuit cu „увидев”, iar „лицем” cu „лицом”).

Nu doar Sinodalul

Este caracteristic faptul că, chiar înainte de revoluția din 1917, traducerea sinodală era departe de a fi percepută ca singurul text rusesc posibil al Bibliei. În primul rând, la Londra, în 1866–1875, adică practic în paralel cu Sinodala, a fost publicată o traducere de V.A. Levinson și D.A. Khvolson, destinată „folosirii de către evrei”. În stil, însă, este foarte apropiată de Sinodala. Au existat și alte traduceri destinate evreilor. Astfel de ediții, de regulă, apăreau cu un text ebraic paralel, uneori traducerea fiind însoțită de comentarii. În primul rând, merită menționate edițiile pregătite de L.I. Mandelstam (publicate la Berlin în anii 1860 și 1870) și O.N. Steinberg (Vilna, anii 1870). Această tradiție nu a fost întreruptă până în zilele noastre, deși traducerile moderne „pentru evrei” sunt mult mai puțin similare cu Sinodala decât erau acum o sută de ani.

Însă munca de traducere a continuat și pe partea creștină. Mulți sunt familiarizați cu traducerea Noului Testament de către procurorul-șef al Sinodului, K.P. Pobedonostsev (Sankt Petersburg, 1905), al cărei scop era de a aduce textul rus mai aproape de slavona bisericească.

În plus, au fost efectuate traduceri ale Vechiului Testament din Septuaginta. În anii 1870, au fost publicate cărți individuale în traduceri de către episcopul Porfiri (Uspenski), apoi de către P.A. Iunger (Kazan, 1882–1911). Dintre toate aceste traduceri, cea mai faimoasă este traducerea Iunger a Psaltirii, republicată în 1996. Este destul de academică și destinată în primul rând analizei independente a pasajelor dificile din textul slav sau grecesc. Un astfel de text nu este potrivit pentru rugăciunea în chilie.

Până în anii 1920 au fost publicate și traduceri ale unor cărți individuale, realizate de diverși autori care au căutat să transmită frumusețea și profunzimea textului biblic care i-a impresionat. Printre acestea se numără, de exemplu, Epistolele către Galateni și Efeseni, traduse de A.S. Khomyakov; Proverbele lui Solomon, traduse de episcopul Antonin (Granovsky); Cântarea Cântărilor și Rut, traduse de A. Efros.

Au existat și voci în favoarea revizuirii Bibliei sinodale. Slavistul și biblistul I.E. Evseiev a scris chiar o lucrare separată, „Conciliul și Biblia”, pentru Conciliul Local din 1917–1918. Principalele plângeri cu privire la traducerea sinodală erau legate de stilul acesteia. Într-adevăr, istoria traducerii este de așa natură încât principalele sale schițe au fost scrise într-o perioadă în care limbajul prozei clasice rusești abia începea să prindă contur. Însă verdictul lui Evseiev ni se pare încă prea dur: „Limbajul acestei traduceri este greu, depășit, adus artificial mai aproape de slavă și a rămas în urma limbajului literar general cu un secol întreg.”

Conciliul și-a exprimat într-adevăr intenția clară de a începe pregătirea unei noi versiuni a traducerii Scripturii, dar, după cum este ușor de înțeles, Biserica s-a confruntat curând cu sarcini complet diferite. Discuția nu se mai concentra pe cât de bun era textul sinodal și în ce privințe putea fi corectat, ci mai degrabă pe faptul dacă Biblia ar fi accesibilă cititorului rus în orice traducere. Sub regimul comunist, traducerea sinodală a devenit o traducere confesivă: era ruptă și călcată în picioare în timpul interogatoriilor (așa cum a povestit adventistul M.P. Kulakov despre propriul său interogatoriu), era introdusă ilegal din străinătate, era obținută din sălile de lectură ale bibliotecilor cu permisiune specială, era republicată extrem de rar și în ediții foarte limitate și era adesea rescrisă de mână. Drept urmare, prin intermediul ei, generații de compatrioți ai noștri au venit la Hristos, iar astăzi multora dintre ei le este greu să-și imagineze că o altă Biblie rusă este posibilă.

Traducere sinodală astăzi

Cum putem evalua această traducere astăzi? Este destul de evident că va rămâne principala Biblie rusă pentru mult timp, și nu doar pentru ortodocși. În același timp, nimeni nu a declarat-o vreodată infailibilă sau singura posibilă. Prin urmare, deși observăm avantajele sale incontestabile, putem vorbi și despre neajunsurile sale.

În primul rând, așa cum am menționat deja, este vorba despre stil, și nu doar despre greșeala și arhaismul său. Se poate spune că traducerea sinodală practic nu reflectă diferența stilistică dintre diferiți genuri și autori, transmițând Epistolele sau psalmii aproximativ în același mod ca și prevederile narative sau legale. Principalul lucru este că stilul uneori se dovedește a fi excesiv de greoi, aceleași Epistole fiind pur și simplu imposibil de înțeles fără literatură de referință suplimentară.

Există, de asemenea, inconsecvențe în traducere. Astfel, Ekron și Ekron menționate în cărțile istorice sunt, de fapt, un singur oraș. Unul dintre numele ebraice se găsește în Vechiul Testament doar de unsprezece ori în trei cărți și este tradus în patru moduri diferite: Eliab, Elihu, Ilie, Eli. Inconsecvențele, desigur, nu privesc doar numele proprii. În epistolele Noului Testament, se întâmplă adesea ca același cuvânt, care are un sens cheie, să fie tradus diferit chiar și în cadrul aceluiași capitol, de exemplu, notoriul *dikaiosyune* (vezi capitolul 12) - ca „adevăr” și apoi ca „dreptate”, ceea ce distruge logica textului.

Uneori avem motive să credem astăzi că traducătorii au făcut o greșeală. Cel mai frapant exemplu a fost deja discutat în capitolul 10: 2 Samuel 12:31, unde se spune că regele David ar fi distrus toți amoniții, deși cel mai probabil i-a pus doar la muncă.

Traducerea sinodală are o altă caracteristică care cu greu poate fi numită un dezavantaj, dar care ne face să ne gândim la posibilitatea altor traduceri. După cum s-a mai spus, partea sa din Vechiul Testament urmează în principal textul ebraic. S-a întâmplat ca Septuaginta să fie deja tradusă în principalele limbi europene, cu excepția rusei, iar această lacună merită cu siguranță umplut.

În prezent, se publică noi traduceri ale Bibliei, bazate pe principii diferite și destinate unor publicuri diferite; despre ele vom vorbi în capitolul următor. Este foarte posibil să ne imaginăm apariția unei ediții actualizate a traducerii sinodale, ținând cont de cele mai recente realizări științifice și de schimbările în stilistica rusă, și ne putem imagina, de asemenea, noi traduceri pentru cititorul bisericesc.

17. Sunt necesare mai multe traduceri ale Bibliei într-o singură limbă?

„În traducerea noastră, acest pasaj din Biblie este interpretat așa...” - puteți auzi pe stradă sau pe internet de la predicatori ai unei sau alte doctrine exotice. „Nu, în traducerea canonică totul sună complet diferit” - le răspund sever alți predicatori. Dar cum poate un cititor obișnuit să înțeleagă aceste traduceri? Unii susțin că doar textul lor este corect, alții - că un număr aproape infinit de interpretări ale textului biblic au dreptul să existe. Cine are dreptate?

„Creștinismul este condamnat la traducere”

Să începem cu faptul că diversitatea traducerilor Bibliei în limba rusă, engleză sau franceză este deja o certitudine. Fie că ne place sau nu, trăim într-o lume în care nicio autoritate nu poate permite sau interzice traducerea sau publicarea Bibliei, sau citirea traducerilor tipărite (sau chiar postate pe internet). Dar asta înseamnă că fiecare cititor ia o decizie: în ce traducere să aibă încredere, pe care să o trateze cu prudență și interes și pe care pur și simplu să o respingă ca fiind nesigură.

Cea mai ușoară cale de ieșire, ca întotdeauna, este folosirea textelor vechi și dovedite. Pentru cititorul rus, aceasta este, desigur, Traducerea Sinodală și, în ciuda tuturor neajunsurilor sale (unele dintre ele fiind menționate în capitolul precedent), rămâne principalul și singurul nostru text normativ, dar pentru mulți cititori încă nu este suficient și apelează la traducerile pe care le pot găsi. Este aceasta bună?

Dar mai întâi, ar trebui să înțelegem de ce avem nevoie de o traducere a Sfintei Scripturi. Unele religii se descurcă perfect și fără ea - au propria lor limbă sacră. Pentru a studia islamul, trebuie să înveți araba, deoarece toate traducerile Coranului în limbi moderne nu sunt altceva decât recuzită pentru cei slabi. Nu au și nu pot avea același statut ca textul sacru original. În capitolul trecut, am vorbit despre cum, la un moment dat, s-a vrut să acorde acest statut Bibliei slave bisericești în Rusia, dar din fericire nu au făcut-o.

De ce este totul diferit în creștinism? Vechiul Testament a fost scris în principal în ebraică, iar unele părți ale acestuia în aramaica, limba strâns înrudită. Cel mai probabil, Iisus Însuși și primii Săi ucenici au vorbit aramaica în viața de zi cu zi. Dar Noul Testament, destul de ciudat, a fost scris de la început până la sfârșit în greaca veche. Cert este că în secolul I d.Hr., în partea de est a Imperiului Roman, greaca era limba comunicării interetnice, la fel ca rusa în fosta URSS.

Așadar, niciun rând nu a ajuns la noi în limba maternă a lui Isus, iar urmașii Săi, încă de la început, au ales să nu creeze o limbă sacră specială și au scris în așa fel încât să fie pe înțelesul cât mai multor cititori. Un pas uimitor de îndrăzneț! De dragul cititorilor lor, au refuzat să transmită cu acuratețe cuvintele Învățătorului Însuși. Dar dacă Fiul lui Dumnezeu, întrupându-se, și-a asumat riscul de a fi înțeles greșit (și ce risc - a mers la Cruce!), atunci este firesc ca și ucenicii Săi să fi încercat să înlăture toate barierele lingvistice posibile din calea ascultătorilor lor. Și prin urmare, încă de la început, creștinismul s-a dovedit a fi, după cum spunea filologul și traducătorul rus S.S. Averintsev, „condamnat traducerii". Așa cum în islam este imposibil să te lipsi de o singură limbă sacră, tot așa în creștinism este imposibil să nu proclami Vestea Bună într-o limbă pe înțelesul ascultătorilor.

Astfel, predicarea creștinismului într-o anumită națiune începea de obicei cu traducerea unor cărți biblice selectate în limba lor. Slavii nu au făcut excepție, pentru care Sfinții Chiril și Metodie au început să traducă Biblia. Cu toate acestea, limbile nu stau pe loc și, prin urmare, există o nevoie constantă de noi ediții sau traduceri complet noi. Până în secolul al XVIII-lea, traducerea slavă era constant clarificată și corectată: cuvintele care ieșiseră din uz și deveniseră de neînțeles erau înlocuite cu altele noi, versiunile existente erau comparate cu manuscrise grecești mai autorizate. Biblia slavă, care se citește astăzi în timpul slujbelor bisericești, este uneori numită Biblia elisabetană, deoarece și-a dobândit forma finală în timpul domniei Elisabetei Petrovna, la mijlocul secolului al XVIII-lea. Textul său, desigur, diferă considerabil de traducerile lui Chiril și Metodie.

În același timp, este incorect să numim textul slavon bisericesc sau sinodal „canonic". Da, acestea au devenit nu doar cele mai răspândite astăzi, ci și standarde general acceptate, dar, în același timp, Biserica noastră nu le-a canonizat niciodată, așa cum au făcut catolicii la Conciliul Vatican I (1869-1870) cu traducerea latină, Vulgata. În Rusia, după acest Conciliu, au existat cei care au vrut să canonizeze Biblia slavonă (și nu pe cea sinodală), dar această idee nu a fost pusă în aplicare și poate că este corect - nicio traducere nu poate fi considerată completă și exhaustivă.

Apropo, astăzi în Rusia Biblia sinodală se bucură de autoritate absolută nu atât printre ortodocși, care citesc și traducerea slavă, cât printre protestanți, care adesea pur și simplu nu cunosc nicio altă Biblie. Și totuși, istoria traducerilor Sfintei Scripturi în limba rusă nu s-a încheiat cu ea. În secolul al XX-lea, și mai ales în ultimele două sau trei decenii, au fost create multe traduceri noi ale unor cărți individuale și chiar ale întregului Noul Testament în limba rusă, iar despre acest lucru vom vorbi mai detaliat în capitolul 19.

O carte veșnic nouă

Dar de ce apar tot mai multe traduceri noi în limbile în care Biblia a fost tradusă de mult timp? Există deja câteva sute de Biblii în engleză, iar numărul versiunilor rusești ale Noului Testament este, de asemenea, de ordinul zecilor... De ce? Parțial din cauza greoaiei și arhaismului traducerilor vechi, în cazul nostru, sinodala. Și, într-adevăr, ce valoare au cuvinte învechite precum *седя* (scaun, tron) și *желияслище* (teacă)! Nici știința nu stă pe loc, apar constant date noi, mai precise, care ne permit să corectăm posibilele erori din traducerile vechi.

Există un motiv mai serios: nicio traducere nu poate exprima toate subtilitățile posibile ale originalului. Traducerea poate fi comparată cu o fotografie a unui peisaj sau a unui obiect: o fotografie executată cu măiestrie ne va oferi o idee destul de bună despre natură... dar totuși, această idee va fi incompletă. Poți face o fotografie a aceluiași obiect sub o iluminare diferită, cu o optică diferită, dintr-un punct diferit - iar noua imagine va fi diferită, deși nu va fi neapărat mai rea sau mai bună decât prima. Și dacă vrem să obținem o idee cât mai completă despre obiect, ar trebui să ne uităm la mai multe fotografii (dacă originalul nu este disponibil), atât la fotografii bune, cât și la fotografii diferite. Cele proaste ne vor oferi o idee distorsionată, iar cele bune, dar identice - unilaterale și incomplete. Același lucru este valabil și pentru traduceri.

În plus, lumea noastră este în continuă schimbare, cititorul se schimbă. Multe expresii ale traducerilor antice și pur și simplu vechi, chiar dacă sunt în general ușor de înțeles, nu ating inimile noilor generații așa cum i-au atins odinioară pe primii cititori. La urma urmei, cuvintele devin uneori atât de uzate încât încetăm să le percepem esența. În limba rusă, cuvântul *fariseu* a căpătat de mult un sens exclusiv negativ, astfel încât toate denunțurile Evangheliei ale fariseilor par banale. Pentru a obține efectul dorit și a arăta toată acuitatea denunțurilor Evangheliei, predicatorii moderni sau chiar traducătorii redau uneori acest cuvânt ca „mentor spiritual, persoană pioasă”.

Și noile traduceri își propun adesea să „împrospăteze percepția” textului biblic (mai multe despre acest lucru în Capitolul 19). În ce măsură acest lucru este util și justificat – răspunsul la această întrebare depinde de situația specifică. Desigur, pentru o persoană înrădăcinată în tradiție și obișnuită să recunoască o esență veșnic nouă în spatele cuvintelor familiare de mult timp, o astfel de traducere pare șocantă și nu are nevoie de ea. Dar poate că cineva o deschide și înțelege pentru prima dată că Biblia nu este o carte prăfuită a unui preot, într-o limbă pe jumătate inteligibilă, ci Vestea Bună pentru toate timpurile și popoarele.

Literalitate sau claritate?

Destul de des se poate auzi că cea mai exactă traducere este una literală. Se spune că sensul profund al anumitor expresii poate fi clarificat la nesfârșit, așa că sarcina principală a traducătorului este de a transmite cu acuratețe forma originalului. Ei bine, la prima vedere, Traducerea Sinodală îndeplinește această cerință, dar tocmai acest lucru o face de neînțeles și chiar amuzantă pe alocuri. De exemplu, iată cum vorbește regele babilonian despre visul său: „Acestea au fost vedeniile capului meu în patul meu” (Daniel 4:7). De ce să nu spunem mai simplu: „Iată ce am văzut astăzi în vis”? Uneori, o astfel de traducere este complet de neînțeles: „La mustrarea Ta, Dumnezeul lui Iacov, au dormitat și carul și calul” - așa sună versetul 7 al psalmului 75 în traducerea sinodală. Nu este imediat clar că nu este vorba despre cai adormiți, ci despre traversarea mării de către Israel, când, prin voința lui Dumnezeu, egiptenii, împreună cu caii lor de război, au căzut într-un somn veșnic la fundul ei.

Însă traducerea sinodală este, de asemenea, forțată să se abată de la traducerea literală în multe cazuri. De exemplu, iată cum sună versetul din Cartea Proverbelor (12:9) într-o traducere literală: „Bun este cel disprețuit și slujitorul său este bun, dar îi lipsește pâinea.” Nimic nu este clar… Traducerea sinodală este mult mai clară: „Mai bine este un om simplu care lucrează pentru sine decât unul care se preface a fi nobil, dar îi lipsește pâinea” – dar aceasta, desigur, este o interpretare a acestui loc complex și nu singura posibilă. De fapt, singura traducere literală completă este traducerea interliniară; o traducere interliniară a Noului Testament a fost publicată de mult timp în limba rusă, dar este pur și simplu imposibil de citit. Nu este un text coerent, ci un set de cuvinte al căror sens este greu de deslușit și nu întotdeauna.

Întrucât o traducere literală consistentă este imposibilă, au decis unii traducători, nu are rost să încerce să creeze una. Cel mai bine este să transmiți sensul imediat, fără a acorda atenție formei. Dar aici, desigur, nu te poți descurca fără lacune și neajunsuri - o astfel de traducere păcătuiește adesea prin subiectivitate: un traducător a înțeles sensul într-un fel, altul în altul - și cine să le judece? O traducere apropiată de literal, cel puțin, lasă cititorului posibilitatea unor interpretări diferite (le-am discutat în Capitolul 10). Dar o traducere semantică impune adesea o singură lectură și nu întotdeauna una cu care cititorul este gata să fie de acord. În plus, astfel de traduceri înseamnă de obicei o ruptură destul de bruscă cu tradiția: cuvinte și expresii noi sunt alese pentru a reîmprospăta percepția cititorului, ceea ce înseamnă că cele cu care publicul conservator este obișnuit dispar din text.

Trebuie menționat că traducerile de acest fel au început să apară în întreaga lume abia în a doua jumătate a secolului al XX-lea. Un rol imens aici l-a jucat faptul că Biblia a început să fie tradusă activ în numeroase limbi ale popoarelor din Africa, Asia și Oceania. Înainte de aceasta, până în secolul al XIX-lea,

traducerile, cu rare excepții, erau făcute în limbile Europei și Orientului Mijlociu, care erau destul de asemănătoare între ele. Acest lucru se vede clar în exemplul traducerii slave, care a fost făcută din greacă. Ambele limbi aveau un sistem similar de declinare și conjugare, chiar și cuvinte slave noi puteau fi formate după aceeași schemă ca și cele grecești. De exemplu, cuvântul nostru * *vospitaniye** este o copie exactă a cuvântului grecesc **anatrofe* *: un prefix cu sensul principal de „sus”, o rădăcină cu sensul principal de „a hrăni” și o desinența (în slavă, se adăuga și un sufix). Prin urmare, o traducere literală din greacă în slavă era fundamental posibilă și relativ ușor de înțeles. Și mai importantă decât comunitatea lingvistică era comunitatea culturală. Desigur, grecii și slavii, sau, să zicem, georgienii, sunt departe de a fi același lucru, dar aceste popoare au trăit una lângă alta timp de secole, au comunicat și au avut multe concepte și idei comune.

Acum să ne imaginăm un trib care trăiește în jungla amazoniană sau pe o insulă din Oceanul Pacific. Limba acestui trib este radical diferită de toate limbile europene și din Orientul Mijlociu, iar modul său de viață și cultura nu numai că lipsesc orice este în concordanță cu conceptele biblice, ci și realități familiare precum clădirile din piatră, hainele țesute și chiar pâinea coaptă. Cum, de exemplu, putem traduce în această limbă o expresie precum „Domnul este păstorul meu” dacă în acest trib nu au existat niciodată păstori? Sau cum putem transmite conceptul de „Mielul lui Dumnezeu” dacă niciunul dintre cititori nu a văzut vreodată oi și nu există un cuvânt pentru Unicul Dumnezeu în lexiconul lor? Și cum își pot imagina oamenii care sunt familiarizați doar cu pădurile tropicale, unde nu există secetă, ci ploile torențiale cad timp de mai multe luni la rând, „cursuri de apă vie” benefice? Firește, în acest caz, o traducere literală este pur și simplu imposibilă; este necesar să se transmită sensul acestor imagini și expresii, adaptându-se într-o oarecare măsură la viața de zi cu zi și la ideile publicului.

Astfel, a apărut o nouă abordare a traducerii biblice, numită „semnificativă” sau „dinamică”. Și nu este surprinzător faptul că, treptat, o metodă similară a început să fie aplicată limbilor în care Biblia fusese tradusă de mult timp. Deși un european sau american modern este mult mai familiarizat cu lumea biblică decât un indian sau un papuan, pentru el, vechea traducere s-a transformat adesea de mult într-o formă familiară, în spatele căreia nu mai vede niciun conținut special. Nu litera trebuie tradusă, ci sensul textului, cred susținătorii acestei abordări.

Traducere sau improvizație?

Eminentul biblist american B. Metzger a spus odată: „Traducerea este arta de a alege cu înțelepciune ce să pierzi”. Într-adevăr, traducerea este întotdeauna o pierdere. Fie pierdem claritatea, fie abandonăm aderența literală la original –

asta e clar. Există și alte bifurcații, ca în basm: dacă mergi la stânga, îți vei pierde calul, iar dacă mergi la dreapta, îți vei pierde capul. De exemplu, cât de arhaic și solemn (și, prin urmare, obscur și pompos) ar trebui să fie limbajul traducerii? Sau cât de lipsit de ambiguitate (și, prin urmare, arbitrar) ar trebui să fie traducerea pasajelor ambigue sau greu de înțeles? Probabil că nu există o soluție generală – totul depinde de situația specifică.

Dar există oare astfel de decizii atunci când se pierde prea mult și nu se câștigă nimic? Desigur, există. În principiu, situația cu traducerea Bibliei nu este diferită de traducerea oricărui alt text: poți încerca să transmiți sensul originalului cât mai exact posibil, îl poți distorsiona sau chiar îl poți ascunde în mod deliberat. Generații de traducători povestesc despre un interpret simultan, datorită căruia a fost posibilă evitarea unui scandal internațional: când N.S. Hrușciov a promis la ONU că „le va arăta imperialiștilor mama lui Kuzma”, cuvintele sale au fost transmise ad litteram... și, prin urmare, complet incorect: „le vom arăta mama lui Kuzma”. Ascultătorii vorbitori de limbă engleză, firește, nu au înțeles nimic, dar cel puțin nu s-au simțit jigniți.

O altă „traducere” a Bibliei nu are scopul de a transmite, ci de a ascunde sensul originalului (desigur, nu mai poate fi numită traducere). O faimă aparte a dobândit „Unirea și traducerea celor patru Evanghelii” de L. N. Tolstoi, publicată la Geneva în 1891-1894 și, într-o formă prescurtată, în Rusia în 1906. Aceasta este o repovestire liberă a unor pagini individuale din Evanghelie, predicând propria doctrină a scriitorului. Desigur, nu exista loc în ea pentru nimic care să contrazică opiniile sale, de exemplu, miracole, inclusiv Învierea lui Hristos. Hristosul lui Tolstoi este un moralist ca însuși Lev Nicolaevici și nimic mai mult.

Un exemplu mai recent este Traducerea Lumii Noi realizată de Martorii lui Iehova, care a făcut distorsiuni semnificative pentru a aduce textul biblic mai aproape de doctrina lor. De exemplu, Coloseni 1:16 spune despre Hristos: „Prin El au fost create toate lucrurile”, dar în această traducere citim: „prin El au fost create toate celelalte lucruri” (adică, Hristos este, de asemenea, creat). Expresia „traducere eretică” poate părea nepoliticoasă unora, dar în ambele cazuri este probabil pe deplin meritată. Aceste două traduceri nu își propun să clarifice sau să transmită sensul originalului, ci... să îl schimbe în direcția dorită și, prin urmare, să arate că creștinismul istoric a greșit și că creatorii noului text au dreptate.

Acestea sunt, desigur, extreme. Foarte puțini oameni ar face o modificare atât de conștientă a textului. Dar este posibil și altceva: o înțelegere inexactă sau chiar o adaptare conștientă a originalului la ideile traducătorului despre acesta. Și acest lucru, din păcate, nu este neobișnuit. De aceea, oamenii nu au adesea încredere în traducerile noi și îi pot înțelege prin aceasta.

Cuvântul lui Dumnezeu este inepuizabil, iar o nouă traducere poate ajuta la deschiderea unora dintre noile sale fațete, dar numai dacă această traducere este suficient de onestă și delicată. Pot exista multe traduceri, mai mult sau mai puțin reușite. Dar toate, în cel mai bun caz, sunt doar o punte care permite unei persoane să depășească decalajul lingvistic și cultural și să iasă în întâlnirea cu Dumnezeu. Dacă această întâlnire va avea loc - niciun traducător nu poate garanta.

18. Poate fi tradus cu exactitate tot ce este în Biblie?

Textul biblic a fost scris în timpuri străvechi, când multe lucruri păreau diferit și oamenii își percepeau lumea într-un mod complet diferit. Astăzi, interpreții nu sunt de acord cu privire la sensul exact al multor pasaje din acest text... Așadar, putem fi siguri de caracterul adecvat al oricărei traduceri? Poate că există lucruri fundamental intraductibile în ea? Și ce ar trebui să facă traducătorii atunci?

Podul către celălalt mal

La sfârșitul capitolului trecut, a fost prezentată imaginea traducerii ca o punte care leagă diferite țărmuri; acum vom încerca să o extindem puțin. Pe acel țărm îndepărtat se află viața oamenilor de acum două sau trei mii de ani. Toată lumea înțelege destul de bine distanța culturală dintre noi și ei: oamenii de astăzi trăiesc într-o lume complet diferită, multe lucruri arată diferit, iar detaliile vieții antice sau obiceiurile de atunci ni se par de neînțeles.

Dar, din păcate, chiar și ceea ce ni se pare clar nu este întotdeauna complet clar. De exemplu, ce ar putea fi mai simplu și mai clar decât cuvântul *„dragoste”* ? Acesta denotă un sentiment familiar tuturor și similar la toate popoarele, în toate timpurile. Acest lucru este adevărat, dar nu fiecare utilizare a cuvântului ebraic sau grecesc pe care îl traducem în mod obișnuit prin „dragoste” va însemna exact ceea ce gândim noi. Și putem spune: „Îmi iubesc soția” sau „Îmi plac cartofii prăjiți” - și acestea sunt, desigur, lucruri diferite.

În 1 Samuel 5:1 se spune că regele Tirului, pe nume Hiram, l-a iubit pe David în timpul vieții regelui israelian (versiunea King James atenuează această expresie și spune „a fost un prieten”). Înseamnă aceasta că a existat o relație personală specială între David și Hiram? Dar se pare că acești doi regi nu s-au întâlnit niciodată în viața lor și nu știm absolut nimic despre prietenia lor. Știm însă că, atât sub David, cât și sub fiul său Solomon, orașul-stat Tir a fost un partener economic activ al Israelului. Dacă ne uităm la alte contexte, putem concluziona că, în acest caz, verbul ebraic *ahav* , tradus de obicei prin „a iubi”, nu denotă sentimente personale, ci relații contractuale care leagă cele două popoare: regele Hiram a fost un aliat și partener comercial al regelui David.

Concluzii similare pot fi probabil trase din alte pasaje. De exemplu, Exodul 21:2-6 și Deuteronomul 15:12-18 stabilesc regula conform căreia un sclav care ar putea avea libertate personală fără soție și copii poate spune: „Îmi iubesc stăpânul, soția și copiii; nu vreau să fiu liber.” În acest caz, el va rămâne sclav. Acest lucru ni se pare puțin ciudat: poate el să-și iubească cu adevărat stăpânul la fel de mult ca soția și copiii, sau chiar mai mult, având în vedere că îl pune pe el pe primul loc? Dar, de fapt, nu este vorba nici pe departe de a te îndrăgosti: ca în cazul lui Hiram, este mai degrabă o chestiune de relație contractuală pe termen lung.

Sclavul, în esență, spune: „Prefer să rămân cu stăpânul, împreună cu soția și copiii mei”.

Însă chiar și acolo unde textul biblic vorbește despre iubirea dintre două persoane, nu o face întotdeauna în modul în care o înțelegem astăzi. Iubirea este aproape întotdeauna descrisă ca o acțiune unilaterală: citim, de exemplu, că „Iacov o iubea pe Rahela” (Geneza 29:18), dar nu se spune nimic despre sentimentele reciproce ale Rahelei. Pentru un israelit, „a iubi” înseamnă a face o alegere și, prin urmare, cuvântul se referă aproape întotdeauna la partea care inițiază relația: un bărbat poate iubi o femeie, o mamă sau un tată iubește un copil - iar cealaltă parte acceptă pur și simplu această atitudine. Chiar și excepțiile sunt semnificative: dacă 1 Samuel 18:20 spune că David a fost iubit de Mical, fiica regelui Saul, atunci înțelegem ce diferență uriașă a existat în acel moment între tânărul păstor și fiica regelui. Alegerea, în esență, a fost făcută de prințesă. Timpul va trece și totul se va schimba, dar deocamdată ea este cea care acționează ca inițiator, iar David, după ce a refuzat o altă căsătorie, se căsătorește totuși cu Mical.

În mod similar, în relația dintre Dumnezeu și poporul ales, inițiativa îi aparține în întregime lui Dumnezeu, dar dacă textul spune că Israel a fost cel care a iubit zei străini (de exemplu, Ieremia 2:25), aceasta subliniază momentul alegerii conștiente, similar adulterului: în loc să răspundă iubirii lui Dumnezeu, Israel alege pe altcineva.

Este deosebit de interesant să privim perechea de cuvinte *iubire - ură.* În 2 Samuel 23, se povestește cum Amnon a violat-o pe sora sa vitregă, Tamar. Înainte de viol, se pare că o „iubea”, iar imediat după viol, o „ura”. O traducere atât de directă ne derutează: pe cât de grosolană și nefirească este dragostea lui, pe atât de nefondată este ura lui. Dar totul va fi la locul lui dacă înțelegem că vorbim despre o alegere conștientă aici, și nu despre sentimente: Amnon a dorit-o pe Tamar, iar după viol, ea și-a pierdut orice atracție pentru el.

La ce să ne gândim când Domnul spune că l-a iubit pe Iacov și l-a urât pe Esau (Malahi 1:2-3, citat în Romani 9:13)? Aceste cuvinte sunt complet derutante: Esau nu făcuse nimic greșit pentru a fi tratat astfel. Totuși, merită să înțelegem că „ura” în acest caz se opune „dragostei” ca alegere, încheierea unui legământ. Domnul spune că a făcut un legământ cu Iacov și urmașii lui, iar Esau și urmașii lui nu au nicio legătură cu asta.

Este posibil să traducem fiecare apariție a verbului ebraic *„ahav” cu* verbul rusesc *„a iubi”?* După cum am văzut, nici măcar traducerea sinodală nu face acest lucru. Dar ce cuvânt să alegem în fiecare caz specific este departe de a fi o întrebare simplă.

Cuvinte, concepte, idei

Pe lângă ținutul îndepărtat, există și al nostru: limba traducerii și cultura oamenilor care îl vorbesc. Acest ținut este, desigur, bine cunoscut nouă, dar asta nu înseamnă că nu vor exista probleme acolo.

De exemplu, în limbile turcice și fino-ugrice nu există de obicei cuvinte cu care suntem obișnuiți, *cum ar fi frate* și *soră* . Poți spune doar „frate mai mare” sau „frate mai mic”, la fel și cu surorile, și nu știm întotdeauna exact care dintre frații sau surorile din textul biblic s-a născut primul. Probleme similare sunt create de gramatică: în limbile caucaziene, de regulă, nu poți spune pur și simplu „ *noi* ”, trebuie să specifici dacă acest pronume se referă și la interlocutor sau nu. Adică, „eu și tu” este un „noi” complet diferit de „eu și el/ea/ei”. Și cum să traducem Epistolele într-o astfel de limbă, în care „noi” este menționat constant? Există, de asemenea, limbi în care forma verbală arată dacă vorbitorul a fost martor la evenimentele descrise sau a auzit doar despre ele de la altcineva. Pe scurt, procesul de traducere ne obligă să interpretăm constant textul și nu putem fi întotdeauna complet siguri că l-am interpretat corect.

Dar nu este vorba doar de gramatică sau vocabular. Adesea este dificil să transmiți idei biblice, să exprimi imaginea biblică a lumii într-o altă limbă. De exemplu, dacă traducem în limba unui popor cu tradiție islamică, aceasta va conține, desigur, principalii termeni religioși: *credință, rugăciune* , păcat, *pocăință, sacrificiu* - de regulă, acestea vor fi împrumuturi din arabă. Însă conceptele islamice nu coincid complet cu cele biblice. De exemplu, un „sacrificiu” (*qurban*) este un animal pe care oamenii îl sacrifică și pentru care au un ospăț. În același timp, în lumea biblică, un sacrificiu este un animal sau o parte a acestuia care este adus lui Dumnezeu și ars pe un altar. Nu este deloc același lucru!

În limba rusă, se pare, nu există astfel de probleme... dar doar la prima vedere. În limba noastră de zi cu zi, de exemplu, cuvântul *victimă* și-a pierdut deja orice sens religios; este folosit pentru a se referi la victimele dezastrelor naturale sau ale războaielor. „Victime și distrugere” este o pereche de cuvinte familiară dintr-un reportaj TV, dar o jertfă biblică nu înseamnă distrugere fără sens, ci mai degrabă crearea de relații între Dumnezeu și om (vom vorbi despre asta mai detaliat în capitolul 21). Cum va înțelege atunci contemporanul nostru expresia „jertfe de pace” (se găsește în traducerea sinodală)? Cel mai probabil, ca o referire la civilii uciși din ordinul ticălos al cuiva. Dar, de fapt, vorbim despre o jertfă festivă, o sărbătoare veselă.

Și cum s-au schimbat unele concepte spirituale în limbajul nostru cotidian... Este suficient să ne uităm la cuvântul *ispită* : dacă în Biblie acesta este numele a ceva ce poate duce o persoană în rătăcire și o poate conduce la un păcat grav, atunci publicitatea modernă numește în acest fel ceva foarte plăcut și dezirabil. De fapt, în loc de un sens negativ, cuvântul a căpătat unul pozitiv. Și acest lucru se întâmplă nu numai în timpul nostru, deja în limba lui Pușkin o astfel de schimbare a avut loc odată cu cuvântul *farmec* (o ispită deosebit de puternică care seduce o persoană): au început să numească o fată foarte frumoasă sau un bibelou elegant. Apropo, în traducerea rusă a cărții lui J. R. R. Tolkien „Stăpânul Inelelor” se joacă cu ambele sensuri ale acestui cuvânt: când Gollum numește inelul „farmecul meu”, el folosește acest cuvânt într-un sens pozitiv, dar noi îl înțelegem, mai degrabă, într-unul negativ. Inelul, pe care Gollum îl admiră și îl prețuiește atât de mult, l-a înrobit complet.

Există diferite modalități de a rezolva aceste probleme de traducere: poți folosi cuvinte tradiționale în speranța că cititorul își va da seama singur sau cu ajutorul unor persoane cu cunoștințe, poți căuta cuvinte noi... Nicio metodă nu este perfectă, iar acesta este un alt motiv pentru care există diferite traduceri ale Bibliei în aceeași limbă.

Pâine, vin și apă

Uneori, problema este ascunsă chiar acolo unde totul pare clar și de înțeles. Ce poate fi mai simplu decât să traduci cuvinte precum *pâine, apă* și *vin!* Sunt foarte des întâlnite în Biblie, s-au schimbat puțin de atunci și toată lumea le cunoaște. Dar, în realitate, nici măcar aici, lucrurile nu sunt atât de simple…

Să începem cu faptul că existau două tipuri de pâine: nedospită și dospită, de obicei desemnate prin cuvinte diferite. Pâinea dospită se deosebește de pâinea nedospită prin prezența dospitului , adică a drojdiei... dar drojdia în sine, pe care fiecare gospodină o folosește astăzi, nu era încă cunoscută pe atunci. O mică bucată de aluat de la frământarea anterioară, deja destul de dospită, servea

drept dospitură. La nevoie, se putea lipsi de ea: bacteriile de drojdie sunt și ele în aer, iar dacă aluatul este pur și simplu lăsat într-un loc cald, acesta va dospi singur, doar că acest lucru va dura mult mai mult. Dospitura, după cum ne amintim, este adesea folosită în Evanghelie în sens metaforic: este ceva ce poate schimba treptat și ireversibil totul în jur. Metafora poate fi folosită atât în sens pozitiv (Împărăția Cerurilor este ca dospitura), cât și în sens negativ (dospitura fariseilor și a saducheilor), așa că în fiecare astfel de caz este necesar să ne uităm dacă această „dospitură" este bună sau rea.

În multe limbi ale Rusiei și ale țărilor vecine, aceste două tipuri de pâine sunt desemnate prin cuvinte diferite, așa că de fiecare dată este necesar să se clarifice la ce varietate se referă. De exemplu, după Paște, israeliții aveau Sărbătoarea Azimelor, când era interzis să mănânce pâine dospită. Dar ce fel de pâine exista la Cina cea de Taină? Pe de o parte, era similară cu masa de Paște (ceea ce înseamnă că era nedospită), iar pe de altă parte, evanghelistul Ioan indică clar că Paștele a avut loc a doua zi după ce Hristos a fost răstignit (ceea ce înseamnă că ar fi putut fi dospită). Oamenii de știință încă nu au ajuns la un consens în această privință…

S-ar părea că nu există probleme cu apa – cu siguranță rămâne aceeași de-a lungul veacurilor. Da, dar disponibilitatea ei nu este aceeași pentru diferite popoare și, prin urmare, importanța care i se acordă. Toată lumea cunoaște expresia *apă vie* , în Biblie aceasta însemnând de obicei harul lui Dumnezeu, revărsat din abundență asupra oamenilor. Dar ce anume înseamnă aceasta? Popoarele din Siberia, care trăiesc printre râuri mari și zăpadă abundentă, nu vor aprecia acest lucru la fel de mult ca popoarele din Asia Centrală, unde viața depinde uneori de disponibilitatea apei. La fel era și în țările biblice: exista întotdeauna o lipsă de apă, iar izvoarele care dădeau apă curată, gustoasă și proaspătă, numită „vie", erau de cea mai mare valoare.

Și acolo unde nu existau izvoare, trebuiau să sape fântâni adânci și adesea uscate sau să colecteze apa de ploaie iarna în *rezervoare* speciale sculptate în piatră. În traducerea rusă a Bibliei, aceste rezervoare sunt numite „fântâni" sau „rezervoare", ambele denumiri nu sunt exacte, dar pur și simplu nu avem una exactă. Firește, apa din astfel de rezervoare nu era foarte curată, iar până la sfârșitul sezonului secetos (plouă în Palestina doar iarna) devenea complet stătută. A o bea nu era deloc la fel de plăcut ca apa curată dintr-un izvor, ba mai mult, cea mai mică crăpătură în piatră ducea la scurgerea apei din rezervor. Profetul Ieremia folosește această imagine când vorbește în numele

Dumnezeu: „Căci poporul Meu a săvârșit două rele: M-au părăsit pe Mine, izvorul apelor vii, și și-au săpat fântâni, fântâni crăpate, care nu pot ține apa" (2:13).

Zeitățile păgâne sunt comparate aici cu un astfel de rezervor crăpat, iar Unicul Dumnezeu cu un izvor curat.

În această stare de fapt, nu este surprinzător faptul că apa potabilă trebuia adesea dezinfectată și, în acest scop, era amestecată cu vin. Vinul din Biblie este numit vin sec de struguri; băuturile mai tari nu se preparau în acele vremuri, iar un astfel de vin era de obicei băut diluat: trei până la patru părți de apă la o parte de vin. Popoarele din Mediterana includeau întotdeauna vin în cantități mici în meniul lor zilnic, iar acest lucru nu ducea de obicei la alcoolism.

Însă în limbile multor popoare nu există un cuvânt separat pentru vinul sec, există doar un concept general pentru băuturile alcoolice, iar oamenii îl folosesc în principal în sensul de „vodcă” (acum o sută de ani, chiar și în tavernele rusești, se numea „vin de pâine”). Dacă folosești un astfel de cuvânt, obții o imagine complet greșită a beției cu vodcă pe scară largă, din păcate, prea familiară multora dintre noi.

De aceea, unii predicatori protestanți insistă că nu putem vorbi despre vin aici, ci mai degrabă să-l traducem prin „suc de struguri”. Dar acest lucru ar fi inexact din punct de vedere factual: în acele vremuri nu existau frigidere sau conservanți, iar sucul de struguri începe imediat să fermenteze. Putea fi băut doar proaspăt stors, deci putea fi disponibil doar toamna, în timpul recoltei. Și, prin urmare, acolo unde este menționat vinul, este o băutură alcoolică, mai ales că Biblia avertizează în repetate rânduri despre pericolele beției și îndeamnă la moderație - deci, la urma urmei, nu beau suc.

Dacă este necesar să se consume alcool și, dacă da, sub ce formă, în ce doze, cât de des – toate acestea sunt întrebări importante, dar nu au nicio legătură cu traducerea Bibliei. Trebuie să transmitem ceea ce se spune în text; și cum vor lega oamenii textul de propriul lor comportament, cum vor aplica poruncile biblice în practică – aceasta nu mai este o întrebare pentru traducători.

Ei bine, ce se poate face pentru a rezolva problemele de traducere în sine? Nu există o rețetă unică. Uneori se pot adăuga clarificări: „pâine fără dospită”, „apă dulce dintr-un izvor”, „vin de struguri”. Și acolo unde aceste expresii sunt folosite metaforic, ele pot fi redate oarecum diferit: „apă dătătoare de viață”, „băutură amețitoare”. Uneori trebuie să fii de acord că cititorul nu va înțelege unele dintre subtilități: de exemplu, adăugarea unei descrieri detaliate a unui rezervor sculptat în piatră pentru colectarea apei de ploaie este pur și simplu inutilă, va face traducerea prea greoaie și va distrage atenția cititorului către detalii tehnice neimportante. Așadar, la fel ca în traducerea sinodală, trebuie să spui „fântână” sau „rezervor”, deși ambele cuvinte nu înseamnă exact ceea ce este necesar.

Cel mai interesant caz este, desigur, „substituția culturală”. De exemplu, cu toții cunoaștem expresia „pâinea noastră cea de toate zilele”. Nu vom intra acum în analiza cuvântului *„zilnic”* , nu este atât de simplu, dar în limba noastră, pâinea înseamnă alimentul principal, cel mai necesar. Și ce se întâmplă dacă înlocuim denumirile specifice ale produselor de panificație? „Pâinea cea de toate zilele” sau „o pâine zilnică” sună ridicol, dar exact așa va suna această expresie în limbile acelor popoare a căror bază tradițională de nutriție nu era deloc pâinea. Ei știu ce este pâinea, dar nu numesc mâncarea pâine deloc. În acest caz, de exemplu, în traducerea chineză obținem „orezul nostru cel de toate zilele”, iar în traducerea în limba aleuților, locuitori ai insulelor din nordul Oceanului Pacific, obținem „peștele nostru cel de toate zilele”. Acesta este cel mai elementar aliment din aceste culturi, cel fără de care pur și simplu nu se poate trăi (spre deosebire de pâine).

Traducerea Bibliei nu este întotdeauna ușoară. Dar este întotdeauna un proces creativ, întotdeauna un dialog între indivizi, popoare și epoci.

19. Cum ar trebui să tratăm noile traduceri în limba rusă?

Serios, cum?

Traducere conform tradiției

În capitolele anterioare, am vorbit deja despre faptul că nu există traduceri ideale care să fie bune pentru toată lumea și pentru totdeauna. Am vorbit despre faptul că traducerea înseamnă întotdeauna pierderea unei părți din sensul original și, prin urmare, traducătorul se confruntă întotdeauna cu o alegere: ce anume să păstreze și ce să sacrifice. Am menționat, de asemenea, eterogenitatea cititorilor și diversitatea metodelor... dar toate acestea sunt teorie. Dar, în practică, se pune aceeași întrebare: există diferite publicații pe raftul de cărți (sau pe internet) - și cum ar trebui să le tratăm?

Nu este posibil să enumerăm aici toate traducerile Bibliei sau ale unor părți ale acesteia care au fost publicate în limba rusă, dar merită totuși să oferim o scurtă descriere a unora dintre lucrările principale. Merită menționat de la bun început că fiecare traducere trebuie evaluată în conformitate cu principiile care i-au călăuzit pe traducători: ar fi o prostie să le reproșăm creatorilor traducerii semantice că s-au îndepărtat de literalitate - acesta era sensul principal al operei lor, sarcina lor era comprehensibilitatea și nu respectarea exactă a cuvintelor originalului. Se poate pune o altă întrebare: în ce măsură a fost rezolvată această sarcină și ce s-a pierdut pe parcurs - cu alte cuvinte, care a fost prețul rezolvării ei.

În primul rând, noile traduceri nu sunt întotdeauna inovatoare – uneori, dimpotrivă, ele își propun să revină la o tradiție îndelungată. Astfel, traducerea Noului Testament, finalizată de K.P. Pobedonostsev la începutul secolului al XX-lea, a căutat să apropie textul rus de slavona bisericească. Un alt exemplu de traducere tradițională este așa-numitul „Noul Testament al lui Kassjanovski". În secolul al XX-lea, au fost publicate noi ediții ale așa-numitului „text critic" al Noului Testament (am discutat mai detaliat despre asta în Capitolul 13). Diferențele dintre textele critice și cele tradiționale sunt numeroase, deși rareori sunt semantice. Din textul critic s-a făcut traducerea, lucrările la care au început sub conducerea lui Kassian Bezobrazov în 1953. A fost publicată de Societatea Biblică Britanică abia în 1970 și este cunoscută pe scară largă până în zilele noastre. Stilistic, este foarte apropiată de cea sinodală.

După cum vedem din exemplul traducerilor sinodale și Kassianovsky (și, înainte de acestea, al proiectului Pobedonostsev), este perfect posibil ca mai multe texte tradiționale să existe simultan. O altă experiență interesantă, din păcate, care a rămas sub formă de materiale împrăștiate, o reprezintă traducerile diferitelor cărți ale Noului Testament, finalizate de preotul Leonid Lutkovsky și publicate în reviste la începutul anilor 1980 și 1990.

Traducere după sens

Al doilea grup îl reprezintă traducerile *semantice* , concepute pentru a transmite sensurile biblice tuturor cititorilor, fără excepție. Adesea, o astfel de înțelegere se realizează prin simplificarea textului și adăugarea directă a comentariilor traducătorului în text. Astfel de traduceri sau chiar repovestiri, de calitate scăzută, au început să apară în Rusia la începutul anilor 1990, în principal datorită eforturilor misionarilor occidentali care au căutat să „satureze piața" cu texte ale Scripturii accesibile cititorilor cât mai repede posibil. Astfel, în 1991 la Stockholm și în anul următor la Moscova, a fost publicat un text sub titlul „Cuvântul vieții. Noul Testament în traducere modernă". Apoi, în 1993 la Moscova, a fost publicată așa-numita „Traducere modernă" - o Biblie completă, tradusă extrem de neglijent din engleză (aceste două proiecte au fost întreprinse de organizații diferite, fără nicio legătură una cu cealaltă). Aceste publicații au dispărut de pe scenă destul de repede, ceea ce nu este surprinzător.

În 1995 și 2001, în orașul american Chattanooga, Tennessee, au fost publicate Scripturile Noului Testament, iar recent, pe internet au apărut traduceri individuale ale Vechiului Testament realizate de același autor, G. Vișenka-Vișenciuk. Traducătorul nu ezită să experimenteze cu îndrăzneală, dar evident și-a pierdut simțul viu al limbii ruse. Primul psalm din versiunea sa începe așa: „Fericit este cel care nu s-a sfătuit cu cel rău, care nu s-a grăbit să țină pasul cu păcătosul, care nu s-a așezat în cercul celor care fac probleme".

Toate acestea sună destul de anecdotic, dar există o altă traducere, realizată la un nivel mai serios - aceasta este traducerea Noului Testament numită „Vestea Bună”, publicată de Societatea Biblică Rusă din 2001. La începutul anilor 1990, traducerile unor cărți individuale ale Noului Testament erau publicate de V.N. Kuznețova; traducerile ei au fost apoi editate și publicate sub titlul „Vestea Bună”. Această traducere a fost realizată, ca aproape toate traducerile noi, dintr-un text critic și vizează simplitatea și accesibilitatea. Dar are o altă caracteristică: pornește în mod conștient de la tradiția sinodală. Așa sună începutul capitolului 3 din Matei: „În zilele acelea, Ioan Botezătorul s-a arătat în pustiul Iudeii. El a anunțat: «Întoarceți-vă la Dumnezeu! Căci Împărăția cerurilor este aproape!»... Și-au mărturisit păcatele, iar El i-a spălat pe cei ce intraseră în râul Iordan” (3:1-6). Din punctul de vedere al lui V.N. Kuznețova, în limba rusă modernă cuvintele *a predica, a se pocăi, a fi botezat, a mărturisi* (le găsim în Biblia sinodală) denotă doar rituri bisericești, prin urmare ar trebui găsite alte cuvinte care să transmită sensul interior al acestor acțiuni: *a proclama, a se întoarce la Dumnezeu, a se spăla, a mărturisi păcatele* . Așadar, în multe alte cazuri, traducătoarea încearcă în mod conștient să-și găsească propriile cuvinte și expresii speciale și, prin urmare, să rupă legătura cu tradiția.

În plus, traducerea conține multe expresii dure și chiar cuvinte vulgare *(burtă, prostituată* etc.). „Când citești astfel de texte, uneori ai senzația că nu citești Sfânta Scriptură, ci ești prezent la o ceartă în bucătăria unui apartament comunal” - așa a răspuns ieromonahul Ilarion (Alfeev) la traducerile lui V.N. Kuznețova în 1998. Chiar și titlul traducerii a atras critici: într-adevăr, în limba rusă ar fi mai natural să spunem dacă nu „veste bună”, atunci cel puțin „veste bună”.

Da, există oameni care nu sunt obișnuiți să citească texte complexe cu fraze lungi și cuvinte arhaice. Mulți dintre ei citesc de bunăvoie „Vestea Bună”, ceea ce îi ajută să înțeleagă sensul pasajelor complexe, în special din Epistolele pauline. Dar, în general, trebuie recunoscut că o astfel de traducere nu este potrivită pentru un cititor atras de tradiție, nici măcar neapărat un cititor bisericesc. La urma urmei, există diverse traduceri ale Bibliei pentru copii: nimeni nu le consideră textul autentic al Sfintei Scripturi, dar, în același timp, sunt inteligibile pentru toată lumea și conțin cele mai importante elemente ale Vestea Bună.

Un alt tip de traduceri semnificative sunt traducerile *misionare* pentru musulmani. Acestea se bazează pe ideea că cititorii musulmani nu ar trebui să fie imediat speriați de o carte care pare creștină. În 2003, editura din Istanbul a publicat o carte cu copertă verde și modele orientale aurii sub titlul „Sfânta Scriptură. Traducere semnificativă a Tauratei, Cărții Profeților, Zaburului și Injilului”; în 2009, a fost reeditată cu mici modificări. După cum puteți vedea cu ușurință, aceasta este Biblia în limba rusă (partea Noului Testament este similară cu

„Cuvântul Vieții”), în care toate numele sunt arabizate (Insus Christ, de exemplu, sună ca „Isa Masih”) și sunt incluse numeroase completări la text și note de natură misionară. Această traducere este destinată în primul rând misiunii protestante printre musulmanii din Asia Centrală (pentru noi, numele „Asia Centrală” este mai familiar) care citesc în limba rusă. Aceasta este o traducere chiar mai liberă decât Vestea Bună și este destul de cunoscută, nu numai în regiunile islamice.

Traducere literară

Utilizarea pe scară largă a traducerilor semantice arată că avem încă prea puține traduceri de al treilea tip care ar combina fidelitatea față de tradiție cu eleganța stilistică și o claritate relativă. Această lacună este parțial umplută de traducerile *literare* , de exemplu, cele ale lui S.S. Averintsev, publicate în diverse ediții. Traducerile literare includ și acele publicații izolate ale lui I.M. Dyakonov și S.K. Apt, care au fost publicate încă în perioada sovietică în „Biblioteca Literaturii Mondiale” și în alte colecții. Publicații independente similare au apărut în ultimul deceniu și jumătate, este vorba de traduceri ale lui S.V. Lezov, E.G. Iuneț și alții.

Din păcate, astfel de traduceri poartă inevitabil o amprentă prea pronunțată a stilului individual al traducătorului. Când în 1997 la Sankt Petersburg a fost publicată o colecție de patru cărți ale Noului Testament (Marcu, Ioan, Romani, Apocalipsa), pregătită, pe lângă S.S. Averințev, de alți trei traducători (numele lor nu sunt menționate în publicație și nu le vom dezvălui aici secretul), s-a dovedit că acestea se bazau pe texte de bază diferite, critice și tradiționale, și urmau principii de traducere diferite. Fiecare dintre traducători ar fi putut crea propriul text al Bibliei complete sau ar fi trebuit să se unească într-o echipă comună, cu principii de lucru stabilite în prealabil. Această experiență nu a mai avut o continuare.

Însă ceva similar s-a întâmplat și în Societatea Biblică Rusă, unde se lucrează la o nouă traducere a Vechiului Testament de la mijlocul anilor 1990. Au fost publicate 13 cărți separate, pregătite de diferiți traducători, și în curând se poate aștepta apariția Vechiului Testament complet. Probabil va fi tipărit sub aceeași copertă ca „Vestea Bună” ca Biblia completă, deși textele Vechiului Testament diferă considerabil de traducerile lui Kuznețova, în primul rând din punct de vedere stilistic. Cu toate acestea, ele evocă și aprecieri destul de diferite.

Un alt proiect de traducere este în curs de desfășurare în prezent de către adventiștii din orașul Zaoksky, sub conducerea lui M.P. Kulakov. În anul 2000 a fost publicată prima ediție a Noului Testament în traducere rusă modernă, iar în 2002 a doua, cu adăugarea Psaltirii; în 2009 a apărut Pentateuhul, iar în timp vor fi publicate toate cărțile canonului protestant. Traducerea combină claritatea cu

tradiția. Poate că aceasta este singura traducere modernă care scrie cu caractere italice „adăugate pentru coerența textului”, inclusiv pronume. În unele cazuri, traducerea urmează doctrina adventistă specifică, dar, în general, merită o faimă mult mai mare decât cea de care se bucură în prezent.

O altă traducere completă a Bibliei care își propune literaritatea a fost publicată în 2009 de Societatea Biblică Internațională, o altă organizație dedicată traducerii și diseminării Scripturii în diverse limbi. Este vorba de un text editat din Noul Testament, Cuvântul Vieții, la care a fost adăugată o nouă traducere a Vechiului Testament. Conține descoperiri interesante și cel puțin a renunțat la radicalismul edițiilor timpurii ale Cuvântului Vieții.

Merită menționată separat traducerea Psaltirii, realizată de ieromonahul Ambrozie (Timrot), tipărită la Moscova în 2002: aceasta a fost realizată după textul grecesc (Septuaginta) și este destinată rugăciunii în chilie. Textul sună frumos, stilistic apropiat de slavona bisericească, dar este destul de ușor de înțeles.

Totuși, nu putem enumera aici toate edițiile: o listă a tuturor traducerilor cărților biblice publicate numai în ultima jumătate de secol ar ocupa nu mai puțin spațiu decât acest întreg capitol. Dar dacă vorbim despre situație în ansamblu, atunci Traducerea Sinodală va rămâne în mod clar principalul text rusesc al Bibliei pentru o lungă perioadă de timp, dacă nu pentru totdeauna, în ciuda tuturor neajunsurilor sale, care au fost observate imediat după crearea sa: este greoaie, de neînțeles pe alocuri și există unele inexactități în ea.

Noile traduceri sunt de obicei lipsite de aceste neajunsuri, dar asta nu înseamnă că sunt perfecte. Unele sunt prea vulgare și cu siguranță greu de acceptat pentru persoanele care văd Biblia în primul rând ca fiind Sfânta Scriptură. Altele pot fi destul de elevate, dar textul lor este prea mult în stilul personal al traducătorului. Altele pot fi pur și simplu destinate unui public special. Rămâne o întrebare deschisă dacă vom avea o nouă traducere a Scripturii aprobată de Biserică în viitorul apropiat.

În același timp, orice traducere care permite o înțelegere mai profundă a textului sau pur și simplu îl prezintă dintr-un punct de vedere nou (cu excepția cazului în care, desigur, conține o eroare banală) este deja utilă. Doar că ar trebui folosită nu *în locul* altor traduceri, ci *împreună* cu acestea.

Exemplu: Galateni 3:1–4 în diferite traduceri

Sinodal:

[1] Galateni neînțelepți, cine v-a v-a fermecat pe voi ca să nu ascultați de adevăr, când Isus Hristos v-a fost pus înaintea ochilor *ca fiind* răstignit printre voi? [2] Numai iată ce vreau să aflu de la voi: prin faptele Legii ați primit Duhul sau prin auzirea credinței? [3] Sunteți voi așa de neînțelepți? După ce ați început prin Duh, acum sunteți desăvârșiți prin firea pământească. [4] Ați suferit atât de mult? Și fără folos? De-ar fi fost în zadar!

K.P. Pobedonostseva:

[1] Galateni neînțelepți, cine v-a vrăjit ca să nu ascultați de adevăr, când Hristos a fost răstignit înaintea ochilor voștri în mijlocul vostru? [2] Un lucru vreau să știu despre voi: ați primit Duhul prin faptele Legii sau prin auzirea credinței? [3] Sunteți voi atât de neînțelepți încât, după ce ați început prin Duhul, acum ispășiți firea pământească? [4] Ați încercat atâtea lucruri în zadar? Și a fost oare în zadar?

Editat de Episcopul Cassian (Besobrazov):

[1] Galateni neînțelepți, cine v-a vrăjit pe voi, care L-ați văzut pe Isus Hristos răstignit înaintea ochilor voștri? [2] Un lucru vreau să știu de la voi: ați primit Duhul prin faptele Legii sau prin propovăduirea credinței? [3] Sunteți voi așa de neînțelepți? După ce ați început prin Duhul, acum sunteți desăvârșiți prin firea pământească? [4] Ați răbdat în zadar atâtea? De-ar fi fost în zadar!

Editat de M.P. Kulakov:

[1] Galateni neînțelepți! Isus Hristos v-a fost arătat *așa de deslușit* ca și cum ar fi răstignit chiar sub ochii *voștri . Cine v-a vrăjit, așadar?* [2] Vă întreb un lucru: Ați primit Duhul prin păzirea Legii sau *prin* credința în Cuvântul pe care l *-ați auzit de la noi* ? [3] Sunteți voi atât de neînțelepți încât ați început *prin* Duhul *lui Dumnezeu* și acum căutați să ajungeți desăvârșiți prin propriile voastre puteri? [4] Ați suferit atât de mult, *și totul* a fost în zadar? Poate fi oare un lucru ca acesta în zadar?

„Veste bună”:

[1] Galateni neînțelepți, cine v-a blestemat? Ați văzut cu ochii voștri pe Isus răstignit, când l-ați auzit. [2] Un singur lucru vreau să vă întreb: ați primit Duhul pentru că ați păzit Legea sau pentru că ați auzit Evanghelia și ați crezut? [3] Sunteți așa de neînțelepți încât ați început cu Duhul și ați sfârșit cu legile oamenilor? [4] Sau tot ce ați trăit este doar vorbe deșarte? Nu se poate!

Societatea Biblică Internațională:

[1] Galateni neînțelepți! Cine v-a vrăjit pe voi, oameni cărora le-a fost înfățișat Hristosul răstignit? [2] Răspundeți-mi: Ați primit Duhul prin păzirea Legii sau prin credința în cele auzite? [3] Sunteți chiar atât de neînțelepți? Ați început prin Duhul și acum vreți să ajungeți la țel prin osteneală? [4] Au fost toate acestea în zadar? Nu se poate ca toate acestea să fi fost în zadar!

„Asia Centrală”:

[1] Galateni neînțelepți! Cine v-a pus o privire rea asupra voastră, voi care ați înțeles bine ce înseamnă jertfa lui Isus Hristos? [2] Răspundeți-mi: Ați primit Duhul prin păzirea legilor Legii sau prin credința în Evanghelia pe care ați auzit-o? [3] Sunteți chiar atât de neînțelepți? Ați început prin Duhul și acum vreți să ajungeți la capăt prin muncă omenească? [4] A fost oare în zadar tot timpul acesta? Nu se poate ca toate acestea să fi fost în zadar!

20. Vorbește Vechiul Testament despre Hristos?

Noul Testament, după cum știm, vorbește în primul rând despre Iisus Hristos. În același timp, autorii Noului Testament susțin constant că profețiile Vechiului Testament s-au împlinit în Hristos. Dar unde anume în Vechiul Testament se vorbește despre Hristos și de unde știm că acest lucru este spus despre El, din moment ce *numele Său nu este menționat direct?*

Program sau semnătură?

Există un pasaj uimitor în Evanghelia după Luca (24:13-32). Doi ucenici ai lui Hristos, după moartea și Învierea Sa, se întorc acasă din Ierusalim, vorbind despre toate evenimentele care avuseseră loc. Auziseră deja vestea Învierii, dar nu le venea să creadă. În cele din urmă, l-au întâlnit pe Hristos Însuși – dar la început nu L-au recunoscut și El a trebuit să le explice în detaliu semnificația profețiilor din Vechiul Testament despre Mesia cel suferind, adică despre Sine

Însuși. Și abia mai târziu, când s-au oprit pentru noapte și un rătăcitor necunoscut a frânt pâinea cu ei, L-au recunoscut ca Învățător.

Dar aceștia erau chiar aceiași oameni care L-au urmat în timpul vieții Sale pământești, au ascultat predicile Sale și au tânjit după instaurarea Împărăției Sale. Probabil că citiseră pasajele relevante din Scriptură de multe ori și totuși nu puteau face legătura unele cu altele sau să recunoască împlinirea profețiilor în evenimentele care aveau loc. Cum s-a întâmplat acest lucru?

În primul rând, trebuie să recunoaștem: în Vechiul Testament nu găsim astfel de rânduri care să pară dovezi matematice precise ale corectitudinii Noului Testament. Profetul Isaia sau regele David nu au spus niciodată: „Într-un an cutare, în cetatea Betleem, Fecioarei Maria i se va naște un fiu, Isus, El va face multe minuni și apoi va fi răstignit la zidurile Ierusalimului și va învia a treia zi".

Dar ar fi bine dacă ar spune așa? Atunci oamenii nu ar avea libertate de alegere; de exemplu, putem afla din calendar în ce moment va apune soarele astăzi sau mâine, dar aceste fapte nu au nicio legătură cu credința, tocmai pentru că sunt fapte. Credința presupune o alegere: poți accepta cuvintele profetului sau le poți respinge.

De aceea nu toată lumea vede profeții despre Hristos în Vechiul Testament. Pe vremea evangheliștilor, tocmai această problemă a divizat poporul evreu: unii au văzut în Scripturile pe care le știau (Noul Testament nu fusese încă scris) confirmarea a tot ceea ce i-au învățat urmașii lui Isus din Nazaret și au devenit creștini. Alții au decis că El nu are nicio legătură cu asta - această percepție separă încă iudaismul de creștinism.

Ce sunt aceste profeții în care s-ar putea sau nu să-L vezi pe Hristos? În cartea lui C.S. Lewis „Scaunul de argint" (din seria Narnia) există o imagine exactă: leul Aslan, trimițând doi copii într-o călătorie periculoasă, le povestește despre *semnele* care îi vor ajuta pe drumul lor. Dar nu le oferă o hartă exactă. Parafrazând pe scurt, el spune așa: „Pe una dintre pietrele din acest oraș în ruine veți vedea o inscripție. Acționați conform poruncilor ei." Și, în același timp, adaugă: „Semnele pe care le veți vedea în Narnia nu vor fi exact așa cum vă imaginați. De aceea este atât de important să memorați semnele, nu să acordați atenție învelișului lor exterior." Într-adevăr, inscripția din orașul în ruine se dovedește a fi atât de imensă încât poate fi citită doar de sus, iar băieții, obosiți de drum, uită de semne, nu încearcă să le coreleze cu ceea ce văd în jurul lor și, prin urmare, nu le pot recunoaște la timp - iar calea lor devine mult mai lungă și mai periculoasă.

Și încă un detaliu interesant. Acea inscripție conținea doar două cuvinte: „...sub mine” - era rămășițele epitafului unui rege antic. S-ar părea că aceste cuvinte nu aveau nicio semnificație pentru călători, dar, de fapt, sub ea se afla intrarea în temniță, unde se afla prințul pe care îl căutau. Cel care a compus textul inscripției probabil nu a ghicit că aceasta ar avea o a doua semnificație, ascunsă, dar pentru Dumnezeu nimic nu este întâmplător, iar noul sens, un semn pentru călătorii lui Aslan, a rămas ascuns până când ei înșiși l-au dezvăluit.

Așadar, găsim semne similare în Vechiul Testament?

Așteptându-l pe Mesia

În primul rând, trebuie să înțelegem că profețiile despre Hristos din Vechiul Testament nu sunt versete sau capitole individuale, ci mai degrabă idei care pătrund în Scripturi. De exemplu, ideea unei jertfe ispășitoare, al cărei sânge spală păcatul de pe o persoană (vom vorbi despre asta în capitolul următor). O altă idee centrală a Vechiului Testament este ideea de

Dumnezeu ca singurul Rege adevărat al lui Israel, Care într-o zi Își va conduce poporul într-un mod vizibil și va subjuga întreaga lume Lui. Strigătul triumfător „Domnul domnește” se aude atât în psalmi, cât și în cărțile profetice și se referă în mod specific la acest timp.

Totuși, Domnul în Vechiul Testament este invizibil și inaccesibil omului – cum poate El să urce pe tronul regal, să fie așezat în palat? Desigur, israeliții nu înțelegeau domnia Lui într-un mod atât de materialist. Pe tronul fizic, așa cum se așteptau, urma să stea regele ales de Domnul. Întrucât această alegere era reprezentată simbolic ca ungerea cu ulei de măsline, israeliții îl numeau pe regele lor ideal *Cel Uns* ; în ebraică, acest cuvânt sună ca *Mashiach* (de unde și *Mesia* în limba rusă), iar în greacă ca *Hristos.*

„Ești tu Hristosul?” a fost întrebat Isus la proces de către cei care erau cel mai puțin înclinați să-L vadă pe Hristos în el (Luca 22:67). Ioan Botezătorul L-a întrebat pe Hristos prin intermediul ucenicilor săi în mod similar: „Ești tu Cel ce vine sau să așteptăm pe altul?” (Luca 7:19) Se pare că locuitorii Palestinei din secolul I d.Hr. îl așteptau pe Mesia cu aproape aceeași tensiune cu care așteptăm o persoană pe care nu o cunoaștem personal, cu care am convenit să ne întâlnim. De ce întârzie? Poate a fost acela? Sau acesta? Ar trebui să mă duc să întreb, sau ce?

Cum au știut ei despre venirea lui Mesia? Din Scripturi, pe care astăzi le numim Vechiul Testament. Domnul i-a vorbit lui David despre urmașul său: „Eu îi voi fi tată, iar el îmi va fi fiu” (2 Samuel 7:14). Desigur, din punct de vedere istoric,

această profeție se referă la Solomon, fiul preferat al lui David, care a construit templul din Ierusalim. Dar regele pământesc este doar adjunctul Regelui Ceresc și, în mod ideal, relația dintre ei ar trebui să fie cea de tată și fiu. Apropo, tocmai din cauza acestor cuvinte ale Domnului israeliții au crezut că Mesia, ca orice rege israelian legitim, va fi un descendent direct al regelui David. De aceea, Matei își începe Evanghelia cu genealogia lui Isus și de aceea cei care L-au primit L-au numit „fiul lui David".

Iar Psaltirea, care poartă numele regelui David, vorbește despre Dumnezeu și despre rege în aceste cuvinte: „Domnul a zis Domnului meu: «Șezi la dreapta Mea, până voi pune pe vrăjmașii Tăi așternut al picioarelor Tale»" (Psalmul 110:1). Deja în vremurile Evanghelice, acest verset era înțeles ca o descriere a relației dintre Regele-Mesia (Hristos) și Dumnezeu. Isus Însuși a citat acest citat când i-a întrebat pe farisei: cum poate David să-l numească pe Mesia Domn dacă Mesia este urmașul lui David, fiul său? Întrebarea i-a derutat într-o asemenea măsură încât nu numai că nu au putut răspunde la ea, dar nici nu i-au mai pus lui Isus alte întrebări dificile (Matei 22:4-46).

Într-adevăr, aici ni se oferă o licărire a unui secret care nu era pe deplin clar nici măcar celor mai apropiați discipoli ai lui Isus: Mesia, pe de o parte, este descendent al lui David în trup și, pe de altă parte, este incomensurabil mai mare decât el. Adică, El este om, dar în același timp este Dumnezeu. Poate că sensul istoric concret al acestui psalm, legat de regii pământești, nu includea un element teologic atât de complex, dar dacă ar fi vorba doar despre un rege istoric, de ce ar fi inclus acest imn în Sfânta Scriptură? Nu, cu siguranță are un sens mai profund.

Multe astfel de pasaje din Scriptură erau deja percepute de evrei în vremea Noului Testament ca profeții mesianice care indicau venirea unui rege drept. Dar ce fel de rege ar fi acesta?

Victorie sau suferință?

Desigur, toată lumea își dorește să-și vadă regii ca învingători. Nu se spune oare și în același psalm: „Voi face pe vrăjmașii tăi așternutul picioarelor tale" (Ps. 110, 1)? Vom găsi ceva similar la mulți profeți: imaginea glorioasă a unui rege triumfător, care este venerat și supus de foștii săi dușmani.

Însă în același Isaia găsim o imagine cu totul diferită: Mesia cel suferind. „El a crescut înaintea Lui ca o odraslă fragedă, ca o rădăcină dintr-un pământ uscat; n-avea nici formă, nici frumusețe; L-am văzut și nu era nimic frumos în El ca să-L dorim. El era disprețuit și părăsit de oameni, un om al durerilor și obișnuit cu suferința; și ne-am ascuns fețele de El; El era disprețuit și nu-L scăpam de sub

priviri. Totuși, El a purtat necazurile noastre și a luat asupra Lui necazurile noastre; totuși, L-am socotit aspru, lovit de Dumnezeu și smerit. Dar El a fost rănit pentru fărădelegile noastre, a fost zdrobit pentru nelegiuirile noastre; pedeapsa care ne dă pacea a fost peste El și prin rănile Lui am fost vindecați. Noi am rătăcit cu toții ca niște oi, fiecare ne-am întors pe calea lui; dar Domnul a făcut să cadă asupra Lui nelegiuirea noastră a tuturor. El era asuprit și a fost smerit, dar n-a deschis gura; a fost dus ca un miel la junghiere și ca o oaie mută înaintea celor ce o tund; așa n-a deschis gura Lui." (Isaia 53:2-7)

Cum este posibil acest lucru? Este posibil să fii atât câștigător, cât și învins? Judecător și pârât? Glorificat și disprețuit? Profețiile din Vechiul Testament nu ne dezvăluie complet acest secret; ele sunt chiar acele semne care se dovedesc a nu fi chiar ceea ce ți le-ai imaginat. Dar există încă prea multe dintre ele, iar oricine cercetează conștiincios va recunoaște cu siguranță cel puțin câteva dintre ele.

Narațiunea evanghelică despre Hristos, în esență, începe cu proclamarea Lui ca Mesia. Arhanghelul Gabriel, anunțând Mariei nașterea lui Isus, spune că El „va domni peste casa lui Iacov în veci și Împărăția Lui nu va avea sfârșit" (Luca 1:33). Să observăm că încă de la început vorbim despre Mesia-biruitor și, prin urmare, suferințele ulterioare și chiar moartea lui Hristos nu au însemnat nici înfrângerea Lui, nici vreo diminuare a Împărăției Sale.

Și apoi există multe detalii și particularități; evanghelistul Matei le acordă o atenție deosebită. Literalmente, fiecare detaliu se dovedește a fi semnificativ, și nu numai pentru evanghelist, ci pentru toată lumea în general. Când regele Irod vrea să afle unde s-a născut noul Rege (și Irod însuși înțelege împărăția Sa exclusiv în termeni politici și Îl vede ca o amenințare la adresa propriei sale domnii), consilierii săi nu apelează la nimic altceva decât la cartea profetului Mica: „Și tu, Betleeme Efrata, măcar că ești mic între miile lui Iuda? Din tine Îmi va ieși Cel ce va fi conducător peste Israel; a cărui ieșire este din vremuri străvechi, din zilele veșniciei" (Mica 5:2). Iar când Iosif și Maria fug în Egipt și se întorc acasă câțiva ani mai târziu, evanghelistul citează cuvintele profetului Osea: „Când Israel era copil, l-am iubit și din Egipt l-am chemat pe Fiul Meu" (Osea 11:1).

Apropo, există o diferență considerabilă între aceste două profeții. Mica vorbește în mod clar despre un anumit conducător, cuvintele sale referindu-se la Mesia fără echivoc. Însă cuvintele lui Osea, în contextul cărții sale, sunt mai ușor de înțeles după cum urmează: este vorba despre poporul lui Israel însuși, care se afla în sclavie egipteană, dar Domnul i-a scos de acolo. Adică, unele dintre profețiile din Evanghelie atribuite lui Hristos ar fi putut avea inițial un sens istoric diferit. Acest lucru este destul de normal; mai mult, dacă Mesia este un rege

ideal și un israelit ideal, atunci este clar că unele evenimente din viața sa vor repeta într-un fel sau altul evenimente din viața altor regi și a întregului popor israelit.

Însă există în special multe profeții legate de Răstignirea și Învierea lui Hristos. Aproape fiecare detaliu al morții pe cruce este reflectat în cuvintele profeților și psalmiștilor. Aceasta este execuția, când Hristos a fost pironit pe Cruce, iar hainele Lui au fost împărțite prin sorți (Psalmul 22:16-19); și oțetul pe care I s-a dat să-l bea pe Cruce (Psalmul 68:22); și mormântul bogatului, în care a fost pus trupul Său neînsuflețit (Isaia 53:9). Aceasta este, în cele din urmă, povestea celor treizeci de monede de argint pe care Iuda le-a primit pentru trădarea sa și apoi, îngrozit de ceea ce se făcuse, i-a aruncat pe podea în templu și cu ele au cumpărat țarina olarului (Zaharia 11:12-13).

Există și profeții în Vechiul Testament despre Învierea lui Hristos și despre învierea noastră generală. La urma urmei, cu mult înainte de nașterea lui Mesia, a fost scris: „Nu-mi vei lăsa sufletul în locuința morților și nu vei îngădui ca Sfântul Tău să vadă stricăciunea” (Psalmul 16:10). În cele din urmă, există o aparență de cronologie în Vechiul Testament - misterioasa Carte a lui Daniel. Se spune că de la restaurarea Ierusalimului până la apariția lui Mesia trebuie să treacă „șapte săptămâni și șaizeci și două de săptămâni” (Daniel 9:25). Este adevărat, această perioadă poate fi numărată din diferite evenimente, iar profețiile lui Daniel sunt interpretate de diferiți comentatori în moduri foarte diferite, dar această înțelegere a existat de mult timp: între restaurarea templului după captivitatea babiloniană și apariția lui Hristos oamenilor, au trecut șaizeci și nouă de săptămâni, sau 483 de ani.

Totuși, cel mai important lucru aici nu sunt detaliile, ci mai degrabă sensul general al multor pasaje din Vechiul Testament care vorbesc despre suferința și victoria finală a celor drepți și despre jertfa de Paște, al cărui sânge mântuiește oamenii - la urma urmei, în ajunul Paștelui a fost răstignit Isus. Și orice persoană, asemenea acelor călători din Evanghelia după Luca, are libertatea de a accepta sau de a respinge această victorie, de a-L observa pe Hristos sau de a trece în grabă pe lângă el.

„Tu ești Hristosul, Fiul Dumnezeului celui Viu!”

Să fim atenți și la modul în care, în Evanghelie, oamenii îl recunosc pe Isus ca fiind mult așteptatul Mesia, Hristosul. „Isus i-a întrebat pe ucenicii Săi: «Cine zic oamenii că sunt Eu, Fiul Omului?» Ei au răspuns: «Unii zic: Ioan Botezătorul; alții: Ilie; alții: Ieremia sau unul dintre proroci.» El le-a zis: «Dar voi cine ziceți că sunt Eu?» Simon Petru le-a răspuns: «Tu ești Hristosul, Fiul Dumnezeului celui viu.» Isus a luat cuvântul și a zis: «Ferice de tine, Simone, fiul lui Iona, căci nu

carnea și sângele ți-au descoperit lucrul acesta, ci Tatăl Meu care este în ceruri»” (Matei 16:13-17).

Isus nu se autoproclamă Mesia – El pune o întrebare deschisă și abia după ce Petru (alții, se pare, nu au putut sau nu au îndrăznit să o formuleze) L-a numit cu titlul mesianic complet, Hristos îi confirmă corectitudinea și adaugă: omul nu se poate gândi la asta de unul singur, Dumnezeu îi dezvăluie acest secret.

Însă libertatea omului de a accepta sau de a respinge acest mister nu este diminuată în niciun fel. Profețiile, așa cum am aflat deja, nu au forța dovezilor matematice și fiecare dintre ele poate fi explicată printr-o coincidență întâmplătoare sau chiar printr-o traducere inexactă... De aceea, mulți experți în Vechiul Testament nu-l văd pe Hristos în el. De fapt, aceasta este poziția iudaismului: evreii atribuie unele dintre profeții venirii lui Mesia, care, din punctul lor de vedere, nu s-a întâmplat încă, iar altele altcuiva sau altceva. De exemplu, ei aplică capitolul 53 din Isaia, despre suferințele lui Mesia, poporului Israel în ansamblu. Iar musulmanii, venerându-l pe Isus (Isa) ca pe un mare profet, nu-L consideră deloc Fiul lui Dumnezeu și, în general, ideile mesianice sunt străine islamului.

Mai mult, în iudaism au existat persoane care s-au autoproclamat mesia. Cel mai faimos este Sabatai (sau Shabtai) Zvi, care a trăit în secolul al XVII-lea în Imperiul Otoman și a acceptat în cele din urmă islamul sub amenințarea cu moartea (dar nici măcar acest lucru nu i-a deranjat pe cei mai înfocați adepți ai săi). Au fost menționate și alte nume…

Astfel de idei au fost întotdeauna folosite în luptele politice pentru putere și în războaiele religioase pentru mințile oamenilor. Dar dacă cunoaștem cu adevărat numele Celui Care a domnit peste întreaga lume, Care ne-a adus vindecare de păcat și moarte și Care ne împacă cu Dumnezeu, atunci aceste manipulări nu sunt deosebit de importante pentru noi, deoarece cel mai important lucru ne-a fost deja revelat.

21. De ce se făceau sacrificii în timpurile biblice?

De ce descrie Biblia diverse sacrificii? În păgânismul antic primitiv, desigur, oamenii considerau că este nepotrivit să se adreseze unei zeități sau unui spirit ca fiind superior, fără a oferi un dar sau o mită. Dar de ce a cerut Unicul Dumnezeu, căruia îi aparține oricum întregul univers, sacrificii? Chiar și moartea lui Hristos pe Cruce este descrisă ca o jertfă de un fel special - de ce a fost acordată o asemenea importanță sacrificiilor?

Sacrificiul ca o necesitate

Mulți probabil își amintesc de straniul film al lui Andrei Tarkovski (poate cel mai straniu dintre toate filmele sale) – „Sacrificiul”. Acolo locuiește o familie obișnuită din vest, destul de bogată, au o casă grozavă într-un loc frumos. Este adevărat, băiatul din această familie, dintr-un anumit motiv, nu vorbește – fie este mut, fie este autist. Și toți ceilalți nu se iubesc și nu se înțeleg cu adevărat. Dar asta nu-i împiedică să se bucure de viață, să sărbătorească ceva într-o frumoasă zi de vară. Și dintr-o dată, farfuriile de pe masă încep să se zguduie de vuietul avioanelor în zbor, cetățenii sunt chemați la televizor să rămână calmi și toată lumea înțelege că coșmarul acelor ani devine realitate: un război nuclear este pe cale să înceapă, în care nu vor exista nici învingători, nici supraviețuitori. În fața acestei amenințări, totul își pierde sensul. Dar există speranță: poate totul se va rezolva? Și atunci personajul principal mormăie ceva de neînțeles, care nici măcar nu poate fi numit rugăciune. Acesta este doar geamătul unui om care visează că coșmarul va rămâne un vis și că viața va reveni la cursul ei normal dimineața. Dacă ar fi posibil! Adoarme… și dorința i se îndeplinește. În dimineața următoare, pacea se restabilește, nimeni nu-și mai amintește ce s-a întâmplat. Apoi eroul își dă foc propriei case. Este dus la un spital de boli mintale, familia și prietenii continuă să se bucure de viață. Dar fiul său cel mic dobândește darul vorbirii.

Acest film nu spune niciun cuvânt despre Dumnezeu sau religie. Dar arată sensul străvechi al sacrificiului: o persoană căreia i s-a dat tot ce și-a dorit poate răsplăti într-un singur mod - dând totul, complet și în întregime, despărțindu-se de confortul obișnuit, sacrificându-și demnitatea și bogăția, fără să lase nimic de rezervă. Dar dacă te gândești bine, fiecare dimineață a noastră este ca dimineața sacrificiului din acest film, pentru că, dacă nu un război nuclear, atunci cel puțin propria noastră moarte este o posibilitate lipsită de ambiguitate și zilnică. Suntem în viață, respirăm, cei dragi sunt lângă noi - nu este acesta un motiv să-l mulțumim lui Dumnezeu?

Și încă un lucru este arătat în acest film cu o precizie uimitoare. Sacrificiul, chiar și la prima vedere lipsit de sens, în mod paradoxal transformă totuși lumea: chiar dacă niciuna dintre rude nu a înțeles acțiunile personajului principal, persoana cea mai dragă lui, fiul său, a găsit în sfârșit darul vorbirii.

Jertfele din Vechiul Testament aveau mai multe aspecte. De exemplu, mielul de Paște – un berbec sau un ied care era sacrificat în principala sărbătoare a anului, Paștele, dedicată Exodului evreilor din Egipt. Pe de o parte, israeliții îl sacrificau pentru a avea o sărbătoare festivă în familie, la care îl invitau simbolic pe Dumnezeu. Dar, pe de altă parte, era o răscumpărare pentru propriile lor vieți. În noaptea primului Paște, când israeliții au părăsit Egiptul, toți întâii născuți din casele asupritorilor lor egipteni au pierit, de la fiul cel mare al faraonului până la

mielul nou-născut din grajd. Moartea a ocolit doar acele case ale căror tocuri de uși erau mânjite cu sângele jertfei mielului de Paște.

Locuitorii lor, asemenea eroului filmului lui Tarkovski, au obținut tot ce și-au dorit și, pentru a marca acest lucru, au adus lui Dumnezeu un miel ca semn de recunoștință pentru propriile vieți. Ideea, desigur, nu este deloc că într-o „contabilitate cerească" mielul a fost considerat o persoană și s-a cerut o astfel de răscumpărare de la persoană. Ideea este că persoana însăși și-a dat seama de dependența sa necondiționată și finală de voința lui Dumnezeu. Iar sacrificiul este o modalitate sigură de a-i aminti în mod regulat de acest lucru.

Sacrificiul ca sărbătoare

Religia vechiului Israel era surprinzător de simplă. Alte popoare antice, precum babilonienii sau egiptenii, cunoșteau ritualuri complexe și ceremonii complicate, iar preoții țineau misterele ascunse de ochii neinițiaților. Pentru israeliți, centrul cultului era tabernacolul, adică un cort imens (pe vremea când erau nomazi), sau templul - o casă imensă de piatră (când au trecut la un stil de viață sedentar). Ambele erau locuri simbolice ale locuinței lui Dumnezeu printre poporul Său. Și în semn de recunoștință pentru tot ceea ce le dădea, Îi dădeau ceea ce aveau ei înșiși - Îi construiau o locuință din cele mai bune materiale, aduceau cea mai bună carne, pâine, vin și ulei. Nimic special, misterios sau de neînțeles: sanctuarul avea totul la fel ca o casă obișnuită, doar incomparabil mai mare, mai luxoasă, mai abundentă. De două ori pe zi, dimineața și seara, un miel de un an era trimis la altar, ca și cum israeliții L-ar fi invitat pe Domnul la propria lor masă.

Totuși, acest lucru nu este în întregime adevărat: invitații nu erau oameni, ci Însuși Domnul. La urma urmei, El a fost cel care i-a dat lui Moise instrucțiuni detaliate: ce, cum și când se putea sacrifica. În relația dintre Dumnezeu și om, Dumnezeu hotărăște totul, și nu omul, care crede doar că prin acțiunile sale ritualice Îl îndeamnă să-i ofere ajutorul necesar. De fapt, Dumnezeu îi dă inițial omului tot ce are cu adevărat nevoie, iar omul își poate exprima recunoștința doar sacrificându-i lui Dumnezeu cele dintâi și cele mai bune roade.

Acest principiu este respectat cu strictețe în Vechiul Testament. Primul născut al fiecărui animal curat îi aparține lui Dumnezeu, iar primele roade ale noii recolte sunt aduse Lui. Chiar și băieții întâi născuți erau considerați ai Lui, iar părinții lor îi răscumpărau aducând o anumită taxă la templu.

Totuși, o persoană putea face și un sacrificiu de bunăvoie. În semn de recunoștință pentru un eveniment special din viața sa sau pur și simplu pentru a-și exprima devotamentul față de Dumnezeu, putea aduce o ardere de tot – atunci când animalul era ars complet pe altar, fără urmă. Desigur, ar fi destul de stupid

să arzi tot ce ai de fiecare dată, ca în filmul lui Tarkovski, dar cel mai bun (neapărat cel mai bun!) berbec din turmă simboliza: o persoană se predă pe sine și tot ce deține pe pământ în mâinile lui Dumnezeu.

Un alt tip de sacrificiu voluntar este jertfa de pace (acesta nu este un termen prea potrivit; noile traduceri folosesc altul: o jertfă de banchet). În esență, aceasta este o sărbătoare comună, în care o parte din animalul de sacrificiu era arsă ca „parte a lui Dumnezeu", iar restul cărnii era folosită pentru a-i trata pe toți cei adunați. La urma urmei, nu tot ce era adus la tabernacol sau la templu era distrus pe altar: o parte mergea să hrănească preoții, care nu aveau alte venituri, iar o parte din carne (în cazul unei jertfe de banchet) era returnată donatorului, dar era considerată și sacră - nu putea fi aruncată sau dată unei persoane „necurate" (de exemplu, unui păgân).

O masă comună la toate popoarele antice însemna încheierea unui fel de alianță. Am auzit întâmplător o poveste din vremea instaurării puterii sovietice în Asia Centrală: într-o zi, o profesoară rusă s-a rătăcit și a dat din întâmplare peste o tabără de basmaci. Ea era de partea sovieticilor, iar basmaci nu i-au cruțat pe acești oameni. Iar femeia, pentru a se salva, a luat singura decizie corectă: pur și simplu s-a apropiat în liniște și s-a așezat lângă cel mai apropiat foc. Un bărbat necunoscut cu barbă i-a întins o bucată de lipie și, din acel moment, a devenit de neatins - la urma urmei, acești oameni au frânt pâinea cu ea.

În același fel, un tratat, un Legământ, a fost încheiat între Dumnezeu și oamenii din vremea lor - s-a făcut o jertfă, iar sângele animalelor de jertfă a fost stropit atât pe altarul Domnului, cât și pe toți oamenii care stăteau în fața lui. Ei au devenit ca niște tovarăși de masă, iar a uita de acest lucru însemna a comite trădare.

Jertfă pentru păcat

Dar mai exista un aspect important al jertfelor din Vechiul Testament. Și înainte de a ajunge la el, să ne amintim de o altă nedumerire care apare adesea la oamenii moderni. Bine, spun ei, devotamentul față de Dumnezeu este foarte bun, dar care este vina bietului animal? De ce să-l sacrifice? Nu este mai bine, așa cum fac hindușii și budiștii, să ofere fructe și flori zeităților lor? Era chiar necesar să se verse sânge?

Da, era necesar. După cum s-a menționat mai sus, primele roade, făina și untdelemnul erau sacrificate, dar jertfa principală era întotdeauna un miel, un ied sau un taur întreg imaculat (fără cel mai mic defect). Povestea lui Cain și Abel arată că aceasta a fost voința Domnului Însuși: El a acceptat jertfa sângeroasă a lui Abel, dar a respins ofranda de fructe a lui Cain.

Ideea este că fiecare om este păcătos, iar sacrificiul este chemat să reducă prăpastia dintre omul păcătos și Dumnezeul sfânt. În timp ce Adam și Eva erau în paradis, nu aveau nevoie de sacrificii - comunicau direct cu Dumnezeu. Dar după expulzarea din paradis, totul a devenit diferit. Chiar și tabernacolul în sine, templul în sine - simbolul material al sfințeniei divine pe pământ - aveau nevoie de purificare anuală. Și întreaga națiune participa la sărbătoarea anuală plină de jale, Ziua Ispășirii, când se aduceau sacrificii pentru păcatele întregii națiuni, iar țapul ispășitor (care nu era acuzat de nimic și nu era pedepsit pentru nimic, ci pur și simplu gonit în deșert) părea să ducă aceste păcate. Dar principalul mijloc de curățire de păcat era un sacrificiu sângeros. Evreii încă sărbătoresc această zi sub numele de Yom Kippur.

Existau și cazuri speciale în care indivizii erau obligați să aducă o jertfă pentru vină sau o jertfă pentru păcat - dacă încălcaseră poruncile sau erau pur și simplu necurați din punct de vedere ritualic, numai o astfel de jertfă îi putea readuce la o stare de puritate. De ce?

Moartea este pedeapsa pentru păcat. Sau consecința sa naturală - cum preferați să o numiți. Chiar și în Grădina Edenului, lui Adam și Evei li s-a spus că încălcarea poruncii le va cauza moartea (înainte de asta, nu trebuiau să moară). Iar animalul de sacrificiu devenea un fel de răscumpărare, un înlocuitor. Înainte de a fi sacrificat, o persoană își punea mâinile pe el și spunea astfel: „Sunt vrednic de moarte pentru păcatele mele și recunosc, nu mă pot apropia de Tine, dar, Doamne, în loc de sângele meu, ofer sângele acestui miel și Îți cer iertare.” De aceea, jertfa ispășitoare trebuia să fie sângeroasă.

Israeliții considerau, în general, sângele ca fiind purtătorul vieții (de fapt, acest lucru este adevărat) și, prin urmare, îl considerau sacru. Niciun sânge nu putea fi folosit ca hrană; trebuia vărsat pe pământ. Cât despre suferința animalelor nevinovate, în acele vremuri o astfel de întrebare pur și simplu nu se punea. Mâncau carne, își făceau haine și articole de uz casnic din piei și piele și nu se gândeau la filosofia vegetarianismului. De fapt, majoritatea oamenilor trăiesc așa chiar și acum.

Sacrificiul fiului

Unele pagini din Vechiul Testament ne vor rămâne de neînțeles dacă le scoatem din contextul credințelor religioase ale altor popoare antice. De ce, de exemplu, i-a cerut Dumnezeu lui Avraam să-și sacrifice singurul fiu, Isaac (despre asta se spune în capitolul 22 din Geneza)? Da, desigur, a fost doar un test, Dumnezeu a oprit mâna ridicată a lui Avraam, dar totuși - de ce?

Sacrificiile umane erau bine cunoscute în timpurile străvechi. Pentru a primi ceva deosebit de valoros și necesar de la zei, aceștia trebuiau să le ofere cel mai prețios lucru – și ce putea fi mai prețios decât viața omenească? Aproape toți păgânii, din când în când, măcelăreau captivi sau sclavi pe altare, iar unii (de exemplu, incașii) trimiteau tineri nobili și frumoși la măcelărire, care mergeau la moarte de bunăvoie, înconjurați de onoruri. În cele din urmă, cel mai prețios sacrificiu era reprezentat de propriii copii, în special de băieții întâi născuți, care urmau să moștenească numele și titlul tatălui lor. Religia canaaniților și a altor popoare care locuiau în Palestina înainte de israeliți aproba astfel de sacrificii (aceasta este în legătură cu întrebarea despre păcatele pe care Dumnezeu le-a condamnat ulterior pe aceste popoare la distrugere completă).

Poate că povestea lui Avraam și Isaac a avut scopul de a explica de ce israeliții au respins categoric o astfel de practică. Nu era vorba de faptul că erau prea efeminați sau că nu-L respectau suficient pe Dumnezeul lor, nu, strămoșul lor Avraam era pregătit pentru un astfel de sacrificiu - Dumnezeu Însuși l-a respins.

Există, totuși, o altă poveste în Biblie – despre judecătorul (adică conducătorul) nepăsător Iefta, care, în semn de recunoștință pentru victoria acordată de Dumnezeu asupra dușmanilor săi, a promis că-l va jertfi primul lucru care va ieși pe porțile casei sale. Prima care a alergat să-și întâmpine tatăl a fost o fiică veselă… Iefta și-a îndeplinit jurământul, deși nu ar fi putut să o facă. Ei bine, în toate timpurile au existat oameni care și-au urmat propria religie prea literal.

Biblia ne arată astfel că un singur fiu este într-adevăr cea mai mare dintre toate jertfele posibile, dar nu este cerut omului. Noul Testament ne spune cum un astfel de sacrificiu a fost făcut pentru mântuirea oamenilor de către Dumnezeu Însuși, iar acesta este subiectul capitolului următor.

22. De ce este moartea lui Hristos o jertfă?

Diferitele religii au multe în comun. Toate vorbesc despre o viață de după moarte, toate despre revelații de sus, peste tot vom găsi jertfe care ar trebui să împace o persoană cu puteri superioare și să ispășească pentru greșelile sale. Dar numai credința creștină vorbește despre jertfa Fiului lui Dumnezeu. Și acest lucru ridică multe întrebări: cine a făcut un astfel de sacrificiu, cui, pentru el? Era oare cu adevărat imposibil să se facă fără el?

Viața ca sacrificiu

În Grădina Ghetsimani, în ajunul răstignirii, Hristos S-a rugat îndelung Tatălui: „Tată Meu, dacă este cu putință, depărtează de la Mine paharul acesta. Totuși, nu cum voiesc Eu, ci cum voiești Tu” (Matei 26:39). Nicăieri altundeva în

Evanghelie nu a rostit astfel de cuvinte; împlinirea voii Tatălui a fost bucuroasă și ușoară pentru El. Dar aici... O execuție lungă, dureroasă, rușinoasă - cea mai teribilă dintre toate câte au existat în acel timp și în acel loc. Fiul lui Dumnezeu merge la ea de bunăvoie, spunem că se face pentru a ne mântui pe noi, oamenii. Dar întrebarea apare inevitabil aici: era oare cu adevărat imposibil să se facă altfel? Hristos Însuși a dorit să fie posibil!

Profeții din Vechiul Testament au încercat să aducă omenirea înapoi la Dumnezeu într-un mod diferit: au convins-o, i-au explicat totul și chiar au amenințat-o aspru. Uneori a ajutat... pentru o vreme. Dar nimic nu s-a schimbat radical și atunci nu doar un alt profet a venit pe pământ, ci Fiul lui Dumnezeu. El s-a născut în această lume ca un Om absolut nevinovat și drept și nu a folosit niciodată omnipotența divină pentru a Se proteja. Cum s-ar putea termina o astfel de poveste?

Ce se întâmplă dacă pui o minge umflată în apă? Apa o va împinge afară. În același fel, lumea, plină de rău, împinge afară Binele perfect. Chiar și regele Irod, auzind că s-a născut un nou rege, va ucide toți bebelușii din Betleem pentru a-și asigura distrugerea. Acesta este un obiectiv atât de important pentru el încât nu se oprește de la nimic - și, în mod caracteristic, oamenii complet nevinovați suferă. Și ei sunt un fel de victime.

Mesia care a venit în lume putea urma două căi: să ia puterea prin forță, să-i oblige pe oameni să I se supună (asta i-a oferit Satana în timpul ispitelor din deșert) sau să păstreze liberul arbitru al oamenilor, să le arate calea iubirii și a binelui – dar să plătească pentru aceasta cu propria Sa pace, bunăstare și, în cele din urmă, cu viața Sa. Hristos putea evita Golgota doar dacă renunța pentru totdeauna la misiunea Sa, iar în Grădina Ghetsimani a înțeles acest lucru.

Toate acestea ne fac să vorbim despre ispravă și sacrificiu nu doar în legătură cu răstignirea, ci și cu întreaga viață pământească a lui Hristos. În teologia ortodoxă, există discuții nu doar despre cruce ca sacrificiu, ci și despre faptul că Hristos a devenit om pentru a-i apropia pe oameni de Dumnezeu și, în cele din urmă, a-i face zei - acesta se numește cuvântul „indumnezeire”. Până atunci, în toate religiile, zeii îi învățau pe oameni doar cum să trăiască. Dacă uneori luau chiar formă umană, nu își împărtășeau niciodată necazurile și suferințele cu oamenii. Prăpastia dintre lumea cereștilor binecuvântați și oamenii muritori rămânea de netrecut. Dar Hristos nu ne-a spus doar cum să trăim - El a trăit o viață pe care o putem imita dacă dorim. Și astfel ne-a deschis calea spre rai.

În cele din urmă, orice cuvinte și concepte pământești, inclusiv cuvântul „jertfă”, exprimă doar parțial acea realitate supremă, ultimă pe care o întâlnim în Evanghelie. Dacă folosim acest cuvânt – „jertfă”, nu înseamnă deloc că Hristos a

fost o jertfă în sensul restrâns și imediat în care mielul junghiat de Paște a fost o jertfă. Nu, repetarea cuvântului indică doar legătura profundă dintre aceste două evenimente, sărbătoarea Paștelui și Golgota. În ambele cazuri, vorbim despre refacerea legăturii rupte dintre Dumnezeu și om. Dar totuși, cuvântul „jertfă” este folosit în Noul Testament în mod constant – de ce tocmai acest cuvânt?

Crucea ca ispășire

Cei care cred că cel mai important lucru din Noul Testament este învățătura lui Hristos sau exemplul său moral se înșală. Deloc! O parte semnificativă din ceea ce a învățat El a fost deja auzită într-un fel sau altul în Vechiul Testament. Și deși toate acestea sunt expuse mai clar și mai coerent în Evanghelie, unicitatea Vestea Bune nu constă în predici și pilde. La urma urmei, și alți învățători spirituali ai umanității au lăsat multe instrucțiuni și ziceri minunate. Dacă fiecare ar respecta măcar o sutime dintre ele, viața pe Pământ ar fi mult mai bună și mai ușoară.

Unic în Evanghelie este Însuși Hristos – Fiul întrupat al lui Dumnezeu, și mai presus de toate moartea și Învierea Sa. Ioan Botezătorul a înțeles acest lucru când, adresându-se ucenicilor săi, a spus despre El: „Iată Mielul lui Dumnezeu, Care ridică păcatul lumii”. Ar fi putut spune: iată un mare om drept, profet și învățător, și ar fi avut perfectă dreptate, dar ne-a avertizat de la bun început despre cel mai important lucru. Mielul este un miel de jertfă, care a fost adus lui Dumnezeu pentru a ispăși păcatele oamenilor, iar cuvintele Botezătorului sunt pur și simplu imposibil de înțeles în alt sens.

Moartea lui Hristos pe Golgota este descrisă de evangheliști ca o jertfă de Paște, până la cele mai mici detalii, și acest lucru nu este întâmplător. Ce fel de jertfă a fost aceasta? Sângele unui animal era vărsat în Vechiul Testament pentru a ispăși păcatele unei singure persoane, ale unui grup de oameni, chiar ale unei națiuni întregi, dar era totuși o curățire *temporară* și *parțială.* Doar o jertfă perfectă, sângele singurului Fără Păcat, Fiul lui Dumnezeu, putea spăla complet păcatele întregii omeniri, tot ce fusese săvârșit și urma să fie săvârșit. Și atunci nu mai contează dacă acest păcat este mare sau mic, pentru că ideea nu mai este în el, ci în jertfa perfectă și fără păcat. Când numitorul unei fracții tinde spre zero, valoarea ei tinde spre infinit; așadar, aici, „zero păcat în numitor” dă iertare infinită, completă.

Creștinii spun: El S-a jertfit pentru păcatele tuturor oamenilor. Și acest lucru ridică imediat multe întrebări. În primul rând, cui S-a jertfit? Tatălui? Dar se bucură Tatăl de moartea dureroasă a Fiului Său? Bineînțeles că nu. El i-a explicat lui Avraam că nu are nevoie de jertfe umane. Așadar, poate, spun unii,

aceasta este o răscumpărare pentru Satana pentru sufletele noastre? Dar Dumnezeu nu trebuie să plătească o răscumpărare pentru Satana.

Există vreun răspuns la această întrebare? Să ne imaginăm un soldat care a rămas în urmă pentru a acoperi retragerea unității sale și a murit – așadar, Hristos a luat asupra Sa lovitura răului menită nouă tuturor. Sau să ne imaginăm un doctor care a lucrat în timpul unei epidemii în mijlocul bolnavilor, știind că el însuși se va infecta, pentru că Hristos a luat asupra Sa și consecințele mortale ale epidemiei păcatului care a lovit omenirea. Soldatul și doctorul s-au sacrificat pentru a salva alți oameni – dar va avea sens întrebarea cine anume a făcut acest sacrificiu? Se pare că nu. Sacrificiul este uneori necesar pentru a schimba radical starea de fapt, dar nu este deloc necesar să-l înțelegem ca un fel de „răscumpărare" care este dată cuiva anume. Soldatul a luptat, doctorul a tratat – au luptat împotriva răului până la capăt și nu s-au predat în mâinile lui.

Dar era oare necesar un astfel de sacrificiu? Nu putea Dumnezeu să ierte fiecare persoană în același fel? Desigur că putea, pentru că El este atotbun și atotputernic. Dar ce fel de iertare ar fi aceasta? Indulgență, amnistie pentru toți - atât cei care s-au pocăit, cât și cei care plănuiesc noi crime. Păcatul este cu adevărat grav. Este ca o avalanșă provocată de o piatră aruncată din neglijență. Hristos a luat asupra Sa această avalanșă, protejându-l pe om de ea. Nu a vrut pur și simplu să ia și să anuleze avalanșa, să invalideze relația cauză-efect. La urma urmei, Hristos nu a făcut nimic special pentru a se urca pe Cruce, ci lumea, înrobită de păcat, însăși L-a condus la Cruce. Bunătatea autentică, reală într-o lume decăzută nu poate duce nicăieri decât la Golgota, dar de acum înainte oricine se urcă pe ea vede că nu este singur acolo - Hristos a venit acolo mai întâi și a luat asupra Sa toate lucrurile cele mai grele și mai teribile.

Din experiența noastră de creștere a copiilor, știm că, dacă închidem ochii la oricare dintre faptele lor rele, vor crește infinit de răsfățați. Trebuie să li se impună anumite limite și să li se explice că există concepte de „trebuie" și „nu trebuie". Este necesar și posibil să iertăm faptele rele, dar numai atunci când copilul însuși înțelege că a greșit. Și ce se poate spune despre adulți? Dacă Dumnezeu pur și simplu ne șterge păcatele, ne vom putea bucura doar de viață și nu ne vom gândi la nimic... Cu toate acestea, nu ne vom putea bucura de ea în mod special - viața în care nu există nicio forță care să împiedice păcatul se va transforma rapid într-un adevărat iad. Există un cuvânt în limba rusă „bespredel" (ultraj), despre care este vorba.

O astfel de forță restrictivă, o limită pentru păcat în Vechiul Testament a fost în primul rând Legea, o parte importantă a căreia reglementa diverse jertfe. Cu ajutorul lor, omul cerea ispășirea păcatelor pentru a restabili comunicarea cu Dumnezeu. Firește, toate aceste jertfe erau temporare și relative - un fel de

umbră, un prototip al viitoarei ispășiri pe care Hristos a săvârșit-o pe Golgota, vărsându-Și sângele pentru păcatele fiecăruia dintre noi.

Este important să înțelegem că cuvintele „sacrificiu” și „ispășire” nu sunt termeni tehnici care descriu esența a ceea ce s-a întâmplat cu o precizie impecabilă, ci mai degrabă cuvintele cele mai apropiate din limba noastră de această esență, cu ajutorul cărora ne apropiem de înțelegerea acestui Mister. Doar ne apropiem! Cu toate acestea, este, de asemenea, imposibil să le respingem, deoarece sunt repetate de mai multe ori în Noul Testament.

Testament, și nu este o coincidență faptul că esența a ceea ce s-a întâmplat pe Golgota este descrisă chiar în aceste cuvinte. Însă cuvintele și esența evenimentelor nu sunt același lucru.

Și prin urmare, disputele teologice despre natura acestei jertfe: cine a adus-o, cui i-au adus-o, de ce au adus-o – un oarecare scolastică, o manipulare artificială a formulărilor verbale. Este greu de imaginat că ucenicii care au stat la picioarele Crucii, sau, cu atât mai mult, Însuși Mântuitorul, ar răspunde la aceste întrebări... Ceea ce este mai important aici este participarea cu respect la sacrament decât definiția sa verbală. Totuși, dacă este nevoie de formulări, se poate oferi următorul răspuns: Dumnezeu și om, Iisus Hristos S-a jertfit Tatălui pentru fiecare persoană, inclusiv pentru tine și pentru mine. Acum depinde de noi – să acceptăm sau să respingem roadele mântuitoare ale acestei Jertfe.

Jertfa ca Noul Testament

Nu este o coincidență faptul că principala Taină a creștinismului, Euharistia, este legată de moartea pe cruce. În ajunul răstignirii, Hristos și-a adunat ucenicii pentru Cina cea de Taină și a încheiat Noul Testament cu ei și, prin ei, cu întreaga omenire, la masă. Astfel, cele două semnificații principale ale jertfei au fost unite: ospățul comun al lui Dumnezeu cu oamenii și ispășirea pentru păcatele oamenilor. Astăzi, de fiecare dată când creștinii celebrează Euharistia, ei aduc o jertfă fără sânge, alăturându-se la ceea ce s-a întâmplat acum două mii de ani la masa de Paște în Palestina.

„Sângele Lui să fie asupra noastră și asupra copiilor noștri!”, a strigat mulțimea înnebunită din curtea lui Pontius Pilat. Aceste cuvinte sunt de obicei înțelese ca o mărturie a responsabilității, dar se poate vedea în ele altceva ce cei care strigau nu voiau să spună: poporul a fost stropit cu sângele Noului Testament! Așa cum Moise a stropit poporul cu sângele mielului de jertfă (berbecul) la încheierea Vechiului Testament, tot așa acum sângele Mielului care ia asupra Sa păcatele întregii lumi - Hristos - i-a stropit pe toți cei care au stat pe această piață și, în general, pe toți oamenii din această lume.

Jertfele din Vechiul Testament, temporare și parțiale, au pregătit treptat poporul lui Israel și, prin intermediul lor, întreaga omenire, pentru această taină uimitoare, dezvăluindu-i dinainte sensul, prefigurând inevitabilitatea Crucii și puterea invincibilă a Învierii. Și numai acest lucru le conferă mai mult sens decât toate celelalte rituri și sacramente ale tuturor religiilor și tradițiilor spirituale, oricât de frumoase ni s-ar părea.

Și astfel, în final, au avut loc aceste evenimente: întruparea, slujirea, răstignirea și Învierea lui Hristos. Ne-au arătat cât de grav și dezgustător este păcatul uman, dar acesta nu este lucrul principal. Ne-au arătat în ce măsură suntem dragi lui Dumnezeu și în ce măsură El este gata să se smerească și să împărtășească soarta noastră pământească pentru a ne întoarce la Sine. În cele din urmă, au restabilit legătura ruptă și au deschis pentru fiecare dintre noi oportunitatea de a intra într-un nou acord al umanității cu Dumnezeu, numit în cuvinte simple „Noul Testament”. De acum înainte, apartenența la poporul lui Dumnezeu este determinată nu de origine, ci doar de disponibilitatea de a accepta acest titlu, de a-L vedea pe Hristos ca Mântuitor al nostru, de a începe să trăim după poruncile Sale, de a deveni parte a Bisericii Sale, unde Euharistia este celebrată constant - o repetare simbolică a Cinei Cea de Taină în ajunul răstignirii. Și nu este o coincidență faptul că este numită și „jertfa fără sânge” - la urma urmei, acum multe animale de sacrificiu sunt înlocuite de amintirea a ceea ce s-a întâmplat odată pentru totdeauna pe Golgota.

Cuvântul „victimă”, ca orice alt cuvânt, nu este suficient de complet și precis pentru a exprima esența tuturor acestor lucruri, dar poate că le exprimă mai bine decât orice alt cuvânt.

23. De ce acordă Biblia o importanță atât de mare numelor?

„Și i-au pus un nume cutare și cutare, pentru că...”; „nu fără motiv este numele lui un astfel de...” - în Biblie întâlnim astfel de expresii din când în când. Dar oare un nume determină cu adevărat destinul unei persoane? Și ce înseamnă redenumirile, care se regăsesc și în relatările biblice?

O lume plină de nume

Când s-a născut a doua noastră fiică, ne-am gândit mult și bine ce nume să-i dăm. Unele nume evident nu se potriveau cu fața ei ridată și de bebeluș, iar altele nu ne-au plăcut. În cele din urmă, ne-am hotărât asupra numelui Daria. „Ura!”, a strigat sora ei de patru ani. „Vom putea să-i facem cadouri!” Această abordare a numelor ni se poate părea amuzantă și naivă, dar cândva oamenii o considerau cea mai corectă. Așa tratau autorii biblici numele.

Din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre, oamenii s-au certat despre care sunt numele lucrurilor: etichete lipite la întâmplare sau o reflectare a esenței lor misterioase. Astăzi, primul răspuns este dat mai des, dar în vremurile străvechi, al doilea suna mai natural. Așa începe poemul akkadian despre crearea lumii, Enuma Elish (sfârșitul mileniului al II-lea î.Hr.):

Când cerul de deasupra era fără nume,
Și uscatul de dedesubt era fără nume,
Apsu, creatorul primordial a toate,
strămoșa Tiamat, care a dat naștere la toate,
Le-a amestecat apele.
Atunci nu existau țarcuri de stuf,
Niciun desiș de stuf nu era vizibil.
Când niciunul dintre zei nu exista încă,
Nimic nu era numit, nimic nu era marcat de soartă,
Apoi, în adâncuri, zeii s-au născut,
Lahmu și Lahamu au apărut și au fost chemați pe nume.

Cu alte cuvinte, până când elementele lumii nu sunt numite, lumea nu a fost încă creată. A o chema din nimic este doar jumătate din luptă, cealaltă jumătate este să „îi dai un nume". Aproximativ așa o descrie Biblia: „Și Dumnezeu a zis: «Să fie lumină!». Și a fost lumină. Dumnezeu a văzut lumina și că era bună; și Dumnezeu a despărțit lumina de întuneric. Dumnezeu a numit lumina Zi, iar întunericul l-a numit Noapte" (Geneza 1:3-5).

În relatarea biblică a creării lumii, darea unui nume servește ca atingere finală cu care Creatorul își desăvârșește creația. Din momentul creării omului, și el este inclus în acest proces: „Domnul Dumnezeu a făcut din pământ toate fiarele câmpului și toate păsările cerului și le-a adus la Adam, ca să vadă cum le va numi. Și orice nume a dat Adam fiecărei făpturi vii, acela le era numele" (Geneza 2:19). Într-un anumit sens, Creatorul cedează aici dreptul Său de a numi omului, făcându-l astfel parte a creativității Sale și a puterii Sale asupra lumii create.

Apropo, în secolele următoare oamenii s-au certat mult despre interpretarea acestui loc: a dat Adam fiecărui animal un nume prin propria sa alegere sau a ghicit numele care i-a fost dat inițial? În esență, aceasta este o întrebare despre natura limbajului, despre folosirea numelor și a cuvintelor: sunt ele arbitrare sau reflectă unele calități obiective ale obiectelor numite? Astăzi suntem mai înclinați spre primul punct de vedere, dar în vremurile străvechi al doilea era mai popular. Și, în orice caz, în cartea Genezei vedem că numirea nu este deloc un act întâmplător - ea, de fapt, completează creația, stabilind sau confirmând puterea acesteia asupra lumii create.

Nu este o coincidență faptul că Hristos, într-unul dintre cele mai importante momente, îi dă apostolului Său un nume nou: „Ție îți zic că tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica Mea și porțile iadului nu o vor birui” (Matei 16:18). Numele natural al acestui om era Simon, dar Hristos îl numește acum „piatră” (în greacă, acesta este sensul numelui *Petru),* și sub acest nume ne este cunoscut. Nu mai este vorba de un simplu pescar pe nume Simon, ci de un mare apostol… Aproximativ din aceleași motive, astăzi la tunderea monahală se dă un nume nou: aceeași persoană începe o viață nouă, este numită într-o slujbă specială.

Ce înseamnă numele?

Dar ce înseamnă numele? Multe dintre ele au o semnificație clară și lipsită de ambiguitate. De exemplu, *Tamara* (în traducere rusă – *Famar*) este un curmal, o plantă minunată care le oferea oamenilor atât hrană delicioasă, cât și materiale de construcție. Însă semnificația unui nume nu este întotdeauna dezvăluită atât de simplu, iar acest lucru se aplică nu numai Bibliei, ci și multor alte texte antice. De exemplu, akkadienii îl numeau pe personajul principal al epopeii sumeriano-akkadiene *Gilgameș* (așa a intrat în limba rusă), dar sumerienii îi pronunțau numele *Bilgameș.*

Ar părea ușor de interpretat: *bilga* înseamnă „strămoș” sau „bătrân”, iar *mes* înseamnă „erou” sau „tinerăs”. Poate fi „strămoș-erou”? Foarte posibil. Sau „bătrân-tineră”? De asemenea, posibil, deoarece patronul lui Ghilgameș era zeitatea solară Utu, iar soarele se poate spune că se naște și moare în fiecare zi. Și la aceasta putem adăuga că cuvântul *mes* însemna de fapt un anumit tip de copac, iar cuvântul *bilga* poate fi tradus prin „ramură, vlăstar”. Atunci obținem „ramură a copacului mes”.

Apropo, numele primului om, Adam, primește o dublă explicație particulară în Cartea Genezei. De fapt, *adam* înseamnă „om”, iar acest cuvânt este legat de cuvântul *adamah* , „sol, pământ”. Cartea Genezei spune: „...nicio plantă de pe câmp nu era încă în pământ și nicio iarbă de pe câmp nu creștea încă, căci Domnul Dumnezeu nu trimisese încă să plouă pe pământ și nu era niciun om *(adam)* ca să lucreze pământul *(adamah),* ci un abur se ridica din pământ și uda toată fața pământului. Și Domnul Dumnezeu l-a făcut pe om *(adam)* din țărâna pământului *(afar-haadamah)...”* (2:5-7). Astfel, solul, pământul, se dovedește a fi nu numai materialul din care este creat omul, ci, dimpotrivă, punctul de aplicare al eforturilor sale creative. Pământul poate fi considerat aici o imagine a lumii noastre materiale: pe de o parte, omul a fost creat de Dumnezeu din elementele sale, iar pe de altă parte, fără om, lumea creată de Dumnezeu nu va putea rodi pe deplin.

Adesea, numele nu era format dintr-un singur cuvânt, ci dintr-o întreagă frază. Dacă împărțim numele *Mi-kha-il în silabe,* obținem vechea întrebare ebraică „cine este ca Dumnezeu?”. Apropo, toate popoarele semitice iubeau numele care se terminau în *-il* sau *-el,* ceea ce înseamnă „Dumnezeu”. De exemplu, *Gabriel* este „puterea lui Dumnezeu”. Cuvintele puteau merge și într-o ordine diferită: *Eliezer* (cunoscut și sub numele de *Lazăr în greacă)* - „Dumnezeu a ajutat”; acesta este, apropo, numele cerșetorului necunoscut din parabola cerșetorului și a bogatului (Luca 16:19-31), precum și numele prietenului lui Isus, pe care El l-a înviat în ajunul propriei Sale morți (Ioan 11). Un nume foarte semnificativ!

Are Dumnezeu Însuși un nume? În cartea Exodului, Moise Îl întreabă despre acest lucru și primește următorul răspuns: „Eu sunt Cel ce este. Și El a zis: «Așa să le spuneți copiilor lui Israel: «Eu sunt Cel ce este» m-a trimis la voi” (Exodul 3:14). Cuvântul „Eu sunt” a apărut în traducerea greacă veche (Septuaginta), dar textul ebraic poate fi înțeles mai exact ca: „Eu sunt Cel ce sunt”. Dumnezeu nu dă niciun nume, El doar afirmă existența Sa și, mai mult, prezența Sa în viața lui Moise. „Eu sunt și sunt cu tine”, spune El, „și asta este de ajuns”. Într-adevăr, avem nevoie de un nume pentru a distinge o persoană dintr-o mulțime de altele, dar Dumnezeul Unic nu are nevoie de o astfel de distincție.

Cu toate acestea, evreii din vechime se adresau lui Dumnezeu pe nume, fie și numai pentru că alte națiuni își dădeau nume zeităților lor și era imposibil să se vorbească despre „Dumnezeu în general”. Acest nume, care provine din pasajul citat din Exod, suna foarte asemănător cu expresia „Eu Sunt”, deși astăzi nu știm exact cum se pronunța; cea mai comună reconstrucție sună ca *Yahweh* sau *Yahweh.* Cert este că numele lui Dumnezeu era încă prea sacru pentru a fi folosit în viața de zi cu zi și a început să fie înlocuit de cuvântul *adonai* , adică „Domnul meu, Domnul meu” - din ebraică această tradiție a trecut în multe limbi ale lumii, inclusiv în rusă.

Uneori, acest nume este pronunțat ca *Iehova* , dar aceasta este, de fapt, o neînțelegere completă. Acest cuvânt combină consoanele *IGV* din numele *Yahweh* și vocalele *EOA* din cuvântul *adonai* (doar prima dintre ele este citită diferit). Acest lucru se datorează faptului că textul ebraic al Bibliei a fost scris inițial aproape în întregime cu consoane. Vocalele au fost adăugate abia la începutul Evului Mediu, iar evreii, nevrând să pronunțe adevăratul nume al lui Dumnezeu și înlocuindu-l cu cuvântul *adonai* , au adăugat vocalele corespunzătoare acestor consoane. Ceea ce a rezultat ar putea fi citit ca *yehovah,* deși, desigur, nimeni nu a citit vreodată acest cuvânt în acest fel. Prin urmare, se poate spune că doctrina Martorilor lui Iehova începe cu o citire incorectă a numelui pe care îl venerează atât de mult.

Numele ca profeție

Dacă un nume era înțeles ca o reflectare a esenței unei persoane, atunci, în același timp, putea fi o profeție despre viitorul său. De exemplu, așa și-a primit numele unul dintre patriarhi, Iacov. El era unul dintre doi gemeni și a ieșit din pântecele mamei sale ținându-se de călcâiul fratelui său. Numele *Iacov* (în ebraică *Yaakov)* sună similar cu cuvântul *yeakav* – „făcut să se poticnească", literal „călcâiat". S-ar părea că acesta este un detaliu complet exterior, nesemnificativ... Dar apoi Biblia descrie cum Iacov a devenit primul născut în locul fratelui său Esau. Și apoi „Esau a zis: «Nu-i este numit numele Iacov pentru că m-a făcut să mă poticnesc (literal „călcâiat") de două ori?»" (Geneza 27:36).

Mai târziu, acest om a primit un nume nou, *Israel* , iar acest nume a devenit numele poporului descendent al lui. Etimologia sa lingvistică este încă neclară, dar în textul biblic găsim ceea ce un savant modern ar numi o „etimologie populară" naivă. Aceeași carte a Genezei povestește despre lupta lui Iacov cu un străin misterios, care la sfârșitul duelului îi dă lui Iacov un nume nou: „Nu te vei mai numi Iacov, ci Israel, pentru că te-ai luptat cu Dumnezeu" (32:28). Autorul leagă în mod clar numele Israel (*Yisrael)* cu verbul *sara* „a se lupta" (lingviștii moderni nu sunt de acord cu această etimologie) și cu substantivul el, „Dumnezeu" (dar această legătură este absolut incontestabilă). Cu toate acestea, de fapt, este imposibil să vorbim despre etimologie în sensul modern al cuvântului, deoarece evreii antici nici măcar nu bănuiau nașterea viitoare a științei etimologice. Dar pentru autorii antici, această asemănare sonoră aparent aleatorie devine însăși un fapt de o importanță excepțională.

Așa cum prenumele descrie istoria relației lui Iacov cu fratele său, tot așa al doilea nume ascunde, într-un fel, istoria relației sale cu Dumnezeu, al cărui plan Iacov a căutat constant să-l „corecteze". După ce și-a însușit dreptul de întâi născut și binecuvântarea tatălui său, a fugit departe de casă și, în cele din urmă, a realizat ceea ce și-a dorit... Mai târziu, profetul Osea va spune despre Iacov-Israel, referindu-se la ambele nume ale sale: „Pe când era încă în pântecele maicii sale, l-a lovit cu piciorul pe fratele său, dar când acesta a crescut mare, s-a luptat cu Dumnezeu" (12:3).

Însă coincidența sunetelor în sine nu înseamnă nimic; esența interioară a evenimentelor trebuie să coincidă și ea. În Vechiul Testament, citim profeția lui Isaia despre nașterea viitoare a unui prunc miraculos: „Iată, fecioara... va naște un fiu și-i vor pune numele Emanuel" (7:14). Dar în Noul Testament, evanghelistul Matei transmite vestea pe care Îngerul i-a anunțat-o lui Iosif: „... va naște un fiu și-i vei pune numele Isus, căci El va mântui poporul Său de păcatele lor" (1:21) - și apoi îl citează pe Isaia, unde este menționat un nume complet diferit! Evanghelistul nu a găsit nimic ciudat în faptul că sunetele numelor nu se

potriveau, deoarece semnificațiile lor coincid: *Emanuel* (în ebraică, *immanuel)* este tradus prin „Dumnezeu este cu noi”, iar Isus *(Yehoshua* sau pur și simplu *Yeshua)* înseamnă „Domnul mântuiește”. Aceste nume se completează armonios și le spun oamenilor ce fel de Prunc vine pe lume sub aceste nume.

Un nume ca o batjocură?

Așadar, un nume din punctul de vedere al Bibliei spune ceva important despre viitorul unei persoane, dar ea însăși uneori nu ghicește sensul exact al profeției. În cartea Judecători citim povestea unui conducător moabit gras pe nume *Eglon* , care provine din cuvântul *egel* , „vițel”. Limba moabită era foarte apropiată de ebraică (de fapt, pot fi considerate două dialecte ale aceleiași limbi), așa că sensul acestui nume era înțeles în același mod atât de moabiți, cât și de evrei, dar conținutul său specific putea arăta foarte diferit. Un vițel este un simbol al puterii și măreției, iar un astfel de nume i se potrivește perfect unui rege. Dar, pe de altă parte, un vițel îngrășat poate fi sacrificat, ceea ce se întâmplă de fapt când israelitul Ehud vine la Eglon.

Nu este o coincidență faptul că textul descrie „tehnologia” măcelului în detaliu: „Și Ehud a intrat la el, și ședea într-o cameră răcoroasă pe care o avea separat. Și Ehud a zis: „Am cuvântul lui Dumnezeu pentru tine.” Și s-a ridicat de pe scaun, iar Ehud și-a întins mâna stângă, a luat sabia de pe coapsa dreaptă și a înfipt-o în pântecele lui, astfel încât mânerul a intrat după lamă, iar grăsimea a acoperit lama, căci Ehud nu scosese sabia din pântecele lui, și aceasta a intrat în părțile din spate” (3:20-22). Într-adevăr, „cuvântul lui Dumnezeu” în acest caz a constat în faptul că numele *Taur* a primit acum o interpretare complet nouă!

Redenumirea poate fi și o batjocură. În multe locuri din Vechiul Testament citim despre o zeitate păgână numită *Beelzebub* (în ebraică *Baalzebub* , care înseamnă „stăpânul mușteloR”). Se pare că aceasta este o poreclă disprețuitoare dată de autorul biblic obiectului cultului păgân. Păgânii înșiși foloseau probabil cuvântul *zebuv* („muscă”), care sună similar cu zebuv *,* care înseamnă „locuință înaltă”. Într-adevăr, este mult mai potrivit să numim o zeitate „proprietarul palatului ceresc” decât „stăpânul mușteloR”! Dar pentru evrei era important să demonteze această zeitate, iar schimbarea numelui s-a dovedit a fi o modalitate eficientă de a face acest lucru.

Biblia ne spune că cuvintele nu sunt întâmplătoare, iar acest lucru este valabil mai ales în cazul numelor. Cu siguranță nu au nicio putere magică care ar putea determina soarta purtătorilor lor. Dar pot servi ca un fel de semn care ne ajută să înțelegem înșăși esența lucrurilor.

24. De ce există atât de multe genealogii în Biblie?

Chiar la începutul Evangheliei după Matei, există liste lungi și pentru mulți de neînțeles, „plictisitoare" ale strămoșilor pământeni ai lui Iisus Hristos. Unii dintre ei sunt descriși în detaliu, în timp ce alții sunt menționați doar pe nume. Aceeași listă, cu mici diferențe, este reluată de evanghelistul Luca... Dar pot aceste liste cu nume de oameni decedați de mult să fie de interes pentru un cititor modern al Evangheliei? Are genealogia lui Hristos vreo semnificație astăzi și, dacă da, care este aceasta?

Rădăcini pământești

Odată am avut ocazia să vorbesc cu o femeie care s-a hotărât să citească Noul Testament. Firește, l-a deschis la prima pagină a primei cărți – Evanghelia după Matei. Și a început să citească: „Cartea genealogiei lui Isus Hristos, fiul lui David, fiul lui Avraam. Avraam a născut pe Isaac; Isaac a născut pe Iacov; Iacov a născut pe Iuda și pe frații lui; Iuda a născut pe Pereț și pe Zara cu Tamara…" După ce a studiat această listă, ea… a închis Noul Testament și nu a mai vrut să-l deschidă. În primul rând, a fost ofensată de faptul că, în opinia ei, în acest text bărbații s-au născut unii pe alții – un basm complet, în plus, ofensator pentru femei, deoarece în această genealogie printre numele masculine întâlnim doar patru nume feminine.

Desigur, ambiguitatea traducerii sinodale este „de vină" aici: s-ar putea spune mai precis: „Avraam a devenit tatăl lui Isaac". Dar chiar și cu o astfel de clarificare, genealogia pare inutilă, o listă plictisitoare pe care vrei să o parcurgi rapid pentru a trece la lucruri mai importante. Mai ales că este vorba de o genealogie... a lui Iosif, care nu a fost deloc tatăl lui Iisus Hristos! De ce este nevoie atunci?

Trăim într-o societate complet diferită de Palestina secolului I d.Hr. Dar chiar și în ziua de azi, chiar și în marile orașe moderne, poți găsi oameni pentru care astfel de liste sunt importante. Îmi amintesc cum am luat odată un dicționar bașkir-rus. Ca anexă la acesta, erau date liste cu clanurile și triburile bașkire, exact ca în Vechiul Testament. Se pare că pentru creatorii dicționarului - intelectuali cu studii superioare, care locuiau în Ufa, unde toate clanurile și triburile au fost amestecate de mult timp, iar pe străzi se vorbește preponderent rusă - era extrem de important să-și amintească cine dintre ei aparținea cărui clan (acest lucru este determinat de numele de familie) și cu ce alte clanuri strămoșii lor erau strâns înrudiți și cu care - la distanță.

Astăzi, desigur, suntem interesați în primul rând de Evanghelia despre viața, moartea și Învierea lui Isus Hristos, de învățăturile, predicile și pildele Sale. Dar

pentru un evreu din secolul I, prima întrebare pe care ar fi putut-o pune despre Hristos ar fi fost despre originea Sa, despre locul Său în structura socială a societății. De aceea, Apostolul Matei, care a scris în principal pentru evrei, începe cu cel mai esențial lucru pentru ei - cu genealogia. De altfel, evanghelistul Luca oferă și o listă a strămoșilor lui Isus Hristos, dar ceva mai târziu, ca o inserție, la sfârșitul capitolului al treilea, unde este descrisă intrarea lui Isus în slujba publică. La urma urmei, el nu s-a concentrat în primul rând asupra evreilor; pentru publicul său, acest lucru nu mai era atât de important.

Linia familială era trasată prin tată, iar Iosif, deși nu era tatăl biologic al lui Isus, era tatăl său prin lege sau, cum am spune astăzi, *social* , adică era perceput ca tată de toți cei din jurul său. Paternitatea biologică nu era un criteriu absolut pentru apartenența la o anumită familie. În Biblie citim despre obiceiul *căsătoriei devitalizate* : după moartea fratelui mai mare, cel mai mic trebuia să se căsătorească cu văduva lui, iar fiul născut din această căsătorie era considerat descendent al defunctului, deși toată lumea își amintea cine era tatăl său biologic. Există un astfel de exemplu și în genealogia lui Hristos: din căsătoria levirată dintre Boaz și Rut - după moartea primului ei soț - s-a născut Obed. Dar în Vechiul Testament, Boaz este descris în detaliu, dar primul soț al lui Rut nu este deloc cunoscut, așa că Boaz este menționat în genealogia evangheliei. Poate că aceleași căsătorii levirate explică și micile discrepanțe dintre cele două genealogii, Matei și Luca: una menționează tatăl biologic, iar cealaltă tatăl social.

Totuși, pot exista și alte explicații (mai multe despre astfel de lucruri sunt discutate în Capitolul 7). În orice caz, toate punctele principale sunt complet consistente. Dar femeile, în general, nu erau neapărat menționate în lista strămoșilor, așa că apariția numelor feminine în genealogie (și există doar patru dintre ele în listă - Tamar, Rahab sau Rahab, Rut și Batșeba) nu este întâmplătoare. Autorul a vrut probabil să ne atragă atenția asupra poveștii biblice asociate cu fiecare. Aceste femei sunt descrise în detaliu în Vechiul Testament și nu pentru că erau deosebit de pioase. Dimpotrivă, fiecare dintre ele are propria poveste scandaloasă asociată cu ea.

Tamar aranjase totul astfel încât să rămână însărcinată cu socrul ei, Iuda, când acesta a refuzat să respecte obiceiul căsătoriei cu levirat și să-i dea fiul său. Rahav era o prostituată din Ierihon care i-a ascuns pe spionii israeliți. Rut era o moabită, o reprezentantă a unui popor inamic, care, cu toate acestea, a respectat cu strictețe același obicei al căsătoriei cu levirat și astfel i-a aranjat noua căsătorie. Iar Batșeba era soția lui Urie, un războinic credincios al regelui David, pe care David l-a luat pentru sine, trimițându-l pe războinic la moarte sigură, iar apoi a trebuit să se pocăiască de acest păcat.

Au aceste femei ceva în comun? Da. Poveștile lor nu sunt perfecte (ca să spun blând), dar fiecare dintre ele și-a păstrat linia genealogică în viață cât de bine a putut – și într-o zi, Mântuitorul a apărut în acea linie. El nu a respins istoria familiei nimănui, nu a considerat pe nimeni nedemn de întruparea Sa.

„...după felul său”

Oamenii din Orientul Apropiat antic adorau, în general, listele. Cea mai veche scriere din Orientul Apropiat este sumeriană, iar de la sumerieni la noi au ajuns în principal liste cu literalmente tot ce există în lume: de la un inventar al proprietăților templelor la o listă de profesii sau proprietățile utile ale unui obiect sau altuia, sau pur și simplu „entități” (așa *este tradus aproximativ cuvântul sumerian „eu”.* Fiecare astfel de listă mărturisește dorința omului de a organiza lumea în jurul său.

Vedem același lucru și în Vechiul Testament, unde se subliniază constant că totul a fost făcut într-o manieră măsurată, ordonată, sistematică. Acest lucru este valabil și pentru crearea lumii, când soarele și luna au fost chemate să măsoare timpurile și datele, iar fiecare pom rodea nu orice fel, ci „după felul său”. Nu ne interesează toate aceste clarificări, dar pentru evreul antic ele erau extrem de importante. Pentru a supraviețui în lume, este necesar să o structurăm – să distribuim toate fenomenele în clase și să tratăm fiecare ținând cont de proprietățile sale generice. Iar cele care nu se încadrează în clasa lor – de exemplu, peștele fără înotătoare și solzi – sunt suspecte și ar trebui evitate. Se pare că multe dintre restricțiile alimentare din Vechiul Testament se bazează pe acest lucru, iar multe cazuri de impuritate rituală sunt asociate cu trecerea unei persoane dintr-o clasă în alta (de exemplu, nașterea sau moartea).

Astfel a fost creat poporul ales – Israel. Ei au părăsit Egiptul nu ca o mulțime, ci ca o armată organizată, într-un mod ordonat, în conformitate cu structura clanică a societății. Și în țara făgăduinței oamenii nu s-au așezat haotic, în spiritul Vestului Sălbatic, ci doar pe parcele alocate fiecărui trib (adică tribului), fiecărui clan din tribul său, fiecărei familii din clanul său.

Desigur, aceasta privea și slujba de închinare: Vechiul Testament enumeră pe larg, măsurat, în detaliu toate complexitățile jertfelor, toate vasele și obiectele care se aflau în tabernacol și apoi în templu. Uneori, acest detaliu îl irită chiar și pe cititorul modern (vom vorbi despre asta în capitolul următor). Astfel, în cartea Exodului, Domnul îi explică mai întâi în detaliu lui Moise cum să aranjeze tabernacolul: „Fă cincizeci de cârlige de aramă și pune cârligele în cheitori și unește învelitoarea, astfel încât să fie una singură... și fă o învelitoare din piei de berbec vopsite în roșu și o învelitoare deasupra din piei de vițel” (Exod 26:11-14). Și apoi, în loc să relateze pe scurt că totul a fost făcut exact așa cum fusese

intenționat, autorul enumeră din nou fiecare detaliu: „...a făcut cincizeci de cârlige de aramă pentru a prinde învelitoarea... și a făcut pentru tabernacol o învelitoare din piei de berbec vopsite în roșu și o învelitoare din piei de vițel deasupra lui” (Exod 36:18-19).

Și astfel de liste sunt și mai importante când vine vorba de poporul ales care stă înaintea Dumnezeului lor. Aici preoții trag la sorți pentru a afla când cine ar trebui să slujească… „Și prima sorți a ieșit pentru Asaf, pentru Iosif; a doua pentru Ghedalia, cu frații și fiii lui; erau doisprezece; a treia pentru Zacur, cu fiii și frații lui; erau doisprezece; a patra pentru Izri, cu fiii și frații lui; erau doisprezece; a cincea pentru Netania…” (1 Cronici 25:9-12). Există 24 de ture în total, și fiecare este introdusă folosind aceeași formulă – în loc să ofere o listă simplă de 24 de nume și o descriere generală pentru fiecare dintre ele! Dar, deși autorul nu avea atunci un computer, așa cum am eu acum, pe care să se poată copia același text la nesfârșit, el a rescris cu grijă cuvintele importante. Nicio familie preoțească nu ar trebui pierdută; lista lor nu poate fi scurtată, transformând oamenii vii în unități statistice.

Așa sună listele de nume în timpul slujbelor ortodoxe – plictisitoare, necunoscute nouă, dar dragi și iubite cuiva, ireductibile la statistici. Poate că nu este o coincidență faptul că în lagărele de concentrare ale secolului XX, o persoană era lipsită de nume înainte de viață, i se făcea o unitate statistică pentru a o ucide?

„...până va veni Șilo”

Unele dintre numele enumerate ne sunt greu de reținut astăzi – de exemplu, „Șalitiel l-a născut pe Zorobabel”. Însă alte nume îi spun cititorului multe. În esență, avem aici o scurtă istorie a mântuirii înainte de Hristos, istoria poporului ales. Nu este o coincidență faptul că genealogia lui Matei nu începe cu Adam sau Noe (Luca avea să urmărească mai târziu lista strămoșilor până la ei), ci cu Avraam – primul om pe care Domnul l-a ales să facă un legământ cu el, adică un legământ. Acest legământ a fost reînnoit cu fiul său Isaac și nepotul său Iacov – Domnul a ales câte o persoană din fiecare generație pentru a-i transmite binecuvântări speciale.

Începând cu fiii lui Iacov, selecția a fost urmată de înmulțire: fiecare dintre ei a fost ales, fiecare dintre ei a fost binecuvântat de tată în felul său. Și despre unul dintre fiii săi, Iuda, a spus cuvinte misterioase, pe care mulți comentatori le atribuie în mod special lui Hristos, care provenea din semința lui Iuda: „Sceptrul nu se va depărta de Iuda, nici legiuitorul din picioarele lui, până va veni Șilo; și la El se va aduna popoarele” (Gen. 49, 10). Această profeție a fost întotdeauna înțeleasă de evrei ca o indicație că Mesia va veni din semința lui Iuda, iar

Evangheliile confirmă împlinirea profeției: în lista strămoșilor lui Hristos, Iuda se află la locul său cuvenit.

Un alt nume foarte semnificativ este David. El nu este doar al doilea rege al lui Israel și fondatorul dinastiei, ci este omul despre al cărui urmaș Domnul a spus: „Eu îi voi fi tată, iar el îmi va fi fiu" (2 Samuel 7:14). În perspectiva istorică imediată, acest lucru a fost spus despre Solomon, care urma să construiască templul din Ierusalim. Dar din cele mai vechi timpuri, această profeție a fost înțeleasă și ca o indicație a unui urmaș îndepărtat din linia regelui David, care urma să devină adevăratul Rege al lui Israel, Mesia, Hristosul, care avea să mântuiască poporul Său și să instaureze Împărăția lui Dumnezeu. De aceea, cei care l-au recunoscut pe Isus ca Mesia l-au numit „fiul lui David". Profeția că Hristos va fi un descendent direct al regelui psalmist a fost întotdeauna foarte importantă pentru evrei și, prin urmare, Evangheliile menționează în mod specific că s-a împlinit.

Nici măcar numerele nu sunt întâmplătoare: paisprezece generații, așa cum notează evanghelistul, au trecut de la Avraam la David, adică de la primul ales până la regele ales de Dumnezeu, și tot atâtea - până la captivitatea babiloniană. Domnia și captivitatea lui David sunt precum zenitul și nadirul, punctele cele mai înalte și cele mai joase ale întregii istorii israelite. În final, alte paisprezece generații - până la Hristos Însuși. Acest număr nu este întâmplător, șapte înseamnă un termen întreg (numărul de zile dintr-o săptămână), iar paisprezece este dublul șapte. Nu este întâmplător faptul că profetul Daniel, calculând timpul venirii lui Mesia, a numărat în săptămâni (am vorbit despre asta în capitolul 20). Într-un cuvânt, istoria poporului ales s-a împlinit, a venit „plinătatea timpului" - atunci urma să se nască Mesia.

Așadar, genealogiile sunt date în Evanghelie ca dovadă că, în primul rând, Hristos a fost, fără îndoială, o figură istorică, un Om real și, în al doilea rând, că toate profețiile despre originea Sa s-au împlinit literalmente. Este ca și cum evangheliștii ar arăta în puținele nume ale strămoșilor Mântuitorului istoria umanității suferinde, neliniștite, care nu este singură. Dumnezeu nu o abandonează și o îndrumă spre un scop predeterminat, spre acea mare Întâlnire pe care o trăim în

Evanghelii. De aceea, Biserica Ortodoxă dedică ultimele două săptămâni ale Postului Nașterii Domnului pomenirii strămoșilor pământești ai Mântuitorului – nu doar a faimoșilor Avraam sau David, ci și a tuturor celor care au trăit, au suferit, au sperat și au crezut că toate acestea nu au fost în zadar. Și așa s-a și întâmplat, pentru că povestea lui Hristos este și povestea lor.

25. De ce este Vechiul Testament atât de meschin?

Când o persoană deschide Biblia, caută în primul rând mari revelații. Dar dacă citește Vechiul Testament, este de obicei frapat de abundența de prescripții absolut mărunte: să mănânce carne doar de la acele animale care au copite despicate și care rumegă. Care este rostul tuturor acestor lucruri? Îi pasă lui Dumnezeu cu adevărat ce fel de carne mănâncă oamenii? Și care sunt aceste detalii ritualice nesfârșite: cum să-I aduci diferite jertfe? Este acesta cel mai important lucru în religie?

Chiar înainte de Lege

Desigur, acesta nu este lucrul principal în religia Vechiului Testament, iar în Vechiul Testament însuși, astfel de prescripții sunt, de asemenea, destul de modeste. În primul rând, se povestește despre crearea lumii, despre căderea omului, despre potopul universal, despre strămoșii poporului israelian. Poruncile pe care Domnul le-a dat acestor oameni au fost extrem de scurte. De exemplu, în capitolul 9 se povestește cum Domnul a făcut un Legământ cu Noe după potop (chiar înainte de Avraam și Moise). El a vorbit pe larg și în detaliu despre binecuvântările Sale pentru Noe și urmașii săi, iar în ceea ce privește interdicțiile, există doar două: uciderea unei persoane și consumul de carne cu sânge. Și asta e tot!

Că este interzis să ucizi – probabil că toți suntem de acord cu asta, iar în ceea ce privește interdicția de a consuma sânge, nu este deloc greu pentru noi dacă aceasta este singura restricție impusă unei persoane. Are o explicație: sângele, ca purtător de viață, aparține numai lui Dumnezeu.

De altfel, interdicția de a consuma sânge – singura dintre toate restricțiile rituale ale Vechiului Testament – a fost confirmată la Sinodul Apostolilor de la Ierusalim (Faptele Apostolilor 15:23-29), tocmai pentru că datează din vremurile de dinainte de Lege. Astăzi, această interdicție este o problemă pentru creștinii din popoarele din Nordul Îndepărtat, pentru care sângele proaspăt de ren este unul dintre principalele alimente și, uneori, singura sursă de vitamine în tundra de iarnă. Însă creștinii din regiunile cu o climă mai moderată nu vor avea nicio dificultate în a se abține de la sânge.

Vechiul Testament povestește apoi despre strămoșii săi – Avraam, Isaac, Iacov. Viața fiecăruia dintre ei este povestea relației lor cu Dumnezeu, uneori dificilă. Dar în această poveste nu vedem o Lege detaliată: devotamentul absolut al lui Avraam față de Domnul nu a necesitat nicio restricție alimentară sau ritualuri speciale din partea lui, cu excepția unuia: Domnul i-a poruncit lui și urmașilor săi să fie circumciși. În rest, Avraam a acționat așa cum a considerat de cuviință (și nu întotdeauna impecabil – de exemplu, și-a dat soția drept soră, astfel încât aproape că a fost dusă în haremul regelui egiptean), iar Domnul nu i-a stabilit

niciun cadru formal special. Nu vedem nicio instrucțiune detaliată nici în povestea urmașilor săi, Isaac și Iacov.

Și chiar Exodul israeliților din Egipt a avut loc înainte de darea Legii: Domnul a stabilit doar regulile pentru celebrarea Paștelui, care, de fapt, a fost Exodul. Toate acestea arată clar relativitatea Legii: nu este deloc o formă obligatorie a relației omului cu Dumnezeu și chiar marii drepți ar putea, se dovedește, să trăiască fără ea (mai târziu, Apostolul Pavel va discuta acest lucru în detaliu).

Dar când mulțimea de sclavi fugari a scăpat de urmăritorii lor, când urmau să devină un singur popor, mai mult, poporul Domnului, când s-au îndreptat spre țara făgăduită, Domnul le-a dat Legea. Aceasta conținea Cele Zece Porunci și multe dintre cele mai importante prescripții din domeniul moralității și al vieții spirituale și conținea, de asemenea, liste de alimente interzise, acțiuni interzise, multe detalii de ritual... De ce?

Sistemul de interdicții

Una dintre definițiile scurte ale conceptului de „cultură” este un sistem de interdicții. Desigur, acest lucru este prea simplificat, dar, de fapt, educația noastră a început cu interdicții: nu pune asta în gură, nu te duce acolo, nu atinge aia. Aceste interdicții ni se păreau uneori de neînțeles și jignitoare: de ce nu putem mânca doar dulciuri în loc de prânz? Sunt mult mai gustoase decât supa! De ce nu putem merge la cinema în loc de școală? Și este complet de neînțeles de ce adulții ne interzic să împărțim la zero sau să scriem litera „ы” după „ж” și „ш”... Le pare rău sau ceva de genul?

Desigur, educația noastră nu a constat doar din interdicții, ci a inclus multe prescripții, adesea de natură complet ritualică: spălarea mâinilor înainte de a mânca, spunerea mereu „bună ziua” și „mulțumesc”, cererea de permisiune, cedarea locului persoanelor în vârstă. Multe dintre aceste ritualuri cotidiene sunt complet formale: când spunem „scuze”, de exemplu, într-un vagon de metrou, de obicei nu ne simțim vinovați. Dar cu ajutorul unor acțiuni formale, arătăm că ținem cont de cei din jurul nostru. O persoană care ignoră aceste reguli simple va fi cunoscută ca o persoană nepoliticoasă, îi va fi mult mai dificil să câștige favoarea celorlalți.

Vedem același lucru și în viața societății. Să luăm regulile de circulație: beneficiile lor sunt evidente pentru toată lumea, încălcarea lor gravă duce adesea la decese și răniri. Dar dacă gândim abstract, atunci de ce poți conduce pe semafor verde, dar nu pe roșu - ce are verdele atât de special? De ce ar trebui să lași un obstacol din dreapta să traverseze la o intersecție cu drumuri

egale? De ce conducem pe partea dreaptă a drumului, dacă englezii sau japonezii conduc pe partea stângă cu același succes?

Unele dintre aceste reguli pot fi explicate parțial. De exemplu, roșul este mai vizibil decât verdele, deci este prohibitiv. Majoritatea oamenilor sunt dreptaci, așa că este mai bine ca volanul să fie pe stânga în mașini, astfel încât să fie nevoie să schimbi vitezele cu mâna dreaptă. Dar totuși, aceste reguli depind în principal de convenții, iar majoritatea nu pot fi explicate rațional. Dacă îi dai regulile noastre unei persoane care nu a fost niciodată într-un oraș modern, va da doar din cap: ce prostii au inventat, de ce ai nevoie de așa ceva... La noi în sat e așa: când îți conduci căruța, nu uita să-ți saluți vecinul și ai grijă să nu calci peste găini. Și fără semafoare sau priorități pentru tine.

Același lucru este valabil și pentru prescripțiile Vechiului Testament. Interdicția de a consuma carne de porc poate fi explicată prin faptul că porcul se strică repede într-un climat cald, iar porcii sunt mult mai predispuși decât oile sau vacile să fie purtători de infecții și paraziți periculoși pentru oameni. Dintre toate lucrurile care înoată în mare și râuri, era permis să se consume doar pește cu înotătoare și solzi, iar dintre toate insectele, puteau fi consumate doar lăcustele - sunt destul de sigure și mulți oameni le includ în meniurile lor. Și printre alte fructe de mare și insecte, există multe otrăvitoare, iar dacă oamenii nu le înțeleg foarte bine, este mai ușor să interzică totul dintr-o dată. Dar există încă multe interdicții care sunt de neînțeles pentru noi și pentru oamenii antici. De ce, de exemplu, este interzis să amesteci lâna și inul într-o singură țesătură?

Oamenii antici trăiau într-o lume diferită de a noastră, nu doar în sensul că nu aveau tehnologie modernă sau organizații sociale. În loc de imaginea științifică actuală a lumii, aveau propriile lor reguli, nu mai puțin complexe, dar organizate diferit. În această lume, existau multe reguli proprii, doar parțial explicabile rațional. Și astăzi, când predicatorii creștini vin la triburile care trăiesc într-un sistem primitiv, una dintre primele întrebări care li se pun este: am acceptat religia voastră, deci ce putem mânca, ce să purtăm, când să ne culcăm cu soțiile noastre și, în general, ce restricții trebuie respectate? Lumea este un sistem complex și, pentru a supraviețui în ea, trebuie să cunoști toate regulile și interdicțiile. Acestea ne sunt date de știință (spălați-vă pe mâini), cultură (scrieți „i” după „j” și „ș”), lege (cruce când semaforul este verde) sau etichetă (spuneți „mulțumesc”); oamenii antici le căutau în principal din religia lor.

În același fel, când ne urcăm pentru prima dată la volanul unei mașini, primul lucru pe care trebuie să-l facem este să ne asigurăm că există un instructor care stă lângă noi și care are propria pedală de frână. Oricine conduce o mașină își amintește de acea senzație palpitantă atunci când conduci prin oraș pentru prima dată de unul singur și te temi literalmente de orice - obișnuința și automatismul

vin mai târziu. Între timp, trebuie să-ți amintești de fiecare mică regulă și ce păcat că nu mai există un instructor pe scaunul de lângă tine cu comentariile lui plictisitoare!

Ce se ascunde în spatele acestui lucru?

Dar care este rostul acestor reguli? Pur și simplu pentru a-l liniști pe sălbaticul primitiv: dacă nu mănânci carne de porc și nu porți haine țesute din lână și in și aduci toate jertfele cerute la timp, atunci totul va fi bine pentru tine? De altfel, profeții din Vechiul Testament au denunțat adesea o astfel de atitudine magică față de ritual: „evlavia ta este ca ceața dimineții și ca roua care se pierde repede... Căci voiesc mila și nu jertfa și cunoașterea lui Dumnezeu mai mult decât arderile de tot" (Osea 6:4-6).

Desigur, există un sens în toate prescripțiile Legii. Cele mai importante dintre ele determină relația oamenilor cu Dumnezeu și unii cu alții. Primul grup include toate acele nenumărate reguli rituale, de exemplu: „Și dacă toată adunarea lui Israel păcătuiește fără să știe și lucrul este ascuns de ochii adunării și face ceva împotriva poruncilor Domnului, ceea ce nu trebuie făcut, și se face vinovat, atunci când păcatul pe care l-au săvârșit va fi cunoscut, atunci să aducă pentru toată adunarea un vițel din cireadă ca jertfă de păcat și să-l aducă înaintea cortului întâlnirii. Bătrânii adunării să-și pună mâinile pe capul vițelului înaintea Domnului și să junghie vițelul înaintea Domnului..." (Lev. 4:13-15, urmat de instrucțiuni detaliate despre ce trebuie făcut cu sângele și cu trupul vițelului).

Din aceasta aflăm că păcatul, se pare, poate fi comis nu numai de un individ, ci și de o întreagă națiune și că acest păcat necesită, de asemenea, pocăință și iertare. Dar poporul trebuie mai întâi să înțeleagă în ce constă acest păcat și să-i lase pe bătrânii lor, punându-și mâinile pe capul animalului de jertfă, să recunoască astfel clar că ei, și nu taurul, sunt de fapt vrednici de moarte - acesta era sensul unui astfel de gest. Mai departe, sunt descrise aceleași detalii simbolice: sângele animalului este adus Domnului ca semn al recunoașterii că păcatul a fost comis tocmai împotriva Lui, iar carcasa taurului, ca și cum ar fi fost pângărită de acest păcat, este arsă în afara taberei în care locuiesc israeliții.

Ce simbolism profund și semnificativ! Urmele unor astfel de ritualuri sunt vizibile și în timpurile noastre moderne, când, să zicem, un președinte nou ales își pune mâna pe Constituție și jură „în fața întregii societăți" că va respecta prevederile acesteia. În vremurile străvechi, existau mai puține ritualuri, dar erau mai intense, reglementările lor erau mai detaliate. Era oare posibil să se facă fără aceste detalii? Într-o epocă în care nu existau mijloace de informare în masă care să răspândească vreun detaliu în întreaga lume, acest lucru era aproape imposibil. Citim constant în Vechiul Testament cum cultul Unicului Dumnezeu a fost

„erodat”, cum au fost introduse elemente străine în el. Unitatea ritualului ne-a amintit de unitatea credinței, de inadmisibilitatea unei situații în care fiecare se închină lui Dumnezeu în felul său... sau, mai precis, fiecare se închină propriului său dumnezeu. Capitolul 23 din 2 Regi descrie cum Cartea Legii, găsită nu cu mult timp înainte în timpul reparării templului (adică pur și simplu uitată pentru o vreme?), a fost citită în fața întregului popor, iar această citire în sine a dus la pocăință națională. Oamenii au înțeles ce aștepta Domnul de la ei și cât de departe erau viețile lor de acest ideal.

Al doilea grup de reguli privește relațiile dintre oameni. În acea societate nu exista parchet, nici miliție, nici cod penal, nici închisori. Justiția era administrată fie de comunitate, fie de rege, și știm cât de repede poate pedepsi o mulțime de oameni și cât de ușor un conducător devine tiran. Pedeapsa pentru crimă era moartea, iar sentința era executată de rudele persoanei ucise. Dar dacă moartea survenise în urma unui accident sau a neglijenței? Capitolul 35 din Cartea Numeri reglementează în detaliu astfel de cazuri: o persoană care a provocat fără să știe moartea unei alte persoane trebuie să se ducă la una dintre „cetățile de refugiu” special desemnate pentru a-și prezenta cazul comunității de acolo. Dacă se constată că „nu a fost dușmanul său și nu a vrut răul” decedatului și totul s-a întâmplat din întâmplare, i se va acorda dreptul de a locui în această cetate, unde răzbunătorii nu-l pot ucide. Chiar și durata unui astfel de exil este stipulată: până la moartea marelui preot, atunci începe o amnistie.

Și aici vedem o adăugire despre ce trebuie făcut în alte cazuri: „Dacă cineva ucide pe un om, atunci ucigașul trebuie ucis pe mărturia martorilor; dar un singur martor nu este de ajuns pentru a-l condamna la moarte” (Numeri 35:30). Sunt aceste reguli mărunte dacă au fost folosite pentru a decide cazurile penale de crimă? Cred că nu. Aici procedura este prescrisă, aici este stabilit un sistem clar de valori: crima se pedepsește nu cu amendă sau închisoare, ci numai cu executare, ca fiind cea mai gravă crimă împotriva persoanei, dar, în același timp, moartea cauzată din neglijență nu ar trebui considerată crimă.

Al treilea grup de reguli sunt aceleași legi mărunte, cum ar fi „Să nu-ți semeni ogorul cu două feluri de semințe; să nu porți haină din fire amestecate, lână și in” (Lev. 19:19). Țesăturile noastre conțin adesea fire amestecate și ce este rău în asta? Dar această regulă, ca și altele, stabilește un anumit principiu global: nu ar trebui să amesteci concepte. Există o anumită structură în univers și aceasta trebuie să rămână inviolabilă: nu numai că binele nu poate fi amestecat cu răul, ci și lâna cu inul și grâul cu orzul. Acesta este, desigur, un fleac, dar ne amintește de principii foarte specifice.

Urmând regula „fă-ți ciucuri la cele patru colțuri ale vălului tău” (Deuteronom 22:12), evreii ortodocși poartă și astăzi haine cu ciucuri, care au în total 613 fire -

numărul poruncilor din Scriptură. Firele le amintesc zilnic de aceste porunci și de principiile care stau la baza lor. Apropo, sunt 613 reguli multe? Cu toții, fără excepție, trăim conform Constituției, Codului Civil, Codului Penal, Codului Fiscal, aceluiași Regulament de Circulație, acestea conțin multe mii de articole, paragrafe și secțiuni - și câte legi, instrucțiuni și îndrumări diferite există în viața noastră și încercăm să încălcăm orice! În opinia mea, îi putem invidia pe israeliții din vechime: doar 613 porunci pentru toate ocaziile.

Creștinii nu poartă aceste ciucuri, nu consideră deloc obligatorie îndeplinirea tuturor cerințelor Legii, în urma deciziei aceluiași Sinod Apostolic, despre care am vorbit chiar la începutul acestui capitol. Chestiunea atitudinii față de Lege nu a fost simplă pentru apostoli, dar, în general, s-a luat următoarea decizie: moartea sacrificială a lui Iisus Hristos ne-a eliberat de necesitatea de a respecta toate prescripțiile rituale. Nu mai este nevoie de jertfe sângeroase, iar dacă partea centrală a Legii își pierde sensul, atunci cele secundare, cum ar fi interzicerea cărnii de porc sau a țesăturilor din diferite fibre, nu mai sunt valabile.

Însă principiile generale care stau la baza prevederilor Legii nu și-au pierdut forța pentru creștini. Ele și-au găsit parțial expresia în diverse rituri și reguli ale Bisericii (nicio ramură a creștinismului nu se poate lipsi de ele), deși aceste forme exterioare astăzi nu mai au o semnificație atât de absolută ca în vremurile Vechiului Testament. Însă credința noastră, la fel ca dragostea sau speranța noastră, are întotdeauna nevoie de unele forme exterioare. Dăruim flori celor dragi și îi felicităm de ziua lor, deoarece aceasta este modalitatea acceptată de a ne exprima dragostea în cultura noastră și același lucru se poate spune despre regulile Vechiului Testament ca modalități de a ne exprima dragostea față de Dumnezeu și față de oameni. Este posibil să o exprimăm fără flori sau reguli, desigur.

Dar e totuși mai ușor cu ele.

26. Este legea Vechiului Testament aspră?

Execuții, amenzi, respectarea unor legi dure – poate Dumnezeul Iubirii să ceară asta de la un om? Și exact așa văd mulți dintre contemporanii noștri Vechiul Testament, care cere o pedeapsă crudă: „ochi pentru ochi și dinte pentru dinte”.

Moștenitorii lui Marcion

„Eu personal am trecut prin toate etapele ezitării și îndoielii și într-o singură noapte (în clasa a VII-a), literalmente într-o singură noapte, am ajuns la decizia finală și irevocabilă: ... Resping psihologia bestială a Vechiului Testament, dar accept pe deplin creștinismul și ortodoxia. Ca și cum mi-ar fi căzut un munte de

pe umeri! Am trăit cu asta și cu asta îmi voi încheia anii vieții.” Așa a scris despre alegerea sa religioasă un om care cu greu poate fi suspectat de blândețe și pacifism - generalul A. I. Denikin. A trecut prin mai multe războaie, inclusiv un război civil, a fost dictator peste un vast teritoriu, nu a ezitat să ia măsuri dure pentru a restabili ordinea - și considera Vechiul Testament excesiv de crud. De ce?

Chestiunea cruzimii Vechiului Testament nu este nouă, așa cum este aproape orice în lumea aceasta. În capitolul 6 am vorbit despre teologul antic Marcion, care a respins Vechiul Testament pentru că credea că acesta vorbește despre un Dumnezeu crud, diferit de Noul Testament. Dar

Biserica a condamnat învățătura sa ca fiind erezie. Urmându-i pe Hristos și pe apostoli, afirmă că Vechiul Testament este o parte integrantă a Sfintei Scripturi și că Dumnezeul patriarhilor și profeților este același cu Dumnezeul apostolilor și evangheliștilor și că nu numai Noul Testament, ci „toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu și de folos pentru învățătură” (2 Timotei 3:16).

Însă cititorul modern este, de asemenea, dezgustat de multe lucruri legate de Vechiul Testament, mai ales de „cruzimea” sa. Ei bine, Biblia este o carte care spune adevărul, iar dacă oamenii s-au ucis și s-au urât întotdeauna unii pe alții, dacă nici măcar cei mai mari oameni drepți nu au fost fără vină, ea povestește despre asta sincer și deschis. Nu este o colecție de povești zaharoase și de aceea poate fi de încredere.

Acest lucru pare a fi clar. Dar cei care se îndoiesc nu sunt mulțumiți: Vechiul Testament nu vorbește doar despre cruzimea indivizilor, ci atribuie această cruzime lui Dumnezeu Însuși. Iar principala acuzație care poate fi auzită aici este Legea aspră, care cere să se dea ochi pentru ochi și să se pedepsească cu moartea pentru încălcarea fidelității conjugale. Să încercăm să înțelegem acest lucru mai în detaliu.

Dar mai întâi, să fim de acord: nu putem judeca oamenii care au trăit acum trei mii de ani ca fiind contemporanii noștri. Ei se deosebeau de noi nu doar prin faptul că nu aveau electricitate și nu bănuiau existența Americii. Aveau idei oarecum diferite despre lume, iar noi îi putem judeca doar pe baza realităților acelor vremuri. Nu-i vom reproșa lui Columb că nu a găsit America pe un glob școlar înainte de a naviga spre ea, sau Mareșalului Kutuzov că nu a aruncat divizii de aviație și tancuri împotriva lui Napoleon. Este nedrept să le reproșăm anticilor că nu au ceea ce ne este accesibil și familiar astăzi. Mai mult, merită să ne gândim: nu de la ei am dobândit toate acestea?

Legea: sursă și semnificație

Orice sistem juridic este construit pe o anumită fundație. Pentru ca o lege să fie valabilă, aceasta trebuie să fie consfințită de autoritatea cuiva. Astăzi, de regulă, constituțiile se referă la „voința poporului", care, după cum știm, nu este adesea nimic mai mult decât tehnologii politice aplicate cu pricepere. Dar în vremurile străvechi, legea a fost întotdeauna înțeleasă ca un dar de sus, iar Vechiul Testament nu a făcut excepție.

Însă Vechiul Testament avea o particularitate. Popoarele din jur credeau că zeii le dădeau legi pur și simplu pentru a le organiza viața și a asigura dreptatea. Dar pe Muntele Sinai, lui Moise i s-a dat mai mult decât un simplu cod legal; acolo s-a încheiat un Legământ, adică un acord între întregul popor israelit și Dumnezeu: „Eu voi fi Dumnezeul vostru și voi veți fi poporul Meu" (Lev. 26:12). De fapt, în afara acestui Legământ, israeliții erau doar niște sclavi egipteni fugari, dar prin încheierea lui, deveneau un adevărat popor cu propriul stat, propriul teritoriu, propria religie și cultură. Legământul arăta ca un acord între conducătorul unui mare stat și tribul supus lui: le promitea protecție și patronaj și le cerea un singur lucru în schimb – loialitate și ascultare deplină.

Prin urmare, cele mai teribile crime din Vechiul Testament erau considerate cele care însemnau trădarea lui Dumnezeu: idolatria și vrăjitoria. Pedeapsa pentru acestea era moartea imediată, la fel cum sunt uciși teroriștii în statele moderne care iau armele împotriva autorității legitime.

De fapt, relațiile din cadrul comunității israelite erau reglementate pe baza aceluiași principiu: „Fiți sfinți, căci Eu sunt sfânt" (Lev. 11:45) - aceasta este ceea ce le cere Domnul israeliților și, dacă este așa, atunci nedreptatea, opresiunea și jafurile devin imposibile și inacceptabile. Prin urmare, normele dreptului penal primesc același statut sacru în Vechiul Testament ca și normele de cult: ele, în esență, devin inseparabile.

Justiție Comunitară

Așadar, în legea Vechiului Testament găsim multe pedepse pentru crime împotriva aproapelui care ni se par excesiv de crude. De ce să pedepsești adulterul cu moartea? De ce să scoți ochiul cuiva care i-a scos ochiul altcuiva - poate din greșeală? Totuși, chiar și în legislația noastră, multe lucruri i s-ar părea crude omului antic - de exemplu, închisoarea, lucru pe care Legea Vechiului Testament nu-l cunoștea. Cum poți smulge o persoană din casa lui pentru mulți ani? Dacă este vinovat de furt, să plătească dublu, iar dacă este ucigaș, atunci îl vom omorî. Și acest lucru nu va fi făcut de un călău profesionist, ci de comunitatea însăși, care va arunca cu pietre în el... Vă amintiți cum a salvat Isus de la execuție o femeie prinsă în adulter? Nu a îndreptățit-o, ci a făcut apel la conștiința judecătorilor: „Cine dintre voi este fără păcat să arunce întâi cu piatra

în ea” (Ioan 8:7) - și s-au împrăștiat, nevrând să îndeplinească cerința evidentă a Legii. Da, în dreptate, ar fi trebuit executată, s-a gândit toată lumea, dar personal nu-mi pot asuma o astfel de responsabilitate.

La urma urmei, justiția nu era o mașinărie impersonală pe atunci, ci era înfăptuită de societate însăși. Una era să depui o plângere în instanță și să asculți sentința pronunțată împotriva cuiva și cu totul altceva să ridici o piatră grea și să o arunci într-o persoană vie. Aici, te gândești cu adevărat de trei ori înainte de a face o acuzație. Și în capitolul trecut am vorbit despre „orașe de refugiu” speciale unde o persoană care provocase fără intenție moartea altcuiva putea găsi refugiu. Singura restricție era că o astfel de persoană nu putea părăsi „orașul de refugiu”. Dar totuși, nu poate fi comparată cu închisoarea sau cu închisoarea din lagăr.

O altă regulă a noastră care li s-ar fi părut crudă israeliților din vechime este armata de recrutare. Bărbații puteau fi recrutați în armată doar în timpul războiului, iar cei care erau scutiți de la recrutare erau cei care se căsătoriseră recent, își construiseră o casă sau plantaseră o vie. Războiul este război, dar o persoană are dreptul să-și trăiască propria viață privată și nu poate fi luată de lângă tânăra sa soție, noua casă și primele roade.

Și, în general, pe fondul acelor legi care până de curând existau în multe țări creștine, Vechiul Testament pare foarte blând. De exemplu, prevede pedepsele corporale în unele cazuri, dar le limitează strict la patruzeci de lovituri, „ca fratele tău să nu fie desfigurat de multe lovituri” (Deuteronom 25:3). Să ascultăm: un criminal condamnat este fratele tău, a cărui demnitate trebuie să o protejezi chiar și în timpul pedepsei. Să comparăm acest lucru cu faimoasa „alergare a mănușii” practicată în Rusia în secolul al XIX-lea... Vechiul Testament nu cunoaște nicio pedeapsă care să schilodească o persoană (smulgerea nărilor, tăierea limbii etc.), deși cu câteva secole în urmă erau complet comune în „țările civilizate”.

Ce înseamnă „ochi pentru ochi”?

Dacă comparăm Vechiul Testament cu alte texte legislative ale Orientului Apropiat antic, vom observa și mai multe diferențe. Da, toate se bazau pe principiul notoriu *al talionului* : „ochi pentru ochi, dinte pentru dinte”, adică criminalul trebuie să sufere aceeași pagubă pe care i-a cauzat victimei. De fapt, acesta nu este deloc un principiu rău, limitează dreptul la răzbunare: dacă ți se scoate un ochi, atunci ai dreptul să faci același lucru, dar *nu mai mult de atât.* Dacă am putea respecta acest principiu măcar în relațiile personale...

Dar, desigur, poate fi aplicat în moduri diferite. Codul babilonian al lui Hammurabi prevede: dacă cineva l-a luat ca garanție pe fiul debitorului său și l-a tratat atât de rău încât a murit, atunci... trebuie să-și dea propriul fiu pentru a fi ucis. Și dacă

un constructor a construit o casă atât de rău încât s-a prăbușit și a îngropat familia clientului sub dărâmături, atunci trebuie să ucidă... nu, nu constructorul, ci familia acestuia. Constructorul însuși este scutit de pedeapsă dacă clientul nu a fost rănit. Spre deosebire de aceste legi, Vechiul Testament proclamă principiul *responsabilității personale.* Pentru toate infracțiunile, doar criminalul însuși este pedepsit; el nu poate fi înlocuit de nimeni.

Însă diferențele erau deosebit de mari în ceea ce privește infracțiunile împotriva proprietății altor persoane. Legea babiloniană (ca și, de altfel, recenta lege sovietică) pedepsea anumite tipuri de furt cu moartea: de exemplu, un criminal care spargea zidul casei altcuiva trebuia spânzurat chiar lângă acel zid. Legea Vechiului Testament prevedea o amendă de dublul sumei pentru un hoț; cu toate acestea, proprietarul casei avea dreptul să-l omoare pe tâlhar pe loc, în autoapărare, dar numai noaptea, când este dificil de evaluat gradul de amenințare. Și nicio infracțiune împotriva proprietății nu se pedepsește cu moartea - doar cu amendă.

Crimele împotriva persoanei (adică împotriva lui Dumnezeu și împotriva aproapelui), dimpotrivă, sunt pedepsite foarte aspru în Legea lui Moise. Aproape toate codurile de legi antice, inclusiv Coranul, stabilesc dreptul la răscumpărare, dar Vechiul Testament spune clar: „Să nu iei răscumpărare pentru sufletul unui ucigaș, ci să fie pedepsit cu moartea... căci sângele pângărește țara” (Numeri 35:31-33). Și iată de ce: „Cine varsă sângele omului, prin om va fi vărsat sângele lui, căci omul a fost creat după chipul lui Dumnezeu” (Geneza 9:6). În același timp, pentru alți conducători ai Orientului Apropiat antic, precum și mai târziu pentru multe țări creștine și chiar pentru Uniunea Sovietică, omul era mai degrabă o unitate economică națională, așa că nu-i era dificil să stabilească un preț: să ia o amendă pentru uciderea sa și, invers, să-i ia viața drept plată pentru daunele cauzate. În general, viața umană este considerată în același Cod al lui Hammurabi ca o anumită sumă de bani, și nu una atât de mare.

De exemplu, Codul lui Hammurabi insistă: „Dacă tâlharul nu a fost prins, atunci persoana jefuită poate arăta tot ce a pierdut înaintea lui Dumnezeu, iar comunitatea și bătrânul, pe al cărui pământ și teritoriu a fost comis jaful, trebuie să-l despăgubească pentru tot ce a pierdut. Dacă s-a pierdut o viață, atunci comunitatea și bătrânul trebuie să cântărească o mină de argint rudelor sale.” Adică, evident, oamenii nevinovați plătesc, doar pentru a menține „echilibrul”. Iar Vechiul Testament prevede ca comunitatea locală, în cazul unei crime nerezolvate, să efectueze pur și simplu un sacrificiu de purificare - și, bineînțeles, nu evaluează o viață la o mină de argint.

Sau o altă regulă a lui Hammurabi: „Dacă un om fură un bou, o oaie, un măgar, un porc sau o corabie, dacă aceasta aparține unui zeu sau unui palat, va da

înapoi treizeci de ori mai mult, dar dacă aparține unui țăran, va da înapoi zece ori mai mult. Dacă hoțul nu are bani de plătit, va fi omorât." Ce cere Vechiul Testament într-un astfel de caz? „Hoțul va da despăgubire; iar dacă nu are bani, va fi vândut pentru ceea ce a furat. Dacă este prins și lucrul furat este găsit viu în mâna lui, fie că este vorba de bou, fie de măgar, fie de oaie, va da înapoi dublu" (Exod 22:3-4). Diferența, după cum putem vedea, este enormă.

Principii biblice ale dreptului modern

Totuși, ideea nu este nici măcar că Vechiul Testament se dovedește a fi fundamental mai blând în multe cazuri decât Codul lui Hammurabi și alte coduri de drept din acea vreme. Cel mai important lucru este că acesta propune niște principii generale ale unei societăți juridice care ni se par evidente astăzi, dar pentru acea vreme erau revoluționare. Și, deși suntem obișnuiți să privim de sus Vechiul Testament, crezând că conștiința juridică creștină este mult superioară acesteia, dacă privim mai atent, vom vedea că abia acum ideile unui stat juridic, *deja stabilite* în Vechiul Testament, devin o normă general acceptată.

În primul rând, Vechiul Testament proclamă *egalitatea oamenilor în fața legii* , făcând excepție doar pentru sclavii străini. Iar codurile medievale ale statelor creștine conțin tot felul de gradații: pentru uciderea unui nobil există o pedeapsă, pentru uciderea unui țăran - alta. Chiar și statutul criminalului influența severitatea pedepsei: pentru ce era executat un om de rând, pentru ce era amendă pentru un nobil. Legea lui Moise nu cunoaște așa ceva.

Consecințele acestui fapt pot fi observate într-un exemplu descris în Biblie. Regele israelian Ahab a iubit via supusului său, Nabot, dar a refuzat să vândă „moștenirea părinților săi". Rețineți, nu pentru a o da gratuit, ci pentru a o vinde la un preț bun! Ahab nu a reușit niciodată să-l forțeze pe Nabot să facă de bunăvoie o înțelegere. O acuzație a fost fabricată împotriva omului recalcitrant și a fost executat, dar această crimă a lui Ahab l-a mâniat atât de mult pe Domnul încât profetul Ilie i-a spus regelui: „Așa vorbește Domnul: În locul unde câinii au lins sângele lui Nabot, câinii vor linge și sângele tău" (1 Samuel 21:19). Prin comparație, Ivan cel Groaznic era sigur că este „liber în pântecele" supușilor săi; Cât despre proprietatea lor, până în ziua de azi statul cumpără cu forța terenuri de la cetățenii săi pentru a construi un drum nou pe el sau demolează o casă veche pentru a construi una nouă, mai scumpă - și nu-i trece nimănui prin minte să ceară consimțământul proprietarilor.

Un alt principiu important, pe care l-am discutat deja, este *responsabilitatea personală* a unei persoane pentru acțiunile sale: „părinții să nu fie pedepsiți cu moartea pentru copii, nici copiii să nu fie pedepsiți cu moartea pentru părinți; fiecare om să fie pedepsit cu moartea pentru păcatul său" (Deuteronom 24:16).

Fostul seminarist Iosif Stalin a citat chiar aceste cuvinte, deși era foarte departe de a le împlini.

Al treilea pilon al societății juridice, dedus în Vechiul Testament, este *inviolabilitatea persoanei umane* . Această normă era tocmai ceea ce se afirma prin divizarea strictă, practic fără excepții, a infracțiunilor împotriva persoanei, care se pedepseau cu moartea, și a infracțiunilor împotriva proprietății, care se pedepseau cu amendă cu despăgubiri pentru daune. Și dacă astăzi această distincție a devenit normă pentru noi, atunci nu ar trebui să uităm că a fost enunțată pentru prima dată în Vechiul Testament.

Desigur, toate acestea nu înseamnă că Legea Vechiului Testament este perfectă și autosuficientă. Dacă ar fi așa, nu ar fi nevoie de Noul Testament. Dar astăzi putem spune că Vechiul Testament stabilește o anumită bază stabilă a structurii sociale, un anumit minim, fără a-l respecta, societatea poate în orice moment să alunece în mlaștina permisivității și tiraniei. Iar Noul Testament se adresează individului, deoarece a-ți ierta datornicul sau a întoarce și celălalt obraz este o decizie luată de fiecare persoană în mod individual, dar societatea nu poate ridica acest lucru la rang de normă juridică, altfel va permite pur și simplu celui puternic să-l bată joc de cel slab.

Harul Noului Testament este o înălțare în sus, către idealul ceresc. Iar Legea Vechiului Testament este o temelie solidă, pământească și, pentru vremea sa, revoluționară. Normele umaniste și declarațiile drepturilor omului de astăzi au devenit posibile tocmai pentru că profeții le-au explicat odată oamenilor: Dumnezeu Atotputernicul nu este deloc indiferent față de modul în care se tratează unii pe alții, pentru că fiecare dintre ei poartă chipul lui Dumnezeu în sine.

27. Îndeamnă Biblia la genocid?

În capitolul trecut am discutat întrebarea dacă Legea Vechiului Testament era crudă. Dar Legea nu este cea mai șocantă parte a Sfintelor Scripturi... Este mult mai dificil pentru o persoană modernă să accepte și să înțeleagă poveștile despre cum israeliții au exterminat populația civilă, iar Biblia susține că au făcut acest lucru la ordinul direct al lui Dumnezeu. Este acest lucru cu adevărat adevărat? Și cum poate fi explicat?

Iosua, Ilie, Iehu...

Merită să ne uităm mai întâi unde anume în Vechiul Testament citim despre astfel de evenimente? În primul rând, desigur, în cartea lui Iosua. Probabil, dacă creștinii moderni ar organiza un vot cu privire la ce carte să fie eliminată din

Biblie, aceasta ar primi o majoritate covârșitoare de voturi. „În aceeași zi, Iosua a luat Macheda și a lovit-o cu sabia... N-a lăsat pe nimeni să rămâie sau să scape; și a făcut regelui Machedei cum făcuse regelui Ierihonului. Apoi Iosua și tot Israelul cu el au mers din Macheda la Libna și au luptat împotriva Libnei. Domnul a dat-o atât pe ea, cât și pe regele ei în mâinile lui Israel; și au luat-o și regele ei. Și Iosua a nimicit-o prin ascuțișul sabiei, împreună cu tot ce era în ea; n-a lăsat pe nimeni în ea” (10:28-30).

În limbajul modern, aceasta se numește genocid. Dar apoi, se dovedește, Isus Navin a acționat în deplină conformitate cu voința lui Dumnezeu: „Dar în cetățile acestor neamuri, pe care ți le dă Domnul Dumnezeul tău în stăpânire, să nu lași în viață niciun suflet” (Deuteronom 20:16).

Întâlnim ceva similar și în paginile altor cărți ale Vechiului Testament… Profetul Ilie concurează cu preoții zeității păgâne Baal și, după ce îi învinge, îi ucide pe toți (1 Regi 18). Totuși, nu există nicio îndoială că i-ar fi făcut același lucru dacă ar fi fost victorioși – toleranța religioasă pur și simplu lipsea la acea vreme. Și regele Iehu i-a adunat pe toți profeții lui Baal și i-a ucis fără nicio concurență (2 Regi 10).

Bine, să spunem că păgânii au vărsat râuri de sânge, dar de ce au făcut la fel și profeții Unicului Dumnezeu?

De ce atât de mult sânge?

Pe de o parte, nu trebuie să uităm că pentru un păgân, cel mai adevărat zeu nu va fi cel care vorbește despre milă, ci cel care se dovedește a fi mai puternic. Iată o poveste tipică despre rivalitatea dintre păgânism și creștinism în Altai, transmisă de etnograful german din secolul al XIX-lea V.V. Radlov: „Gazda mea mi-a povestit că odată a petrecut noaptea într-o iurtă, unde un șaman își făcea trucurile. După ce a trasat un cerc magic în jurul iurtei, a intrat în ea, dar a sărit imediat afară, ca și cum ar fi fost atras de o forță invizibilă; pe stradă a căzut imediat într-o frenezie, strigând continuu: «În iurtă zace un străin, iar pe pieptul lui are un cărbune încins, m-a ars.» Și naratorul purta pe piept o icoană pe care i-a dat-o Părintele Macarie” (vorbim despre Părintele Macarie Glukharev, iluminatorul din Altai).

Ceva foarte asemănător se aude în povestea despre cum filistenii au capturat cea mai sacră relicvă a israeliților, Arca Legământului, și au dus-o la templul zeității lor principale, Dagon. A doua zi dimineață, au găsit statuia lui prosternată în fața Arcei (1 Samuel 5).

Superioritatea morală a creștinismului față de șamanism, subtilitățile teologice, frumusețea liturgică – toate acestea nu par importante sau semnificative pentru un păgân până când nu este convins că o mică icoană poate priva de puterea sa un șaman, care până acum i se părea cea mai puternică persoană din lume. Cuviosul Macarie, desigur, nu ucidea șamani, dar pe vremea lui Ilie era clar pentru toată lumea că această dispută teologică nu putea fi rezolvată decât prin moartea uneia dintre părți.

„Ei înțeleg doar forța", spuneau colonizatorii despre „sălbatici". Desigur, acest lucru nu este adevărat. Dar un alt lucru este adevărat: ei chiar nu înțeleg neputința. Misionarii din Noua Guinee, de exemplu, au trebuit să se confrunte cu faptul că povestea lui Hristos cel răstignit nu a stârnit nicio simpatie sau respect din partea triburilor locale. A fost ucis, ceea ce înseamnă că a pierdut, nici măcar nu s-a putut apăra - ei bine, cum ne poate ajuta atunci?

Și pentru a fi auziți, predicatorii Unicului Dumnezeu trebuie adesea să convingă oamenii mai întâi de puterea Sa, de capacitatea Sa necondiționată de a învinge zeitățile păgâne. Dar... nu în detrimentul populației pașnice, precum Jesus Navin - aș vrea să obiectez aici. Și de aceea va trebui să analizăm acest lucru mai în detaliu.

Cum se luptau în acele vremuri

În perioada descrisă în Cartea lui Iosua, exterminarea unui inamic învins era norma, nu excepția. Liderii militari din vechime ar fi râs citind Convenția de la Geneva, care impunea un tratament uman prizonierilor de război. De exemplu, iată cum și-a descris regele asirian Assurnasirpal al II-lea isprăvile glorioase: „Cu numeroasele mele trupe am asediat orașul și l-am cucerit, șase sute de luptători am ucis cu arme, trei mii de prizonieri am ars în foc, fără a lăsa niciunul dintre ei ostatici. Trupurile lor le-am îngrămădit în turnuri, tinerii și femeile le-am ars pe rug. Pe șeful așezării l-am jupuit și am acoperit zidul orașului cu pielea lui. O altă așezare din vecinătate am cucerit, cincizeci dintre războinicii lor am ucis cu arme, două sute de prizonieri am ars în foc..." Și așa mai departe la infinit; rețineți că se *laudă* cu asta .

Poate fi un maniac? Deloc. Reliefurile și desenele aproape tuturor popoarelor antice ne arată regi ridicând arma crimei asupra dușmanilor învinși: legați, neînarmați, goi. În astfel de crime, învingătorii vedeau o manifestare a măreției și puterii lor.

Privind aceste imagini, citind aceste cronici, începi să înțelegi cât de mult nou a adus în lume o carte, chiar la începutul căreia omul este numit chipul și asemănarea lui Dumnezeu (o icoană, în limbaj modern), iar uciderea lui este

declarată crimă. Da, asta nu înseamnă că oamenii au încetat imediat să se mai omoare unii pe alții, dar predica biblică (nu numai ea, desigur) a schimbat treptat această lume. Și dacă Hitler și Stalin ar fi comis atrocități comparabile în cruzime cu asirienii, nu s-ar fi gândit niciodată să se laude cu asta.

Mai mult, astăzi vedem că cazurile moderne de ucidere în masă a civililor (Auschwitz, GULAG, Hiroshima) devin un „punct sensibil" doar în acele țări care au crescut pe baza tradiției biblice. Cine din Turcia își amintește de genocidul armean din 1915? În Japonia - despre crimele brutale ale chinezilor din anii 1930 și 1940? Doar câțiva. Se pare că nu pentru că turcii sau japonezii sunt mai nesimțitori decât germanii sau rușii, ci pentru că cultura lor tradițională nu se bazează pe Biblie, pe viziunea omului ca imagine a lui Dumnezeu, care a fost adusă lumii de Vechiul Testament.

Și totuși, aceasta nu înlătură problema... Să presupunem că obiceiul dezgustător de a trata prizonierii și civilii era atât de răspândit încât Domnul nu a considerat necesar să-l aboliască la vremea respectivă. Dar de ce a chemat El să-l urmeze?

Ce este „populația civilă"?

Să luăm o pauză de o clipă și să analizăm experiența recentă a celui de-al Doilea Război Mondial. Civilii au murit nu doar în lagărele de concentrare naziste, ci și sub bombele Aliaților. Există încă o dezbatere despre cât de justificate au fost bombardamentele atomice de la Hiroshima și Nagasaki: da, au dus la pierderi teribile, dar dacă nu s-ar fi întâmplat, spun istoricii militari americani, Japonia nu ar fi capitulat, SUA și URSS ar fi trebuit să debarce trupe pe insulele japoneze și ar fi existat și mai multe victime.

Totuși, nu au ucis civili bombele obișnuite aruncate asupra unei fabrici militare, a unei gări sau a unui depozit? Chiar și un glonț de lunetist în tranșeele Stalingradului a curmat viața unui om care poate nu era vinovat personal de atrocitățile naziste și care avea soție și copii acasă. Dar suntem gata să justificăm aceste victime pentru că înțelegem că mașina de război nazistă trebuia distrusă cu orice preț. Mila pentru un anumit german ar fi însemnat moarte și sclavie pentru mii de oameni.

În războiul cu popoarele indigene din Palestina, israelienii, desigur, nu au folosit arme de distrugere în masă. Dar nu luptau atât împotriva unei armate, cât împotriva unei civilizații întregi, care urma să fie distrusă, precum al Treilea Reich. Și aici, o victorie militară putea duce cu ușurință la o înfrângere religioasă și culturală, așa cum s-a întâmplat de mai multe ori în istorie: învingătorii au adoptat treptat și cumva imperceptibil cultura, tradițiile, ritualurile, chiar și limba celor învinși...

Deci, ce erau aceste rituri? Atât Biblia, cât și descoperirile arheologice și istoricii antici mărturisesc că tradițiile canaanite includeau sacrificiul propriilor copii, ca să nu mai vorbim de orgiile sexuale asociate cu cultele fertilității. Romanii antici nu erau un popor sentimental, dar sacrificiile de copii ale cartaginezilor (un popor strâns înrudit cu canaaniții) îi dezgustau; și a devenit unul dintre principalele argumente pentru care „Cartagina trebuie distrusă". Nu doar cucerită și supusă, ca alte orașe, ci distrusă, iar când orașul a fost cucerit, asta i s-a făcut. Chiar și teritoriul său a fost arat cu un plug, pentru a arăta că un astfel de oraș nu ar trebui să mai existe în lume.

Israeliții din vechime tratau populația locală din Palestina exact în același mod. Lui Avraam i s-a spus că urmașii săi vor lua în stăpânire acest pământ, dar nu imediat, întrucât „măsura nelegiuirii amoriților nu este încă plină" (Gen. 15:16). Adică, Dumnezeu a așteptat o schimbare în bine timp de multe secole; El a desemnat o anumită linie invizibilă, „măsura nelegiuirii", dincolo de care întreaga civilizație avea să fie distrusă. Și acest lucru cu greu poate fi numit prea crud: infinitatea rea a păcatului ar fi fost mult mai rea.

În acest caz, israeliții au acționat ca „flagelul lui Dumnezeu" în raport cu canaaniții - mai târziu, alte popoare (asirieni, babilonieni) vor juca același rol în raport cu Israelul însuși. Dar nu era vorba doar de o pedeapsă: Israelul trebuia să se protejeze de toate urâciunile religiei locale. Crescătorii nomazi de vite - israeliții s-ar fi dizolvat pur și simplu în civilizația urbană rafinată a Palestinei, care le era mult superioară ca nivel cultural. Drept urmare, învățătura despre Unicul Dumnezeu ar fi fost pierdută de omenire. Pe scurt, dacă aceste popoare nu ar fi fost exterminate, atunci timp de multe secole, poate chiar și în ziua de azi, oamenii și-ar fi sacrificat copiii idolilor și ar fi considerat aceasta cea mai înaltă formă de religiozitate. Ar fi fost acest lucru mai uman?

Herem, alias anatema

Așadar, când israeliții au distrus orașele canaanite, nu a fost vorba doar de a da dovadă de „curaj" sau chiar de pedeapsă, ci de ceva mult mai important și mai serios. Pentru a înțelege acest lucru, să ne uităm la povestea unui om pe nume Ahai, relatată în capitolul 7 al cărții Iosua: el a fost ispitit de o parte din prada de la Ierihon (haine frumoase, aur și argint) și le-a păstrat pentru el. Dar Domnul a trimis o înfrângere militară asupra israeliților și a declarat: „Lucrul blestemat este în mijlocul tău, Israele; de aceea nu poți sta înaintea dușmanilor tăi, până nu vei îndepărta lucrul blestemat din mijlocul tău".

Cuvântul „blestemat" în ebraică suna ca *cherem* (echivalentul său arab a intrat în limba rusă ca *harem* , adică ceva interzis tuturor, cu excepția unei singure

persoane). Iar în traducerea greacă veche, a apărut cuvântul *anatemă,* familiar nouă astăzi ... Ce este?

Acest cuvânt nu înseamnă nimic mai puțin decât o jertfă: ceva dat în întregime, complet și pentru totdeauna lui Dumnezeu. Este scos din uzul cotidian, iar omul nu mai are dreptul să-l folosească. Putea fi o bucată de pământ sau un animal, care în acest caz a fost sacrificat. Dar în acest caz, era vorba de orașe întregi. Israeliților li s-a spus: nimic din ceea ce a fost cucerit nu vă aparține, totul merge la Domnul. Niciun suflet viu, niciun obiect din aceste orașe nu putea rămâne cu israeliții, ca în cazul unei ciume sau al contaminării radioactive. În acele vremuri grele, aceasta însemna un singur lucru - exterminarea totală.

Desigur, în zilele noastre, când cineva este supus unei excomunicări bisericești, nu-l ucid, ci spun cam același lucru: această persoană nu are nicio legătură cu noi, Domnul să se poarte cu ea cum consideră de cuviință (cam așa a folosit Apostolul Pavel acest cuvânt, de exemplu, în 1 Corinteni 16:22).

Aceasta este în contrast puternic cu ceea ce făceau și cu care se lăudau regii asirieni.

Ce ne învață cartea lui Iosua?

Desigur, aceasta este departe de a fi singura interpretare posibilă a acestei cărți dificile. Din păcate, de-a lungul istoriei, oamenii au citat-o adesea cu ușurință pentru a-și justifica propriile cuceriri. De exemplu, coloniștii nord-americani se considerau adesea israeliți, recuperându-și „pământul promis” de la nativii răi. Acest lucru explică parțial cruzimea lor față de indieni.

Și în statul modern Israel, Yeshua Ben-Nun (așa sună numele lui Jesus Navin în ebraică) este adesea amintit în legătură cu problema granițelor statului: din moment ce a cucerit acest pământ, înseamnă că este al nostru pentru totdeauna, iar oricine nu este de acord cu acest lucru se poate rătăci.

Desigur, o astfel de lectură este foarte departe de sensul original al cărții. Da, ea trasează limite - dar numai pentru timpul său; da, ea prescrie exterminarea popoarelor - dar numai a acestor popoare specifice, care au dispărut de mult de pe fața pământului. Și nu despre asta este vorba în esență în carte... Ce ne învață în primul rând?

„Fii tare și curajos, căci tu vei face ca acest popor să stăpânească țara pe care am jurat părinților lor că le-o voi da. Fii numai tare și foarte curajos și ia aminte să păzești și să împlinești toată legea pe care ți-a poruncit-o Moise, robul Meu. Nu te abate de la ea nici la dreapta, nici la stânga” – aceasta este ceea ce îi spune

Domnul lui Isus (1:6-7). Această carte începe cu această chemare și nicidecum cu o chemare de a distruge toate ființele vii, deși astăzi această chemare este cea care este cel mai des amintită. Creștinii moderni uită adesea această chemare la curaj. Dar în orice moment există momente în care un credincios trebuie să nu fie un contemplativ, ci un războinic. Aceasta este ceea ce ne învață Cartea lui Iosua.

Israeliții, poate pentru prima dată în istoria lumii, au refuzat să-și distrugă dușmanii din proprie inițiativă, lăsând decizia în mâinile Dumnezeului lor. Da, au purtat războaie sângeroase, dar acestea erau „războaiele Domnului", războaie împotriva celor care acționau ca dușmanii Săi. Dacă invadau o țară străină, nu era pentru că le plăcea țara sau pentru că locuitorii ei îi jigniseră în vreun fel, ci pentru că răul trebuia distrus.

Iar cei care citează această carte pentru a-și justifica propriile campanii militare greșesc complet: ceea ce i s-a spus lui Jesus Navin într-o situație istorică specifică, nimeni nu are dreptul să extindă la alte vremuri și la alte popoare.

De la Isus Navin până la Isus Hristos, care ne-a dat porunca de a „întoarce și celălalt obraz", mai era încă un drum lung de parcurs, dar se făcuse un pas foarte important pe această cale.

28. De ce vorbesc psalmii despre răzbunare?

Suntem obișnuiți să așteptăm ceva sublim și instructiv din Biblie. Dar când deschidem cea mai faimoasă carte a Vechiului Testament, Psaltirea, întâlnim continuu expresii care ne derutează profund. Psalmistul le dorește în mod deschis răul dușmanilor săi, se bucură de nenorocirile lor... Poate Cuvântul lui Dumnezeu să vorbească așa? Și se poate ruga un creștin cu astfel de cuvinte astăzi?

Cel puțin e corect

Într-adevăr, astfel de lucruri se găsesc în psalmi, și nu doar o dată sau de două ori. „Urmăresc pe vrăjmașii mei și-i ajung din urmă și nu mă voi întoarce până nu-i voi nimici" (18:38), ne informează psalmistul. „Moartea să vină peste ei; să se pogoare de vii în Locuința Morților" (54:16), își dorește el sincer, iar Dumnezeu îl aude: „Tu lovești pe toți vrăjmașii mei peste obraz; tu zdrobești dinții celor răi" (3:8). La sfârșitul rugăciunii sale, psalmistul adaugă, ca într-o notă de subsol: „Și, în mila Ta, nimicește-i pe vrăjmașii mei și nimicește pe toți cei ce îmi asupresc sufletul, căci eu sunt robul Tău" (142:12). Pe scurt, „îi urăsc cu ură deplină: ei sunt vrăjmașii mei" (139:22).

Cine nu a mai scris despre acest subiect până acum! Poate că cel mai convingător lucru pentru omul modern a fost C.S. Lewis în „Reflecții asupra Psalmilor”. Dar nici măcar această carte minunată a sa nu înlătură toate întrebările, așa cum această reflecție a mea cu siguranță nu le va înlătura. Și este corect: există lucruri cu care o persoană nu poate fi de acord în principiu, acestea provoacă iar și iar îndoieli și obiecții în ea. Și de aceea, iar și iar trebuie să vorbim despre ele, deși, se pare, toate lucrurile cele mai importante au fost deja spuse.

În primul rând, astfel de cuvinte sunt pur și simplu onestitate și deschidere înaintea lui Dumnezeu. Cu toții suntem supărați pe cineva, dar știm că este indecent să ne comportăm așa, așa că furia noastră ia cele mai aparent politicoase și uneori pioase forme. Există chiar o glumă despre două bunici bisericești care se ceartă pentru un loc în biserică: „Nu, Dumnezeu să vă ferească!”. De fapt, am dreptate, ea este vinovata mea, dar mă rog pentru ea, vedeți!

Nu este așa cu psalmistul (îl vom numi pe autorul psalmilor cu acest nume – nu toți au fost scriși de regele David, iar autorul multora ne este necunoscut). El îi spune lui Dumnezeu exact ceea ce simte, fără a ascunde nimic în spatele betelii de cuvinte aparent fericite. Lewis a spus despre acest sentiment: „Este o supărare exprimată atât de liber, atât de nerușinat, atât de obscen, așa cum doar copiii o exprimă în zilele noastre.” Și poate că putem învăța din această franchețe: dacă simțim cu adevărat resentimente, mânie, chiar antipatie, este mai bine să-I spunem lui Dumnezeu direct despre asta. Dacă îi persecutăm și îi învingem cu adevărat pe dușmanii noștri, să-I spunem Lui despre asta și să nu ne ascundem sentimentele și acțiunile în spatele betelii de expresii pioase.

Mitropolitul Antonie de Suroj își amintea cum, în adolescență, nu putea ierta un alt băiat pentru ceva ce făcuse. Maximalismul tinereții, familiar tuturor. Dar era și un adolescent foarte onest și i-a povestit despre asta duhovnicului său. Apoi, duhovnicul l-a sfătuit să nu spună cuvinte despre iertare atunci când citește rugăciunea „Tatăl nostru”, deoarece el însuși nu-l iertase pe vinovat. Acest lucru i se părea complet imposibil și, cu toate acestea, iertarea a avut loc; a trebuit să lase datoriile altora pentru a putea cere iertare pentru ale sale.

Poate că, dacă nu suntem pregătiți pentru iertare, ar fi mai bine să citim cu sinceritate un psalm similar într-o astfel de dispoziție, decât să repetăm pe de rost „cum iertăm greșiților noștri”? Ambele sunt în Biblie, poate fi și diferit, ne prezintă nu oameni ideali, ci oameni reali, cu toată pasiunea și uneori răzbunarea lor. Și psalmii nu sunt cuvintele lui Dumnezeu către noi, ci mai degrabă apelul nostru către El.

„Răzbunarea este a mea”

Există o altă lecție foarte importantă aici. „Răzbunarea este a Mea și Eu voi răsplăti”, a spus Domnul în Vechiul Testament, iar L. N. Tolstoi a folosit chiar aceste cuvinte ca epigraf la romanul său „Anna Karenina”. Ce înseamnă aceasta? Dumnezeu adresează aceste cuvinte unui credincios, astfel încât acesta să renunțe la propria răzbunare asupra dușmanilor săi și să o încredințeze lui Dumnezeu. În aceste cuvinte biblice, Dumnezeu îi spune unei persoane: nu te grăbi. Nu cunoști toate circumstanțele, nu cunoști motivele sufletului altuia, nu vrei să asculți dovezi în favoarea ei și nu poți judeca acțiunile ei. Dar Eu, spune Dumnezeu, pot face asta. Judecata Mea este dreaptă și, dacă consider că insultele aduse ție trebuie răzbunate, atunci voi răsplăti celui vinovat pentru păcatele sale.

Și psalmistul face în mare parte exact asta: își aduce rugăciunile pasionale către Dumnezeu, pentru ca El să-i analizeze cazul și să-i pedepsească pe cei vinovați. Da, psalmistul este încrezător în propria sa dreptate (așa cum suntem noi atunci când am fost ofensați grav și pe nedrept), dar, de regulă, nu se răzbună singur, ci se roagă doar pentru răzbunare. Există, totuși, câteva excepții, dar sunt puține, sunt pentru firile cele mai pasionale care nu se pot abține să-și „urmărească dușmanii”, ci lasă acest lucru să se întâmple sub ochii lui Dumnezeu. Trebuie spus că o astfel de abordare este deja un progres uriaș pentru acele vremuri când se considera corect nu doar să pedepsești tu însuți orice vinovat, ci să o faci în fața tuturor și atât de aspru încât nimeni să nu vrea să te jignească din nou. De fapt, în multe comunități masculine închise, cum ar fi armata sau închisoarea, acest lucru este considerat norma până în ziua de azi.

Și iată că ajungem la următoarea descoperire: psalmistul nu vorbește atât despre propriii săi dușmani, cât despre dușmanii lui Dumnezeu. El „îi urăște cu o ură desăvârșită”, deși traducerea de aici nu este în întregime corectă, cuvântul folosit în original nu înseamnă atât emoție, cât o respingere finală și necondiționată a acestor oameni, un refuz de a comunica cu ei în vreun fel (despre asta s-a vorbit în capitolul 18). Nu, desigur, acești oameni sunt dușmani pentru psalmistul însuși. Dar ideea nu este în primul rând că i-au nemulțumit personal în vreun fel, ci că încalcă poruncile lui Dumnezeu. Și psalmistul apără dreptatea lui Dumnezeu în acest caz.

Desigur, există un pericol foarte mare aici: noi apărăm întotdeauna dreptatea atunci când aceasta este încălcată în raport cu noi înșine, iar când suntem nedrepți, adesea nici nu o observăm. Și acest lucru se regăsește și în psalmi: „Doamne, Dumnezeul meu, dacă am făcut ceva, dacă este nedreptate în mâinile mele, dacă am răsplătit răul celui ce era împăcat cu mine... atunci să-mi urmărească vrăjmașul sufletul și să-l ajungă, să-mi calce în picioare viața” (7:4-

6). Adică, fără standarde duble: numind tunete și fulgere pe capetele altora, psalmistul este gata să-și înlocuiască propriile standarde, dacă există un motiv. Suntem noi pregătiți pentru o astfel de responsabilitate?

Da, desigur, în vremea noastră nu este obișnuit să vorbim despre propria dreptate. Mai mult, creștinii sunt obișnuiți să repete că toți sunt mari păcătoși care merită pedeapsa (deși, ca să fim sinceri, nu toți spun asta sincer). Dar acest lucru nu se află încă în Vechiul Testament. Trebuie înțeles că Biblia nu a fost scrisă într-o singură zi. În ea vedem treptele prin care întreaga omenire a urcat treptat: în primul rând, poporul ales, Israel, și apoi restul, așa-numiții „păgâni". Pe cea mai de jos treaptă se află Cain, care pur și simplu din invidie își ucide propriul frate Abel, iar pe cea mai înaltă se află Hristos, care Își dă viața pentru mântuirea tuturor oamenilor. Iar psalmistul, care așteaptă cu nerăbdare pedeapsa lui Dumnezeu pentru păcătoși, urcă de la unul la altul. El știe deja că răzbunarea și pedeapsa se îndeplinesc numai prin voia lui Dumnezeu și numai pentru păcate, iar acest lucru este deja mult. De fapt, în lumea de astăzi, puțini oameni sunt gata să se pună măcar în astfel de limite; oamenilor le place să se răzbune și să decidă singuri cine și pentru ce.

Însă în multe locuri din Psaltire nu vedem încă acea smerenie extremă care va fi revelată pe Golgota. Cu toate acestea, este prezentă și în Psaltire, doar în alți psalmi: „Adunarea celor răi m-a înconjurat; mi-au străpuns mâinile și picioarele. Toate oasele mele ar putea fi numărate; dar ei se uită și mă privesc, îmi împart hainele între ei și aruncă la sorți pentru îmbrăcămintea mea. Dar nu Te depărta de mine, Doamne, tăria mea! Grăbește-te să-mi ajuți" (21:17-20). Nu este o coincidență faptul că cuvintele acestui psalm sunt amintite de evangheliști atunci când vorbesc despre Răstignire. Și, rețineți, nu există apeluri la răzbunare aici: cel care suferă doar cere ajutor. Poate că ideea este că atunci când ești cu adevărat în mare durere și frică, nu te mai gândești la răzbunare, ci doar la mântuire... Dar acesta nu este singurul lucru. Psaltirea este vocea unui suflet credincios care vorbește cu Dumnezeu și, în această conversație, auzim diferite stări de spirit, vedem diferite etape ale acelei creșteri spirituale despre care tocmai am vorbit. Iată ce face din Psaltire o colecție universală de rugăciuni pentru toate timpurile: oricine și oricând o ia în mâini, cu siguranță va găsi în ea ceva foarte consonant cu starea sa actuală.

Deci, ce ar trebui să facem?

Dar cum ar trebui să citim psalmii de astăzi care ne derutează atât de mult? De exemplu, celebrul psalm 136, care începe cu cuvintele „pe malurile Babilonului, acolo am stat și am plâns". Apropo, în tinerețea mea, acest psalm, interpretat de popularul grup „Boney-M", era cântat la tot felul de discoteci școlare și de pionieri - nimeni nu ghicea că este din Biblie. Așadar, acest cântec frumos și foarte trist

al exilaților, amintindu-și de patria lor îndepărtată și inaccesibilă în mijlocul unei țări străine, se încheie cu cuvinte de-a dreptul teribile adresate Babilonului: „Ferice de cel ce-ți ia pe cei mici și-i zdrobește de stânci”. Chiar dacă ne imaginăm că astfel de cuvinte sunt rostite de un prizonier al unui lagăr de concentrare nazist Berlinului lui Hitler, tot ar fi imposibil să le repetăm cu conștiința curată: bebelușii cu siguranță nu sunt vinovați de nimic, a-i zdrobi de o piatră este o crimă în orice caz. Totuși, să observăm: psalmistul însuși nu intenționează să facă acest lucru, el doar visează că vor exista și alții pe lângă acești cuceritori care le vor răsplăti babilonienilor pentru tot ce au făcut. Dar totuși, nu ne putem bucura de o asemenea atrocitate.

Creștinii s-au gândit la asta mult timp și au găsit un răspuns. Acest psalm vorbește istoric despre orașul Babilon, dar Babilonul a fost distrus cu mult timp în urmă și nu are nicio legătură cu noi. Așadar, ne vorbește despre dușmanii care ne-au înrobit. Și cine sunt principalii noștri dușmani? Desigur, în istorie, creștinii au avut adesea dușmani și persecutori foarte specifici, de la împăratul Nero până la secretarul general Hrușciov. Dar răul principal, știau ei, nu este cel care te atacă din exterior, ci cel care te subminează din interior. Adevăratul Babilon care captivează sufletul omenesc este Satana, care îl leagă strâns cu lanțurile patimilor și viciilor. Și apoi îi poruncește să se bucure, așa cum adevărații înrobiți babilonieni le-au poruncit odată israeliților... Așadar, binecuvântat este cel care va putea distruge din față „pruncii babilonieni”, adică gândurile rele care ne împing la păcat, în timp ce sunt slabi și neajutorați. Când ne vor cuceri și ne vor captiva, va fi incredibil de greu să facem acest lucru.

Această tehnică se numește „alegorizare”: o imagine materială specifică devine simbol al unei realități spirituale, în acest caz, bebelușii babilonieni sunt gânduri rele. Desigur, acei israeliți care au cântat acest psalm trist despre râurile babiloniene reale nu l-au interpretat în acest fel. Dar noi, dându-ne seama de convenționalitatea acestei interpretări, putem înțelege psalmul exact în acest fel. Și apoi, citind acest psalm, vom vedea cum înțelegerea răului și metodele de combatere a lui au fost clarificate de-a lungul istoriei biblice. Și dacă aceste cuvinte ne mai derutează, ei bine, le putem sări peste. Apropo, grupul „Boney-M” a făcut exact asta.

Dar să nu ne grăbim să tragem concluzii despre propria noastră spiritualitate înaltă. Simțim uneori un sentiment de furie și răutate, suntem sufocați de resentimente față de cineva? Dacă da, atunci știm ce se poate face. Putem deschide Psaltirea și ne putem îndrepta către Dumnezeu cu cuvintele psalmistului, chemându-L în ajutor, încredințându-I judecata și recunoscând cu sinceritate ce șuvoi tulbure de patimi clocotește în propriul nostru suflet.

Și atunci, poate, ne vom ridica împreună cu autorii biblici pe treptele creșterii spirituale și spre înțelegerea altor cuvinte, rostite și în Biblie: „Dar Eu vă spun: Nu vă împotriviți celui rău. Ci oricui te lovește peste obrazul drept, întoarce-i și pe celălalt” (Matei 5:39). Sunt, de asemenea, foarte greu de înțeles și de acceptat... dar din motive complet diferite.

29. Cine sunt profeții?

Biblia vorbește mult despre profeți. În zilele noastre, sunt populare diverse tipuri de prezicători ai viitorului - de la ghicitori la futurologi. Au fost profeții biblici cineva ca ei? Sau le-au transmis oamenilor ceea ce Dumnezeu le-a revelat? Și cum au devenit ei profeți în primul rând - a fost învățat undeva, ca o meșteșugărie, sau Domnul le-a arătat fiecăruia o cale specială? Și de ce spune Hristos în Evanghelie că profeții și urmașii Săi se vor confrunta cu persecuții în această lume?

Iona, profetul greșit

Să începem cu un exemplu de profet „greșit”. Există o carte în Biblie care arată clar ce *nu ar trebui* să facă un profet adevărat - aceasta este cartea profetului Iona. Dar, în același timp, ne permite să înțelegem care este semnificația slujirii profetice.

Așadar, Iona. Domnul îl trimite să predice în Ninive, capitala Imperiului Asirian (pentru israeliți, acest oraș era cam la fel ca Berlinul lui Hitler pentru noi). Iona pornește într-o călătorie... dar exact în direcția opusă! Nu are nicio dorință de a se implica cu asirienii și încearcă să scape pe o corabie peste mare, dar Domnul trimite o furtună, iar Iona se găsește în adâncurile mării, unde este înghițit întreg de un pește uriaș. După ce a ajuns în stomacul lui, Iona rămâne în mod miraculos în viață, dar pur și simplu nu are de ales decât să-L cheme pe Domnul în ajutor și să accepte voința Lui. Rugăciunea profetului a fost ascultată - și trei zile mai târziu, aruncat pe uscat, pornește spre Ninive. „Încă patruzeci de zile și Ninive va fi distrusă!” - asta a predicat Iona pe străzile orașului. Ninivitenii au crezut cuvintele lui, au declarat un post național și au încetat să mai facă rău. Și Domnul i-a iertat și astfel i-a dat lui Iona o lecție de milă față de un dușman pocăit.

Să nu discutăm acum dacă ar trebui să înțelegem toate aceste evenimente literal, așa cum insistă unii comentatori, sau dacă vedem în ele, mai degrabă, o parabolă extinsă, așa cum sugerează alții. Un alt lucru este important: un profet nu este doar un vestitor sau secretar al lui Dumnezeu, care transmite cuvintele Sale altora sau le păstrează pentru posteritate. El este o persoană deplină. Își acceptă misiunea de bunăvoie, chiar dacă nu imediat (altfel pur și simplu nu

devine profet) și are propria sa relație cu Dumnezeu, care nu este mai puțin importantă pentru Domnul decât mesajul pe care El i-l încredințează profetului.

Mai mult, cuvintele lui Dumnezeu nu sunt o prezicere a viitorului, ci mai degrabă o evaluare a prezentului și un îndemn la schimbare. Și, în final, profeția are întotdeauna un context istoric specific, se adresează cuiva, dar este întotdeauna mai amplă decât acest context: comunică ceva etern, care nu își schimbă sensul de-a lungul secolelor (vom vorbi despre aceste proprietăți mai detaliat în capitolul următor).

Profeții vin în diferite forme

Cine erau ei, profeții biblici? Oameni foarte diferiți. Printre ei, ca întotdeauna în domeniul spiritual, existau adevăr și fals: există întotdeauna tentația de a copia forme și acțiuni exterioare, ajustându-le la așteptările publicului. De fapt, acesta este unul dintre principalele semne ale unui profet fals: lucrează la comandă și spune ceea ce se așteaptă de la el. Odată, patru sute de profeți au prezis o victorie militară strălucită pentru doi regi, Ahab și Iosafat, dar apoi le-au amintit de un alt profet „incomod", Mica, și el a spus: „Văd pe toți israeliții împrăștiați pe munți, ca niște oi care n-au păstor." Regii ar fi putut asculta de profet, dar au urmat majoritatea și au fost învinși, Ahab murind din cauza rănilor (1 Regi 22). Mica a așteptat sfârșitul campaniei militare în închisoare, unde a fost aruncat la ordinul lui Ahab; dar cei patru sute de profeți de la curte cu siguranță nu au întâmpinat nicio dificultate.

Vedem ceva similar în multe cărți ale Vechiului și Noului Testament. Să-l luăm pe Ioan Botezătorul, de exemplu - regele Irod îl venera și nu voia să-i facă rău, dar numai până când Ioan a început să-l denunțe pentru căsătoria sa ilegală. Așadar, puteți vorbi despre spiritual cât doriți, este chiar onorabil, dar nu puteți sta în calea puterilor aflate. Apropo, Irod nu-l execută imediat pe Ioan, ci îl aruncă mai întâi în închisoare (așa cum a făcut Ahab cu Mica), lăsând aparent posibilitatea de a ajunge la o înțelegere, de a rezolva problema pe cale pașnică. Și abia apoi, după ce a promis cu neglijență că va îndeplini orice dorință a fiicei Irodiadei, dă cu reticență (!) ordinul de executare a profetului. Este păcat, desigur, că nu au reușit să ajungă la o înțelegere, dar interesele statului cer sacrificii.

Profeții puteau fi atașați templului, puteau fi atașați curții regale sau puteau fi independenți. Când Amos a apărut la sanctuarul regal de la Betel, preotul local i-a poruncit: „Văzătorule, du-te și intră în țara lui Iuda; mănâncă pâine acolo și prorocește acolo; dar nu mai proroci la Betel, căci este sfânt pentru împărat." Cu alte cuvinte, acesta este teritoriul nostru și nu vă vom permite să vorbiți aici. Dar Amos răspunde foarte simplu: „Eu nu sunt proroc, nici fiu de proroc; eram

păstor și culegător de sicomor. Dar Domnul m-a luat din mijlocul oilor și Domnul mi-a zis: «Du-te și proorocește poporului Meu!»” (Amos 7:14-15).

Aceasta ne aduce la o altă distincție importantă: unii profeți, precum Amos, au fost brusc smulși din viața lor de zi cu zi și trimiși în mijlocul vieții. Dar au existat și cei care au început ca „fii ai profetului” (adică ucenici, studenți). Astfel, Elisei a rămas cu Ilie mult timp și nu a fost singurul său student și adept; exista o întreagă școală profetică acolo. Și numai după plecarea lui Ilie din această lume, Elisei și-a început propria lucrare.

Profeții au perceput mesajul lui Dumnezeu în mod diferit - pentru unii a fost revelat ca un cuvânt, iar pentru alții - ca o viziune. Astăzi, psihologii spun că oamenii sunt „auditivi” și „vizuali” - găsim același lucru și în Biblie. Viziunile sunt mai dificil de interpretat, conțin multe imagini diferite și nu întotdeauna ușor de înțeles. Găsim o combinație uimitoare de cuvinte și imagini în scena chemării profetului Isaia: „Am văzut pe Domnul șezând pe un tron înalt și măreț, și poalele hainei Lui umpleau templul. Împrejurul Lui stăteau serafimi; fiecare avea șase aripi: cu două Își acoperea fața, cu două Își acoperea picioarele și cu două zbura. Și strigau unii către alții și ziceau: «Sfânt, sfânt, sfânt este Domnul oștirilor! Tot pământul este plin de slava Lui!»” Atunci am zis: „Vai de mine! Sunt pierdut! Căci sunt un om cu buze necurate și locuiesc în mijlocul unui popor cu buze necurate; și ochii mei L-au văzut pe Împăratul, Domnul oștirilor.” Atunci unul dintre serafimi a zburat la mine, având în mână un cărbune aprins, pe care îl luase cu un clește de pe altar. Mi-a atins gura și a zis: «Iată, aceasta s-a atins de buzele tale; nelegiuirea ta este îndepărtată și păcatul tău este ispășit.»” Atunci am auzit glasul Domnului zicând: «Pe cine să trimit și cine va merge pentru noi?» Și am zis: „Iată-Mă, trimite-Mă!” (Isaia 6:1-8).

Profeții aveau mai mult decât simple cuvinte în arsenalul lor; adesea îndeplineau și acțiuni simbolice. Astfel, Ezechiel, prezicând asediul și căderea Ierusalimului, a înființat un fel de machetă a acestui asediu, în centrul căreia se afla o cărămidă cu o imagine a Ierusalimului. Și profetul și-a măsurat mâncarea și apa, așa cum locuitorii orașului ar fi trebuit să facă în timpul asediului (Ezechiel 4). Sub ochii ierusalimului, propriul lor viitor se desfășura...

Profeții au acționat diferit pentru că erau oameni foarte diferiți, iar personalitatea, rațiunea și voința lor erau complet păstrate, chiar și atunci când vorbeau în numele lui Dumnezeu. Cel mai puțin semănau cu șamanii, care, căzând în transă, își pierd controlul asupra lor și devin un receptacul pentru spirite. Adevăratul Dumnezeu nu-l minimizează pe om, dimpotrivă, îl înalță și îi completează slăbiciunea cu puterea Sa.

Dialogul dintre Dumnezeu și Profet

Așadar, profeția este comunicarea lui Dumnezeu cu cei care cred în El, iar profetul joacă un rol special aici. Pe de o parte, el face parte din popor, pe de altă parte, se află într-o opoziție tragică față de acesta, deoarece comunică voința lui Dumnezeu, pe care nu toată lumea este pregătită să o accepte.

Uneori este chiar dificil să separi discursul profetului de discursul lui Dumnezeu. Astfel, Zaharia spune: „Atunci voi lua toiagul Meu al harului și îl voi rupe, ca să desființez legământul pe care l-am făcut cu toate neamurile… Și le voi zice: «Dacă vă pare bine, dați-Mi plata Mea; iar dacă nu, refuzați-o.» Și vor cântări treizeci de arginți ca plată a Mea. Atunci Domnul mi-a zis: «Aruncă-i în vistieria casei», care este prețul cel mare cu care M-au prețuit.» Și am luat cei treizeci de arginți și i-am aruncat în casa olarului” (11:10-13). În traducerea sinodală, cuvintele „Eu” și „Al Meu” (cu majusculă) se referă întotdeauna la Dumnezeu. Dar profetul Zaharia este cel care săvârșește acțiuni simbolice: rupe toiagul, cere plata și apoi îl aruncă în vistieria templului. Sau Dumnezeu Însuși săvârșește anumite acțiuni pe care comportamentul profetului doar le ilustrează? Poate. Și, de asemenea... Când Hristos va fi vândut de Iuda pentru aceiași treizeci de arginți, ucenicii Săi își vor aminti de aceste cuvinte ale profetului. Adică, acțiunile lui Zaharia au fost, pe de o parte, o mărturie a voinței lui Dumnezeu pentru poporul Său din vremea sa, iar pe de altă parte, au prefigurat ceea ce urma să se întâmple.

Însă pentru profet însuși, acest proces nu este întotdeauna la fel de plăcut și nedureros precum a fost pentru Iona – cuvintele și faptele lui Zaharia ne amintesc de acest lucru. Profeții nu au fost ascultați, au fost reduși la tăcere, uneori condamnați la moarte de martir. Dar poate cel mai amar lucru pentru profeți a fost lipsa de înțelegere a propriului popor. Nu aveau nevoie de nimic pentru ei înșiși, pur și simplu le spuneau membrilor tribului lor cel mai important lucru pe care trebuiau să-l știe. De fapt, ei au fost primii care au strigat „foc!” – și ce în loc de recunoștință?

Când armata inamică s-a apropiat de zidurile Ierusalimului, Ieremia, denunțătorul păcatelor poporului, a fost aruncat în închisoare ca „defetist”, apoi în noroiul lichid al unei cisterne goale și ținut acolo „până s-a îndreptat”. Ieremia a suferit, s-a rugat, a cerut să fie scos din noroi, în general, comportamentul său a fost departe de a fi eroic - dar nu a mai putut rămâne tăcut. Și Ieremia i-a adresat lui Dumnezeu următoarele cuvinte: „Tu, Doamne, m-ai atras, dar eu am fost atras; Tu ești mai puternic decât mine și ai biruit; și sunt de batjocură în fiecare zi, toată lumea își bate joc de mine. Căci îndată ce încep să vorbesc, strig de violență, strig de nimicire, pentru că cuvântul Domnului a ajuns pentru mine o ocară și o batjocură în fiecare zi. Și am zis: Nu-L voi mai pomeni și nu voi mai vorbi în Numele Lui; dar era în inima mea ca un foc mistuitor închis în oasele mele și am obosit să-l țin în mine și nu-l puteam suporta” (20:7-9).

Așa își vedeau drepții din Vechiul Testament slujirea. Ei nu se limitau la a repovesti sau a scrie revelații de sus. Nu, ei erau oameni vii, emoționali și puteau să nu fie de acord cu Dumnezeu și chiar să I se opună. Dar, spre deosebire de majoritatea contemporanilor lor, ei nu puteau ignora cuvintele Sale cu o tăcere indiferentă.

Cel mai frapant episod al unei astfel de „incapacități de a rămâne tăcut" este asociat cu prima carte profetică din Biblie. Înainte de Ieremia, profeții predicau oral; el a devenit primul scriitor-profet, dictând profeții asistentului său, Baruc. Lui Ieremia i s-a interzis să vină la templu, așa că Baruc a trebuit să vorbească acolo în numele lui. Când a citit cuvintele amenințătoare poporului, toată lumea a fost surprinsă și înspăimântată. Baruc cu sulul său a fost chemat la palatul regal la regele Ioiachim însuși. Era iarnă, regele stătea în fața unui brazier cu cărbuni încinși, scribul a început să citească sulul, iar regele a tăiat treptat ceea ce citise și l-a aruncat direct pe cărbuni până a ars totul.

Însă Ieremia a primit porunca de la Domnul să restaureze textul anterior, lucru pe care l-a și făcut (Ieremia 36). Manuscrisele, contrar a ceea ce se spune în celebrul roman al lui M.A. Bulgakov, pot arde, dar profețiile nu rămân neauzite, cuvintele lor nu cad în gol.

Oameni profetici

Cartea lui Iona, menționată la început, ne învață că poporul lui Israel este într-un fel un popor special, profetic, chemat să transmită voința lui Dumnezeu întregii omeniri. Aceasta nu înseamnă că doar israeliții au fost profeți. Unul dintre primii profeți menționați în Biblie este Balaam, madianitul. Când israeliții se îndreptau spre țara lor făgăduită, regele moabit Balak l-a angajat să blesteme poporul lui Israel. În acele vremuri, atitudinea față de cuvântul profetic era extrem de serioasă, iar a blestema însemna să provoace un rău real, nu simbolic. Balaam a fost de acord, și-a pus șaua pe măgar și a pornit la drum...

Ce s-a întâmplat apoi este cunoscut de oricine este familiarizat cu expresia „măgarul lui Balaam". Ea a fost încăpățânată, nu a vrut să meargă mai departe, în ciuda bătăilor, ba chiar i-a apăsat piciorul stăpânului ei de perete. Și când acesta s-a înfuriat complet și a vrut să o omoare, ea i-a vorbit cu o voce omenească și i-a arătat stăpânului ei Îngerul care îi bloca calea. Îngerul, însă, i-a permis profetului să meargă la „client", dar numai cu o singură condiție: Balaam trebuia să rostească profeția pe care Domnul i-a inspirat-o, și nu cea pentru care i s-a promis plata.

Desigur, exista un sens mai profund în comportamentul măgarului: era mesajul, nu mesagerul. Desigur, animalul mut nu era mai bun sau mai înalt decât faimosul

profet, dar era cel care l-a ajutat să cunoască voia lui Dumnezeu. În același fel, Balaam, și orice văzător și văzător de secrete, nu sunt mari guru, ci doar un mediator care îi ajută pe alți oameni să cunoască această voință. Așa că Balaam s-a dus la Balak și a rostit binecuvântări în loc de blesteme, pentru că Domnul i-a poruncit să facă așa (Numeri 22:24).

Ceilalți profeți biblici erau în mare parte israeliți. Dar în cuvintele lor a răsunat cel mai important apel la unitatea umană universală. Legea le-a explicat israeliților că ei și numai ei erau poporul ales al lui Dumnezeu, dar a venit un profet și a făcut acest comentariu la această lege: „Nu sunteți voi ca copiii Etiopiei pentru Mine, copii ai lui Israel?, zice Domnul. Nu am scos Eu pe Israel din țara Egiptului, pe filisteni din Caftor și pe sirieni din Chir?” (Amos 9:7). Mai mult, prosperitatea viitoare a lui Israel devine inseparabilă de apelul tuturor națiunilor către Dumnezeu: „...voi veni să adun toate popoarele și toate limbile; ele vor veni și vor vedea slava Mea. Voi pune un semn printre ei și voi trimite printre neamuri câțiva dintre cei ce vor scăpa: la Tarsis, la Pul și la Lud, la cei ce întind arcul, la Tubal și la Iavan, la ostroavele depărtate care n-au auzit de Mine și n-au văzut slava Mea; și vor vesti slava Mea printre neamuri” (Isaia 66:18-19).

Profeții au fost cei care, cu mult înainte de Noul Testament, au proclamat tuturor: adevărata închinare la Unicul Dumnezeu este opera întregii omeniri și nu doar a unei națiuni. Rolul acestei națiuni este, în primul rând, să conducă omenirea la El. Desigur, în acele vremuri îndepărtate, acest lucru era revelat doar anumitor oameni. De exemplu, când comandantul sirian Naaman s-a îmbolnăvit de lepră, unul dintre slujitorii soției sale, un israelit, i-a povestit despre făcătorul de minuni și profetul Elisei, care cu siguranță l-ar putea vindeca. Naaman s-a dus în Israel, iar Elisei... i-a spus să se spele de șapte ori în Iordan. Comandantul a exclamat mânios: „Nu sunt oare Abana și Parpar, râurile Damascului, mai bune decât toate apele lui Israel?” (2 Regi 5:12). Dar slujitorii săi l-au convins să încerce... și a funcționat! Doar că el, la fel ca Iona și mulți alți oameni, a trebuit mai întâi să renunțe la mândria națională și la simțul propriei importanțe pentru a-L accepta pe Dumnezeu, care uneori acționează complet diferit față de ceea ce așteptăm de la El.

Poate că un profet este, înainte de toate, o persoană pregătită pentru această întâlnire neașteptată, capabilă, asemenea lui Iona, să renunțe la propriile stereotipuri și așteptări de dragul Cuvântului viu și exigent al lui Dumnezeu. Și de aceea avem cu toții atât de multă nevoie de el.

Prin urmare, tradiția profeției biblice nu a încetat niciodată, nici în Noul Testament, unde darul profetic este menționat printre darurile speciale (de exemplu, Romani 12:6), nici în istoria Bisericii. O vedem în opoziția hotărâtă a sfinților față de puterile aflate în putere, și în isprava nebuniei pentru Hristos, și în

multe alte lucruri. Desigur, nu putea lipsi de misticism nesănătos și profanare, dar, după cum știm, existența falsurilor dovedește doar că originalul există. Spiritul profetic care ardea în Israelul Vechiului Testament și a fost acceptat de Biserica Noului Testament nu i-a permis să degenereze într-un departament spiritual autosuficient, cu propriul său program neschimbat și răspunsuri odată pentru totdeauna la toate întrebările. Și de fiecare dată când un astfel de pericol devenea realitate, vechea poveste se repeta: un om apărea, „și cuvântul Domnului a venit la el, și s-a sculat, s-a dus și a început să propovăduiască...".

30. Care este semnificația profețiilor?

În capitolul precedent am vorbit despre profeții biblici. Dar care este relevanța profețiilor pe care le-au rostit pentru o persoană modernă care trăiește într-o lume complet diferită și este ocupată cu alte preocupări? Și, în general, ce este o profeție - o prezicere a viitorului, un set de imagini vagi sau instrucțiuni adresate oamenilor de către Dumnezeu? De ce este nevoie?

Măgarii și Tronul Regal

Oamenii au dorit întotdeauna să privească dincolo de ceea ce era cunoscut: pe vremuri apelau la ghicitori și prezicători, astăzi – la clarvăzători și futurologi. În acest sens, nimic nu s-a schimbat de la vremurile biblice: Biblia, de exemplu, povestește cum un tânăr pe nume Saul, după ce pierduse măgarii tatălui său, a decis să meargă la văzătorul Samuel pentru a afla unde să-i găsească. Dar Samuel s-a dovedit a fi nu doar un văzător, ci un adevărat profet – Domnul i-a revelat că vrea să-l facă pe acest tânăr discret primul rege al lui Israel. Astfel, Saul, care căuta măgari, a găsit tronul regal.

Aceasta este probabil principala diferență dintre profeție și ghicire. Când o persoană apelează la o ghicitoare, așteaptă un răspuns la o întrebare foarte specifică de zi cu zi: unde sunt măgarii, pe cine să se căsătorească, ce acțiuni să cumpere. Dar profeția însăși izbucnește în viața omului, dezvăluind oamenilor voia lui Dumnezeu pentru ei înșiși și pentru lumea din jurul lor. Este adesea incomodă și nedorită: chiar și Saul a fost inițial jenat, s-a ascuns și nu a vrut să iasă când israeliții au început să-l cheme pe regele lor. Ce putem spune despre acele profeții care expun și amenință cu dezastrul!

Dar înseamnă asta că profeția, la fel ca ghicirea, are și ea un singur sens specific, legat de viitorul apropiat? Deloc. Să ascultăm cuvintele lui Isaia: „Cum ai căzut din ceruri, Lucifer, fiul zorilor! Cum ai fost doborât la pământ, tu care călcai în picioare neamurile! Și ziceai în inima ta: «Mă voi sui la ceruri, îmi voi înălța scaunul de domnie mai presus de stelele lui Dumnezeu; voi ședea pe muntele adunării, în părțile miazănoaptei; mă voi sui peste înălțimile norilor, voi fi ca Cel

Preaînalt.» Dar tu ești aruncat în locuința morților, în adâncurile gropii. Cei ce te văd se uită la tine și se gândesc: Acesta este omul care a cutremurat pământul, a zguduit împărățiile, a prefăcut lumea într-o pustietate și i-a distrus cetățile și n-a lăsat pe prinșii de război să se ducă acasă? Toți împărații neamurilor, toți zac cu cinste, fiecare în mormântul lui. Dar tu ești aruncat din mormântul tău ca o creangă disprețuită, ca hainele celor uciși, uciși cu sabia, aruncați în pietrele gropilor; tu ești ca un cadavru călcat în picioare; nu vei fi alături de ei în mormânt. „Căci ți-ai pustiit țara, ți-ai ucis poporul; sămânța celor răi nu va mai fi niciodată pomenită. Pregătiți măcelul pentru copiii lui, pentru nelegiuirea tatălui lor, ca să nu se ridice și să moștenească țara!” (Isaia 14:12-21)

Despre cine și despre ce este vorba? Dennița este luceafărul dimineții, de obicei identificată cu Venus, dar, desigur, nu vorbim aici despre fenomene astronomice. Isaia susține că acest lucru este spus despre regele Babilonului, cel mai crud imperiu al acelor vremuri și cel mai teribil dușman al israeliților. Dar aceste cuvinte ale profetului sunt amintite și în Noul Testament. Hristos spune: „L-am văzut pe Satana căzând ca un fulger din cer” (Luca 10:18) - se pare, având în minte chiar aceste cuvinte ale lui Isaia. În același timp, El îl numește în mod clar pe cel care a căzut din cer Satana. Și aceste cuvinte pot fi atribuite și lui V.I. Lenin și tovarășilor săi credincioși: să ne amintim de patosul lipsit de Dumnezeu al lui Lenin, de cultul său din timpul vieții și după moartea sa, de căderea sistemului social pe care l-a fondat, de exterminarea celor mai apropiați tovarăși ai săi și chiar de faptul că nu a fost încă înmormântat.

Așadar, despre cine este vorba în această profeție – despre regele babilonian, despre Satan sau despre președintele Consiliului Comisarilor Poporului? Despre toți deodată și despre fiecare în parte. Isaia vorbește despre un conducător mândru și crud care luptă împotriva lui Dumnezeu. Cea mai completă și vie întruchipare a acestei idei este într-adevăr Satan, dar, din păcate, nu este singurul din istoria lumii care a mers pe această cale. Conducătorii Babilonului sau ai celui de-al Treilea Reich, liderii bolșevismului și dictatorii africani – această galerie conține multe nume din diferite țări și epoci. Urmându-l pe Satan, ei devin ca el într-o oarecare măsură. Profeția vorbește despre istorie, dar o percepe ca pe o fereastră prin care se poate privi spre Eternitate. Sau, mai precis, ne arată cu ce ochi privește Eternitatea timpurile noastre moderne. Prin urmare, o profeție, chiar și odată împlinită, rămâne într-un fel deschisă evenimentelor ulterioare, care pot deveni și împlinirea ei dacă vectorul spiritual coincide.

Profeția ca un nerv

Profeția este nervul Scripturii, așa cum legea este scheletul ei, iar istoria este mușchii ei (nu este întâmplător faptul că în Evanghelii Vechiul Testament este numit de obicei „Legea și Profeții”). Nervul poate transmite semnale diferite, așa

că profețiile au de obicei cel puțin două semnificații: una este legată de situația istorică imediată, iar cealaltă ne duce în viitorul îndepărtat.

Regele Ahaz al lui Iuda (Regatul de Sud) era îngrijorat: Israel (Regatul de Nord) făcuse o alianță cu Siria și se pregătea să atace Iuda. Ar fi putut el să reziste unei astfel de invazii? Și atunci profetul Isaia i-a ieșit în întâmpinare: „Domnul Însuși vă va da un semn: Iată, fecioara va rămâne însărcinată și va naște un fiu, și-I vor pune numele Emanuel. El va mânca lapte și miere, până va ști să lepădе răul și să aleagă binele. Căci înainte ca copilul acesta să știe să lepădе răul și să aleagă binele, țara de care vă temeți va fi părăsită de amândoi împărații ei" (Isaia 7:14-16).

Citită în contextul său istoric, semnificația acestei profeții pare destul de evidentă: o fată va rămâne însărcinată, va naște un fiu (un proces complet natural), iar acest copil va fi încă foarte tânăr atunci când ambii regi care îl amenințau pe Ahaz nu vor mai fi în viață. Poate că aceasta era soția lui Ahaz (cuvântul ebraic *almah* ar putea însemna și o tânără căsătorită) sau cineva care stătea la distanță; Isaia s-ar putea chiar să fi arătat spre ea în acel moment.

Însă oricine citește astăzi acest text vede în el o profeție despre nașterea lui Isus Hristos din Fecioara Maria. Oare evanghelistul Matei își imagina lucruri atunci când a citat această profeție în acest sens (1:23)? Bineînțeles că nu. Aceasta este particularitatea aproape tuturor profețiilor: ele indică de obicei evenimente istorice specifice, dar conțin și ceva mai mult decât aceste evenimente în sine.

În ele, Dumnezeu dezvăluie cum anume acționează El în această lume, în ce limbă vorbește oamenilor. Și când se întâmplă ceva similar (nu numai în conturul exterior, ci și în esența evenimentelor), autorii biblici interpretează acest lucru ca o continuare a aceleiași linii de profeții.

Iată un exemplu din ultimii ani. După dezastrul de la Cernobîl, mulți oameni și-au amintit de rândurile din Cartea Apocalipsei: „Și o stea mare, arzând ca o torță, a căzut din cer și a căzut peste a treia parte din râuri și peste izvoarele apelor. Și numele stelei era Pelin. Și a treia parte din ape s-au transformat în pelin și mulți oameni au murit din cauza apelor, pentru că s-au transformat în amare" (Apocalipsa 8:10-11). Chestia este că un anumit tip de pelin se numește într-adevăr „pelin". Dar oare înseamnă aceasta că Ioan Teologul a scris în mod specific despre dezastrul de la Cernobîl? Desigur că nu. Dar și despre el. Pentru că ne-a dat limbajul imaginilor care vorbesc despre sfârșitul lumii noastre. Acest dezastru este un alt pas către ceea ce este descris în Apocalipsa, dar asta nu înseamnă că nu poate exista o altă „stea a pelinului", în alt loc și în alt moment.

Profețiile creează un anumit spațiu de semnificații care ne poate ajuta să navigăm prin evenimentele complexe ale istoriei umane. Sau s-ar putea să nu ne ajute, pentru că totul depinde în cele din urmă și de lectura noastră.

Viziune telescopică

În capitolul 13 din Marcu citim ce a spus Isus când ucenicii au admirat magnificele clădiri ale templului: „Toate aceste lucruri vor fi dărâmate, așa că nu va rămâne piatră peste piatră.” Și în timp ce ședea pe Muntele Măslinilor, în fața templului, Petru, Iacov, Ioan și Andrei l-au întrebat în taină: „Spune-ne când se vor întâmpla aceste lucruri? Și care va fi semnul când se vor împlini toate aceste lucruri?” Isus le-a răspuns și a început să zică: „Luați seama să nu vă amăgească nimeni. Căci mulți vor veni în Numele Meu, zicând: «Eu sunt Acela» și vor amăgi pe mulți.” „Când auziți de războaie și de zvonuri de războaie, nu vă tulburați, căci aceste lucruri trebuie să se întâmple; dar sfârșitul nu este încă... Dar când veți vedea urâciunea pustiirii, despre care a vorbit prorocul Daniel, stând unde nu trebuie – cine citește să înțeleagă – atunci cei ce vor fi în Iudeea să fugă la munți... Căci în zilele acelea va fi un necaz așa cum n-a mai fost de la începutul zidirii, pe care a făcut-o Dumnezeu până acum, și nici nu va mai fi... Dar în zilele acelea, după necazul acela, soarele se va întuneca, luna nu-și va mai da lumina ei, stelele vor cădea din cer și puterile cerurilor vor fi clătinate. Atunci vor vedea pe Fiul omului venind pe nori cu mare putere și slavă.” (Marcu 13:2-26)

Despre ce este vorba? Evident, despre căderea Ierusalimului și distrugerea templului, pe locul căruia romanii au ridicat în cele din urmă un sanctuar păgân („urâciunea pustiirii”). Orașul a căzut în anul 70 d.Hr. - a trecut mai puțin de o jumătate de secol de la profeție până la împlinirea ei. Dar... stelele nu au căzut atunci din cer, iar Fiul Omului nu a venit în glorie? Mai mult, Ierusalimul a fost luat cu asalt de mai multe ori de atunci. Totul continuă într-un cerc, deși printre primii creștini existau într-adevăr așteptări foarte puternice ale sfârșitului lumii: Isus este pe cale să vină din nou...

Deci, profeția nu s-a adeverit? Deloc, pentru că aici, ca în multe texte din Vechiul Testament, evenimentele sunt legate prin unitatea lor semantică internă și nu prin contiguitatea lor cronologică;

mai ales că pentru Dumnezeu o mie de ani sunt ca o zi (Psalmul 90:5). Căderea Ierusalimului și distrugerea templului (care nu a fost încă reconstruit, deși evreii au recâștigat de mult controlul asupra orașului) sunt cele mai importante evenimente din drama universală care va sfârși cu distrugerea întregii lumi, așa că aici unul este descris ca o continuare a celuilalt. Dar nu știm câți ani separă

aceste evenimente - două mii sau două sute de milioane de ani; și Isus însuși a spus că nimeni nu știe „ziua sau ceasul” (Matei 25:13).

Această viziune, caracteristică profeților biblici, este uneori numită „telescopică” – evenimente separate în timp sunt combinate în text, așa cum diferite secțiuni ale unui telescop sunt imbricate una în alta.

Înainte sau după? Literal sau simbolic?

Uneori, o profeție menționează brusc un detaliu care pare destul de lipsit de sens în contextul original, dar timpul trece și, dintr-o dată... Profetul Naum, vorbind despre căderea iminentă a Ninivei, capitala regatului asirian, a spus: „porțile râului se deschid și palatul este distrus” (Naum 2:6). Ce este această „poartă a râului” și ce legătură are ea cu ea? În anul 612 î.Hr., mezii s-au apropiat de zidurile inexpugnabile ale Ninivei, care se aflau lângă malul râului Tigru. Pentru a cuceri orașul, mezii au săpat canale și au îndreptat curgerea râului direct spre ziduri, apa le-a spălat și acestea s-au prăbușit. Orașul a căzut în mâinile mezilor în mod neașteptat de ușor.

Uneori, astfel de coincidențe îi fac pe cercetătorii din vremurile ulterioare să suspecteze că „profeția” a fost de fapt rostită după ce evenimentul descris în ea avusese deja loc. Ei bine... noi, desigur, nu avem un certificat cu sigiliu care să ateste că Naum și-a rostit cuvintele înainte de 612. Dar întregul ton al cărții sale arată că Ninive era încă o amenințare reală în momentul în care aceste profeții au fost rostite. Putem distinge dacă denunțarea regimului hitlerist a fost scrisă înainte sau după primăvara anului 1945 - adică, dacă autorul privește înapoi la faptul istoric împlinit al înfrângerii celui de-al Treilea Reich în război sau doar îl așteaptă.

Profeția, în ciuda naturii sale transcendentale, este întotdeauna legată de specificul istoric. Această împrejurare i-a condus pe mulți cercetători ai Bibliei la concluzia că capitolele lui Isaia, începând cu capitolul 40, au fost scrise de o altă persoană care a trăit mai târziu, mai aproape de sfârșitul captivității babiloniene, pe care Isaia doar a prezis-o. Într-adevăr, acest capitol începe cu o veste bună: pedeapsa lui Israel s-a terminat, acesta își așteaptă eliberarea iminentă și întoarcerea acasă. Merita oare să spună asta într-un moment în care pedeapsa nici măcar nu începuse, iar oamenii stăteau liniștiți acasă? Ar fi ca și cum ai prezice căderea iminentă a comunismului la sfârșitul secolului al XIX-lea, chiar înainte de victoria sa neașteptată. Desigur, profetul ar fi putut prevedea chiar și viitorul îndepărtat, dar o astfel de profeție i-ar fi derutat mai degrabă pe ascultătorii săi.

Și nu este nimic în neregulă cu faptul că profețiile altei persoane, care a trăit mai târziu, dar a continuat aceeași tradiție profetică, au fost adăugate cuvintelor lui Isaia. Exact în același mod, s-au format alte cărți biblice, de exemplu, Proverbele lui Solomon sau Psaltirea lui David - textelor scrise de Solomon și David li s-au adăugat alte texte similare în vremurile ulterioare, așa cum indică în mod clar aceste cărți. În Psaltire există psalmul 136 „Pe malurile Babilonului", pe care David, care a trăit cu mult înainte de captivitate, nu l-ar fi putut scrie (despre el s-a vorbit în capitolul 27). Nu este că nu ar fi putut prevedea acest lucru, pur și simplu nu a fost o experiență personală, o experiență autentică.

Totuși, uneori distanța la care „lucrează" profeția este enormă. Să ascultăm cuvintele de binecuvântare pe care Noe le dă fiilor săi: „Binecuvântat fie Domnul Dumnezeul lui Sem! Și Canaan să fie robul lui! Dumnezeu să mărească țara pe Iafet și să locuiască în corturile lui Sem! Și Canaan să fie robul lui" (Geneza 9:26-27). Care națiuni sunt considerate în Biblie ca fiind descendenții celor trei fii ai lui Noe? Din Iafet au provenit națiunile europene, din Sem semiții (arabi și evrei), dintre care au apărut toate cele trei religii monoteiste, iar din Ham, tatăl Canaanului, africanii. Nu ne amintesc oare cuvintele lui Noe de istoria Noii Ere, a colonizării, sclaviei și răspândirii religiilor monoteiste în întreaga lume?

Există, de asemenea, profeții care s-ar putea să se împlinească doar de urmașii noștri îndepărtați, și există multe dintre ele în Biblie. De exemplu, din Cartea lui Isaia: „Lupul și mielul vor paște împreună; leul va mânca paie ca boul; dar șarpele va fi hrană pentru țărână: nu vor face rău și nu vor nimici în tot muntele Meu cel sfânt, zice Domnul" (Isaia 65:25). Este clar că este vorba despre venirea împărăției lui Dumnezeu... dar cum să înțelegem aceste cuvinte? Vor deveni lupul și leul vegetarieni? Dar acest lucru este fiziologic imposibil; mai mult, un astfel de leu erbivor își va pierde în mod clar toată „leonitatea". Unii preferă să vadă aici simbolism: se presupune că diferite animale sunt menite să se refere la oameni, dintre care unii îi asupresc și îi devorează pe alții. Dar este mai probabil că este vorba despre o lume uimitoare în care nu va exista rău, nici suferință, nici moarte, nici măcar în regnul animal. Se pare că aceasta va fi o lume cu adevărat complet nouă, cu trupuri noi pentru ființele vii, iar acum pur și simplu nu ne putem imagina acest lucru în detaliu. La urma urmei, profeția nu le dă, ci doar indică lucrul principal.

Numim profețiile cea mai importantă punte dintre Vechiul și Noul Testament și dintre acestea și timpurile noastre moderne. Într-adevăr, evangheliștii subliniază constant că profețiile din vremurile de demult s-au împlinit în viața lui Isus Hristos, mai mult, logica și planul lor se bazează pe acest lucru. Dar ce înseamnă „s-au împlinit"? La urma urmei, aceasta nu este o prognoză meteo care poate fi verificată cu un termometru și un barometru, acest lucru a fost deja discutat în capitolul 20. Nu, profețiile indică întotdeauna voia lui Dumnezeu

pentru această lume și om și numai fiecare persoană poate învăța și accepta această voință a lui Dumnezeu pentru sine.

Dar mai este un lucru nu mai puțin important: profețiile nu au încetat odată cu plasarea ultimei perioade în ultima carte a Vechiului Testament. Noul Testament este, de asemenea, plin de profeții care continuă tradiția Vechiului Testament. Și este imposibil să înțelegi și să evaluezi corect nici viața Bisericii moderne, nici Noul Testament dacă nu cunoști Vechiul. Spiritul profetic continuă să trăiască în Biserică, iar aceste profeții se împlinesc deja în viețile noastre. La urma urmei, tu și eu trăim în epoca descrisă în ultima profeție a Bibliei, care încheie Apocalipsa lui Ioan Teologul: „Cine este nedrept să continue să fie nedrept; cine este întinat să continue să fie întinat; cine este drept să practice dreptatea în continuare; și cine este sfânt să continue să fie sfânt. Iată, Eu vin curând și răsplata Mea este cu Mine, ca să dau fiecăruia după faptele lui” (Apocalipsa 22:11-12).

31. Cine sunt apostolii?

Așa cum în Vechiul Testament profeții au transmis oamenilor mesajul lui Dumnezeu, tot așa în Noul Testament apostolii vorbesc despre Hristos. Dar de ce s-a produs o astfel de schimbare? Au fost apostolii doar ucenicii direcți ai lui Hristos sau au devenit și alți oameni apostoli? Cine erau ei, apostolii, și ce era special în viața și slujirea lor? De ce, în cele din urmă, epistolele lor ocupă atât de mult spațiu în Noul Testament?

Pescarii și vameșul

Pentru a înțelege esența creștinismului, ne îndreptăm către Evanghelii – către povestea lui Isus Hristos Însuși. Dar există multe cărți înțelepte în lume, iar orice religie sau filozofie ar trebui evaluată nu doar după cuvinte frumoase, ci și după ceea ce a ieșit din aceste cuvinte. De aceea, în Noul Testament, imediat după Evanghelii, vine cartea Faptele Apostolilor – aceasta este povestea primilor ucenici ai lui Hristos, care au răspândit noua credință în ținuturile înconjurătoare. Și apoi vine Epistola a 21-a a Apostolilor (există 27 de cărți în Noul Testament) – cât de mare se dovedește a fi rolul lor! De fapt, Evangheliile nu sunt doar povestea vieții lui Isus Hristos, ci și povestea modului în care El i-a pregătit pe Apostoli pentru viitoarea lor slujire.

Totuși, Noul Testament vorbește doar despre unii dintre apostoli și, chiar și așa, nu se spune totul despre ei. Restul aflăm din viețile lor și din alte opere ale literaturii creștine timpurii.

Cuvântul grecesc apostolos înseamnă „mesager, trimis”. Acesta putea fi numele unui mesager trimis cu un mesaj într-un alt oraș sau chiar *al* unui ambasador

trimis de un rege pentru a negocia în numele său. Un astfel de titlu onorabil îi primea pe oameni foarte obișnuiți, majoritatea fiind pescari din Galileea! Era cea mai îndepărtată regiune a Palestinei de Ierusalim, acolo locuiau mulți păgâni, locuitorii capitalei îi priveau de sus pe galileeni, ca fiind provinciali și pe jumătate păgâni. Vorbeau chiar și cu un accent evident, prin care Petru a fost recunoscut odată în curtea marelui preot (Matei 26:73). Iar pescarul este una dintre cele mai simple și mai nepretențioase profesii. Pescuitul pe Marea Galileii se făcea în principal noaptea, așa că pescarul nu avea întotdeauna timp să doarmă suficient, mirosea a pește, iar întreaga sa bunăstare depindea de o captură reușită. Poate de aceea frații Simon și Andrei, abia auzind invitația Propovăduitorului rătăcitor: „Veniți după Mine și vă voi face pescari de oameni” (Matei 4:19), L-au ascultat imediat, aruncând chiar și mrejele lor, care trebuiau curățate și reparate după fiecare captură. Și astfel au devenit primii apostoli chemați.

Matei era însă vameș – vameș. Vameșii nu numai că își jefuiau vecinii și membrii tribului, adesea în beneficiul propriilor buzunare, nu al vistieriei – dar îi serveau și pe ocupanții romani. În limbaj modern, erau colaboratori. „Și Isus s-a sculat și a urmat Lui” – așa își povestește evanghelistul Matei propria alegere (Matei 9:9). A abandonat o poziție profitabilă în sensul cel mai literal al cuvântului – a abandonat-o fără să găsească un înlocuitor, fără să predea afacerea, poate chiar fără să adune monedele împrăștiate pe masă... Dar nu doar disponibilitatea Sa este surprinzătoare – este important că Hristos nu a refuzat pe nimeni care voia cu adevărat să devină apostol. Nu S-a distanțat nici măcar de Iuda Iscarioteanul, când știa deja că Îl va trăda (Ioan 6:64). Drumul înapoi a rămas deschis pentru Iuda până la sfârșit, dar el însuși a ales trădarea și apoi sinuciderea.

Hristos i-a ales pe acești oameni și i-a trimis să predice chiar înainte de răstignirea și învierea Sa, când, se pare, nu erau deloc pregătiți pentru asta. Trebuiau să învețe totul pe parcurs, iar greșelile și îndoielile erau inevitabile. Astfel, Petru, când Isus a fost prins, L-a renegat de trei ori în fața altor oameni, de teamă de persecuție (Matei 26:69-75). Un alt apostol, Toma, nu a ajuns ușor la credința în Înviere: nu putea accepta mărturia altcuiva și a trebuit să se atingă de Hristosul înviat însuși. Și Hristos i S-a arătat cu adevărat, atât de important a fost pentru El să-l aducă pe Toma la credință (Ioan 20:24-29).

Mesagerii țarului

Hristos este Regele Păcii, Apostolii sunt ambasadorii Săi. Profeții din Vechiul Testament s-au adresat în primul rând lui Israel, amintindu-le de credința părinților lor, dezvăluindu-le voia lui Dumnezeu, dar Apostolii au avut o sarcină oarecum diferită încă de la început. Hristos însuși a numit-o astfel: „Îmi veți fi martori în Ierusalim, în toată Iudeea și Samaria și până la marginile pământului” (Faptele Apostolilor 1:8). Principalul lucru care li se cerea era mărturia personală

despre Hristos înaintea tuturor neamurilor, iar aceasta rămâne misiunea principală a Bisericii până în ziua de azi.

S-ar părea că titlul de ambasador al țarului este unul excepțional de onorabil, conferă purtătorului său privilegii considerabile și imunitate completă. Dar acest lucru nu se poate spune despre apostoli: ei au urmat calea Învățătorului lor, predicând vestea bună în diferite țări, iar o astfel de predicare i-a dus la moartea martirică. Au pornit într-o campanie de cucerire a lumii pentru noua credință, dar au acționat nu cu sabia, ci cu cuvântul, iar sângele vărsat nu putea fi decât propriul lor sânge. Nu a făcut asta Însuși Învățătorul lor?

Inițial, au fost doisprezece apostoli – acesta era numărul celor mai apropiați ucenici de acolo, care L-au urmat pe Învățător peste tot. Iată numele lor, pe lângă Iuda Iscarioteanul, așa cum sunt enumerate în Cartea Faptele Apostolilor: „Petru și Iacov, Ioan și Andrei, Filip și Toma, Bartolomeu și Matei, Iacov, fiul lui Alfeu, Simon Zelotul și Iuda, fratele lui Iacov” (1:13). Numărul doisprezece era, de asemenea, simbolic, însemna completitudine: acesta era numărul de „triburi”, adică triburi, în poporul lui Israel.

Unul dintre cei doisprezece, Iuda Iscarioteanul, s-a dovedit a fi un trădător. Apoi, apostolii au decis să aleagă prin tragere la sorți o altă persoană dintre ucenicii de „randul al doilea” pentru locul vacant (s-a dovedit a fi un anume Matia); treptat, alții au fost adăugați celor doisprezece apostoli, șaptezeci la număr. Nu toți îl cunoșteau pe Hristos în timpul slujirii Sale pământești, dar predicarea și viața lor însăși au urmat pe deplin exemplul arătat de primii apostoli. Un caz special este apostolul Pavel, autorul multor cărți ale Noului Testament. Strict vorbind, nimeni nu l-a „numit” în această funcție și vom vorbi despre asta mai târziu. Mai mult, predicatorii care au adus creștinismul în noi ținuturi în secolele următoare sunt de obicei numiți „egali cu apostolii” - repetând isprava apostolilor după multe secole, păreau a fi egali cu aceștia. Aceasta înseamnă că slujirea apostolică nu este doar un detaliu al poveștii evanghelice și nici măcar un episod din istoria Bisericii, ci ceva care trăiește constant în ea.

Unitatea în lucrurile esențiale nu înseamnă că apostolii nu au avut dispute și dezacorduri. Acestea sunt inevitabile între oameni, mai ales când se tratează o problemă de o asemenea amploare. De exemplu, Petru a remarcat că în scrisorile lui Pavel „sunt unele lucruri greu de înțeles” (2 Petru 3:16), iar Pavel a povestit cum s-a certat aprins cu Petru, argumentând că creștinii nu trebuiau să respecte restricțiile alimentare din Vechiul Testament (Galateni 2:11-14).

Dar au încercat să rezolve toate dezacordurile în pace și dragoste. Una dintre aceste întâlniri, unde s-a discutat problema atitudinii față de foștii păgâni, este descrisă în capitolul 15 din Cartea Faptele Apostolilor – o numim astăzi Sinodul

din Ierusalim, după locul unde a avut loc. A devenit, de fapt, primul dintr-o lungă serie de Sinoade care au decis principalele chestiuni de credință și viață ale Bisericii. „S-a părut bine Duhului Sfânt și nouă..." – așa a început rezoluția adoptată la Sinod. Totul a fost decis nu prin lupta facțiunilor sau prin voința exclusivă a unui dictator – nu, răspunsul s-a găsit în interacțiunea misterioasă a Duhului Sfânt și a voințelor omenești, iar acest principiu a rămas piatra de temelie a vieții bisericești pentru totdeauna. Și când astăzi vorbim despre „Biserica apostolică", nu recunoaștem pur și simplu faptul că Biserica a fost fondată de acești oameni, ci încercăm să urmărim experiența lor de credință și viață.

Două destine

Așadar, apostolii au fost oameni de vârste, experiențe și caractere diferite, dar în loc de caracteristici generale, merită să vorbim despre două persoane care au fost foarte diferite una de cealaltă - Petru și Pavel. Glorificându-i în aceeași zi (29 iunie, pe stil vechi), Biserica vrea, aparent, să ne amintească de diversitatea caracterelor umane și a căilor care duc la Dumnezeu. Ambii apostoli sunt numiți supremi, dar primatul lor nu este același. Petru a fost unul dintre cei mai apropiați ucenici ai lui Hristos în timpul vieții Sale pământești, îl întâlnim constant în Evanghelii, iar Pavel nu a avut nicio legătură cu evenimentele din Evanghelii. A început să predice mult mai târziu, primatul său este primatul rezultatului, primatul comunităților pe care le-a fondat și al cărților pe care le-a scris.

Simon, numit mai târziu Petru, la fel ca fratele său Andrei, era un simplu pescar galileean. Dar Pavel, sau mai precis Saul (așa cum era numit înainte de convertirea sa la Hristos), făcea, dimpotrivă, parte din elita acelor vremuri. S-a născut în orașul elen Tars, capitala provinciei Cilicia, și era din tribul lui Beniamin, la fel ca regele Saul, după care a fost numit. În același timp, era cetățean roman prin naștere – un privilegiu rar pentru provinciali, care îi conferea multe drepturi speciale (de exemplu, să ceară personal un proces de la împărat, lucru de care a profitat ulterior pentru a ajunge la Roma pe cheltuiala publică). *Paulus* , adică „cel mic", este un nume roman – probabil l-a avut de la bun început, dar abia după convertirea sa la creștinism a început să-l folosească în locul fostului său nume Saul. Și-a primit educația la Ierusalim, sub îndrumarea celui mai autoritar teolog al acelor vremuri, Gamaliel. Saul aparținea fariseilor – zeloți ai Legii, străduindu-se să îndeplinească cu exactitate toate cerințele acesteia și toate „tradițiile bătrânilor". Deși Hristos i-a condamnat pe farisei, cunoaștem mai multe exemple în care fariseii au devenit ucenicii Săi devotați, așa că Saul-Pavel nu a fost singurul în această privință.

Însă Simon și Saul aveau multe în comun în caracterele lor. Fiind studiat sub îndrumarea lui Gamaliel, Pavel nu s-a cufundat pur și simplu în interpretarea

Legii mozaice. Nu, a trebuit să aplice și chiar să impună această Lege în practică, iar cel mai potrivit domeniu de aplicare i s-a părut a fi lupta împotriva „ereziei” recent apărute, ai cărei susținători vorbeau despre un anume Isus înviat și despre cum credința în El era mult mai importantă decât faptele Legii! Saul nu a putut suporta asta. Când diaconul Ștefan a fost ucis cu pietre pentru o astfel de predică, el s-a limitat la a păzi hainele celor care l-au ucis cu pietre (Faptele Apostolilor 7:58-59), dar în curând tânărul zelos însuși a pornit într-o călătorie pentru a-i pedepsi pe necredincioșii din Damasc (Faptele Apostolilor 9). În această călătorie avea să întâlnească pe cineva care avea să-i schimbe viața pentru totdeauna.

Și Simon, care a fost ucenicul lui Hristos de la bun început? El este la fel de înflăcărat și nerăbdător. Aici, Hristos îi poruncește lui, pescar și nu apostol, să-și arunce din nou mrejele după o noapte nereușită de pescuit – și el se supune, iar când mrejele aduc o captură neobișnuită, îi spune Învățătorului: „Depărtează-te de la mine, Doamne, căci sunt om păcătos” (Luca 5:8). Atât de acut și-a simțit nevrednicia și necurăția… Dar mai târziu, văzându-L pe Mântuitorul umblând pe apă, el, dimpotrivă, cere imediat: „Poruncește-mi să vin la Tine pe apă” (Matei 14:28). Da, atunci s-a îndoit și a început să se înece, dar ceilalți apostoli nici măcar nu au îndrăznit să încerce! Când se întâmplă o minune lângă Simon, el trebuie să reacționeze imediat la ea, totul se întâmplă pentru el aici și acum. Și nu este o coincidență că rostește fără ezitare mărturisirea sa de credință, cu mult înainte de Învierea lui Hristos: „Tu ești Hristosul, Fiul Dumnezeului Celui Viu” (Matei 16:16). Dar chiar și Ioan Botezătorul a trimis ucenici la Hristos cu întrebarea dacă este într-adevăr El (Matei 11:3). Petru nu se îndoiește și, ca răspuns la aceste cuvinte, Hristos îl numește piatra pe care va zidi Biserica Sa. Cuvintele aramaice și grecești pentru piatră, respectiv *Chifa* și *Petru* , devin noile nume ale lui Simon.

În viața fiecăruia dintre ei a existat un moment de cotitură care i-a făcut să devină ceea ce au devenit. După cum s-a spus deja, Hristosul Înviat i s-a arătat lui Saul pe drumul spre Damasc și l-a întrebat: „Saule, Saule, de ce mă prigonești?” (Faptele Apostolilor 9,4). Din acel moment, totul s-a schimbat în viața lui – sau, mai degrabă, această viață nu i-a mai aparținut; era dedicată predicării Celui pe care îl prigonise anterior.

Însă pentru Petru, dimpotrivă, un astfel de moment a fost renunțarea. În ajunul răstignirii, i-a promis lui Hristos că nu-L va abandona nici măcar sub pedeapsa morții, dar Hristos a răspuns: „în noaptea aceasta, mai înainte să cânte cocoșul, te vei lepăda de Mine de trei ori” (Matei 26:34). Poate că, dacă călăii s-ar fi apropiat imediat de el, ar fi mers cu curaj la execuție, dar îl aștepta o noapte lungă, plină de temeri și incertitudini... Și Petru s-a lepădat cumva de Hristos, pe nesimțite, într-un mod banal, fără să observe măcar, chiar până când a cântat

cocoșul. Prin propriul său exemplu, primul dintre apostoli a văzut cât de ușor este să devii ultimul. Și abia după lacrimile de pocăință ale lui Petru au sunat cuvintele Mântuitorului adresate lui: „Paște oile Mele” (Lun 21:17). Dar mai întâi i-a pus o întrebare foarte simplă: „Mă iubești?” A pus-o de trei ori, atât de mult încât Petru s-a supărat chiar și el, dar după noaptea cu cocoșul nu a fost de prisos: cel care s-a lepădat de trei ori și-a mărturisit dragostea de trei ori.

Și că această iubire va trebui plătită cu pace și mângâiere, atât Petru, cât și Pavel știau foarte bine. Imediat după ce Petru și-a mărturisit iubirea, Isus a profețit despre moartea sa: „Îți vei întinde mâinile și altul te va încinge și te va duce unde nu vrei să mergi” (Ioan 21:18). Martiriul era un fel de condiție a apostoliei și cum ar fi putut Petru, care a văzut răstignirea Învățătorului, să nu înțeleagă acest lucru și cum ar fi putut Pavel, care el însuși îi torturase anterior pe creștini! Amândoi au fost executați la Roma în anii șaizeci d.Hr., chiar înainte de terminarea ultimei cărți a Noului Testament.

Încă de la început, Evanghelia a fost adresată în primul rând „oilor pierdute ale casei lui Israel”, iar Petru a avut nevoie de o viziune miraculoasă (Faptele Apostolilor 10) pentru a se convinge că Dumnezeu îi chema pe neamuri la credință în același mod ca și pe evrei. Cu toate acestea, el a predicat în principal fraților săi în credință și era poate dificil pentru un simplu pescar galileean să se adreseze unui public de limbi și credințe străine. Dar educatul Pavel a făcut-o bine și a spus: „Mie mi-a fost încredințată Evanghelia celor necircumciși, așa cum lui Petru i-a fost încredințată Evanghelia celor circumciși” (Galateni 2:7).

În general, există destule diferențe între ei – de exemplu, Petru era căsătorit înainte de a-L întâlni pe Hristos, în timp ce Pavel a decis să rămână mereu celibatar, pentru ca problemele familiale să nu-i interfereze cu chemarea principală. Cu toate acestea, Pavel însuși a spus despre Petru că soția lui i-a fost tovarășă de viață (1 Corinteni 9:5) – ceea ce înseamnă că viața de familie nu trebuie neapărat să fie un obstacol în calea lucrării misionare.

În propriile tale cuvinte

Cei doi apostoli, care mai târziu au fost numiți primii dintre apostoli, pot fi comparați pe larg și în detaliu, observând trăsăturile comune și speciale din viața fiecăruia dintre ei. Dar cel mai bine este să-i lăsăm să vorbească singuri, pentru a ne putea spune cum este să fii primul dintre apostoli.

Petru: „Îi îndemn pe prezbiterii dintre voi, ca prezbiter împreună cu mine și martor al patimilor lui Hristos și părtaș la slava care va fi descoperită: Păstoriți turma lui Dumnezeu care este în voi. Vegheați nu de silă, ci de bunăvoie, după voia lui Dumnezeu; nu pentru câștig necinstit, ci cu poftă; nu ca niște domni peste

moștenirea lui Dumnezeu, ci ca niște pilde ale turmei. Și, când se va arăta Marele Păstor, veți primi cununa slavei care nu se veștejește.” (1 Petru 5:1-4)

Și Pavel: „... eu, tăiat împrejur a opta zi, din neamul lui Israel, din semința lui Beniamin, evreu din evrei, în ceea ce privește Legea, fariseu, în ceea ce privește râvna, prigonitor al Bisericii lui Dumnezeu, dar în ceea ce privește neprihănirea care este în Lege, fără prihană. Dar lucrurile care erau pentru mine un câștig, le-am socotit o pierdere pentru Hristos. De fapt, socotesc toate lucrurile o pierdere, din pricina nemărginirii cunoașterii lui Hristos Isus, Domnul meu, pentru care am pierdut toate lucrurile și le socotesc ca o gunoi, ca să câștig pe Hristos... Nu că am ajuns deja la capătul puterilor sau că sunt desăvârșit; ci alerg înainte, ca să pot apuca ce m-a apucat Hristos Isus.” (Filipeni 3:5-8,12)

N-ai fi putut s-o spui mai bine.

32. Ce spune Biblia despre Împărăția Cerurilor?

Dacă ar fi să spunem în câteva cuvinte însăși esența predicii lui Hristos, nu ar fi greu de făcut: Împărăția lui Dumnezeu sau Împărăția Cerurilor (în Evanghelie acestea sunt sinonime). Desigur, Hristos a vorbit despre multe, multe lucruri, dar acest concept a stat în centrul învățăturii Sale, acesta a distins radical predica Sa de cuvintele multor profeți, regi și psalmiști glorioși. Ce este aceasta - Împărăția?

„Domnul domnește pentru totdeauna”

În căutarea unui răspuns, trebuie să ne îndreptăm mai întâi către Vechiul Testament: la fel ca multe alte concepte din Noul Testament, predicarea Împărăției se bazează și ea pe imaginile și ideile Vechiului Testament. „Domnul domnește” sau, mai precis, „Domnul domnește”, găsim această expresie în Psalmi (de exemplu, 46:9). Sună simplu și clar, dar ce înseamnă cu adevărat?

Domnul are puterea supremă asupra întregii lumi în calitate de Creator al ei și, în acest sens, Îl putem numi Rege. În același timp, lumea este plină de rău, vedem că prea des în ea se face nu voia lui Dumnezeu, ci a unei persoane complet diferite - Satana, pe care Evanghelia nu-l numește întâmplător „prințul acestei lumi”. Și de aceea Domnul alege un singur popor, Israel, pe care El, într-un anumit sens al cuvântului, îl creează din nimic, scoțându-i din sclavia egipteană și dând acestei mulțimi de foști sclavi Legea și oameni capabili să-i învețe această Lege. Prin urmare, pentru israeliți, Domnul este rege într-un sens cu totul special. „Domnul va împărăți în veci de veci” (Exod 15:18) - așa se încheie cântecul israeliților după traversarea Mării Roșii, chiar în momentul în care acest popor devine cu adevărat o națiune.

Poporul lui Israel era, desigur, condus de oameni, dar aceștia erau profeți (Moise) sau judecători aleși de Domnul – lideri carismatici. Ei erau, de fapt, reprezentanții Săi direcți pe pământ. Poporul, însă, a devenit în cele din urmă nemulțumit de acest lucru și a vrut să stabilească o monarhie regulată, ca toate celelalte națiuni. Răspunsul Domnului către profetul Samuel, care conducea atunci Israelul, arată clar ce s-a întâmplat de fapt: „Nu te-au lepădat pe tine, ci pe Mine M-au lepădat, ca să nu mai domnesc peste ei” (1 Samuel 8:7). Poporul alege o formă de guvernare monarhică, îndepărtându-se de idealul *teocrației* , dar apoi Domnul Însuși alege un rege plăcut Lui – mai întâi Saul, apoi David, ai cărui urmași urmau să rămână pe tronul lui Israel pentru totdeauna.

De altfel, ideea unei legături strânse între rege și zeitate nu era specifică Israelului antic – era răspândită în tot Orientul Apropiat antic. Atât în Mesopotamia, cât și în Egipt, regii erau fie zeități, fie reprezentanți ai zeităților. Ordinea pământească era destinată, în mod ideal, să devină o proiecție a ordinii cerești, iar regele era un mediator între cele două lumi, reprezentând poporul său în fața cerului și manifestând cerul pe pământ. Israeliții se străduiau pentru același lucru, iar ceea ce distingea poporul ales de toți ceilalți era credința lor în Dumnezeul Unic și Împărăția Sa ca triumf al binelui absolut.

Însă, în practică, nu fiecare rege aspira la o astfel de bunătate și, cu siguranță, niciunul dintre ei nu era vrednic de icoane ale lui Dumnezeu. Într-adevăr, așa este. Un idolatru sau un criminal putea domni în Israel, dar israeliții nu și-au pierdut niciodată amintirea că, de fapt, adevăratul lor Rege era Domnul. De aici vine ideea lui Mesia ca Rege Drept, Care într-o zi va instaura Împărăția Cerurilor pe pământ, adică va manifesta pe deplin în această viață trecătoare principiul „Domnul domnește pentru totdeauna”.

„Împărăția Cerurilor este aproape”

Ioan Botezătorul și-a adresat predica oamenilor care așteptau cu înflăcărare un astfel de Mesia: „Pocăiți-vă, căci Împărăția cerurilor s-a apropiat” (Matei 3:2). Nu le spune oamenilor nimic mai mult: apropierea Împărăției însăși servește deja drept unic și suficient motiv pentru pocăință (în ebraică – „convertire, întoarcere”).

Aceasta suna aproape ca un îndemn la revoluție într-o țară care, pierzându-și independența, se afla sub ocupație romană și al cărei rege, Irod, în mod evident nu era la înălțimea înaltei chemări a unui rege israelian și, întâmplător, nu era moștenitorul legitim al lui David.

Oamenii încep să-l întrebe pe Ioan ce ar trebui să facă în legătură cu această apropiere, iar răspunsurile ne explică într-o oarecare măsură cum vedea el

Împărăția. Se pare că oamenii nu trebuie să facă nimic special - doar să renunțe la păcat, să-I ceară iertare Domnului și să încerce să trăiască cinstit și curat. Chiar și acei oameni care au slujit ocupanților romani urâți din țara lui Israel - vameși și soldați - nu au fost nevoiți să-și părăsească ocupațiile anterioare, ci doar să renunțe la asuprirea altor oameni (Luca 3:12-14). Acesta era deja ceva neașteptat: dacă un nou rege va veni în țară, nu va cere el să depună imediat un jurământ față de el, renunțând la toate obligațiile față de autoritățile anterioare?

Dar Ioan nu a explicat nimic în detaliu. Într-o zi, pur și simplu le-a arătat oamenilor Omul care venise la el pentru a fi botezat și le-a spus că venirea Lui era cea prezisă de profeți. Și din nou, fără explicații, fără schimbări bruște.

Și apoi? Da, s-ar părea că nu se întâmplă nimic special. Ucenicii Îl urmează pe Învățător. El predică, face minuni, vindecă bolnavii și chiar învie morții, iar acest lucru este firesc - dacă Împărăția lui Dumnezeu vine pe pământ, atunci moartea, boala și suferința se retrag inevitabil. S-ar părea că doar un pas sau doi mai departe și... „Doamne, vei așeza din nou Împărăția lui Israel în vremea aceasta?” (Faptele Apostolilor 1:6) - aceasta este ceea ce Îl vor întreba ucenicii Săi mai târziu, după Înviere, dar numai pentru că această întrebare le-a fost pe buze încă de la început. Acum, cred ei, marșul victorios al Regelui-Mesia va începe în întreaga lume, trupele romane se vor împrăștia, cei răi vor fi exterminați, iar cei drepți vor începe să conducă lumea.

Însă nimic de genul acesta nu se întâmplă, și acesta este probabil principalul motiv pentru care mulțimile care L-au întâmpinat pe Hristos cu strigăte triumfătoare la intrarea în Ierusalim vor striga insistent, în doar câteva zile, „răstigniți-L!” (Marcu 15:13-14). El nu le-a făcut nimic acestor oameni, dar nu s-a ridicat la înălțimea așteptărilor lor de victorie imediată asupra romanilor, și nimeni nu este iertat pentru asta, așa că sunt gata să ceară romanilor să-l răstignească pe viitorul Rege. Pilat însuși a simțit bine acest lucru, poruncind ca pe cruce să fie scris „Împăratul Iudeilor”, și în trei limbi deodată, pentru ca toată lumea să citească și să-și amintească (Luca 23:38). În general, așa cum ne amintim din povestea interogatoriului Său, Hristos este într-adevăr acuzat oficial de nimic altceva decât de o pretenție la demnitate regală – și El nu neagă acest lucru (Matei 27:11).

Răstignirea, desigur, a fost prăbușirea tuturor speranțelor ucenicilor lui Hristos. „Noi nădăjduiam că El este Cel ce va mântui pe Israel” (Luca 24:21), spun ucenicii Săi, și spun aceasta după ce El a înviat și li s-a spus despre aceasta, ba mai mult, i-au spus aceasta lui Hristos Însuși, după ce L-au întâlnit în drum spre casă și nu L-au recunoscut. Tot ce s-a întâmplat a fost prea diferit de ceea ce se așteptaseră.

Și acest șoc, această înfrângere vizibilă, poate nu în ultimul rând, ar fi trebuit să le arate ucenicilor: Împărăția nu este așa cum și-o imaginau mulți. „Împărăția lui Dumnezeu nu vine în chip de om, și nu se va zice: «Iată-o aici!» sau: «Iată-o acolo!» Căci iată, Împărăția lui Dumnezeu este în voi” (Luca 17:20-21).

Ce este atunci această Împărăție? Hristos a vorbit mult despre ea, dar numai în parabole.

„Împărăția Cerurilor este asemenea...”

Într-adevăr, nicăieri și niciodată Hristos nu oferă definiții ale Împărăției. El vorbește despre ea figurativ, atingând acest mister, dar fără a-l dezvălui. Într-adevăr, există lucruri care nu pot fi înghesuite în cadrul îngust al conceptelor verbale. Ne reamintim iar și iar, așa cum Vulpea i-a spus Micului Prinț, că lucrul principal nu se vede cu ochii și nu poate fi exprimat în cuvinte. Acest lucru se aplică pe deplin Împărăției.

Ce spun pildele despre ea? Începe ca un bob de muștar, dar se dovedește a fi cel mai mare lucru din lumea aceasta (Matei 13:31-32). Este cea mai valoroasă comoară, pentru care nu este milă să jertfești orice altceva (Matei 13:45-46) și, în același timp, nu poate fi separată de orice altceva înainte de vreme, așa cum se separă neghina de grâu (Matei 13:24-30). Intrarea în ea este deschisă doar celor care depun un anumit efort și se ocupă de toate dinainte, pentru a nu rămâne fără untdelemn pentru lampă și fără îmbrăcăminte potrivită (Matei 25:1-13) și, în același timp, este ca o năvodă care prinde ea însăși tot felul de pești (Matei 13:47-48). Necesită un calcul și o pregătire atentă, precum construirea unui turn (Luca 14:28-30) sau a unei case pe o temelie solidă (Matei 7:24-27) – și, în același timp, își face apariția în viața noastră pe neașteptate, precum întoarcerea neașteptată a stăpânului casei (Marcu 13:34-37). Necesită o creștere a ceea ce ți-a fost încredințat de Dumnezeu, precum punerea argintului în circulație (Matei 25:14-30) – și, în același timp, administratorul, care a împărțit bunurile stăpânului său la dreapta și la stânga, devine un model de urmat pentru acesta (Luca 16:1-8).

„Nu folosim oare prea multe imagini aici?”, se va întreba cititorul surprins – la urma urmei, nu toate aceste pilde menționează cuvântul „Împărăție”? Adevărat, dar, așa cum nu toate vorbesc despre Dumnezeu, și, în același timp, toate sunt despre calea omului către Dumnezeu și despre slujirea Lui. Împărăția Cerurilor este chiar în centrul învățăturii lui Hristos și, orice le-a spus El ucenicilor Săi, era în mod necesar despre Împărăție: cum să o găsească, cum să trăiască în ea, cum să nu o piardă. Predica lui Hristos este Evanghelia Împărăției, pildele sunt tainele Împărăției, ucenicii sunt fiii Împărăției. Și chiar și un membru al Sinedriului

simpatizant cu Hristos, pe nume Iosif, este numit altceva decât „așteptând Împărăția” (Marcu 15:43) – asta spune totul.

Însă o asemenea bogăție de imagini ridică, de fapt, mai multe întrebări decât răspunsuri. Aceste parabole sună ca o colecție de ghicitori – ce este această Împărăție dacă poate fi atât de diferită? Răspunsul, aparent, nu se află atât în formulări individuale, cât în toate cele patru Evanghelii deodată: este ceva ce apare între Hristos și ucenicii Săi și constituie însăși esența vieții lor. S-ar putea numi împlinirea impecabilă a voinței lui Dumnezeu, dar un astfel de concept există în multe religii – de exemplu, respectarea Legii mozaice ar fi o astfel de urmare a lui Dumnezeu. Dar aici vorbim despre ceva mai mult...

În copilărie, cu toții visam la regate îndepărtate și frumoase, la conducători de basm ai unor ținuturi îndepărtate. Poate că acesta este, în multe privințe, visul Regatului. Cavalerii de la masa rotundă a Regelui Arthur nu îndeplinesc pur și simplu voința conducătorului lor - ei trăiesc în unitate cu el, el îi acceptă ca fiind cei mai apropiați oameni și împărtășește cu ei sărbători și suferințe, viață și moarte. Cel mai înalt grad al unei astfel de apropieri dintre rege și supușii săi, sau mai degrabă, co-conducătorii săi, îl găsim în Evanghelie, și nu într-una sau mai multe parabole, ci în întreaga poveste a Evangheliei.

Totuși, avem și instrucțiuni specifice despre cum anume ar trebui să trăim în această Împărăție – în primul rând, Predica de pe Munte (Matei 5:7). Radicalismul ei este uimitor: pur și simplu nu poți trăi așa! Dacă, după ce ești lovit pe obrazul drept, întorci mereu pe cel stâng și dai necondiționat oricui îți cere, foarte curând, literalmente în câteva săptămâni, întreaga ta viață va merge la vale (5:39). Nu, noi nu trăim așa și, prin urmare, creștinii trebuie să își explice constant acest lucru. De exemplu, în ceea ce privește obrazul, chiar și comentatorii antici (de exemplu, Origen) au remarcat că această expresie nu poate fi înțeleasă literal: la urma urmei, oamenii lovesc de obicei cu mâna dreaptă, ceea ce înseamnă că obrazul stâng suferă primul! Iar cât despre a nu privi niciodată femeile frumoase (5:28) – acest lucru mi se pare fizic imposibil. Așadar, ar trebui să trăim cu un sentiment de vinovăție inevitabilă? Sau ar trebui să reinterpretăm totul simbolic?

De fapt, aceste cerințe pot și ar trebui înțelese literal – acestea sunt legile Împărăției. În această lume decăzută, de foarte multe ori nu le îndeplinim, iar acest lucru nu este întotdeauna necesar (chiar și Hristos Însuși, ca răspuns la o lovitură pe obraz, nu a oferit pur și simplu cealaltă lovitură, ci a pus întrebarea: „De ce Mă lovești?” – Ioan 18:23). Dar în Împărăție, ele devin cu siguranță normă – și în măsura în care Împărăția este realizată în viețile noastre, în relațiile noastre unii cu alții, putem și ar trebui să le respectăm acum. De fapt, Faptele Apostolilor și Epistolele Apostolilor ne arată cum aceste norme au fost realizate

în viața comunității creștine timpurii. Acești oameni aveau „toate lucrurile de comun” (Faptele Apostolilor 2:44), nu în sensul primitiv în care am fost învățați că ar fi sub comunism, ci în sensul cel mai larg și deplin – aveau o viață comună, necazurile și bucuriile unuia erau necazurile și bucuriile altuia.

Este dificil, foarte dificil, să menții o poziție atât de înaltă. Toți oamenii sunt imperfecți – așa că ce e de făcut dacă cineva se simte încă ofensat pe nedrept? Hristos spune clar: încercați să rezolvați această problemă cu el în mod pașnic, iar dacă nu funcționează – „spuneți Bisericii” (Matei 18:15-17). Iar comunitatea credincioșilor ar trebui neapărat să restabilească dreptatea. Vedem din Epistole că primii creștini considerau rușinos să se dea în judecată unii pe alții în fața păgânilor (1 Corinteni 6:1-8). Astăzi, din păcate, această normă s-a pierdut – creștinii se dau în judecată unii pe alții în instanțele seculare, iar obținerea dreptății fundamentale în cadrul Bisericii însăși poate fi incredibil de dificilă, dacă nu imposibilă…

Vorbim mult despre Împărăție, dar rareori reușim să trăim după modelul ei.

„Vie Împărăția Ta!”

Dacă ne gândim la Împărăție exclusiv în contextul pildelor Evangheliei, aceasta va părea mai degrabă ceva exclusiv camerist, intim, ceva ascuns în adâncul inimilor omenești sau care apare în relațiile personale. Aceasta va fi cu siguranță o idee corectă, dar incompletă. „Vie Împărăția Ta” – așa îi învață Însuși Hristos pe ucenicii Săi să se roage (Matei 6:10), iar aceste cuvinte sugerează în mod clar că Împărăția poate și trebuie să vină în întreaga lume.

De fapt, există chiar o carte întreagă în Noul Testament care descrie cum se va întâmpla acest lucru - Apocalipsa lui Ioan Teologul. Este destul de dificil să vorbim despre asta - este plină de profeții misterioase, iar împlinirea acestor profeții va fi cu siguranță la fel de departe de așteptările noastre, așa cum venirea lui Hristos s-a dovedit a fi diferită de așteptările evreilor din acea vreme. Evident, vom avea nevoie de capacitatea de a fi surprinși când va veni vorba de împlinirea acestor profeții. Mai mult, au fost deja scrise diverse interpretări ale acestei cărți, iar interpreții s-au certat destul de mult între ei - va exista, de exemplu, o Împărăție de o mie de ani a lui Hristos pe pământ înainte de sfârșitul lumii sau ar trebui aceste cuvinte înțelese cumva diferit.

Însă unele principii generale sunt suficient de clare în Cartea Apocalipsei. „Un Miel ca și cum ar fi fost junghiat”, adică Hristos, apare înaintea Domnului, așezat pe tron, iar poporul mântuit de El începe să domnească împreună cu El (Apocalipsa 5). Cu alte cuvinte, Împărăția lui Dumnezeu este o împărăție în care

fiecare supus poate și chiar este chemat să devină co-conducător, fără a diminua prin aceasta slava Marelui Rege.

În același timp, ea nu se stabilește fără luptă. În Evanghelie, așa cum s-a mai spus, citim despre „prințul acestei lumi" – un lucrător temporar obraznic care a preluat puterea asupra oamenilor prin înșelăciune, adică Satana (Ioan 12:31 etc.). Lumea noastră este, în esență, o provincie rebelă a vastei Împărății a lui Dumnezeu, care încă nu a fost returnată puterii Adevăratului său Domn.

Această întoarcere se întâmplă deja aici și acum, unde oamenii sunt uniți de iubirea activă și sacrificială față de Dumnezeu și unii față de alții, de dorința de a împlini voia Lui și de a se bucura de prezența Lui în viețile noastre. Într-o zi, această iubire va transforma întreaga lume, dar aici și acum ne transformă viețile. Împărăția Cerurilor trebuie să vină într-o zi, dar este deja aici – această tensiune între „deja da" și „încă nu" determină condițiile de viață ale creștinilor în această lume.

33. Ce spune Biblia despre fericire?

Există un cuvânt ciudat în Biblie – „fericire"… Ce înseamnă cu adevărat? Este diferit de fericirea obișnuită? Cum poate fi atinsă această stare și de ce are o persoană nevoie de ea? Și în ce măsură este conceptul de fericire compatibil cu faptul că Evanghelia prezice fără echivoc persecuția urmașilor lui Hristos?

Ce este fericirea?

În vremurile biblice, ca în oricare altele, oamenii își doreau lor înșiși și celor dragi o viață lungă și prosperă. O astfel de viață era considerată principala răsplată pentru cei drepți în Vechiul Testament, deși în Cartea lui Iov vedem că nu totul era simplu și nu se putea aștepta la nicio „răsplată automată". Principalele semne ale bunăstării erau longevitatea, urmașii numeroși și bogăția - cei drepți plecau într-o altă lume, „sătul de zile", așa cum cineva se satură de o masă și văzând „copiii copiilor săi până la a patra generație". Dar există un alt concept în Biblie care depășește toate aceste daruri de înțeles și simple de sus: se numește cuvântul „fericire".

„Ferice de omul care…" – aceste cuvinte încep cartea Scripturii care se citește cel mai des atât în Biserică, cât și în rugăciunea acasă, Psaltirea. Aceasta înseamnă că nu doar primul psalm, ci întreaga carte, în esență, vorbește despre fericire – dar în ea nu vom găsi sfaturi despre cum să ne conducem treburile, cum să ne alegem o soție și să creștem copii. Nu este vorba că aceste subiecte ar fi prea banale, nedemne de menționat în Sfânta Scriptură – cărțile Înțelepciunii (în primul rând Proverbele lui Solomon) vorbesc foarte mult și în detaliu despre

asta. Dar fericirea este asociată cu cu totul altceva: „Ferice de omul care nu umblă după sfatul celor răi, nu stă pe calea păcătoșilor și nu se așează pe scaunul oamenilor batjocoritori” (Psalmul 1:1-2).

Fericirea pentru psalmist începe cu refuzul de a comunica cu cei răi, din poziția lor de viață. Într-adevăr, foarte des în această lume oamenii încearcă să obțină prosperitatea pe calea păcatului: „dacă nu înșeli, nu vei vinde”, „toată lumea trăiește așa”, „nu contează, ne vom pocăi mai târziu” - aceste rezerve și altele similare nu s-au schimbat deloc în ultimele milenii. Iar calea biblică spre fericire începe cu o respingere hotărâtă a sfaturilor celor răi și a căii păcătoșilor.

Iar programul pozitiv este foarte simplu: „...își găsește plăcerea în Legea Domnului și zi și noapte cugetă la Legea Lui. El va fi ca un pom sădit lângă râuri de apă, care își aduce rodul la vremea lui și ale cărui frunze nu se ofilesc; tot ce face, izbucnește” (Psalmul 1:2-3). Un astfel de pom nu se grăbește și nu se îngrijorează de nimic - crește lângă un izvor care nu seacă niciodată, bucurându-se de viață și aducând roade bune. Totul îi merge ca de la sine, sau mai degrabă, prin harul lui Dumnezeu, care este comparat aici cu „râuri de apă”. Următorul psalm o spune și mai simplu: „Fericiți sunt toți cei ce se încred în El” (2:12). În general, Psaltirea vorbește despre fericire mai mult decât toate celelalte cărți ale Vechiului Testament la un loc - dacă o citești cu atenție, toate lucrurile cele mai importante vor deveni clare.

Înseamnă aceasta că fericirea biblică este similară cu înțelegerea budistă a nirvanei, a inacțiunii complete și a lipsei de gândire? Deloc; să ascultăm din nou aceste cuvinte: „în tot ce face, prosperă”. Ele implică acțiune activă și, dacă ne uităm la viețile oamenilor care se încadrează în definiția Psaltirii, vom vedea că nu au fost deloc inactivi. Regii David și Solomon, de exemplu, au trăit vieți uimitoare, pline de evenimente, și nu fără păcat. Este în natura umană să păcătuiască, dar „binecuvântat este cel ale cărui nelegiuiri sunt iertate și ale cărui păcate sunt acoperite” (Psalmul 32:1).

Principalul lucru care a determinat viața acestor regi a fost devotamentul și încrederea în Dumnezeu, dorința de a căuta voia Lui în toate evenimentele vieții din jurul lor. Iată ce ne spune prima mențiune a fericirii în întreaga Biblie: „Ferice de tine, Israele! Cine este ca tine, popor păzit de Domnul, care este scutul ocrotirii tale și sabia slavei tale?” (Deuteronom 33:29). Soarta unei astfel de persoane sau a unei astfel de națiuni nu este determinată de capriciul întâmplării, nu de propriul său calcul, ci de voia lui Dumnezeu pentru acești oameni. Dacă nu au suficientă putere proprie, pricepere sau, în limbajul cotidian, noroc, există întotdeauna Cineva care să le vină în ajutor. Același Psaltire spune așa: „Ferice de cei fără prihană în calea lor, care umblă în legea Domnului. Fericiți de cei ce păzesc mărturiile Lui și-L caută din toată inima” (119:1-2). O viață lungă și bine

hrănită, înconjurată de o familie numeroasă, este, pe de o parte, subînțeleasă aici, dar, pe de altă parte, nu este vorba deloc despre asta. Comunicarea cu Dumnezeu este o valoare de ordin superior, iar „celelalte vi se vor adăuga”, așa cum a spus Hristos.

Și cine este binecuvântat?

Cuvântul „fericiți” este primul cuvânt din predica lui Hristos, dar ne șochează mai degrabă decât să ne liniștească: „Fericiți cei săraci cu duhul, căci a lor este Împărăția cerurilor. Fericiți cei ce plâng, căci aceia vor fi mângâiați” (Matei 5:3-4). Acest lucru sună paradoxal: Hristos îi numește fericiți pe cei care, din punctul de vedere al logicii obișnuite, nu sunt deloc ca ei. Ce este bun în sărăcie, chiar dacă este cauzată de motive spirituale, și cu siguranță nu poți numi fericit pe cineva care plânge. Ce fel de fericire este aceasta?

Mai departe, Hristos spune lucruri nu mai puțin uimitoare, dar care clarifică multe. Cu toții știm din experiență și din aceleași cărți ale Vechiului Testament că bunăstarea lumească este fragilă și de scurtă durată. Înțelepții păgâni știau și ei acest lucru; astfel, legiuitorul atenian Solon a refuzat să-l numească fericit pe regele lidian Cresus, ale cărui comori au devenit proverbiale înainte de moartea sa. S-a dovedit că a avut dreptate: averea lui Cresus l-a părăsit curând și a pierdut totul, la fel ca Iov biblic, dar, spre deosebire de Iov, irevocabil. A numi fericit pe cineva care o duce bine chiar acum este o absurditate nechibzuită.

Însă Hristos vorbește despre o fericire care trece în veșnicie, ba mai mult, se revelează tocmai în veșnicie. O persoană care a atins o astfel de fericire va privi înapoi la viața sa și nu va avea nimic de regretat, nimic de dorit dincolo de ceea ce a primit deja. Dar avem noi acces la cunoașterea a ceea ce ne așteaptă în veșnicie? Bineînțeles că nu.

Totuși, există unele semne, precum niște indicatoare pe drum, care ne arată unde să mergem. O persoană care se străduiește cu sinceritate și perseverență spre bine îl va găsi: „Fericiți cei blânzi, căci ei vor moșteni pământul. Fericiți cei flămânzi și însetați de dreptate, căci ei vor fi săturați. Fericiți cei milostivi, căci ei vor căpăta îndurare. Fericiți cei curați cu inima, căci ei vor vedea pe Dumnezeu. Fericiți cei împăciuitori, căci ei vor fi chemați fii ai lui Dumnezeu. Fericiți cei prigoniți pentru dreptate, căci a lor este Împărăția cerurilor. Fericiți veți fi voi când vă vor ocărî oamenii, vă vor prigoni și vă vor spune tot felul de lucruri rele, mințind, din pricina Mea” (Matei 5:5-11). Toate acestea sună ca un comentariu extins la primul psalm.

Înseamnă aceasta că putem vorbi doar despre fericirea din veșnicie, că în această viață ea ne este inaccesibilă? Da, nu știm nimic definitiv, dar deja aici și

acum există acțiuni și situații care ne conduc la această fericire. „Ferice de cel ce nu se poticnește în Mine” (Matei 11:6) – așa i-a răspuns Hristos lui Ioan Botezătorul, iar lui Petru, când acesta și-a mărturisit credința în Fiul lui Dumnezeu, i-a spus: „Ferice de tine, Simone, fiu al lui Iona, căci nu carnea și sângele ți-au descoperit aceasta, ci Tatăl Meu care este în ceruri” (Matei 16:17). Și altă dată, adresându-se tuturor ucenicilor, a spus: „Fericiți sunt ochii care văd ce vedeți voi! Căci vă spun că mulți proroci și împărați au vrut să vadă ce vedeți voi și nu le-au văzut, și să audă ce auziți voi și nu le-au auzit” (Luca 10:23-24).

În general, Luca vorbește despre fericirea umană în multe pilde: binecuvântat este cel ce păzește cuvântul lui Dumnezeu (11:28); și pe care Domnul îl va găsi vegheând când va veni (12:37-38); și cel ce adună pe săraci la un ospăț, pentru a fi răsplătit în Împărăție (14:14). Din nou, nu vedem o stare momentană, ci un vector de mișcare îndreptat spre viața veacului viitor. Dar ce înseamnă aceste cuvinte pentru viața noastră de zi cu zi?

Pace fericită?

„Mă consider fericit” (în traducerea sinodală „fericit”) – așa și-a început Apostolul Pavel discursul în fața regelui Agripa, când a fost adus în fața lui pentru a fi judecat (Faptele Apostolilor 26:2). Este greu de numit situația în care Pavel s-a simțit atractiv: a fost arestat, dar arestarea în sine i-a salvat într-un fel viața, pentru că printre conaționalii săi unii voiau cu ardoare să-l omoare. Chiar la acest proces, regele era gata să-l lase pur și simplu să plece, dar Pavel a cerut un proces de la împăratul roman, lucru pe care avea tot dreptul să-l facă ca cetățean roman. Și regele a fost obligat să-l trimită la Roma – încă în lanțuri. Această călătorie nu semăna deloc cu acele croaziere pe Mediterana pe care astăzi și le pot permite puținii norocoși…

Fericirea pentru apostol nu este o stare de odihnă, ci dimpotrivă, este mai degrabă o luptă și o victorie, o urcuș dificil spre vârf, este plinătatea vieții în Dumnezeu. Apostolul Iacov în Epistola sa a vorbit despre aceasta astfel: „Ferice de omul care rabdă ispita, căci după ce va fi fost încercat, va primi cununa vieții, pe care a făgăduit-o Domnul celor ce-L iubesc” (1:12). Și Pavel însuși a exprimat un gând similar oarecum diferit: „Ferice de omul care nu se osândește pe sine însuși în alegerea lui” (Romani 14:12).

Apocalipsa lui Ioan Teologul vorbește despre fericirea veșnică a celor care intră în Împărăția lui Dumnezeu, de exemplu, în aceste cuvinte: „Fericiți cei chemați la cina nunții Mielului” (19:9). Dar și aici scopul final se îmbină cu întregul drum al vieții unei persoane: da, se poate primi o invitație, dar s-o refuze. De fapt, întreaga viață pământească a unei persoane nu este altceva decât acceptarea acestei chemări - dar acest lucru este relatat în poveștile despre Avraam, despre

alți strămoși și profeți din Vechiul Testament, despre apostoli și, în final, despre Hristos Însuși. Într-adevăr, Noul Testament ne oferă nu doar o anumită cantitate de instrucțiuni despre cum să trăim cu dreptate în această lume, ci mai presus de toate - un exemplu al unei astfel de vieți drepte.

Evanghelistul Luca ne povestește (11:27-28) despre un episod uimitor. Ascultând discursul lui Iisus, una dintre femei i-a zis: „Ferice de pântecele care te-a purtat și de sânii care te-au supt!". Acest lucru este într-adevăr adevărat, iar aceste cuvinte din Evanghelie sunt citite în tradiția ortodoxă la sărbătorile dedicate Maicii Domnului. Cu toate acestea, știm cât de grea a fost fericirea ei: o sarcină imposibilă din punct de vedere obișnuit, nașterea într-o peșteră, fuga în Egipt și apoi o viață plină de temeri pentru Fiul ei. Ca să nu mai vorbim de Răstignire, la care a fost martoră după ce au fost rostite aceste cuvinte…

Hristos a răspuns la aceasta: „Fericiți sunt cei ce ascultă cuvântul lui Dumnezeu și-l păzesc." Fericirea Maicii Domnului nu a constat doar în alegerea ei, ci în întreaga ei viață, care a devenit răspunsul la Vestea Bună. Și în măsura în care putem răspunde chemării lui Dumnezeu către noi, împlini voia Lui, întruchipa planul Lui pentru noi, în acea măsură suntem capabili să devenim părtași la această supremă binecuvântare. De fapt, întreaga Biblie este o poveste despre oameni care au încercat să facă acest lucru.

Unde este răsplata celor drepți?

Și totuși, o întrebare foarte serioasă rămâne. Vechiul Testament este plin de promisiuni bune pentru oamenii care fac voia lui Dumnezeu. Și totuși, ei nu suferă mai puțin, și adesea chiar mai mult, decât păcătoșii. De ce se întâmplă asta?

Să aruncăm o privire mai atentă asupra acestor promisiuni. Cel mai adesea se găsesc în cartea Proverbelor. Unele dintre ele sunt înțelepciune lumească (munca asiduă duce la prosperitate, urmarea sfaturilor părinților contribuie la succes etc.). Totul este clar în legătură cu aceasta. Dar ce se spune despre cei drepți în general? Uneori, într-adevăr, este vorba despre succes și patronaj: „Domnul nu va lăsa sufletul celui drept să sufere de foame" (10:3). Dar mult mai des, mai detaliat și mai sincer, această carte biblică vorbește despre atitudinea specială a lui Dumnezeu față de cei drepți și despre rezultatele căii sale pământești: „Domnul ... păstrează mântuire pentru cei drepți" (2:8); „cei drepți vor locui în pământ și cei fără prihană vor rămâne în el" (2:21); „un stricat este o urâciune pentru Domnul, dar tovărășia Lui este cu cei drepți" (3:21); „pomenirea celor drepți va fi binecuvântată" (10:7); „Munca celor drepți duce la viață, dar succesul celor răi duce la păcat" (10:16). Aici, de regulă, nu vorbim despre o viață minunată, lipsită de griji, ci mai degrabă despre rezultatul acestei vieți. În

cele din urmă, cei drepți vor primi ceea ce își doresc - aceasta este ceea ce Biblia promite cu tărie.

Însă această victorie nu vine fără luptă, iar aici cel mai bun exemplu poate fi găsit în poveștile patriarhilor - acei oameni drepți pe care credincioșii sunt chemați să-i imite. Pentru Avraam, totul a început atunci când Domnul i-a poruncit să-și părăsească casa, rudele, locurile natale și să plece într-o călătorie lungă.

I s-a promis că urmașii săi vor stăpâni un pământ frumos, dar a rămas fără copii până la bătrânețe, iar pământul promis i-a aparținut altor oameni în timpul vieții sale. Rătăcirile lui Avraam au fost continuate de fiul său Isaac și de nepotul său Iacov, viața lor fiind plină de griji și pericole, dar trecând întotdeauna alături de Dumnezeu. De fapt, Biblia descrie uneori viața unei persoane drepte în felul următor: ea „umblă cu Dumnezeu”. Nu se limitează doar la a-L aminti și a se ruga Lui, ci face fiecare pas în prezența Lui imediată.

Și pot exista mulți astfel de pași, și pot fi diferiți și nu întotdeauna incontestabili. Omul drept este aceeași persoană ca și noi, doar că pentru el cea mai înaltă valoare absolută este Dumnezeu, iar El este cea mai mare răsplată care i-a fost promisă.

Vedem că viața patriarhilor este la fel de departe de două lucruri cu care creștinismul este adesea confundat: de defetismul pasiv (din moment ce totul este voia lui Dumnezeu, atunci voi suferi necazuri și nu voi face nimic) și de același consumerism pasiv (din moment ce Domnul mi-a promis prosperitate, voi aștepta până când va ajunge în mâinile mele). Nu, viața unui credincios este un risc și uneori unul foarte serios, este o adoptare activă a unor decizii independente și adesea este suferință.

În aceeași carte a lui Iov, suferința este înțeleasă mai degrabă ca o încercare: o persoană care merge bine încă nu își cunoaște cu adevărat credința. Situația de criză, când tot ce este familiar și stabilit se pierde, îi permite să înțeleagă ce este cu adevărat valoros în viață. La sfârșitul cărții, Iov îl întâlnește pe Dumnezeu față în față, iar această întâlnire probabil nu s-ar fi produs dacă nu ar fi fost prăbușirea întregului mod de viață al dreptului Iov.

Așadar, creștinilor nu li s-a promis o viață bine hrănită și confortabilă. Li s-a promis altceva: victoria finală și necondiționată. Și chiar și persecuțiile pe care vor trebui să le îndure nu sunt deloc lipsite de sens, ele le vor deschide oportunitatea de a face voia Tatălui, de a mărturisi despre Fiul, de a fi umpluți cu Duhul: „...vă vor duce înaintea dregătorilor și a împăraților din pricina Mea, ca să le mărturisiți lor și neamurilor. Dar când vă vor da în mâna lor, nu vă îngrijorați cum sau ce veți vorbi; căci vi se va da în ceasul acela ce veți vorbi. Căci nu voi

veți vorbi, ci Duhul Tatălui vostru va vorbi în voi... Când vă vor prigoni într-o cetate, fugiți în alta. Adevărat vă spun că nu veți fi străbătut cetățile lui Israel până va veni Fiul Omului" (Marcu 10:18-23).

Și nu este vorba despre faptul că vor fi fericiți cândva mai târziu, în viața de apoi. Nu, starea de fericire este ceea ce umple o persoană aici și acum, ceea ce o face independentă de circumstanțele externe, îi permite să aibă încredere deplină în Tatăl iubitor. Și asta înseamnă să acționezi în așa fel încât să-I împlinești voința. Și aceasta este, în cele din urmă, ceea ce Biblia numește fericire.

34. Ce spune Biblia despre copilărie?

Copiii sunt cel mai important lucru din viața noastră, cum se spune, iar copilăria este cea mai fericită perioadă... În URSS, copiii erau chiar numiți „singura clasă privilegiată". Dar nu vom găsi așa ceva în Biblie. Cum îi tratau pe copii în timpurile biblice și de ce această atitudine nu era foarte asemănătoare cu cea de astăzi?

Copilăria anticilor

„Iov a trăit o sută patruzeci de ani și a văzut pe fiii săi și pe fiii fiilor săi până la a patra generație. Iov a murit la bătrânețe, sătul de zile." Așa descrie Biblia sfârșitul fericit al vieții umane (Iov 42:16-17). Longevitatea este de înțeles, dar ce altceva include textul biblic în acest „plin de zile"? Bogăție, o carieră de succes, faimă, succes creativ, aventuri amoroase, muncă interesantă, prieteni adevărați? Da, poate bogăție; dar mai presus de toate – urmași numeroși și tot restul – după cum se dovedește.

Vedem că personajele biblice fără copii, chiar și cele care erau destul de înstărite, în loc să se bucure de statutul lor fără copii, au perceput lipsa copiilor ca pe o adevărată tragedie. Astfel, Ana, viitoarea mamă a profetului Samuel (1 Samuel 1), și mai târziu Elisabeta, viitoarea mamă a lui Ioan Botezătorul, au plâns din cauza lipsei de copii. Și când a rămas în sfârșit însărcinată, a spus despre asta: „Așa a făcut Domnul cu mine în zilele în care a privit la mine, ca să-mi ia ocara dintre oameni" (Luca 1:25) – adică, lipsa copiilor era un fel de stigmat.

Însă, în același timp, strămoșii noștri îndepărtați nu ar fi înțeles deloc - nu în sensul că nu ar fi aprobat, ci nu ar fi înțeles - astfel de trăsături ale lumii noastre, cum ar fi o „cultură a copilăriei" specială și o societate orientată spre copil, în care adulții sunt din ce în ce mai dispuși să urmărească blockbustere și să poarte haine destinate inițial copiilor. Și, dimpotrivă, noi, privind viața lor, suntem uimiți

de cât de crud, din punctul nostru de vedere, își tratau copiii, iar o astfel de atitudine o găsim la aproape toate popoarele antice. Obiceiul spartan de a arunca nou-născuții nedoriți de pe o stâncă este larg cunoscut, dar conform legilor timpurii ale Republicii Romane, tatăl familiei avea drepturi practic nelimitate asupra tuturor celor care făceau parte din familie, iar diferența dintre sclavi și copii nu era atât de mare aici. De exemplu, putea să-și vândă membrii familiei ca sclavi și chiar să-i execute. Mai mult, un fiu putea fi vândut chiar și de trei ori - abia după a treia vânzare tatăl își pierdea drepturile asupra lui (cu o fiică, acest lucru se întâmpla după prima vânzare). De aceea, de altfel, Apostolul Pavel scrie: „moștenitorul, cât timp este copil, nu se deosebește cu nimic de rob, măcar că este stăpân peste toate, fiind sub paznici și administratori” (Galateni 4:1-2).

Așadar, viața și bunăstarea unui copil nu aveau aceeași valoare absolută ca astăzi. Poate că un motiv pentru aceasta a fost rata ridicată a mortalității infantile: mureau mai mulți copii decât bătrâni, pur și simplu pentru că puțini trăiau până la bătrânețe. Un bătrân care reușise să-și trăiască viața și să dobândească înțelepciune avea mult mai multă valoare în ochii societății decât un copil despre care nu se știa încă ce se va întâmpla cu el. Aceasta este proprietatea aproape tuturor societăților arhaice. În antichitate, un copil nu era perceput ca o persoană independentă, ci mai degrabă ca o extensie a personalității tatălui, o investiție în propriul viitor - chiar, am putea spune, o proprietate deosebit de valoroasă. În consecință, tatăl avea dreptul să dispună de el după bunul plac - să-l vândă, să-l distrugă, să-l sacrifice zeilor (astfel de sacrificii în rândul păgânilor au fost discutate în Capitolul 21). Dar, pe de altă parte, libertatea avortului de astăzi nu practică exact aceeași atitudine față de copiii concepuți, dar încă nenăscuți? Spartanii îi aruncau de pe stâncă pe cei care nu dobândiseră încă conștiință, nu deveniseră încă parte a societății. Astăzi, în instituțiile medicale, îi dau afară pe cei care nici măcar nu s-au născut, dar nu văd nicio diferență fundamentală între cele două norme. Singura întrebare este: până la ce etapă un organism uman unic nu este considerat o persoană cu drepturi?

Totuși, în vremurile străvechi, nu toți indivizii adulți aveau drepturi, ci, de fapt, doar acei capi de familie și, într-o măsură mai mică, soțiile lor. Și nimănui nu i-ar fi trecut niciodată prin minte să vorbească despre drepturi individuale în acea societate: nu individul era principalul, ci clanul. Cel care îl conducea avea putere absolută tocmai pentru că clanul trebuia să-și păstreze unitatea. Copiii sunt viitorul clanului și nu indivizii, prin urmare, însuși șeful clanului alege cum să se comporte cu fiecare dintre ei. El știe mai bine.

Credință prin moștenire

„Îți voi face sămânța ca țărâna pământului”, i-a promis Dumnezeu lui Avraam când a făcut un legământ cu el (Gen. 13:16). Dar chiar mai devreme le-a poruncit lui Adam și Evei: „Fiți roditori, înmulțiți-vă și umpleți pământul și supuneți-l” (Gen. 1:28); și apoi i-a repetat aceleași cuvinte lui Noe (Gen. 9:1). Încă din momentul creației, omul are o sarcină specifică în această lume: să o populeze cu copiii săi. Rețineți că lui Adam și Evei li s-a dat porunca de a se reproduce chiar înainte de Cădere, adică înainte ca moartea să devină inevitabilă pentru ei. Așadar, nașterea copiilor nu este deloc o măsură forțată menită să compenseze mortalitatea, ci ceva valoros în sine, necesar conform planului lui Dumnezeu.

Biblia nu explică în detaliu de ce este așa. Dar putem trage propriile concluzii analizând istoria patriarhilor, începând cu Avraam. Dumnezeu face un legământ nu cu o singură persoană, ci cu întreaga familie descendentă din el: Avraam va transmite binecuvântarea sa fiului său de la iubita sa soție, Isaac (deși a avut și alți copii - Ismael de la Agar și șase fii de la Chetura). Apoi Isaac o transmite lui Iacov (deși inițial geamănul său, Esau, era considerat cel mai mare). Și numai fiii lui Iacov vor primi binecuvântarea, toți în egală măsură. Adică, legământul cu Dumnezeu nu este doar un dar unic, ci un fel de sămânță care cade în pământ și crește treptat în el, dezvăluind unele fațete noi în fiecare nouă generație. Da, El ar fi putut negocia personal cu fiecare persoană, dar El a ales să acționeze în istoria multor generații.

Vechiul Testament, adică legământul lui Dumnezeu cu poporul Israel, a devenit o continuare a legământului cu Avraam. Aceasta nu este doar o responsabilitate colectivă, într-o oarecare măsură firească în lumea noastră (noile generații trăiesc în condițiile create de părinții și bunicii lor), ci tocmai legământul lui Dumnezeu și al întregului popor. Semnificația acestui legământ urma să fie revelată în viața socială, politică și religioasă a lui Israel, devenind o lecție pentru întreaga omenire.

Acest lucru a dus și la o atenție specială acordată continuării liniei familiale. De exemplu, israeliții nu cunoșteau proprietatea privată asupra pământului în sensul deplin al cuvântului: pământul aparținea familiei, clanului, tribului și, în final, poporului lui Israel, dar nu israeliților individuali. Fiecare țăran era doar un custode temporar al alocației sale, pe care o primea de la strămoșii săi și o lăsa urmașilor săi; strict vorbind, nu avea dreptul să-și vândă alocația permanent, ci doar o arenda până la următorul an jubileu (deși această regulă, desigur, era adesea încălcată).

Situația era cam aceeași și cu familia - în capitolul 24 a fost deja descris obiceiul căsătoriei levirate, în care un frate mai mic sau o altă rudă „restaura sămânța” celui care murise fără copii, astfel încât acesta să aibă în continuare descendenți care să-i poată moșteni terenul.

În același fel, religia Vechiului Testament era religia întregului popor, nu a indivizilor. Da, profeții au subliniat constant responsabilitatea personală a fiecărui individ înaintea lui Dumnezeu, dar această responsabilitate în sine se baza pe lucrul principal: „căci tu ești un popor sfânt pentru Domnul Dumnezeul tău și Domnul te-a ales să fii poporul Lui special dintre toate popoarele de pe fața pământului” (Deuteronom 14:2). Zilele de sărbătoare și zilele de jale au rămas întotdeauna zile în care poporul „venea înaintea lui Dumnezeu” în ansamblu.

Să ne gândim la cea mai importantă sărbătoare a Vechiului Testament – Paștele. Ce se sărbătorea în această noapte? Exodul poporului israelian din Egipt. În acea noapte, Domnul a nimicit toți întâii născuți ai egiptenilor, dar i-a cruțat pe copiii poporului Său, pe întâii născuți ai Săi – Israel, și i-a eliberat. Și nu este o coincidență faptul că până în ziua de azi în familiile evreiești se obișnuiește ca cel mai mic să-l întrebe pe cel mai mare despre semnificația sărbătorii, iar acesta din urmă să-i povestească povestea Exodului. O sărbătoare în sensul biblic al cuvântului este o zi de întâlnire a diferitelor generații între ele și cu Dumnezeu, și nu doar un prilej de închinare sau o sărbătoare.

Ce în loc de „cultura copilăriei”?

În Biblie, în special în Vechiul Testament, puteți găsi câteva recomandări privind creșterea copiilor. Acestea se reduc în principal la un îndemn de a fi mai strict cu ei, la urma urmei, din Cartea Proverbelor a fost luat aforismul nemuritor: „cruță nuiaua, răsfață copilul” (în traducerea sinodală: „cine cruță nuiaua își urăște fiul, dar cine îl iubește îl pedepsește din copilărie”, Proverbe 13:25). Totuși, nu este vorba tocmai despre copilărie și cu siguranță nu despre eterna noastră întrebare „a bate sau a nu bate”. Cuvântul ebraic antic *shevet* folosit aici nu înseamnă neapărat un instrument de pedeapsă, este adesea un simbol al puterii: un toiag de păstor sau un sceptru de rege. Acest cuvânt este adesea folosit într-un sens pur pozitiv, de exemplu: „Chiar dacă aș umbla prin valea umbrei morții, nu mă voi teme de niciun rău, căci Tu ești cu mine; nuiaua și toiagul Tău mă mângâie” (Psalmul 23:4).

Și aici, un fiu nu înseamnă neapărat un copil, ci mai degrabă un tânăr care poate face o mulțime de lucruri. În cartea Deuteronomului (21:18-21), există chiar o reglementare conform căreia părinții pot cere pedeapsa cu moartea pentru fiul lor neascultător și indisciplinat – deși, spre deosebire de legea romană, o astfel de sentință era aprobată de bătrâni și executată de întreaga comunitate, astfel încât să existe o limită a tiraniei.

Așadar, celebrul verset din cartea Proverbelor ar trebui înțeles mai degrabă astfel: autoritatea unui tată asupra fiului său și datoria sa de a-și crește urmașul și moștenitorul nu sunt supuse nici îndoielii, nici anulării. Da, în acele vremuri

această autoritate nu era exercitată fără ajutorul nuielilor sau chiar al unor măsuri mai radicale, dar Biblia vorbește aici despre principii, nu despre tehnologie.

Însă „cultura copilăriei”, atât de populară astăzi, nu apare în Biblie. Sunt mulți copii acolo, ei joacă adesea un rol important, dar nu se spune nimic despre ei în mod separat. Ce cântece de leagăn le-au cântat când au început să-i obișnuiască cu munca, ce jocuri le-au plăcut – putem doar ghici despre asta. Totuși… Există, poate, o excepție – povestea unui episod remarcabil din copilăria lui Isus Însuși.

„Și când a fost Isus de doisprezece ani, s-au suit și ei la Ierusalim, după obicei, la sărbătoare. După ce au împlinit zilele sărbătorii și se întorceau, Pruncul Isus a rămas în Ierusalim. Iosif și mama Lui n-au știut, ci credeau că merge cu cei ce-L țineau. După ce au mers o zi, L-au căutat printre rude și cunoștințe; dar, negăsindu-L, s-au întors la Ierusalim, căutându-L. După trei zile, L-au găsit în Templu, șezând în mijlocul învățătorilor, ascultându-i și punându-le întrebări. Toți cei ce-L auzeau se mirau de priceperea și de răspunsurile Lui. Când L-au văzut, se minunau. Mama Lui I-a zis: „Fiule, ce ne-ai făcut? Iată, tatăl tău și eu Te-am căutat cu întristare.” El le-a zis: „De ce a trebuit să Mă căutați? Nu știați că trebuie să fiu în treburile Tatălui Meu? Dar ei n-au înțeles cuvântul pe care l-a spus. S-a pogorât cu ei și a venit la Nazaret și le era supus. Mama Lui „Ea păstra toate aceste lucruri în inima ei. Isus creștea în înțelepciune, în statură și era tot mai har înaintea lui Dumnezeu și înaintea oamenilor” (Luca 2:42-52).

Acum să ne imaginăm această imagine din exterior. Un băiat de doisprezece ani (la urma urmei, nimeni în afară de părinții săi nu știa cine este cu adevărat) intră în templu și începe să vorbească cu preoții și mentorii spirituali. Și nu numai că nu-l alungă, dar îl ascultă cu respect, intră în conversație și îi dau o evaluare lăudabilă. Iar părinții lui, descoperind absența lui de trei zile, nu l-au certat, ci au fost pur și simplu „surprinși”. Nu este greu să ne imaginăm o astfel de scenă în zilele noastre?

Apropo, vom găsi ceva similar în Vechiul Testament: profetul Samuel, pe când era încă un copil, a primit o revelație de la Domnul despre soarta nimănui altcuiva decât marele preot Eli însuși, iar marele preot l-a ascultat cu profund respect (1 Samuel 3).

Se pare că ideea este că copiii nu erau percepuți ca o categorie specială de oameni a căror lume era separată de lumea adulților, iar asta însemna că trebuiau luați foarte în serios. Majorarea nu însemna atingerea unei anumite vârste, ci mai degrabă capacitatea unei persoane de a-și dovedi în practică capacitatea de a gândi și acționa independent. Și conform acestui criteriu, chiar și un copil de doisprezece ani putea conversa în condiții de egalitate cu preoții

templului, dar, pe de altă parte, un copil de douăzeci și cinci de ani putea fi, de asemenea, certat.

Și, sincer, uneori regreți că acele vremuri au trecut.

Vechiul Testament părea să fie în acord cu structura clanică a societății existente la acea vreme, dar a transformat-o din interior, subliniind responsabilitatea personală a fiecărei persoane în fața lui Dumnezeu. Acest lucru se referea și la relațiile dintre părinți și copii: ascultarea necondiționată era încă necesară copiilor, dar, în același timp, erau stabilite standarde înalte pentru părinții înșiși. De fapt, vedem o continuare a aceleiași linii în Noul Testament. Pavel scrie: „Copii, ascultați de părinții voștri în Domnul, căci este drept... Iar voi, taților, nu-i mâniați pe copiii voștri, ci creșteți-i în mustrarea și învățătura Domnului” (Efeseni 4:1-4).

Cuvintele „nu provoca” pot fi înțelese astăzi ca însemnând că părinții nu ar trebui în niciun fel să-și nemulțumească copiii (și se pare că statul va începe în curând să le ceară acest lucru). Dar în acele condiții în care tații aveau legal autoritate deplină asupra copiilor lor, acest lucru era înțeles, desigur, cu totul altfel, ca o interdicție a cruzimii inutile. Dar nici măcar acesta nu este lucrul principal: apostolul indică ceva mult mai înalt decât puterea și autoritatea paternă; el arată că și acestea își au originea în voința lui Dumnezeu și, prin urmare, trebuie să fie întotdeauna de acord cu ea.

Pe de altă parte, așa cum scrie Pavel, în Hristos am devenit cu toții copii ai lui Dumnezeu, iar prin moartea Lui pe cruce – împreună-moștenitori, adică cetățeni deplin ai Împărăției. Diferențele sociale nu au fost abolite, dar în creștinism nu ar trebui să mai existe tirani atotputernici sau membri ai familiei privați de drepturi. Ei bine, în ce măsură se împlinește acest legământ este o poveste separată... Istoria creștinismului.

35. Ce spune Biblia despre latura fizică a iubirii?

Și serios, ce? Poate că sexul e un păcat?

Idolatrie sau alianță?

Mulți oameni înțeleg astăzi lucrurile astfel: actul sexual și tot ce are legătură cu sexul în general sunt percepute în creștinism ca un păcat, scuzabil doar pentru că altfel este imposibil să ai copii. Dar aici totul se reduce la ideea noastră despre „sex”. În cultura modernă, acesta este cu siguranță unul dintre principalii idoli, căruia oamenii îi sunt gata să sacrifice orice, iar atitudinea creștinilor față de un astfel de idol nu poate fi decât puternic negativă. S-a întâmplat ca poruncile

„să nu ucizi” și „să nu furi” să fie acceptate cu ușurință de societatea modernă și considerate fundamentele ordinii sale juridice, dar atitudinea față de porunca „să nu comiți adulter”, care se află pe aceeași listă, este complet diferită. De fapt, a fost înlocuită de porunca „cu toții avem dreptul la tot ce se întâmplă prin consimțământul reciproc al cetățenilor adulți”.

Unul dintre trucurile idolului numit „sex” este de a însuși tot ceea ce are legătură cu sexul și viața intimă a unei persoane. Se spune că există doar două opțiuni: să te închini acestui idol sau să respingi orice gând despre latura trupească a iubirii ca fiind păcătos. Dar aceasta, desigur, este o alegere falsă.

Încă de la începutul poveștii creării omului, cartea Genezei notează: „Dumnezeu l-a creat pe om după chipul Său, l-a creat după chipul lui Dumnezeu; bărbat și femeie i-a creat” (1:27). Adică, împărțirea în două sexe nu a fost pur și simplu concepută de Dumnezeu, ci se dovedește a fi aproape la fel de importantă ca și creația „după chipul lui Dumnezeu”. Mai departe, în al doilea capitol al aceleiași cărți, găsim o explicație: „nu este bine ca omul să fie singur” (2:18). Adică, viața în comun a unui bărbat și a unei femei este o proprietate integrantă a umanității și – atenție! – sensul ei nu se limitează în niciun caz la continuarea speciei, așa cum se întâmplă în cazul animalelor sau păsărilor, pe care Dumnezeu le-a creat și ele bărbat și femeie, dar nu a spus nimic de genul acesta despre ele. Pentru o persoană, comunicarea cu cineva care este egal cu ea… și în același timp diferit de ea este fundamental importantă.

Putem presupune că, încă de la început, încă din Grădina Edenului, comunicarea dintre sexe implica iubire fizică? Nu știm cu siguranță, dar este absolut sigur că nicăieri în Biblie: nici în Cartea Genezei, nici în alte cărți, nu se spune nimic despre păcătoșenia unei astfel de iubiri. Probabil, în Grădina Edenului totul era diferit față de lumea noastră, iar comunicarea dintre sexe arăta și acolo complet diferit. În general, primele capitole ale Genezei acordă relativ puțină atenție acestei laturi a vieții, ea se desfășoară ca de la sine printre oameni - de exemplu, li se impun anumite restricții în ceea ce privește mâncarea (lui Noe și urmașilor săi li se interzice să mănânce sânge), dar relațiile dintre sexe nu sunt practic reglementate în niciun fel.

Este adevărat, există un episod misterios chiar înainte de povestea potopului lui Noe: „fiii lui Dumnezeu” iau de soții „fiicele oamenilor” (Geneza 6:2), iar un astfel de comportament este în mod clar un păcat. Nu știm la cine anume se face referire aici: poate la prinți și conducători care și-au înființat haremuri fără a cere dorințele fetelor. Dar s-ar putea referi și la culte păgâne cu orgiile lor, în care, așa cum credeau participanții lor, intrau în „căsătorii sacre” cu zeitățile lor. O astfel de interpretare este destul de consistentă cu tradiția biblică, deoarece aceasta

descrie foarte des relația dintre Dumnezeu și Israel ca o uniune conjugală, iar închinarea la idoli este echivalată cu desfrânarea.

Prin urmare, păcătoșenia curviei nu constă în faptul că oamenii intră într-o relație intimă unul cu celălalt, ci în faptul că încalcă legăturile de fidelitate care îi leagă pe soți sau pe mire și mireasă. În cele din urmă, ei încalcă fidelitatea lor față de Dumnezeu, distrug integritatea personalității lor. Biblia nu neagă latura fizică a iubirii, ci o limitează la cadrul uniunii conjugale. În Vechiul Testament, există o carte uimitoare, Cântarea Cântărilor, care cântă tocmai despre acest tip de iubire integrală, în care fidelitatea unul față de celălalt și unitatea spirituală se combină cu apropierea fizică a îndrăgostiților: „Să mă sărute cu sărutările gurii lui! Căci mângâierile tale sunt mai bune decât vinul” - așa începe această carte. Multă vreme a fost interpretată alegoric, ca o poveste despre iubirea lui Dumnezeu și a poporului ales sau a Bisericii (care, în general, este același lucru), dar chiar și cu această interpretare, iubirea fizică se dovedește a fi sublimă și frumoasă: la urma urmei, cu ea se compară comunicarea mistică cu Dumnezeu! Dacă ar fi păcătoasă, o astfel de comparație ar fi pur și simplu o blasfemie.

Cum ar trebui să fie căsătoria?

Așadar, intimitatea fizică era considerată o parte integrantă a căsătoriei, iar căsătoria în sine era o uniune între un bărbat și o femeie... sau un bărbat și mai multe femei. Vechiul Testament nu interzice și nu reglementează în niciun fel poligamia și vedem în el un număr considerabil de bărbați care aveau mai mult de o soție. Pe lângă soțiile cu drepturi depline, existau și concubine, adică sclave care împărțeau patul cu stăpânul lor. Uneori, apariția lor se datora faptului că soția rămânea fără copii - tocmai de aceea, de exemplu, Avraam a luat-o ca concubină pe Agar, slujitoarea soției sale Sara (Geneza 16), dar, desigur, ar putea exista și alte motive. Astăzi, o astfel de atitudine față de femei ni se pare crudă și barbară, dar, de fapt, acesta este un caz special de sclavie, care nu este deloc negat în Vechiul Testament. Nu cere deloc o revoluție socială, ci mai degrabă acceptă normele existente în societate, dar încearcă să transforme această societate din interior, astfel încât tot ce este inutil să dispară în cele din urmă de la sine.

Același lucru s-a întâmplat și cu poligamia. Până la sfârșitul perioadei Vechiului Testament, vedem cum uniunea dintre un bărbat și o femeie a devenit normă fără nicio interdicție, deoarece acest tip de căsătorie reflectă cel mai bine principiul stabilit în povestea creării omului. Un bărbat și o femeie pot fi inegali în anumite condiții sociale, dar prin natura lor sunt egali, uniți și se completează reciproc. Mai mult, în Vechiul Testament întâlnim povești uimitoare despre femei care au jucat un rol imens în istoria poporului israelian și care l-au jucat într-un mod feminin. Iată-o pe moabita Rut, care a îndeplinit cu exactitate legile lui Israel

atunci când mulți dintre israeliți au uitat de ele, și iată-o pe frumoasa Estera, care a devenit regina persană și l-a convins pe rege să anuleze masacrul stabilit împotriva evreilor. Cărți separate le sunt dedicate, dar vom întâlni eroine similare și în alte povești ale Vechiului Testament. Tocmai astfel de povești, mai sigur decât orice declarații politice, i-au obligat pe bărbați să privească femeile cu alți ochi decât înainte.

Însă, în anumite privințe, Vechiul Testament contrastează puternic cu normele acelor vremuri. În acele vremuri îndepărtate, multe culturi considerau ritualurile legate de sex ca fiind destul de normale: de exemplu, „prostituatele" din templele păgâne nu își câștigau pur și simplu existența, ci mai degrabă îndeplineau un fel de rit sacru, așa cum îl înțelegeau ele. Vechiul Testament condamnă acest lucru în termenii cei mai duri. Nu lasă cuvinte blânde pentru un alt fenomen răspândit astăzi - homosexualitatea. Motivul este destul de clar: contrazice planul Creatorului pentru unitatea celor două sexe. Astăzi, este obișnuit să se ia ca punct de plecare dorințele oamenilor înșiși: „ce e rău în asta dacă își doresc singuri?" - dar pentru Biblie, voința umană nu este niciodată pe primul loc. Libertatea umană de alegere nu ar trebui să ducă la încălcarea poruncilor clar exprimate și la perversiunea formelor naturale de viață.

În același timp, Biblia nu încearcă să definească forma specifică a relațiilor conjugale în căsătorie, lăsând-o în întregime la discreția soților. În același timp, desigur, pot exista situații în care Legea mozaică impune un anumit comportament din partea unei persoane, dar principalul motiv aici este înrădăcinat în anumite relații sociale, de care uniunea conjugală este inextricabil legată (de exemplu, acesta era sensul căsătoriei levirate, care a fost discutat în detaliu în Capitolul 24).

Integritatea relațiilor

Așadar, principiul general al Vechiului Testament este clar: binecuvântat este tot ceea ce se face în căsătorie pentru integritatea omului și unitatea dintre un bărbat și o femeie care și-au făcut unul altuia un jurământ de credință înaintea lui Dumnezeu, iar condamnat este tot ceea ce îndepărtează o persoană de aceste valori. Restul sunt detalii lăsate la latitudinea oamenilor înșiși.

Noul Testament, pe de o parte, continuă această linie: este suficient să ne amintim că Hristos a săvârșit prima sa minune la nunta din Cana Galileii. El nu numai că a onorat această sărbătoare cu prezența Sa, dar, transformând apa în vin, i-a permis să continue. În acest fel, El a confirmat marea valoare a căsătoriei. În Evanghelie, găsim și cuvinte despre faptul că mariajul este, în esență, o unitate indisolubilă (Vechiul Testament permitea de fapt divorțul): „Cine își divorțează nevasta, afară de cazul de curvie, și se căsătorește cu alta, comite

adulter; și cine se căsătorește cu o femeie divorțată comite adulter” (Matei 19:9). Doar adulterul, adică retragerea unilaterală a soțului/soției dintr-o uniune conjugală, poate distruge această uniune. O astfel de strictețe i-a surprins chiar și pe cei mai apropiați ucenici: „dacă aceasta este datoria unui bărbat față de nevasta sa, atunci este mai bine să nu se căsătorească”. Se pare că mariajul impune unui bărbat obligații atât de serioase...

Și atunci Mântuitorul a rostit cuvinte foarte neobișnuite: „Nu toți pot primi cuvântul acesta, ci numai cei cărora le-a fost dat. Căci sunt eunuci care s-au născut așa din pântecele maicii lor; și sunt eunuci care au fost făcuți eunuci de oameni; și sunt eunuci care s-au făcut ei înșiși eunuci pentru Împărăția cerurilor. Cine poate să primească, să primească” (Matei 19:11-12). Este clar că există oameni care sunt incapabili fizic de dragoste carnală și, prin urmare, nepotriviți pentru căsătorie (eunuci), iar unii dintre ei sunt așa din naștere, în timp ce alții au suferit o intervenție chirurgicală. Firește, drepturile și obligațiile căsătoriei nu li se aplică. Dar cine sunt acești eunuci care s-au făcut așa „pentru Împărăție”? Până în ziua de azi, există o sectă care înțelege aceste cuvinte literal; adepții ei se castrează fizic.

Însă, se pare că aceste cuvinte nu ar trebui interpretate mai literal decât îndemnul de a-ți scoate propriul ochi atunci când vezi ceva ispititor (Matei 5:29). Cel care s-a castrat pe sine pentru Împărăție, în această înțelegere, este o persoană care a renunțat de bunăvoie la bucuriile vieții de familie pentru a-l sluji lui Dumnezeu. Să observăm că Hristos nu disprețuiește deloc căsătoria, nu-i numește pe cei care nu renunță la ea niște oameni de mâna a doua nepotriviți pentru viața spirituală: dimpotrivă, ei „îndeplinesc” porunca despre indisolubilitatea căsătoriei. Renunțarea la căsătorie este similară cu un refuz temporar de hrană, adică postul: nu este nimic rău în mâncare, este și un dar de la Dumnezeu pentru oameni, dar într-o anumită situație o persoană se smerește, refuzându-se cele mai necesare lucruri pentru a-și sublinia devotamentul deplin față de Dumnezeu și dependența de El.

Mai târziu, apostolul Pavel a dezvoltat această idee. El însuși a rămas celibatar, și ce familie ar fi putut îndura rătăcirile și pericolele pe care a trebuit să le îndure! El a explicat-o astfel: „Cel necăsătorit se îngrijește de lucrurile Domnului, cum să-i placă Domnului; pe când cel căsătorit se îngrijește de lucrurile lumii, cum să-i placă soției sale” (1 Corinteni 7:32-33) – și, prin urmare, i-a sfătuit pe cei care doreau să se dedice în întregime slujirii lui Dumnezeu să rămână celibatari. Cu toate acestea, pentru el, un episcop putea fi și căsătorit, atâta timp cât era „soțul unei singure soții” (Tit 1:5-6), adică un bărbat care a demonstrat fidelitate în căsătorie. Cu toate acestea, în ultimul mileniu și jumătate, episcopii au fost aleși dintre călugării care au decis să devină „eunuchi pentru Împărăție”.

Pentru Pavel, căsătoria este și o imagine a relației dintre Dumnezeu și om. El a scris niște cuvinte uimitoare, la al căror înțeles deplin rareori ne gândim: „Soțiilor, supuneți-vă soților voștri, ca Domnului. Căci soțul este capul soției, după cum Hristos este capul Bisericii și El este Mântuitorul trupului... Soților, iubiți-vă soțiile, așa cum Hristos a iubit Biserica și S-a dat pe Sine însuși pentru ea” (Efeseni 5:22-25). Da, pe de o parte, Pavel vorbește despre poziția subordonată a soției (care era complet naturală în acea societate), dar, pe de altă parte, indică sursa acestei ierarhii intrafamiliale. Aceasta reflectă relația dintre Dumnezeu și Biserică și, cel mai important, soților nu li se permite să fie tirani și să-și folosească puterea pentru autosatisfacție. Ei sunt chemați să-și iubească soțiile, nu numai așa cum un mire își iubește mireasa, ci și cu dragostea pe care Hristos Însuși a arătat-o pe Cruce. După ce veți citi aceste cuvinte, veți ajunge inevitabil la concluzia că Pavel descrie rolul soților în familie mult mai strict decât rolul femeilor: a asculta nu este atât de greu, ci a repeta isprava iubirii arătată pe Cruce...

Și cum rămâne cu relațiile intime? Ca și în Vechiul Testament, la Pavel acestea sunt parte integrantă a vieții de căsătorie și numai atât: „Soția nu are stăpânire asupra trupului ei, ci soțul; tot așa nici soțul nu are stăpânire asupra trupului său, ci soția. Nu vă lipsiți unii de alții, decât dacă v-ați învoit pentru o vreme, ca să vă îndeletniciți cu postul și rugăciunea; apoi vă veți întoarce împreună, ca să nu vă ispitească Satana din cauza neputinței voastre de înfrânare” (1 Corinteni 7:4-5). După cum vedem, aici este propus principiul principal al ascezismului creștin: timpul de rugăciune și concentrare spirituală specială, numită *post* , cere ca persoana să renunțe la bucuriile obișnuite ale vieții. Și, în același timp, specifică faptul că în relațiile conjugale acest lucru ar trebui să se întâmple doar prin consimțământ reciproc, altfel „spiritualitatea înaltă” a unuia dintre soți poate deveni o ispită gravă pentru celălalt.

După cum vedem, Biblia recunoaște latura fizică, intimă sau, dacă vreți, sexuală a vieții umane ca fiind naturală și nu rușinoasă. În același timp, stabilește anumite limite pentru aceasta sau, mai precis, indică principiul principal al unității bărbatului și femeii și fidelității lor față de Dumnezeu și unul față de celălalt în căsătorie, căruia ar trebui să i se subordoneze această latură a vieții noastre. Permisivitatea sexuală, precum și dezgustul față de iubirea fizică ca fiind ceva murdar și păcătos, sunt la fel de străine Bibliei. Ca întotdeauna, ne cheamă să urmăm calea de mijloc, „regală”.

36. Ce spune Biblia despre dizabilități?

În toate timpurile și în toate locurile printre oameni existau oameni care sufereau de boli grave, care nu se puteau descurca fără ajutor din afară, care se simțeau adesea ca niște proscriși într-o lume destinată oamenilor sănătoși... Oameni cu

dizabilități. Ei erau în Egipt pe vremea lui Moise și în Palestina pe vremea lui Isus. Ce spune Biblia despre ei? De ce se nasc în această lume oamenii cu dizabilități fizice? Există vreun sens în suferința lor?

„Cine îl face pe cineva mut sau surd?”

Se spune adesea că Vechiul și Noul Testament sunt cărți foarte diferite, deoarece unul vorbește despre interdicții și pedepse stricte, iar celălalt despre libertate și iubire (am discutat acest lucru mai detaliat în capitolele 6 și 26). În general, această afirmație nu este adevărată: ambele părți ale Bibliei vorbesc despre același Dumnezeu, iar rasa umană nu s-a schimbat prea mult în ultimele câteva mii de ani, așa că puteți găsi atât chemări înflăcărate la iubire în Vechiul Testament, cât și pedepse dure în Noul.

Însă există într-adevăr domenii în care Vechiul și Noul Testament diferă semnificativ, iar unul dintre ele este modul în care îi tratează pe cei cu dizabilități. Vechiul Testament pare a fi extrem de categoric: o persoană cu un defect fizic nu poate fi preot sau levit. Domnul spune că o persoană cu dizabilități nu trebuie să vină la altar pentru că are un defect: să nu profaneze sanctuarul Meu (Lev. 21:23). Mai mult, există o dizabilitate care pune complet o persoană în afara granițelor lui Israel, poporul ales - aceasta este castrarea (Deut. 23:1).

În plus, exista o serie întreagă de boli de piele (reunite în traducerea rusă sub denumirea generală de „lepră”), care făceau o persoană impură ritualic, alungând-o efectiv din societate (Lev 13). Citim despre astfel de leproși în Evanghelie: trebuiau să trăiască separat de oamenii sănătoși, chiar și atingerea lor întina o persoană obișnuită. Se pare că ceilalți suferinzi se adunau laolaltă, pentru că nu aveau dreptul să comunice nici măcar cu cei mai apropiați. Încă nu se știe ce era mai dureros pentru ei: boala în sine sau sentimentul inutilității și respingerii lor.

La prima vedere, această atitudine este similară cu „eugenia” nazistă, când societatea trebuia să scape de „membrii inferiori”. Dar numai la prima vedere. Cât despre leproși, există mult bun simț aici: bolile de piele sunt contagioase, iar pentru a preveni o epidemie, o persoană bolnavă nu ar trebui să intre în contact cu persoane sănătoase. La rândul său, o boală sau o vătămare care nu era contagioasă nu excludea o persoană din societate. Vedem exemple când persoanele cu dizabilități fizice grave nu erau doar membri cu drepturi depline, ci membri foarte respectați ai societății: patriarhul Isaac a orbit la bătrânețe (de care a profitat fiul său Iacov, dându-se drept fratele său Esau - Gen. 27), dar nu și-a pierdut autoritatea; Singurul descendent al regelui Saul care a rămas să trăiască la curtea regelui David și s-a bucurat, cum am spune astăzi, de beneficii sociale

considerabile, a fost Mefibošet, care era șchiop din fragedă copilărie (2 Samuel 4:4; 2 Samuel 9).

Singura slujbă care nu era disponibilă unor astfel de oameni era cea de levit sau preot, și iată de ce. Poporul lui Israel trebuia să ofere tot ce era mai bun ca jertfă lui Dumnezeu: nici făină de calitate inferioară, nici berbec cu un defect trupesc nu erau potrivite pentru o astfel de jertfă. Prin urmare, cel care săvârșea aceste jertfe trebuia să fie o persoană sănătoasă, astfel încât să nu se poată spune: se sacrifica un animal inutil, iar cineva care era incapabil să lucreze la câmp era trimis la altar. Din motive similare, apropo, preoților și leviților nu li se permitea să atingă un cadavru: nu pentru că ar fi rău, ci pentru că slujirea lui Dumnezeu este incompatibilă cu moartea.

Cel mai interesant exemplu îl vedem în viața celui mai mare profet al Vechiului Testament – Moise. Dumnezeu l-a trimis în Egipt pentru a-i salva pe israeliți din grea sclavie și trebuia să vorbească cu Faraonul și cu ceilalți membri ai tribului său, dar... Moise a refuzat mult timp la început. În primul rând, pur și simplu nu credea în succesul acestei acțiuni, dar exista un alt motiv... „Doamne, eu nu sunt om al cuvintelor, nici până acum, nici de când ai vorbit Tu robului Tău; ci sunt încet la vorbire și am limba mută.” Domnul i-a răspuns lui Moise: „Cine a dat omului gură? Cine face pe mut sau pe surd, pe văzător sau pe orb? Nu am făcut-o Eu?” (Exodul 4:10-11). Este dificil de spus exact ce se înțelege prin aceasta: poate că Moise pur și simplu nu era obișnuit să vorbească în public, dar, pe de altă parte, a fost crescut la curtea regală ca un prinț și cu siguranță nu era jenat de mulțimi și ceremonii. Cel mai probabil, avea un defect grav de vorbire, îi era greu fizic să vorbească în fața unei mulțimi.

Și Domnul îl trimite pe fratele său Aaron să-l întâmpine pe Moise în drumul său spre Egipt: „El va fi gura ta” (Exod 4:16), îi spune El lui Moise. Ce ciudat! Dacă Aaron poate vorbi bine, atunci de ce nu-l trimite Domnul? Și dacă, dintr-un anumit motiv, vrea să-l trimită pe Moise, de ce nu-i corectează imediat defectul fizic? O astfel de minune ar fi o mică minune în comparație cu minunile care vor însoți Exodul israeliților…

De fapt, deja aici, în Vechiul Testament, vedem cel mai important principiu al cooperării: persoanele cu dizabilități au nevoie de ajutorul celorlalți, dar se dovedește că nici ceilalți nu se pot descurca fără ei. La urma urmei, întreaga poveste a Exodului este o poveste despre cum un popor mic, asuprit și dezbinat, cu ajutorul lui Dumnezeu, și-a găsit unitatea și a reușit să facă față tuturor necazurilor care s-au abătut asupra lui. În general, istoria poporului ales nu este deloc o poveste despre isprăvile glorioase ale unor mari eroi, precum în epopeile despre Ilya Muromets, cântecul despre Roland și epopeile eroice ale aproape tuturor celorlalte popoare. Este, mai degrabă, o serie de povești despre oameni

slabi care sunt conștienți de slăbiciunea lor, dar care au o încredere infinită în Dumnezeu. Fondatorul principalei dinastii a israeliților nu este altul decât David, care, fiind încă un păstor foarte tânăr și lipsit de experiență, a învins un războinic experimentat și un erou puternic, Goliat.

În Orientul Apropiat antic au existat multe popoare puternice, cu o cultură dezvoltată și originală: egipteni, sumerieni, babilonieni... Dar Domnul a ales un popor foarte mic și nu atât de avansat cultural - israeliții. Probabil, tocmai pentru ca aceștia să nu aibă niciun motiv să fie mândri de propriile realizări, pentru ca ei să-i atribuie lui Dumnezeu toate succesele lor. Și nu este surprinzător că la originile acestui popor s-a aflat un profet care el însuși nu putea rosti nici măcar două cuvinte.

„Ridică-te și umblă!”

Când citim Evanghelia, este imposibil să nu observăm o trăsătură neobișnuită: persoanele cu dizabilități sunt în centrul atenției. Pe cine întâlnim aproape la fiecare pagină? Aceștia sunt cărturarii și fariseii (un fel de „establishment religios” al acelor vremuri), aceștia sunt vameșii și prostituatele pocăite (păcătoși disprețuiți de toți cei care decideau să-și schimbe viața) și aceștia sunt orbii, bolnavii, leproșii... – cei care L-au întâlnit pe Isus și au primit o vindecare bruscă și completă.

Toate celelalte minuni pe care le-a săvârșit El (hrănirea mulțimii cu cinci pâini, potolirea furtunii, chiar învierea fiicei lui Iair, sau a fiului văduvei, sau a lui Lazăr) sunt evenimente rare, cauzate de o situație specială. Dar ce se întâmplă în jurul lui Isus ca de la sine, din simpla Lui prezență, încât este imposibil să enumerăm măcar toate astfel de cazuri? „Și Isus străbătea toată Galileea, învățând în sinagogile lor, propovăduind Evanghelia Împărăției și vindecând orice boală și orice neputință în norod” (Matei 4:23). Acesta este tocmai unul dintre primele puncte de dezacord dintre Isus și farisei: este îngăduit să vindeci în ziua de Sabat? „Scoală-te, ia-ți patul și umblă”, i-a spus El simplu unui om vindecat (Ioan 5:8). S-a sculat și a plecat, luându-și patul cu el, și a urmat un dublu scandal: nu numai că omul își căra povara undeva sâmbăta, dar s-a dovedit și că activitatea medicală avea loc în ziua de odihnă sfântă! O încălcare clară a regulilor.

Isus a răspuns la astfel de acuzații: în ziua de Sabat, o persoană poate ajuta chiar și vitele; în această zi, se presupune că trebuie să facă fapte bune (Matei 12:11-12); fiica lui Avraam (adică o evreică) legată de lanțurile Satanei trebuie eliberată imediat în această zi (Luca 13:16). De fapt, fariseii, din câte știm, nu interziceau nicio activitate medicală în ziua de Sabat: dacă viața unei persoane era în pericol, toate celelalte reguli încetau să se aplice. Dar în cazul unei boli

cronice, de lungă durată sau chiar congenitale, nu puteau aștepta o singură zi? Ce s-ar schimba dacă Isus ar vindeca o astfel de persoană mâine?

Se dovedește că o boală atât de gravă este legăturile Satanei, adică un rău absolut de care o persoană ar trebui eliberată cu orice ocazie. De aceea, Hristos nu poate răspunde „mâine" chemării de a împlini voia Tatălui, cererii unei persoane de mântuire. Acest lucru este la fel de absurd ca și cum i-ai spune unei persoane care suferă de sete: Îți voi da să bei mâine. Fie ajuți aici și acum, fie „ajutorul" tău conform unui program strict pare mai degrabă o batjocură. Iar cuvintele lui Hristos „Sabatul a fost făcut pentru om și nu omul pentru Sabat" (Marcu 2:27), spuse, însă, cu altă ocazie, sunt aplicabile și cazurilor de vindecare.

Conform Evangheliilor, au existat foarte multe vindecări, iar uneori acestea au fost de natură masivă. Dar odată, în mulțime, Hristos a remarcat în mod special o femeie care L-a atins... Ea suferea de sângerări de mulți ani și, prin urmare, era necurată ritualic - simpla ei atingere i-a pângărit pe ceilalți oameni. Și totuși, ea a atins hainele Învățătorului. Acesta ar fi putut, din condescendență, să nu observe o astfel de încălcare a regulilor, dar, dimpotrivă, a atras atenția tuturor asupra ei. Și, în încheiere, a spus: „Credința ta te-a mântuit; du-te în pace și fii vindecată de boala ta" (Marcu 5:34).

Astăzi, multe interdicții și prescripții ale religiilor tradiționale ni se par depășite, incomode, excesiv de stricte și le ocolim pentru propria noastră comoditate. În acest exemplu, Hristos arată care anume poate deveni motivul abolirii complete a tuturor acestor restricții - acesta este un ajutor pentru o persoană suferindă.

În general, o boală fatală sau pur și simplu dureroasă îi face pe oameni să depășească orice graniță: nu doar israeliții, ci și un centurion roman (Matei 8:5-10), și chiar o femeie feniciană păgână (Marcu 7:24-30) s-au îndreptat către Hristos cu o cerere de a-i vindeca pe cei dragi. Probabil că nu exista niciun alt motiv în lume care să o facă să apeleze la un predicator evreu rătăcitor cu o rugăciune, decât atunci când vine vorba de sănătatea fiicei sale... Și astăzi oamenii se îndreaptă adesea către Dumnezeu pentru prima dată în mod serios tocmai din acest motiv. Boala unui aproape poate deveni un pas care conduce o persoană la credință.

„Nu am un bărbat"

Dar oare cei dragi se grăbesc întotdeauna să ajute? Și are toată lumea un ajutor? Să revenim la omul care și-a cărat patul sâmbăta. Evanghelistul Ioan povestește despre o scăldătoare uimitoare de lângă porțile Ierusalimului, unde se întâmplau minuni destul de regulat, deși nu la timp: când apa din scăldătoare era

tulburată, era semn că un Înger coborâse asupra ei, iar primul care intra în scăldătoare era vindecat de orice boală. Nu este surprinzător că erau întotdeauna mulți oameni lângă scăldătoare, sperând la însănătoșire. Hristos, trecând pe acolo, l-a întrebat pe un astfel de suferind dacă vrea să se însănătoșească. Bolnavul a răspuns: „Da, Doamne, dar n-am om care să mă pună în scăldătoare când se tulbură apa; dar până când vin Eu, altul Se coboară înaintea Mea" (Ioan 5:7).

Evanghelistul ne spune că a petrecut treizeci și opt de ani în boală. Probabil că nu a zăcut lângă cristelniță în toți acești ani, dar putem presupune că a petrecut destul de mult timp acolo. Și astfel, săptămână după săptămână, lună după lună, a observat aceeași imagine: la primul semn al unei minuni, o mulțime se repezea în apă, fiecare încercând să fie primul și împingându-i pe ceilalți la o parte, exact ca în emisiunile TV moderne. Desigur, cu cât boala era mai gravă, cu atât erau mai puține șanse să fii primul, cu excepția cazului în care cineva sănătos te ajuta. Nimeni nu l-a ajutat pe acest om, așa că șansele erau practic zero. Dar el a rămas totuși lângă cristelniță, pentru că exista speranță, deși iluzorie, dar totuși.

A primit vindecare imediată de la Hristos. El singur în acea mulțime… Ceilalți au continuat să aștepte următoarea cursă pentru primul lor loc. Și cumva nu mi se pare surprinzător că Hristos nu i-a vindecat pe toți deodată.

Iată o altă poveste despre vindecare: Isus a întâlnit odată zece leproși - se pare că acești oameni respinși de societate au încercat cumva să se sprijine reciproc, să rămână uniți. Au păstrat o distanță respectuoasă și L-au rugat doar pe El să le ajute. Isus le-a spus să se arate preoților - Legea mozaică cerea ca preotul să fie cel care să mărturisească despre curățarea de boală (Lev 13). L-au crezut pe Isus și au mers, iar pe drum au observat că boala i-a părăsit. Doar unul s-a întors să-I mulțumească lui Isus - și era un samaritean, un reprezentant al unui popor ostil și disprețuit de evrei (Luca 17:11-19). Restul, se pare, erau evrei și, deși toți au fost respinși, nu exista nicio diferență anume între ei. Dar acum evreii trebuiau să se arate preoților în templul din Ierusalim, iar samariteanul pur și simplu nu avea voie să intre - așa că au fost forțați să se despartă.

Dar tocmai această despărțire a adus acest om la Hristos, nu doar pentru o nevoie presantă, ci pentru ceva mult mai important și necesar. „Du-te, credința ta te-a făcut sănătos" - acestea au fost cuvintele pe care Isus le-a folosit când l-a salutat (Luca 17:19), și nu le-a spus asta tuturor celor care au fost vindecați. Se pare că vindecarea a fost dată la zece, dar doar unul a găsit mântuirea - același om care a fost respins de această societate chiar și în starea sa sănătoasă.

„Cine a păcătuit?"

Vedem că aproape toate relatările din Evanghelie despre persoanele cu dizabilități și bolnavii grav sunt relatări despre cum i-a vindecat Hristos. „Vindecare” – să ne gândim la acest cuvânt. Însăși sunetul său ne spune: aceasta este restaurarea integrității unei persoane, a sănătății sale spirituale, mentale și fizice. Conform viziunii biblice asupra lumii, moartea și, prin urmare, boala, au intrat în lume din cauza păcatului omului: în Grădina Edenului, Adam și Eva nu au fost supuși suferinței. Apostolul Pavel discută acest lucru mai detaliat în capitolul 8 al Epistolei către Romani: nu numai omul, ci în general „întreaga creație suspină și se chinuie până acum”. Într-adevăr, animalele sunt la fel de familiarizate cu suferința, boala și moartea. Pavel nu dezvăluie niciun detaliu și poate că el însuși nu le cunoaște, dar își exprimă încrederea fermă că cauza acestei situații a fost păcatul omului și că nimic asemănător nu se va mai întâmpla în Împărăția lui Dumnezeu.

Dar dacă cauza suferinței este păcatul, atunci poate că fiecare persoană care suferă este pedepsită pentru o faptă rea specifică? Aceluiași paralitic care L-a lăsat pe Isus cu patul sub braț, El i-a spus mai târziu, întâlnindu-l în templu: „Iată, te-ai făcut sănătos; nu mai păcătui, ca să nu ți se întâmple ceva mai rău” (Ioan 5:14). Adevărat, aceste cuvinte sunt rostite după vindecare și s-ar putea crede că prea multe ispite au apărut înaintea omului care își găsise sănătatea mult așteptată - Isus l-a avertizat despre pericolul lor.

Altă dată, El face această legătură între păcat și boală într-un mod mai direct și mai imediat. Când a fost adus la El un alt paralitic, El i-a spus direct: „păcatele tale îți sunt iertate” (Matei 9:2). A spus-o demonstrativ, pentru ca toată lumea să știe despre puterea Lui de a ierta păcatele și nu doar de a vindeca. Și nu avem de ales decât să recunoaștem: da, în acest caz particular, boala a fost o consecință a păcatelor personale ale pacientului. Și știm din experiență că boli precum ciroza hepatică sau dependența de droguri apar de obicei ca urmare a propriilor acțiuni ale persoanei, conștiente și libere. Este foarte posibil ca uneori atât o vătămare, cât și un alt tip de boală să servească drept un fel de consecință a anumitor acțiuni ale persoanei însele, chiar dacă acest lucru nu este evident din punct de vedere medical.

Dar cunoaștem multe cazuri în care o persoană care nu a comis niciun păcat grav suferă. Copiii sunt un exemplu deosebit de frapant: ce ar fi putut face pentru a fi pedepsiți atât de crud? Și dacă s-au născut deja cu dizabilități, atunci despre ce păcate putem vorbi - păcate în timpul dezvoltării intrauterine a fătului? Sau plătesc ei pentru păcatele părinților lor? Dar atunci este nedrept față de ei! Mi se pare că tocmai această problemă logică a dus la apariția credinței în transmigrația sufletelor: indiferent dacă o persoană o duce bine sau rău, a meritat-o în viața sa trecută în orice caz. Adevărat, o astfel de teorie nu este lipsită de cruzime: dacă o persoană însăși, în special un bebeluș, nu este

capabilă să înțeleagă de ce este pedepsită, atunci pedeapsa devine pur și simplu un chin fără sens.

Evanghelia nu ignoră nici această problemă. Ioan povestește cum Isus a trecut odată pe lângă un om orb din naștere. Ucenicii Săi L-au întrebat: „Rabi, cine a păcătuit, omul acesta sau părinții lui, de s-a născut orb?" Isus a răspuns: „Nici omul acesta n-a păcătuit, nici părinții lui, ci ca lucrările lui Dumnezeu să se arate în el" (Ioan 9:2-3). El l-a vindecat pe acest om, care și-a recăpătat vederea și a crezut în Isus, dobândind atât de mult curaj și încredere în Mântuitorul său, încât L-a recunoscut fără ezitare ca Fiul lui Dumnezeu și și-a apărat direct credința în fața fariseilor (Ioan 9:24-38). Pe vremea aceea, oamenii erau deja excomunicați din sinagogă pentru că credeau în Isus (practic, făcându-i pe oameni proscriși, la fel ca leproșii), așa că nici măcar părinții acestui om nu au îndrăznit să spună ceva despre asta, dar el însuși nu a avut frică.

Ce răspuns ciudat: „nici el, nici părinții lui n-au păcătuit"... Tocmai aici intenționau Ivan Karamazov din romanul lui Dostoievski, și odată cu el mulți alți oameni, să „își returneze biletul Creatorului": se presupune că, dacă există suferință nemeritată în lume, atunci lumea nu este demnă să trăiască în ea. Exact în același fel, biblicul Iov, lipsit brusc de avere, copii și sănătate, i-a aruncat Domnului un mustrare amară: „De ce-mi faci asta?!" Domnul nu a răspuns la întrebarea lui Iov „de ce", iar Hristos nu le-a răspuns la această întrebare ucenicilor Săi.

Dar El a răspuns la o altă întrebare, nepusă: „De ce să sufere?" Să ne imaginăm ce viață ar fi trăit acel om dacă s-ar fi născut cu vedere. Probabil, totul i-ar fi mers bine, s-ar fi căsătorit, ar fi avut copii, ar fi construit o casă, ar fi lucrat pe cont propriu și s-ar fi bucurat de viață. Și s-ar fi îndepărtat de Predicatorul din Nazaret care trecea pe acolo: hai, nu merită să te implici cu el, îl vor excomunica din sinagogă... Poate că nu ar fi stat în mulțime strigând „răstigniți-L!", poate că ar fi fost un om remarcabil de decent și cinstit, un om cu adevărat drept. Dar în viața lui nu ar fi existat niciodată această întâlnire uimitoare cu Domnul și Mântuitorul, pur și simplu nu ar fi avut nimic să-I ceară, nimic să vină la El.

Apropo, cam același lucru s-a întâmplat și cu Iov din Vechiul Testament: Domnul nu i-a răspuns la numeroasele sale „de ce"-uri și „de ce", ci i-a vorbit așa cum nu-i vorbise niciodată înainte (Iov 38). Și despre ce aveau ei de vorbit înainte? Iov trăia în dreptate, făcea sacrificii, se rugau… Și numai când apărea necazul, striga, întorcându-se spre cer, și i se adresa cu adevărat lui Dumnezeu cu „Tu".

Însă acesta este întotdeauna secretul celui care suferă însuși, nu avem dreptul să judecăm nimic aici. Dar cealaltă parte a cuvintelor lui Hristos ni se adresează nouă: „pentru ca lucrările lui Dumnezeu să se arate în el". Lucrările lui Dumnezeu

sunt vindecarea sau, cel puțin, ajutorarea oamenilor care suferă și nu este nevoie să fii un făcător de minuni pentru a face astfel de lucruri cu tot ce-ți slăbește puterea. Și când o persoană începe să facă asta, este sigur că se convinge cât de mult ajutor le dă acestor oameni care, se părea, nu puteau da nimic nimănui - slabi, precum păstorul David, cu limba încordată, precum profetul Moise, dar plini de credință și speranță, precum acel orb din naștere.

37. Ce spune Biblia despre moarte?

Preferăm să nu vorbim deloc despre asta, pentru că moartea este prea cumplită. Când cineva apropiat ne moare, numim asta descriptiv: „ne-a părăsit...” Și totuși, moartea este singurul eveniment din viață care se întâmplă fiecărei persoane, fără excepție. Ce spune Biblia despre asta?

„Ziua morții este mai bună decât ziua nașterii”

Există niște cuvinte uimitoare în cartea Eclesiastului: „Un nume este mai bun decât untdelemnul cel bun și ziua morții decât ziua nașterii cuiva” (7:1). Desigur, Eclesiastul cu greu poate fi numit optimist, dar acest lucru pare prea sumbru chiar și pentru el. În ce sens ar trebui înțeles acest lucru? Se pare că despre asta se discută aici. Un nou-născut, asemenea untdelemnului prețios, există doar în trup și nu are încă un nume. Potențialul său, asemenea tămâiei, poate fi cheltuit - sau irosit? - în scopuri foarte diferite și se poate evapora foarte repede, precum aroma untdelemnului prețios. Dar dacă o persoană dobândește un nume bun în timpul vieții sale, în ziua morții sale acesta rămâne cu ea pentru totdeauna.

Această înțelegere este prezentă și în interpretările tradiționale. Iată ce scriu autorii tratatelor talmudice Shemot Rabbah și Kohelet Rabbah despre această chestiune: „Când o persoană se naște, toată lumea se bucură; când moare, toată lumea plânge... Este ca atunci când o corabie părăsea portul și o alta intra în el. Se bucurau de nava care pleca, dar nimeni nu se bucura de cea care intra. Era acolo un om înțelept și le-a spus oamenilor: «Văd că ați amestecat totul. Nu există niciun motiv să vă bucurați de nava care pleacă, căci nimeni nu știe care va fi soarta ei, ce mări și furtuni va întâlni în drumul ei; dar toată lumea ar trebui să se bucure de cel care se întoarce în port, din moment ce a ajuns în siguranță.» În mod similar, când o persoană moare, toată lumea ar trebui să se bucure și să mulțumească pentru că a părăsit această lume cu un nume bun.»

Rabinii sunt reiterați de teologul și traducătorul creștin, Fericitul Ieronim de Stridon: „Și ziua morții este mai bună decât ziua nașterii” - aceasta înseamnă fie că este mai bine să părăsești această lume și să scapi de suferințele și viața ei precară, decât, după ce ai intrat în această lume, să înduri cu răbdare toate aceste greutăți, căci atunci când murim, faptele noastre sunt cunoscute, iar

atunci când ne naștem - necunoscute; fie că nașterea leagă libertatea sufletului de trup, iar moartea îl eliberează.

Un cititor modern care crede în nemurirea sufletului, după o oarecare reflecție, va fi probabil de acord cu această concluzie: la urma urmei, el înțelege moartea ca naștere în viața veșnică, unde cel drept (sau păcătosul iertat) poate găsi în sfârșit tot ce i-a lipsit în viața sa trecătoare. Dar aceste cuvinte ni se vor părea cu adevărat surprinzătoare dacă ne gândim la ele: au fost spuse într-o societate în care puțini se gândeau la fericirea vieții de apoi.

În Vechiul Testament vom găsi doar două referințe, atât controversate, cât și dubioase, în care se poate, dacă se dorește, discerne o indicație a unui lucru bun dincolo de mormânt. Una este Proverbe 14:32. Traducerea sinodală spune: „Cel rău va fi respins pentru răutatea lui, dar cel drept are nădejde în moartea lui". S-ar părea că totul este destul de clar, dar... cercetătorii moderni cred că aceasta este totuși o corecție a scribilor din vremurile ulterioare și, inițial, în text, în loc de cuvintele „la moarte" era „în integritatea lui (are nădejde)", adică găsește bunătatea încă din viață. În textul ebraic, probabil că două litere au schimbat locurile și sensul s-a schimbat, acest lucru se întâmplă uneori la rescrierea manuscriselor - iar textul grecesc, Septuaginta, vorbește aici tocmai despre dreptate și nu despre moarte.

Un alt pasaj este în cartea lui Iov (19:25-26). Traducerea sinodală este destul de optimistă și aici: „Dar știu că Mântuitorul meu trăiește și El va sta în ziua de apoi pe pământ și în trupul meu Îl voi vedea pe Dumnezeu." Dar, de fapt, originalul de aici este plin de ambiguități; este suficient să spunem că nu spune „în trup", ci literal „din trup" sau „din trup" și, după toate probabilitățile, aceasta înseamnă că Iov nu va mai avea trup. În traducerea mea, acest pasaj sună așa: „Dar știu că Mântuitorul meu trăiește, El – Cel de pe Urmă – va sta deasupra țărânei! Chiar și atunci când pielea mea va cădea, lipsită de trup, Îl voi vedea pe Dumnezeu."

Însă chiar dacă ambele pasaje vorbesc cu adevărat despre o soartă bună după moarte, pur și simplu nu vom găsi altele asemenea. Însă vom găsi în aceleași Proverbe, în același Iov, multe referiri la moarte ca la o limită teribilă, finală, stabilită pentru noi toți, dincolo de care nu va mai exista lumină, nici bucurie, nici mântuire. Același Iov spune: „Cum se scurg apele lacului și seacă râul și se usucă, așa se culcă omul și nu se scoală; până la sfârșitul cerurilor nu se va trezi și nu se va scoale din somnul lui... Îl asuprezi până la capăt și pleacă; îi schimbi fața și îl trimiți. Dacă copiii lui sunt onorați, nu știe; dacă sunt necinstiți, nu se uită; dar trupul lui îl doare și sufletul lui suferă în el" (14:11-12, 20-22).

Și totuși, în aceeași carte găsim un cuvânt surprinzător, îndrăzneț, profetic despre Șeol – lumea morților. În opinia mea, aceste rânduri sunt mai apropiate

de Golgota și de Înviere decât orice altceva din Vechiul Testament. Îmi voi permite să le citez în propria mea traducere:

Tânjesc după Locuința Morților ca după un cămin
și în întuneric îmi pregătesc patul;
numesc Locuința Morților tatăl meu
și viermele mama și sora mea.
Unde este nădejdea mea?
Cine mi-a văzut nădejdea?
Se va coborî ea până la porțile Locuinței Morților?
Se va culca ea cu mine în pământ? (17:13-16)

Da, va coborî, da, se va culca – suntem gata să-i strigăm lui Iov din înălțimile Noului Testament, dar el încă nu știe nimic despre asta. Se pregătește să coboare acolo irevocabil, fără să aștepte nimic bun pentru el acolo. A murit „bătrân, sătul de viață", și-a văzut strănepoții și cam același lucru se spune și despre alți oameni drepți, dar asta nu face decât să sublinieze ideea principală a Vechiului Testament: tot binele se întâmplă aici și acum, nu vă așteptați la nimic bun acolo. Pe de o parte, înainte de Golgota, înainte de ispășirea păcatelor întregii omeniri, era cu adevărat imposibil să vorbim despre paradis. Și, pe de altă parte – poate că așa i-a învățat Domnul pe israeliți să fie credincioși lui Dumnezeu nu de dragul recompenselor din viața de apoi, ci de dragul vieții însăși, cu Dumnezeu deja aici și acum?

Așadar, pentru omul Vechiului Testament, tot ce era valoros și important în viață se întâmpla aici, pe pământ; dar omul Noului Testament știa deja că dincolo de mormânt va trebui să dea socoteală despre viața sa pământească și că soarta sa ulterioară va depinde de această judecată. Oamenii credeau că vor învia „în ziua de apoi", când istoria pământească se va sfârși și va începe ceva nou, de neînțeles, dar frumos, despre care vorbeau profeții.

„Dumnezeu nu a creat moartea"

Dar ce spune Biblia despre această tranziție în sine, despre moarte? Ea apare odată cu Căderea în păcat; dându-i lui Adam porunca de a nu mânca din pomul cunoașterii binelui și răului, Domnul îl avertizează: „în ziua în care vei mânca din el, vei muri negreșit" (Geneza 2:17). Citind puțin mai departe, vedem că Adam și Eva au trăit nu doar mult timp, ci incredibil de mult timp după ziua în care au încălcat porunca. Se pare că avertismentul însemna că în acea zi vor deveni supuși morții. Adam, ne spune Geneza, a trăit 930 de ani, fiul său Set – 912 ani, iar nepotul său Enos – 905 ani. Desigur, aceste perioade sunt de neconceput în lumea noastră, iar semnificația lor simbolică a fost deja menționată în capitolul 9:

pe măsură ce ne îndepărtăm de sursa vieții, Dumnezeu, perioada existenței pământești se scurtează treptat.

Cartea necanonică Înțelepciunea lui Solomon (1:13-16) discută acest lucru mai detaliat: „Dumnezeu n-a creat moartea și nu Se bucură de pieirea celor vii, căci El a creat totul pentru existență și tot ce există în lume este benefic și nu există otravă vătămătoare și nici împărăție a iadului pe pământ. Dreptatea este nemuritoare, dar nedreptatea aduce moartea: cei răi au atras-o cu mâinile și cu cuvintele, au considerat-o prietenă și s-au pierit și au făcut legământ cu ea, căci sunt vrednici să fie soarta ei." Iar în Noul Testament, Apostolul Pavel discută acest lucru (Romani 5:12): „printr-un singur om a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea, și astfel moartea s-a extins la toți oamenii, pentru că toți au păcătuit."

Desigur, acest lucru poate părea nedrept: eu personal nu am păcătuit în Grădina Edenului, de ce ar trebui să suport pedeapsa pentru acel păcat? Există diferite răspunsuri la această întrebare, deși sensul va fi aproximativ același. Putem spune că întreaga omenire a moștenit păcatul originar de la Adam și Eva (conform doctrinei ortodoxe, doar Hristos a fost liber de el; catolicii o adaugă pe Fecioara Maria). Aceasta nu este doar responsabilitatea pentru ceva ce s-a întâmplat cu mult timp în urmă, ci o tendință de a păcătui, care se manifestă într-un fel sau altul la orice persoană. Copiii unei mame dependente de droguri se nasc cu dependență de droguri, deși nu au luat niciodată droguri, ca să nu mai vorbim de deficiențele genetice foarte probabile; păcatul este cel mai teribil drog, a cărui dependență apare la prima utilizare.

Dar putem înțelege același lucru puțin diferit: în Adam și Eva, Biblia a descris poetic umanitatea primitivă în unele etape foarte timpurii ale dezvoltării sale, când oamenii au decis să trăiască după propriile minți și s-au îndepărtat de Unicul Dumnezeu. Suntem cu toții implicați în această umanitate, care a spus un „nu" ferm lui Dumnezeu, pentru că periodic facem același lucru în viața noastră.

„Dragostea e puternică ca moartea"

S-ar părea că, dacă moartea este o consecință a păcatului și pecetea păcătoșeniei asupra întregii omeniri, atunci este un rău absolut care nu poate fi decât blestemat. Dar cea mai veselă carte a Bibliei, Cântarea Cântărilor, pare chiar să cânte despre ea (8:6): „Pune-mă ca o pecete pe inima ta, ca o pecete pe brațul tău: căci dragostea este puternică ca moartea; gelozia este crudă ca mormântul." Poeții secolelor ulterioare vor obiecta: nu, dragostea este mai puternică decât moartea, o învinge – dar autorul biblic nu a scris despre cine câștigă într-un duel. El a comparat pur și simplu dragostea cu cel mai puternic

lucru din această lume după Dumnezeu și nu a găsit nimic mai puternic decât moartea.

Desigur, nimeni nu și-a dorit moartea și a încercat să o evite ori de câte ori a fost posibil. Aproape niciodată nu găsim sinucideri în cărțile biblice. De exemplu, în antichitatea greco-romană, capacitatea unei persoane de a-și pune capăt existenței muritoare era un semn de curaj și de înălțimi spirituale. Cu totul altfel este în Biblie, unde este vorba despre un act de disperare extremă: Saul, rănit, se sinucide pentru a evita să fie capturat de filisteni, care l-ar batjocori (1 Samuel 31); înțeleptul Ahitofel, al cărui sfat a fost mai întâi respins de conducător, se sinucide (2 Samuel 17). Nu există nimic de spus despre Iuda Iscarioteanul (Matei 27:3-5).

Însă oamenii din timpurile biblice păreau să aibă o atitudine mult mai calmă față de propria moarte și față de moartea altora decât noi. Profetul Balaam, privind spre poporul lui Israel, îl binecuvântează și spune brusc: „Sufletul meu să moară de moartea celor drepți și sfârșitul meu să fie ca al lor!” (Numeri 23:10). Cum își poate dori cineva propria moarte? Nu, pur și simplu știe că moartea nu poate fi evitată și se roagă pentru moartea pe care și-o dorește: *precum* cei drepți. Acel sfârșit foarte calm al unei căi bune, despre care se pare că a vorbit Eclesiastul. De altfel, lui Balaam nu i s-a acordat ceea ce a cerut: acest „profet plătit”, care la un moment dat a acceptat ordinul de a-i blestema pe israeliți, a fost ucis de aceștia împreună cu regii madianiți (Iosua 13:22).

Moartea, atât propria, cât și cea a altora, era vorbită foarte simplu în timpurile biblice, ca pe ceva natural și obișnuit; nimeni nu se ascundea de ea, așa cum se obișnuiește astăzi, când chiar și discursurile funerare sună uneori ca și cum s-ar fi produs un accident de neimaginat la care nimeni nu s-ar fi putut aștepta. Dar iată cum începe ultimul discurs al regelui David, adresat fiului și moștenitorului său Solomon: „Se apropia vremea ca David să moară; și i-a poruncit fiului său Solomon, zicând: «Iată, eu merg pe calea întregului pământ; dar fii tare și curajos și păzește legământul Domnului Dumnezeului tău»” (1 Regi 2:1-3). Și Solomon nu obiectează, nu-i spune tatălui său că mai are mult de trăit; înțelege că este mai bine să meargă „pe calea întregului pământ” pregătit, cu o înțelegere clară a propriului destin.

„Moarte, unde este bolda ta?”

Dar aceasta, desigur, nu înseamnă că oamenii s-au resemnat cu moartea. Și acest lucru este probabil imposibil. Și în cărțile profetice, se vorbește din când în când despre un timp minunat când... „nu va mai fi copil sau bătrân care să nu ajungă la împlinirea zilelor sale; căci cel de o sută de ani va muri ca tânăr, iar păcătosul de o sută de ani va fi blestemat. Vor zidi case și le vor locui, vor sădi

vii și le vor mânca rodul. Nu vor zidi ca altul să locuiască în ele și nu vor sădi ca altul să mănânce” (Isaia 65:20-22).

Sau poate se va întâmpla ceva și mai uimitor – și moartea va dispărea cu totul? – „El va nimici pe muntele acesta învelitoarea care acoperă orice om, vălul care este întins peste toate neamurile. Moartea va fi înghițită pentru totdeauna și Domnul Dumnezeu va șterge lacrimile de pe toate fețele” (Isaia 25:7-8). Totuși, profețiile nu sunt atât de simple – și am discutat despre asta în capitolul 10, citând un exemplu din profetul Osea (13:14), ale cărui cuvinte sunt citate într-un sens complet diferit de apostolul Pavel (1 Corinteni 15:54-55), și după el de Ioan Gură de Aur: „Unde este boldul tău, moarte? Unde este biruința ta, iadul morților?” Nu se poate ca Domnul, într-una și aceeași frază scurtă, să-i fi amenințat simultan cu furie pe israeliți și să le fi dat cele mai îndrăznețe speranțe! Nu se poate... doar dacă noi înșine urmăm legile stricte ale logicii formale, unde amenințarea și promisiunea sunt două concepte diferite și complet incompatibile. Dar oamenii, vremurile și circumstanțele sunt diferite, iar ceea ce sună ca o amenințare pentru unii poate deveni cu ușurință o promisiune pentru alții.

Profeții nu numai că vorbeau, dar acționau. În timpul unei foamete, Ilie vine la o văduvă săracă, care așteaptă moartea iminentă împreună cu fiul ei, și îi cere – sau mai degrabă, îi poruncește – să-i dea ultima ei bucată de pâine. Văduva se supune, iar mâncarea se înmulțește în mod miraculos. Dar copilul moare totuși după un timp, nu de foame, ci de o boală subită. Văduva îi aruncă profetului un mustrare amară: „Ce avem noi de-a face cu tine, omule al lui Dumnezeu? Ai venit să-mi aduci aminte de păcatele mele și să-mi ucizi fiul.” Fără nicio teologie înaltă, această femeie a simțit viu legătura dintre moarte și păcat, deși a înțeles-o prea direct: și-a plătit păcatele prin moartea fiului ei. Până când profetul a fost alături de ea, totul era cumva obișnuit, gri, dar sosirea lui a luminat atât albul, cât și negrul din viața ei – și acum o pedeapsă teribilă o așteaptă pentru negru. Este foarte ușor să construiești o astfel de ecuație și mulți oameni au explicat de atunci bolile și decesele în acest fel... Dar Ilie nu este de acord - își îndreaptă reproșul către Domnul: „Doamne, Dumnezeul meu! Vei face rău și văduvei la care locuiesc, ucigându-i fiul?” (1 Regi 17).

Mai târziu, o minune similară avea să fie înfăptuită de Elisei (2 Regi 4) și, bineînțeles, de Hristos (Luca 7:11-17). „Dumnezeu a cercetat poporul Său”, spun evreii când văd învierea fiului unei văduve într-un oraș banal. Este puțin probabil ca ei să-L fi recunoscut pe Hristos ca Dumnezeu atât de repede, așa că de ce au spus asta? Și de ce l-a înviat Hristos pe acest tânăr? Este clar că văduva care și-a pierdut fiul a rămas fără niciun mijloc de întreținere, dar nu a fost singurul care a murit atunci în Palestina și, aparent, nu a fost nimic remarcabil în acest oraș sau în această familie.

Unde este Dumnezeu, nu este moarte. Este ca focul și gheața: în același loc nu poate fi decât unul dintre ele, iar dacă Hristos întâlnește moartea, moartea se retrage.

Vedem același lucru și în scena învierii lui Lazăr (Ioan 11). Încrederea uimitoare a Martei și a Mariei, care repetă una după alta: „Doamne, dacă ai fi fost aici, fratele meu n-ar fi murit” - cum poate cineva să moară în prezența Domnului, de fapt? Dar în această minune, care precede moartea și Învierea lui Hristos Însuși, vedem altceva. Vedem smerenia Lui înainte de moarte. Îl vedem ca un om atât de slab și muritor, cum, poate, nicăieri altundeva în Evanghelie; chiar și pe Golgota există mai multă fermitate și încredere în El. Și aici, la mormântul unui prieten, El este omenește confuz: nu știe unde l-au pus pe Lazăr, Se întristează până la lacrimi și chiar devine indignat, și cum nu poate cineva să se indigneze de omnipotența morții?

Aceste manifestări ale slăbiciunii umane în Hristos i-au făcut pe exegeți să muncească din greu. Dar sensul general este aparent simplu: astfel se dezvăluie plinătatea naturii Sale umane, slabă și limitată cum este a noastră, și nu implicată doar în păcat. O natură supusă morții. Dar tocmai un astfel de om îi spune lui Lazăr: „Ieși afară!” - și iese din mormânt, din Șeol, din împărăția umbrelor. Și după aceasta devine absolut clar: Hristos nu va fi lăsat în viață; El a aruncat o provocare unui adversar prea puternic.

Și apoi... Știm cu toții ce s-a întâmplat apoi. Cântăm despre asta în fiecare Paște: „călcarea morții prin moarte”. Așa cum în cazul lui Adam și Eva, căderea nu a însemnat moartea imediată, tot așa și aici Învierea lui Hristos nu a însemnat abolirea imediată a morții. Ci puterea ei a devenit temporară, relativă, finită. „Iadul domnește, dar nu domnește veșnic peste neamul omenesc” - așa cântă Biserica despre asta în Sâmbăta Mare.

Pentru Hristos, a birui moartea însemna a trece prin ea, a o experimenta și a o depăși, astfel încât, chiar și pe acest drum, în „valea umbrei morții”, să nu ne simțim abandonați și singuri. El a fost deja acolo și acolo Îl vom întâlni, pentru ca El să ne conducă în veșnicie.

38. Vorbește Biblia despre Sacramentul Împărtășaniei?

Aproape în fiecare zi, în bisericile ortodoxe se ține principala slujbă a Bisericii, liturghia. Mai mult, ortodocșii susțin că nu este suficient ca creștinii să citească pur și simplu Biblia și să urmeze învățăturile lui Hristos; ei trebuie să primească în mod regulat împărtășania la liturghie. Ce este aceasta, împărtășania Trupului și Sângelui lui Hristos? Un ritual inventat în Evul Mediu și care nu are nicio

legătură cu Biblia, așa cum cred unii? O metaforă luată prea literal, așa cum cred alții?

Ce înseamnă: „există carne”?

Biblia este o carte plină de imagini poetice și metafore (acestea au fost discutate mai detaliat în Capitolul 8). De exemplu, în Evanghelie, Hristos se numește pe Sine un păstor bun, o viță, o ușă și o cale... Dar, desigur, era perfect clar pentru toată lumea că acestea erau metafore: El nu era în niciun sens o ușă sau o viță și nu putea fi tratat ca astfel de obiecte, dar printre calitățile Sale existau unele care dezvăluiau o asemănare cu o ușă sau o viță. Desigur, nimeni nu se simțea jenat de astfel de întorsături de vorbire.

Însă există ceva complet diferit în Evanghelie. Odată, Hristos S-a numit pe Sine „pâinea vieții” dată din cer, iar aceasta este, desigur, o metaforă. Dar apoi a adăugat: „Adevărat vă spun că, dacă nu mâncați trupul Fiului Omului și nu beți sângele Lui, nu aveți viață în voi înșivă” (Ioan 6:53). Astfel de cuvinte ciudate nu numai că i-au făcut pe gânduri pe privitorii degeaba, dar i-au și îndepărtat pe unii dintre ucenicii lui Hristos de El, părăsindu-L pentru totdeauna. Este interesant de observat cum a reacționat Hristos Însuși la plecarea lor. „Vreți și voi să vă duceți?”, i-a întrebat El pe cei care au rămas. Și atunci Petru a răspuns: „La cine ne vom duce? Tu ai cuvintele vieții veșnice; și noi am crezut și am cunoscut că Tu ești Hristosul, Fiul Dumnezeului celui viu” (Ioan 6:67-69).

Pentru o persoană modernă, cuvintele lui Hristos despre Sine ca fiind „pâinea vieții” pot părea de neînțeles, dacă nu chiar complet lipsite de sens. Dar de ce afirmația „mănâncă carne, bea sânge” a sunat atât de serioasă ucenicilor Domnului și a devenit o răscruce de drumuri la care o persoană decide dacă să rămână cu acest Făcător de Minuni sau să meargă pe propriul drum?

Chestia este că, pe de o parte, aceste cuvinte erau în contradicție flagrantă cu cerințele legii Vechiului Testament, căreia ascultătorii lui Isus îi erau supuși. Sângele era purtător de viață pentru ei, iar consumul lui sau prepararea hranei din el era strict interzis (Lev. 7:26-27). Când evreii sacrificau un animal, chiar dacă nu era o jertfă, erau totuși obligați să verse tot sângele pe pământ (Deut. 12:15-16): se credea că sângele conținea sufletul, iar sufletul aparținea numai lui Dumnezeu. Și ce putem spune despre sângele uman sau despre consumul de carne umană! Este imposibil să ne imaginăm ceva mai interzis.

Pe de altă parte, aceste cuvinte indicau în mod clar o sărbătoare sacrificială. În acele vremuri, atât evreii, cât și păgânii aduceau constant jertfe. În unele cazuri, animalele de sacrificiu erau arse întregi pe altare, dar în majoritatea cazurilor, o parte din carne era mâncată de preoți și de cei care aduceau jertfa. În acest fel,

oamenii participau simbolic la o masă comună cu zeitatea, care era un fel de punct culminant al oricărui cult - atât închinarea la Unicul Dumnezeu, cât și închinarea la diferiți zei în rândul păgânilor. Și până în ziua de azi, sărbătorim zile solemne, vesele sau triste, adunându-ne la o masă comună cu cei dragi nouă, cu care ne simțim una.

Isus a vorbit mult și despre sărbători; ospățul de nuntă era o metaforă comună pentru Împărăția lui Dumnezeu pentru El. Și aici El a indicat în mod clar o astfel de sărbătoare. Dar de ce, în loc de rolul de gazdă a ospățului, Și-a atribuit El însuși rolul de fel principal?! Acest lucru poate fi înțeles doar într-un singur sens: El S-a prezentat ca Victima care urma să fie măcelărită de dragul acestui ospăț.

Sângele Noului Testament

O astfel de sărbătoare avea loc de fapt în ajunul Paștelui din Vechiul Testament, în tradiția creștină fiind numită Cina cea de Taină – a fost deja menționată în capitolul 22. În ajunul sărbătorii Paștelui, fiecare familie evreiască trebuia să junghie un miel sau un ied (cei care nu și-l puteau permite, se uneau cu vecinii lor) în amintirea faptului că, în noaptea dinaintea Exodului israeliților din Egipt, au sacrificat același animal și și-au marcat ușile cu sângele lui. În acea noapte, așa cum ne spune cartea Exodului, Îngerul Domnului a ucis pe toți întâii născuți ai egiptenilor, dar casele evreilor, marcate cu sângele mielului, au rămas neatinse.

La sărbătoarea Paștelui, Isus și ucenicii Săi au ajuns la Ierusalim. În urma lor se afla intrarea triumfală în cetate, întrebările capcană ale fariseilor, suspiciunea mulțimii capricioase. Înainte urma arestarea, procesul nedrept și rapid, strigătele „răstigniți-L!”, Crucea de pe Golgota. Dar această seară le aparținea lor, cercului restrâns de ucenici conduși de Învățător. S-au adunat pentru cina lor festivă. Și apoi... Matei o descrie astfel: „Și pe când mâncau, Isus a luat pâine, a binecuvântat-o, a frânt-o și le-a dat ucenicilor și a zis: „Luați, mâncați: acesta este trupul Meu!”. Apoi a luat paharul și, după ce a mulțumit, li l-a dat și a zis: „Beți din el toți, căci acesta este sângele Meu, sângele legământului cel nou, care se varsă pentru mulți, spre iertarea păcatelor” (Matei 26:26-28). Alți evangheliști și-au amintit cuvintele Sale puțin diferit, dar sensul general nu se schimbă. Așa sună ele în Luca: „Acesta este trupul Meu, care se dă pentru voi; faceți aceasta spre pomenirea Mea… acest pahar este Noul Legământ în sângele Meu, care se varsă pentru voi” (Luca 22:19-20).

De data aceasta nimeni nu și-a exprimat surpriza, deși aceste cuvinte nu sunau mai puțin misterioase. Ce fel de „Nou Testament” era acesta? Astăzi suntem obișnuiți să vedem o carte cu un astfel de titlu pe raft, dar pe atunci aceste cuvinte sunau ceva de genul „cer nou și pământ nou”. Legământul fusese încheiat cu mult timp în urmă și exista doar unul – un acord între Domnul și

poporul Său ales, Israel. De fapt, istoria lui Israel ca popor a început cu acest acord, i-a determinat întregul curs și sensul – și ce fel de legământ putea fi încheiat pe lângă el? Este adevărat, se putea găsi o prezicere în profeți că într-o zi se va încheia un „nou legământ" cu israeliții (de exemplu, Ieremia 31:31), dar, desigur, un astfel de eveniment solemn nu putea avea loc într-o cameră mică, chiar acolo, la cină... La urma urmei, când a fost încheiat Legământul anterior, întregul popor israelit s-a adunat la poalele...

Muntele Sinai, el se pregătea pentru acest eveniment timp de trei zile, dar numai Moise a urcat pe munte. A fost ca un cutremur sau o erupție vulcanică: muntele, învăluit în fum, s-a cutremurat, s-a auzit un glas asurzitor. Dar aici nu era nimic asemănător! Și de ce a vorbit El despre sânge?

Încheierea Legământului precedent era pecetluită cu sângele unui animal jertfit: apoi marele preot îl turna într-o cupă și îl stropea atât peste Arca Legământului (un tron simbolic pe care Domnul părea să stea printre poporul Său), cât și peste întregul popor israelit. Ideea că sângele jertfei servea ca un fel de pecete asupra acordului era comună tuturor popoarelor din antichitate, atât israeliților, cât și păgânilor – la urma urmei, era o formă de masă sacră comună pentru părțile contractante (și acest lucru a fost discutat în Capitolul 21).

Nu s-a vărsat sânge în camera aceea în noaptea aceea. Totuși, Isus a fost arestat în noaptea aceea, iar a doua zi dimineață, mulțimea din curtea lui Pilat striga: „Sângele Lui asupra noastră și asupra copiilor noștri!" (Matei 27:25, am discutat acest lucru mai detaliat în capitolul 22). Sângele jertfei a fost stropit peste oameni…

Și apoi a fost Răstignirea. Isus însuși a devenit mielul de jertfă (în slavonă, „Agnets") al acestui nou Paște. Evangheliștii subliniază faptul că moartea Sa, chiar și în detalii, a coincis cu modul în care mieii sau berbecii de Paște erau sacrificați (de exemplu, era interzis să li se zdrobească oasele – Ioan 19:36, vezi capitolul 20 pentru mai multe detalii). Desigur, nu este vorba doar de coincidențe externe, ci de însăși esența – moartea jertfitoare a lui Isus Hristos pe Cruce a deschis posibilitatea unor relații complet noi între Dumnezeu și om, iar acest Legământ a fost încheiat nu cu o națiune separată, ci cu întreaga umanitate. Mai precis, cu acei oameni care doresc să intre în el.

Nu este o coincidență faptul că Cina cea de Taină a fost cu adevărat una secretă, foarte familiară: acceptarea Noului Testament este o chestiune de alegere personală. O persoană însăși, în mod conștient și voluntar, trebuie să spună „da" lui Hristos, într-un fel – să-L întâlnească față în față. Aceasta nu înseamnă că această întâlnire va fi sfârșitul tuturor, pentru că și Iuda a fost la Cina cea de Taină, după care s-a dus imediat să-și comită trădarea. Dar chiar și

pentru el, oricare ar fi fost motivele sale, Cina cea de Taină a devenit un punct de plecare incontestabil, momentul alegerii principale.

Ucenicii îl recunosc pe Hristos

Există un episod uimitor în capitolul 24 al Evangheliei după Luca. Hristos fusese deja răstignit și deja înviase, chiar li se arătase unora dintre ucenici, dar restul încă se îndoiau de poveștile despre asta. Pentru ei, totul se terminase: Învățătorul fusese ucis, Împărăția lui Dumnezeu nu venise încă, era timpul să se întoarcă acasă...

Și astfel, în seara zilei Învierii, doi ucenici merg spre satul Emaus, discutând tot ce s-a întâmplat. Isus cel înviat se apropie de ei pe drum, dar ei, cufundați în propriile gânduri triste, nu-L recunosc, luându-L drept un trecător întâmplător. Ei înșiși au început de bunăvoie să-I repovestească toate evenimentele din zilele de pe urmă, împărtășindu-și îndoielile. Apoi El a început să le citeze din Scriptură și să le explice, cum spun ei, cu citate în mână, că asta trebuia să i se întâmple lui Mesia, că El era destinat să pătimească și apoi să învie. Între timp, călătorii s-au apropiat de satul spre care se îndreptau, iar Domnul, încă nerecunoscut de ucenici, le-a arătat că vrea să meargă mai departe. Cu toate acestea, ucenicii L-au reținut și s-au oferit să rămână și să petreacă noaptea cu ei împreună, pentru că era deja târziu. Domnul a fost de acord și, când a venit ceasul mesei, „A luat pâine, a binecuvântat-o, a frânt-o și le-a dat-o. Atunci li s-au deschis ochii și L-au recunoscut. Dar El S-a făcut nevăzut dinaintea lor. Și au zis unul către altul: «Nu ardea oare inima noastră în noi, când ne vorbea pe drum și ne deschidea Scripturile?»” (Luca 24:25-32).

S-au gândit și au vorbit mult despre Isus; chiar și „inimile lor ardeau”, dar nu L-au putut recunoaște până când nu a frânt pâinea, așa cum o frânsese la Cina cea de Taină, așa cum făcuse de multe ori în timpul rătăcirilor Sale pământești cu ucenicii Săi. Mișcarea familiară a mâinilor, cuvintele familiare de binecuvântare dinaintea mesei… Nu era suficient să vorbești despre Domnul și chiar cu Domnul, era necesar să stai la aceeași masă cu El, era necesar să participi la masa Lui pentru a-L recunoaște.

„Faceți aceasta în pomenirea Mea”

Nu este surprinzător faptul că tocmai Cina Domnului, sau frângerea pâinii, așa cum este numită și în Noul Testament, a devenit de la bun început nucleul principal al întregii vieți a ucenicilor lui Isus. „Și stăruiau în învățătura apostolilor și în părtășie, în frângerea pâinii și în rugăciuni” - așa descrie pe scurt Cartea Faptele Apostolilor (2:42) viața Bisericii primare.

Astăzi, aceeași Cină este celebrată conform unor reguli speciale și se numește *Euharistie* . Cuvântul în sine înseamnă „mulțumire” în greacă și se referă direct la textele biblice. La Cina cea de Taină, Hristos I-a mulțumit Tatălui pentru darurile Sale generoase, așa cum se obișnuia în general să se facă la o cină festivă. În același mod, creștinii la Cina Domnului îi mulțumesc lui Dumnezeu pentru toate îndurările Sale, în primul rând pentru mântuirea acordată omenirii în Noul Testament.

De unde provine cuvântul „împărtășanie”? Tot din Noul Testament. Prin participarea la Cina Domnului, creștinii devin *părtași la* jertfa lui Hristos de pe cruce și participă la aceeași Cină a Tainei – aceasta este ceea ce Biserica crede și a crezut dintotdeauna. În plus, așa se manifestă unitatea și participarea lor unii la alții, iar același Apostol Pavel a scris: „Este o singură pâine, și noi, fiind mulți, suntem un singur trup; căci toți ne împărtășim din acea pâine” (1 Corinteni 10:17). Apropiindu-ne de Dumnezeu, ne apropiem de ceilalți oameni.

Cina Iubirii este menționată constant și în Epistolele apostolice. Într-adevăr, ea a fost săvârșită în amintirea Domnului și, mai presus de toate, în amintirea morții Sale jertfelnice. Pavel a scris: „Ori de câte ori mâncați pâinea aceasta și beți paharul acesta, vestiți moartea Domnului, până va veni El. De aceea, oricine mănâncă pâinea aceasta și bea paharul Domnului în mod nevrednic, va fi vinovat de trupul și sângele Domnului. Dar fiecare să se cerceteze pe sine însuși și astfel să mănânce din pâinea aceasta și să bea din paharul acesta” (1 Corinteni 11:26-28).

Cuvintele apostolului sună oarecum neașteptat. Poate o persoană să fie vrednică să primească Trupul și Sângele Domnului? Strict vorbind, în niciun caz. Dar dacă ne întoarcem la contextul imediat, devine clar ce vrea să spună apostolul Pavel. Pe atunci, la începutul istoriei bisericii, multe evenimente nu căpătaseră încă forma riturilor de astăzi. Așadar, creștinii se adunau pentru Cină chiar la ora zilei în care avea loc inițial - seara, după o zi obositoare. Aduseseră mâncare cu ei, iar unii dintre ei erau atât de flămânzi încât nu mai aveau timp să reflecteze asupra sensului tuturor acestora, ci pur și simplu voiau să se sature repede.

Pavel insistă că toți cei care vin la Cină trebuie să aibă o idee clară despre la ce participă și ce a făcut Domnul pentru ei. Acest lucru este prea serios, iar o atitudine frivolă față de Cină poate fi, așa cum scrie el, chiar cauza bolii și a morții. În Vechiul Testament, oamenii erau siguri că este imposibil să-L vadă pe Dumnezeu și să rămână în viață. Noul Testament le oferă posibilitatea de a sta la aceeași masă cu El. Dar asta nu înseamnă că distanța dintre Dumnezeu și om este abolită, că omul poate, figurativ vorbind, să deschidă ușa către rai.

De aceea, Cina Domnului a început treptat să se separe de cina obișnuită. În Faptele Apostolilor 20:7-12 citim povestea uneia dintre aceste întâlniri, care a fost ținută de însuși Apostolul Pavel. Creștinii se adună în seara „primei zile a săptămânii", adică chiar în ziua în care Hristos a înviat și care acum se numește duminică (săptămâna evreilor se încheia cu sâmbăta), Pavel vorbește cu ei până la miezul nopții, unul dintre ascultători, adormind, cade din greșeală pe fereastră și se rupe, dar Apostolul, coborând, îl readuce la viață! Și abia atunci „frânge pâinea", adică celebrează Euharistia, iar întâlnirea continuă până în zori.

Citim cuvintele uimitoare ale lui Hristos în Apocalipsa lui Ioan Teologul: „Iată, Eu stau la ușă și bat; dacă aude cineva glasul Meu și deschide ușa, voi intra la el și voi cina cu el, și el cu Mine" (Apocalipsa 3:20). Aceasta nu este doar o imagine frumoasă; avem cu adevărat ocazia să luăm parte la această Cină, ea este deja pregătită pentru noi - tot ce ne mai rămâne este să auzim glasul și să deschidem ușa.

39. De ce creștinii ortodocși „nu fac totul conform Bibliei"?

Nu este neobișnuit să auzi reproșuri la adresa ortodocșilor, ca și cum multe lucruri pe care le fac ar contrazice Sfânta Scriptură a creștinilor - Biblia. De exemplu, ei se roagă Fecioarei Maria și sfinților, și nu numai lui Dumnezeu, și venerează icoane și îi numesc pe preoți „părinți", deși Biblia interzice acest lucru. Ei săvârșesc multe ritualuri despre care Biblia nu spune nimic. Ce înseamnă asta: ortodocșii au respins Biblia, înlocuind-o cu propriile lor invenții, pe care le numesc „Tradiție"?

Biserica care a scris Biblia

Un preot ortodox din Statele Unite a povestit următoarea întâmplare. Un predicator s-a apropiat de el pe stradă și l-a întrebat: „Vrei să-ți povestesc despre Biserica care se bazează pe Biblie?" La care preotul a răspuns: „Vrei să-ți povestesc despre Biserica care a scris Biblia?" Răspunsul său poate părea obraznic și arogant, dar dacă te gândești bine, reflectă destul de exact modul în care Biserica Ortodoxă se vede pe sine. Aceasta nu înseamnă, desigur, că echivalează complet comunitatea apostolică cu ceea ce numim astăzi Ortodoxie. Nu, apostolii nu purtau mitre, nu aveau icoane, nu slujeau la slujbe de binecuvântare a apei și toată lumea înțelege acest lucru. Dar ortodocșii insistă: ei sunt o continuare directă și imediată a acestei comunități. Biserica noastră nu a apărut pentru că cineva a citit odată Biblia și a decis că acum trebuie să înființeze o organizație cutare sau cutare pe cutare sau cutare principii, ci pentru că în timpul său Domnul l-a chemat pe Avraam, apoi pe Isaac, apoi pe Iacov, iar în fiecare nouă etapă Revelația Divină a fost completată și extinsă, apoi scrisă - și astfel a apărut Biblia *în cadrul* acestei Biserici, poporul ales al lui Dumnezeu.

Tradiția este tocmai ceea ce se numește această legătură vie a epocilor și nu deloc o sumă de obiceiuri și obiceiuri care se pot schimba de la un secol la altul și de la o națiune la alta – acest lucru a fost discutat mai detaliat în Capitolul 4. Sfânta Scriptură, adică Biblia, este partea centrală și principală a acestei Tradiții, cu care trebuie verificat tot restul.

Și totuși, de ce au ortodocșii multe lucruri care „nu sunt conform Bibliei”? De ce nu resping ceea ce nu este explicit în Biblie?

Înainte de a începe să vorbim despre asta, să încercăm să definim mai precis ce înțelegem. În primul rând, în Biserica Ortodoxă, așa cum există ea pe pământ, au existat și vor exista întotdeauna multe denaturări și încălcări ale idealului Ortodoxiei - nimeni nu ascunde acest lucru. Venind la Biserică, o persoană nu încetează să fie imperfectă și adesea comite astfel de acte care contrazic în mod clar învățătura acestei Biserici: de exemplu, continuă să mintă sau să fure. Dar astfel de denaturări sunt respinse și respinse chiar de ortodocși. Așadar, nu vom vorbi despre asta acum.

Există și un alt fel de discrepanță – atunci când apar anumite obiceiuri în biserica modernă sau chiar în viața seculară, care lipsesc din Biblie, dar nu o contrazic. Astfel, unii creștini, deși foarte puțini, nu consideră posibilă sărbătorirea zilelor de naștere, deoarece singura zi de naștere menționată în Biblie este cea în cinstea regelui Irod, la care Ioan Botezătorul a fost decapitat (Matei 14:6-7). Desigur, nu ar trebui să ne bucurăm ca Irod, dar oare înseamnă asta că nu avem dreptul să sărbătorim zilele de naștere ale oamenilor dragi nouă? Cu greu. La urma urmei, multe lucruri din viața noastră nu se regăsesc nici ele în Biblie, dar ar fi o prostie să le cerem creștinilor să renunțe la aceste semne ale vieții moderne, precum și la obiceiuri și obiceiuri care nu sunt confirmate direct în Biblie, dar nu o contrazic în niciun fel. Ele au apărut mai târziu, în condiții diferite, pentru că viața nu stă niciodată în loc. Prin urmare, simplitatea și nepretenția rugăciunii apostolice s-au transformat treptat în splendoarea riturilor bizantine - așa cum tunicile mediteraneene ușoare au fost înlocuite în climatul nostru cu haine grele de iarnă.

Pe scurt, nici acum nu vom lua în considerare astfel de discrepanțe. Să vorbim despre al treilea tip de discrepanțe: atunci când ceva din practica ortodoxă modernă *contrazice* în mod direct , se pare, dictatele Bibliei. Iar criticii numesc destul de multe astfel de momente: creștinii ortodocși se roagă nu numai lui Dumnezeu, ci și morților, se închină trupurilor și imaginilor lor, își numesc mentorii „părinți” și... Totuși, destul deocamdată - haideți măcar să lămurim acest lucru.

Ochi, brațe și picioare

Însă înainte de a ne întoarce la ortodocși, să ne uităm la toți creștinii în general. Sunt mulți oameni printre ei cu ochii scoși și brațele și picioarele tăiate? Nu mulți și nu s-au făcut singuri invalizi. Dar Hristos cere clar în Evanghelie: dacă te stingi un ochi, o mână sau un picior, trebuie să scapi de această parte a trupului, pentru că „este mai bine pentru tine să intri în viață ciung, decât având amândouă mâinile și să mergi în gheenă, în focul cel nestins” (Marcu 9:43-48). Dacă luăm aceste cuvinte literal, există o singură concluzie: dacă privești la ceva necuviincios, scoate-ți ochiul; dacă mergi unde nu trebuie, taie-ți imediat piciorul. Desigur, acest lucru se întâmplă de mai multe ori în viața fiecărui om și nu există nicio modalitate de a împlini acest lucru literal. Așadar, ar trebui să ne gândim care este sensul din spatele acestor cuvinte luminoase și memorabile, ce vrea să ne învețe Hristos? Se pare că, în lupta împotriva păcatului, nu ar trebui să ne compătimim pe noi înșine, iar pe calea către Dumnezeu nu ne putem lipsi de autocontrol, uneori foarte dureros și neplăcut.

Este evident pentru toată lumea că există multe pasaje în Biblie care nu pot fi luate ca ghid direct pentru acțiune în toate cazurile vieții - la urma urmei, Biblia nu este un manual de siguranță la incendiu care trebuie urmat în situația potrivită fără gândire și ezitare. Nu, ci mai degrabă construiește pentru o persoană anumite valori și priorități de bază care pot fi întruchipate în diferite moduri în viața sa de zi cu zi, iar aici el însuși trebuie să decidă multe pentru sine. La urma urmei, Dumnezeu așteaptă de la noi nu fanatism orb, ci ascultare rațională și semnificativă.

Maica Domnului și Sfinții

Principala veste pe care Biblia a adus-o lumii a fost vestea Unicului Dumnezeu. Păgânii își puteau aminti de Creatorul lumii, dar preferau să nu aibă de-a face cu El, ci cu numeroase zeități, fiecare dintre ele fiind responsabilă de o anumită sferă a vieții: unul trebuia să se roage pentru o recoltă, altul pentru o victorie militară și altul în caz de durere de dinți. Unei astfel de lumi i s-au adresat cuvintele primei porunci: „Eu sunt Domnul Dumnezeul tău... Să nu ai alți dumnezei afară de Mine” (Exod 20:2-3). Dar ce vedem la ortodocși – din nou politeismul? Se roagă ei nu numai lui Dumnezeu, ci și sfinților, în special Maicii Domnului? Le cer ei ajutor, ca și cum ar fi uitat de Creator?

Să ascultăm: cum și pentru ce cer ortodocșii sfinții? Le spun ei: „Cutare și cutare, precum stăpânul recoltei sau al durerii de dinți, dăruiește-mi darurile tale”? Nu, li se adresează cu cuvintele: „Roagă-te lui Dumnezeu pentru noi”. Toți creștinii, și nu numai ei, din când în când cer sprijin rugător de la alții, pentru că înțeleg: este dificil pentru o persoană să stea singură înaintea lui Dumnezeu, are nevoie de ajutorul fraților săi în credință, rugăciunea lor unanimă are o mare putere. Pentru acest fel de ajutor și sprijin cer ortodocșii fraților și surorilor lor mai mari, care și-

au încheiat deja călătoria vieții și stau înaintea Domnului. Acești oameni au arătat în viața lor cât de mult poate face rugăciunea lor, cât de bine vin în ajutorul altora - așa că ar trebui să neglijăm cu adevărat sprijinul lor?

La urma urmei, noi credem că împreună cu Dumnezeu toți sunt vii. Nu este o coincidență faptul că în Vechiul Testament, Domnul, adresându-se oamenilor, se numea „Dumnezeul lui Avraam, Isaac și Iacov" - primii sfinți ai Bisericii Sale. Ar fi putut spune despre Sine: „Eu sunt Cel Veșnic, Eu sunt Creatorul cerului și al pământului" - și mult, mult mai mult. Dar El a ales să vorbească despre Sine în legătură cu sfinții, în ale căror vieți s-a revelat ideea Unicului Dumnezeu. A ști că există un Creator este bine, dar înseamnă puțin pentru tine personal. Dar a ști că există Unul Care a făcut un legământ cu Avraam, Isaac și Iacov și te invită să intri în acest legământ, să te alături lor - aceasta este o cu totul altă chestiune. Și în această privință, sprijinul celor care au intrat în acest legământ înaintea ta va fi pur și simplu necesar.

Dar merită să o menționăm separat pe Maica Domnului, pentru că Ea nu este doar rugată pentru rugăciuni, ci este și înălțată constant în imnurile bisericești și este de fapt pusă pe locul al doilea după Hristos. Dar Ea este doar o ființă umană!

Aceste dispute nu sunt noi, sunt aproape la fel de vechi ca și creștinismul. Unul dintre împărații bizantini s-a opus activ venerației Fecioarei Maria. Odată le-a dat curtenilor săi următorul exemplu: le-a arătat o pungă cu aur și le-a întrebat dacă valorează mult. „Desigur că valorează", au răspuns curtenii. Apoi a turnat monedele de aur și a pus din nou aceeași întrebare. „Acum nu valorează nimic", au răspuns ei. „Așadar, Maria", i-a instruit el, „în timp ce îl purta pe Hristos în pântece, era vrednică de venerație, dar acum nu este diferită de alte femei."

Chiar nu este diferit? Evanghelia nu este de acord. Este suficient să citești primul capitol din Luca pentru a vedea că atât Arhanghelul Gabriel, cât și mama lui Ioan Botezătorul, Elisabeta, au numit-o respectuos „binecuvântată între femei" (1:28-42). Dar acest lucru nu este suficient - Maria însăși, primind Duhul Sfânt, a înțeles că această venerație va rămâne cu ea pentru totdeauna: „El a privit spre smerenia roabei Sale, căci de acum înainte toate generațiile mă vor numi fericită. Cel Atotputernic mi-a făcut lucruri mari și sfânt este numele Lui" (1:48-49). De fapt, în această formă există venerația ei și astăzi printre ortodocși - ei o preamăresc pe Fecioara din Nazaret cu practic aceleași cuvinte chiar și acum.

Există un alt punct foarte important aici: prin glorificarea Maicii Domnului, creștinii ortodocși mărturisesc măreția omului. Da, și Hristos s-a născut ca un om simplu, dar nu a încetat să mai fie Dumnezeu și în aceasta se deosebește de noi toți. Dar Maria a fost o fată simplă, ceea ce înseamnă că dreptatea și puritatea Ei pot

fi cel puțin teoretic disponibile fiecăruia dintre noi. În cele din urmă, Hristos și-a trăit viața pământească ca bărbat. El a trăit și a experimentat tot ce i se poate întâmpla unei persoane aici, dar nu a trăit în trup de femeie, nu a cunoscut nașterea, nu Și-a crescut copilul. Maria a experimentat toate acestea și chiar a trecut prin pierderea teribilă a Fiului Ei - și, prin urmare, în anumite momente ale vieții, ne putem adresa Eei pentru ajutor și sprijin: Ea este familiarizată cu acest lucru... A refuza o astfel de mijlocire ar însemna nu numai sărăcirea, ci și respingerea directă a cuvintelor rostite în Biblie.

Relicve, icoane

Bine, dar de ce atunci nu li se cere sfinților doar rugăciune, ci se venerează și trupurile lor neînsuflețite (moaștele) și chiar imagini? La urma urmei, se spune clar: „Să nu-ți faci chip idolesc sau vreo asemănare a vreunui lucru care este sus în ceruri sau jos pe pământ sau în apele mai sub pământ; să nu te închini înaintea lor și să nu le slujești” (Exod 20:4-5).

Se spune, dar se și explică: „Luați seama să nu vedeți nicio înfățișare în ziua în care Domnul v-a vorbit, ca să nu vă stricați și să nu vă faceți chip cioplit, asemănarea vreunui chip cioplit, asemănarea unui bărbat sau a unei femei” (Lev 4:15-16).

Așadar, interdicția imaginilor se referă în mod clar la Vechiul Testament, în care Dumnezeu este invizibil și de neînțeles, iar orice fantezii despre El sunt strict interzise. De fapt, această interdicție rămâne în vigoare în Biserica Ortodoxă (deși există încălcări): Dumnezeu Tatăl și Duhul Sfânt nu pot fi reprezentați. Dar de ce nu poate fi reprezentat omul Isus? Sau alte persoane care ne sunt dragi? Dacă nu, atunci toate portretele și fotografiile vor trebui distruse. Când cineva ține în fața sa o imagine a unei persoane dragi care este departe sau a murit deja, îi vorbește mental sau cu voce tare, îl sărută, este, de fapt, ca niște închinători la icoane. În același timp, nimeni, desigur, nu crede că o icoană sau o fotografie înlocuiește o persoană vie pentru noi, că avem nevoie de ele în sine și nu ca un fel de legătură cu această persoană.

Dar relicve, cadavre care ar trebui îngropate și lăsate în pace? De altfel, primul exemplu de relicve miraculoase se găsește în Biblie: un mort care a fost așezat accidental pe oasele profetului Elisei a înviat brusc (2 Regi 13:21)! Chiar și în Vechiul Testament, unde orice atingere a unui cadavru sau a unui mormânt făcea o persoană necurată ritualic, era extrem de important ca oamenii să fie îngropați în propriul mormânt al familiei. Au existat cazuri când trupul unui profet decedat era așezat special într-un astfel de mormânt, cu voința de a se îngropa lângă el (1 Regi 13:29-32). Dacă ai venerat o persoană în timpul vieții sale, dacă speri să o vezi după moarte, nu poți fi indiferent față de mormântul ei. Iar

societatea modernă, care ascunde cu atâta sârguință moartea, are probabil nevoie de o altă reamintire a faptului că toți trebuie să trecem acest prag și că altceva este important: cu ce o abordăm.

Desigur, este adevărat că o icoană, sau relicve, sau orice alt obiect material (o cruce, apă sfințită, prosforă) poate deveni un idol real, un obiect de cult, care se presupune că vindecă o persoană în sine. Acest lucru încalcă în mod clar porunca biblică - dar și Ortodoxia consideră o astfel de abordare magică și o condamnă fără echivoc.

Biserica este însă chemată să sfințească și să transforme această lume, de aceea nu va intra niciodată în „tărâmul spiritului pur", nu va refuza ritualurile, obiectele sfințite - adică lumea materială. Nu, ea acceptă și transformă o persoană în întregime, cu suflet și trup, așa cum o dovedește venerarea moaștelor și icoanelor. Iar *venerarea* aici diferă de *închinare* , care aparține numai lui Dumnezeu.

Mulți tați

Se pare că Hristos le-a spus clar ucenicilor: „Să nu numiți pe nimeni pe pământ „tatăl vostru", căci un singur Tată aveți, Care este în ceruri" (Matei 23:9). Dar de ce creștinii ortodocși aud doar: „Tatăl cutare"? Aceasta este o contradicție evidentă!

Să începem cu faptul că această contradicție se regăsește deja în Noul Testament. Apostolul Pavel, în capitolul 4 din Romani, îl numește în repetate rânduri pe Avraam „părintele celor credincioși", dar nu numai atât: insistă categoric că el însuși este tată în raport cu cei pe care i-a convertit la credință! Iată ce scrie: „Te îndemn pentru fiul meu, Onisim, pe care l-am născut în lanțurile mele" (Filimen 10). Și chiar explică: „Chiar dacă aveți mii de învățători în Hristos, totuși nu aveți mulți părinți. În Hristos Isus, v-am născut prin Evanghelie. De aceea vă îndemn: Urmați-mă pe urmele mele, așa cum și eu sunt urmașul lui Hristos. De aceea v-am trimis pe Timotei, fiul meu iubit și credincios în Domnul" (1 Corinteni 4:15-17).

Este puțin probabil ca apostolul să nu fi cunoscut cuvintele lui Hristos citate mai sus sau să le fi ignorat în mod deliberat. Aceasta înseamnă că nu le-a înțeles în sensul că însuși cuvântul „tată" era interzis. Se pare că Hristos denunța o anumită atitudine față de om – și se poate chiar înțelege ce fel… În Evanghelie, citim despre disputa lui Hristos cu adversarii Săi (Ioan 8:37-45): ei îl numesc cu încredere pe Avraam și chiar pe Dumnezeu tatăl lor (ar părea mult mai corect!), dar Hristos le aruncă în față o acuzație teribilă: „tatăl vostru este diavolul". De ce? Pentru că ei împlinesc de bunăvoie și cu consecvență voia Lui.

Oamenii tind să se refere la unele autorități externe. În aceeași Epistolă în care și-a apărat paternitatea, Pavel a scris: „Ei zic printre voi: Eu sunt al lui Pavel; eu sunt al lui Apolo; eu sunt al lui Chifa; dar eu este al lui Hristos. Este Hristos împărțit? A fost Pavel răstignit pentru voi? Sau ați fost botezați în numele lui Pavel?” (1 Corinteni 1:12). Se pare că aceasta este ceea ce Hristos a interzis: sectarismul, în care numele învățătorului devine un steag al luptei împotriva adepților altor secte. Dar, în mod clar, El nu a intenționat să interzică legăturile spirituale, similare relației dintre un tată și copiii săi.

Așadar, citatul din Evanghelie nu trebuie scos din context. Și apropo, imediat după cuvintele despre tați vine o interdicție de a se numi mentori (să închidem toate școlile și institutele?), precum și un apel „cel mai mare dintre voi să fie slujitorul vostru” (să numim directori peste tot ca lucrători de curățenie?).

Desigur, lista discrepanțelor imaginare dintre Biblie și viața creștinilor ortodocși ar putea continua, dar punctul principal a fost probabil deja demonstrat. Biblia nu conține un set de reguli universale de conduită, a căror respectare va fi „viața creștină”. Nu, ea ne cheamă la schimbări în inimile noastre, la maturizare și independență, indicând principalele îndrumări și restricții și oferind libertate în orice altceva. Tradiția ortodoxă ne oferă două mii de ani de experiență în înțelegerea și trăirea fiecărui citat biblic și, înainte de a-l respinge, merită să-l analizăm mai atent. La urma urmei, este foarte posibil ca, după ce l-ați analizat mai atent, să doriți să-l acceptați mai degrabă decât să-l respingeți.

40. Care sunt perspectivele studiilor biblice în Rusia?

În această carte s-au spus multe despre studierea Bibliei – dar ce se poate spune despre studiile biblice în Rusia? Da, credincioșii citesc această carte, deși nu atât de mulți și nu atât de des pe cât ar trebui, da, chiar și cei care o consideră cel mai mare monument al culturii mondiale o citesc uneori. Dar totuși, cititorul rus nu este foarte familiarizat cu Biblia în ansamblu. Se poate schimba această situație? Și poate apărea în Rusia o școală independentă și originală de studii biblice?

Nevoie urgentă

Din păcate, Biblia este rar citită în Rusia. Ne-ar fi convenabil să spunem că aceasta este o moștenire grea a regimului comunist fără Dumnezeu, dar... încă din 1879, N.S. Leskov a descris în povestirea sa „Odnodum” un om care, spre surprinderea tuturor celor din jurul său, a început să citească Biblia cu insistență. Și ce au făcut cei din jurul său? „Li s-a făcut milă de el și au devenit mai miloși față de Rîjov. În Rusia, toți creștinii ortodocși știu că oricine a citit Biblia și „i-a citit lui Hristos” nu poate fi tras la răspundere strictă pentru acțiunile rezonabile; dar

astfel de oameni sunt ca niște nebuni sfinți - fac minuni, dar nu fac rău nimănui și nu sunt temuți.” Iar la începutul secolului al XVIII-lea, Antioh Kantemir a prezentat următorul punct de vedere într-una dintre satirele sale: „Trebuie să fugim de Biblie cât mai mult posibil, pentru că dacă citești prea mult, vei pieri în ea fără de Dumnezeu.”

Chiar și astăzi există mulți ortodocși care citesc și ascultă de bunăvoie orice, în afară de Sfânta Scriptură. Poate că ideea este că tot felul de broșuri și expoziții populare sunt mai clare și mai convenabile în felul lor: indică clar cum să postești, cum să te rogi, cum să coci prăjituri de Paște. Biblia, de obicei, nu oferă astfel de răspunsuri lipsite de ambiguitate; dimpotrivă, invită o persoană să gândească. Și, așa cum vedem în exemplul „Gândului unic”, o face să-și schimbe nu rețeta prăjiturii de Paște, ci atitudinea față de viață, iar acest lucru este deja plin de consecințe grave.

Totuși, Biblia este necesară nu doar credincioșilor. Oricine dorește să înțeleagă cultura rusă clasică nu se poate lipsi de o bună cunoaștere a acestei cărți, în special a Evangheliei. Eseul școlar anecdotic „Raskolnikov a fost un om bun, încât a tăiat-o pe bătrână până la moarte, dar a mărturisit în zadar” este cel mai logic rezultat al lecturii lui Dostoievski fără o bază biblică. Și, în același fel, este imposibil să-i înțelegi cu adevărat pe Lomonosov sau Tolstoi, Pasternak sau Brodski fără ea, să înțelegi pictura sau simbolismul icoanelor rusești antice - sau orice altceva, cu excepția vodcii, balalaicii și păpușilor matrioșka. Nici comunismul rus nu poate fi înțeles fără Evanghelie, deoarece acesta se baza nu doar pe plusvaloarea dintr-o carte de neînțeles a unui economist din secolul al XIX-lea, ci și pe idealurile evanghelice, reinterpretate în spiritul Marelui Inchizitor dintr-un alt roman de Dostoievski.

Începem treptat să ne întoarcem la Biblie. Dar se dovedește că nu este suficient să deschidem pur și simplu Traducerea Sinodală, care are peste o sută de ani, iar noile traduceri nu sunt întotdeauna fiabile și utile. Desigur, este nevoie de un anumit mediu pentru studierea Bibliei - atât la nivelul cărților și prelegerilor populare, cât și la nivelul cercetării științifice serioase. Aceasta înseamnă că se pune întrebarea viitorului studiilor biblice rusești - de fapt, se deschid noi departamente și facultăți întregi, se scriu articole pentru „Enciclopedia Ortodoxă”. Toate acestea presupun nu doar citirea acasă a Sfintei Scripturi, nu doar utilizarea ei liturgică, nu doar predicarea ei, ci și o adevărată știință biblică. Nu o avem încă, dar este în curs de dezvoltare, iar ceea ce va fi depinde în mare măsură de noi.

Știința în Biserică?

Prima și principala întrebare este dacă va fi seculară sau ecleziastică. De fapt, cred că există loc pentru ambele, așa cum în societatea noastră există credincioși de diferite religii, agnostici și atei. În același timp, nu trebuie neapărat să fie opuși unul altuia: dacă vorbim despre oameni de știință adevărați, aceștia pot avea opinii diferite, dar cu siguranță vor găsi un limbaj comun - limbajul științei. Cu toate acestea, am putea vorbi și despre știința seculară mult timp, dar acum aș dori să discut perspectivele studiilor biblice ortodoxe în Rusia, pe baza a ceea ce s-a spus în capitolele 12-17 și în alte locuri din această carte.

Astăzi, printre ortodocși a devenit la modă să se vorbească despre daunele raționalismului, despre decreștinizarea Occidentului etc. Cât de adevărate sunt acestea este o chestiune separată, dar este necesar să înțelegem un lucru simplu. Dacă vorbim despre știință, aceasta va fi inevitabil *rațională* în metoda sa și *occidentală* în originea sa, aceasta este natura sa. Da, istoric s-a dovedit că studiile biblice ca știință au apărut tocmai în societatea occidentală și același lucru se poate spune despre metoda științifică în general. Nu există și nu au existat niciodată studii biblice islamice, chineze sau aborigene africane - dacă oamenii din aceste țări studiază această știință, o fac în cadrul paradigmei occidentale sau, mai precis, globale. Trebuie admis că nu există o știință biblică ortodoxă specială care să fie independentă de studiile biblice mondiale: facultățile teologice din Grecia, unde tradiția nu a fost întreruptă, rămân, cu toate particularitățile lor, în spațiul științific paneuropean. Și acest lucru este firesc: nicio știință modernă nu poate exista izolat, în interiorul granițelor naționale.

Dacă cineva nu este mulțumit de această stare de fapt, poate face alte lucruri care nu sunt mai puțin importante sau chiar mai importante decât știința, cum ar fi asceticismul sau misticismul. Dar trebuie să numim lucrurile pe numele lor propriu. În Rusia secolului al XX-lea, din păcate, era obișnuit să se numească știință lucruri care nu erau deloc știință, în special marxism-leninismul. Se putea face o carieră științifică de succes susținând o disertație, de exemplu, pe tema „Conducerea partidului unităților de pompieri din Leningrad în timpul Marelui Război Patriotic” - este clar că nu era nimic științific într-o astfel de lucrare prin definiție, ea putea conține doar numeroase confirmări ale loialității candidatului față de linia politică a partidului. Astăzi, nu ne este permis să continuăm aceeași tradiție, numind o anumită repetare a elementelor de bază, confirmarea loialității cuiva față de „învățătura sfinților părinți” cercetare științifică independentă. Este minunat dacă o persoană este fidelă acestei învățături și vorbește despre ea cu voce tare, dar această împrejurare singură nu o face un om de știință.

Ce este *metoda științifică* este o întrebare separată și foarte complexă, dar aș sugera următorul criteriu practic. O lucrare poate fi considerată științifică dacă poate fi prezentată la o conferință sau un seminar internațional pe tema disciplinei relevante, astfel încât participanții, chiar dacă nu sunt de acord cu

prevederile specifice ale lucrării, să înțeleagă argumentația acesteia și să fie pregătiți să o discute.

Studiile biblice rusești care existau înainte de revoluție, păstrate parțial în emigrația rusă, din păcate, au devenit proprietatea istoriei. Printre cercetătorii actuali nu se numără cei care au studiat cu N.N. Glubokovsky, A.V. Kartashev sau același episcop Kassian (Bezobrazov), sau cel puțin cu studenții lor. Continuitatea cu acești cercetători, evident, ar trebui să constea nu doar în republicarea lucrărilor lor și sistematizarea arhivelor lor (deși acest lucru este, de asemenea, util) - este necesar să mergem mai departe pe calea pe care au început-o. De fapt, înainte de revoluția din 1917, studiile biblice rusești originale nu avuseseră încă timp să apară - ele erau angajate, mai degrabă, în asimilarea creativă și critică a ceea ce se făcuse în Occident, iar acest proces era departe de a fi complet. Nu este nimic nou în aceasta: aceasta este exact calea pe care a urmat-o știința bisericească rusă, învățând mai întâi de la Bizanț, apoi de la Europa. Un astfel de început nu exclude deloc apariția viitoare a unei școli științifice independente de nivel mondial - este suficient să spunem că în domeniul liturgicii ortodoxe (studiul tradițiilor liturgice) oamenii de știință ruși lucrează la nivel mondial și, în multe privințe, îl determină ei înșiși.

Care sunt principiile științei biblice pe care le întâlnim în lucrările savanților ruși prerevoluționari? Pe de o parte, aceștia s-au străduit să se asigure că aceasta era *ecleziastică* nu doar prin semnătura sa, ci și în esență, astfel încât să răspundă la întrebări importante pentru Biserică, rămânând în același timp în cadrul dogmei bisericești (care nu trebuie confundată cu primitivul „dar preotul meu mi-a spus aici” sau „dar am citit într-o broșură aici”). Pe de altă parte, ar trebui să fie *o știință* , să utilizeze metoda științifică și să corespundă nivelului mondial al timpului său. Combinarea ecleziasticismului bazat pe credința necondiționată cu științificitatea bazată pe fapte și analiză rațională este deja o sarcină dificilă, dar în cazul studiilor biblice din Rusia modernă, se adaugă propriile dificultăți.

Spațiu pentru dialog

Ce căi urmează studiile biblice ortodoxe moderne din Rusia? Prima și cea mai simplă cale este de a respinge fundamental orice interpretări ale Bibliei pe care nu le găsim la Părinții Bisericii. Dacă vedem un acord complet între ei (ceea ce, în general, este rar), răspunsul la întrebarea care ne interesează a fost găsit; dacă există contradicții între mai mulți părinți, atunci este necesar să-l urmăm pe cel mai autoritar dintre ei. Analiza independentă a textului cu această abordare nu face decât să complice sarcina: dacă îl conduce pe cercetător la alte concluzii, acestea vor trebui totuși respinse, iar dacă confirmă ceea ce au spus părinții, atunci nu va adăuga nimic. Aceasta este o sarcină excelentă și

necesară, dar cercetătorul cu această abordare nu este un biblist, ci *un bibliograf* , care trebuie să sistematizeze și să introducă în circulație materialul acumulat anterior, fără a adăuga nimic propriu.

A doua abordare permite o analiză științifică independentă, dar în același timp selectează cu atenție cele mai conservatoare și tradiționale comentarii contemporane. Alte opinii sunt mai mult sau mai puțin rezonabil ignorate, iar ca urmare cercetătorul ajunge la concluzia cu care și-a început munca: se dovedește că tradiția are dreptate. Nici această abordare nu îndeplinește cerințele metodei științifice prin obiectivitatea și dovezile sale. Mai degrabă, merită numită această metodă nu științifică, ci apologetică: oferă argumente în apărarea valorilor tradiționale.

A treia abordare este de a utiliza metode științifice convenționale de analiză, de a lua în considerare toate faptele și toate ipotezele bazate pe dovezi, de a trage concluzii independente și abia apoi de a încerca să le armonizezi cu tradiția bisericească (și să le armonizezi, nu să le rescrii). Poate că numai o astfel de abordare poate fi numită cu adevărat științifică, dar nu înseamnă oare o respingere a bisericii? Există oare vreo cale de mijloc aici, este posibilă o sinteză între științificitate și bisericitate?

Dacă înțelegem studiile biblice ca fiind critica biblică de acum un secol, cu dorința sa de a dezmembra textul Scripturii și de a reconstrui anumite evenimente istorice care stau în spatele textului, o astfel de sinteză va fi imposibilă. Critica biblică se bazează, în esență, pe negarea valorii intrinseci a textului biblic. Însă, în a doua jumătate a secolului al XX-lea, în rândul umaniștilor occidentali au apărut noi abordări ale textelor, care nu sunt deloc identice cu cele patristice, dar, în același timp, lasă posibilitatea unui dialog prietenos între punctele de vedere tradiționale și cele mai noi. Totuși, nici aici totul nu este atât de simplu, acest dialog nu apare de la sine, este doar una dintre posibilități.

Critica biblică de acum un secol se străduia pentru o obiectivitate științifică completă, în numele căreia respingea credința bisericească. Însă metodele științifice de astăzi, care sunt asociate cu *noua hermeneutică* , nu se tem de subiectivitate și îi recunosc inevitabilitatea. Fiecare lectură a textului este condiționată de anumite așteptări, de interesele evidente și ascunse ale cititorului, de stereotipurile sale de percepție. Atât tradiționalismul, cât și modernismul (în cazul nostru, critica biblică) de obicei nu își dau seama de însăși existența premiselor lor, în timp ce „noua hermeneutică” sau, mai larg, *postmodernismul* sau, mai bine spus, *abordarea postcritică* le ia în considerare în mod conștient.

Și ce ar putea fi ecleziastic în toate acestea, s-ar putea întreba cititorul? Aceste principii par a fi opuse teologiei patristice. Totuși, există ceva în comun. Să ne amintim cum autorii Noului Testament au citat texte din Vechiul Testament, rupându-le în mod evident de sensul lor istoric original și legându-le de propria lor teologie și de evenimente din viața lui Hristos. Diferența este că autorii Noului Testament au aparținut totuși unei anumite tradiții și au folosit metodele acesteia exegetice, în timp ce postmodernistul de astăzi, deși recunoaște existența diferitelor tradiții, nu consideră niciuna dintre ele ca fiind singura corectă. În acest sens, postmodernismul se opune tradiționalismului, care acordă întâietate comunității credincioșilor, și modernismului, care îl recunoaște ca aparținând comunității savanților.

Biblistul din vremea noastră nu este de obicei interesat de reconstrucția stării timpurii a textului Bibliei, ci de textul canonic, deoarece acesta a fost acceptat de comunitatea credincioșilor ca fiind autoritar. În mod similar, citirea acestui text nu este opera unor indivizi independenți, ci se realizează în cadrul unei comunități care aderă la anumite puncte de vedere. Un astfel de cercetător nu se concentrează asupra textului ca atare, ci pornește de la idei despre legăturile dintre Dumnezeu, text și comunitatea care interpretează textul și interpretează Biblia în contextul acestor legături.

În același timp, acest cercetător nu vede necesitatea de a atribui infailibilitate literală fiecărui cuvânt al Bibliei sau de a împărtăși pe deplin toate evaluările date în ea (de exemplu, cruzimile Vechiului Testament, care îl derutează atât de des pe cititor, pot fi explicate prin nivelul mai scăzut de dezvoltare spirituală și morală a israeliților din vechime în comparație cu predicarea Evangheliei).

Totuși, această abordare este limitată în felul ei și nu lipsită de neajunsuri. Dacă te lași prea dus de analiza textului ca atare, îl poți desprinde cu ușurință de orice context cultural și istoric, făcându-i să însemne orice își dorește interpretul. Prin urmare, această abordare trebuie echilibrată printr-o analiză atentă a mediului istoric, cultural și social asociat textelor analizate.

În orice caz, principala realizare a „noii hermeneutici” este că textul biblic a început să fie analizat tocmai ca text, și nu ca un set de citate convenabile pentru demonstrarea propriilor poziții. Și acolo unde există text, acolo este necesar să vorbim despre context – adică despre însăși viața comunității care a dat naștere și a păstrat acest text, adică despre viața Bisericii. Și această abordare va fi destul de utilă pentru ortodocși.

Ce ar trebui să facem?

Vrem să ne creăm propria școală științifică, să atingem un nivel mondial – dar cum putem face acest lucru dacă în Occident se publică anual zeci de reviste și monografii, sute de articole dedicate unei game largi de probleme de studii biblice? Mai puțin de un procent din această bogăție se găsește în bibliotecile noastre, așa că este pur și simplu imposibil pentru un cercetător care trăiește în Rusia să se familiarizeze măcar cu tot acest material, ca să nu mai vorbim de prelucrarea critică a acestuia. Prin urmare, există multe domenii în care, de fapt, în prezent putem stăpâni doar ceea ce s-a făcut în Occident. Dar această stăpânire poate și ar trebui să fie și critică și creativă: nu trebuie să copiem fără minte, ci să selectăm cu atenție ceea ce este cu adevărat important și util.

Totuși, se pot găsi și domenii ale studiilor biblice în care nu s-a făcut atât de mult în Occident, în primul rând aceasta privește cercetarea exegezei creștine tradiționale, care a fost atât de ușor abandonată la vremea sa de așa-numita „critică biblică” și la care cercetătorii moderni se întorc parțial. Așadar, ce sarcini specifice mi se par, în această privință, a fi cele mai relevante pentru studiile biblice rusești emergente?

Prima este *popularizarea* de înaltă calitate . Este imposibil să aștepți înflorirea oricărei științe fără a pregăti mediul nutritiv care să poată genera interesul pentru acest subiect în rândul neinițiaților. Iar iluminarea spirituală, despre a cărei nevoie vorbim atât de des, este imposibilă fără a apela la textul Sfintei Scripturi. Crearea unor manuale populare și comentarii publice de înaltă calitate ar putea contribui la soluționarea acestei probleme. De fapt, singurul comentariu bisericesc complet pe care îl folosim astăzi este Biblia explicativă editată de Lopukhin, care are deja o sută de ani. Este în mod clar depășită, iar nivelul său nu a fost întotdeauna ridicat inițial.

A doua sarcină este *de a pregăti tinerii oameni de știință* pentru știința biblică viitoare. Poate că vor fi foarte puțini, dar trebuie să fie oameni care nu numai că au absolvit cursuri scurte despre „Sfânta Scriptură a Noului și Vechiului Testament”, ci care au primit de fapt o educație modernă adecvată, inclusiv stagii de practică în străinătate.

Și, în final, a treia sarcină, *creativitatea științifică* însăși , este studiul problemelor strâns legate de tradiția ortodoxă, care nu au primit încă o acoperire exhaustivă în studiile biblice mondiale. Este vorba, în primul rând, de studiul exegezei patristice. Cu toate acestea, este foarte important ca aceasta să nu se reducă la o simplă repetare a elementelor de bază. Din păcate, unele lucrări moderne despre moștenirea patristică amintesc de lucrările ideologice ale epocii sovietice: autorul convinge cu sârguință publicul că atât el, cât și subiectul cercetării sale respectă pe deplin „linia generală”, ceea ce îl obligă adesea să abandoneze obiectivitatea științifică și să trateze materialul său prea selectiv. Iar părinții,

oameni vii cu propriile lor caractere, îndoieli, dispute, se transformă în personaje de afiș fără chip.

Însă nu totul se reduce la exegeză, există și multe subiecte private de cercetare, de exemplu, *critica textuală* . Avem încă o idee destul de slabă despre istoria versiunii bizantine a textului grecesc al Scripturii. Cercetarea modernă din Occident îi acordă relativ puțină atenție, concentrându-se în principal pe edițiile critice, deși și acolo s-au făcut deja multe pentru a analiza Septuaginta - textul grecesc al Vechiului Testament. În special, aceasta a fost tradusă în principalele limbi europene - din păcate, cu excepția limbii ruse.

Astfel, am ajuns la ideea unui singur proiect care ar putea contribui într-o oarecare măsură la rezolvarea tuturor acestor trei sarcini principale – și anume, la pregătirea *unei noi traduceri bisericești a Bibliei în limba rusă* , însoțită de comentarii de înaltă calitate – un fel de traducere sinodală și Biblie explicativă a secolului XXI. Dacă ar trebui să fie așa și, dacă da, ce fel de traducere ar trebui să fie – acest lucru este de competența conciliară a Bisericii, dar personal, nevoia unei astfel de traduceri mi se pare evidentă.

Totuși, proiectele pot fi diferite. Dacă vorbim despre traduceri, acestea sunt necesare și în alte limbi ale popoarelor Federației Ruse și ale țărilor vecine - în prezent doar organizații independente sunt implicate în acest domeniu, în primul rând Institutul de Traducere a Bibliei, unde autorul acestei cărți a lucrat ca și consultant timp de peste 11 ani. Participarea ortodocșilor la astfel de proiecte ar putea fi mai activă și, cel mai important, mai organizată, până acum acestea fiind în principal eforturi individuale ale indivizilor.

Dar este imposibil să enumăr toate punctele în care sunt necesare eforturi. Principalul lucru, după cum mi se pare, este să tindem spre o combinație între știința autentică și spiritul bisericesc autentic. Nu este ușor, dar posibil.